QVINTILIANVS

~~Cicero~~ Cato.

Quintilianus, laudem tribuit elegantiae, cui proprie studuisse illum testatur Lod. in lib. 3. de Trad. discip. fol. 2998.

M. Fabius gravissimus scriptor.

Idem Lodovicus in lib. 3. de Trad. disci.

Ciceroni Quintilianum adiunxit Laurent. Valla, tanquam comitem aut verius sodalem paremque: non omnino inscitia, quam verborum munditie, sed translationum acumine, et totius dictionis [illegible]

Quintiliani libros 5, nempe 3, 4, 8, 9, 10 Lodo. Vives enarrandum magistris, reliquos vero privato studio dicit unumquemque posse assequi intelligentiam. lib. 4.

Cic. lib. 1. de Orat.

In Oratore requiritur acumen Dialecticorum, sententia philosophorum, verba prope poetarum, memoria Jurisconsultorum, vox tragoedorum, gestus pene summorum actorum.

M. FAB. QVINTILIANI ORATORIS ELOQVENTISSIMI DECLAMATIONVM LIBER.

Basileæ per Nicolaum Bryling.
Anno M. D. XLIX.

M. FAB. QVINTILIANI ORATORIS ELOQVENTISSIMI DECLAMATIONUM Liber.

Argumentum declamationis primæ.

QVidam cui erat filius cæcus, quem hæredem instituerat, induxit illi nouercam, iuuenemq; in secreta domus parte seposuit. Is noctu, dum in cubiculo cũ uxore iaceret, occisus est, inuentusq; postero die, habens gladiũ filij defixum in uulnere, pariete ab ipsius ad filij cubiculum uestigijs palmæ cruentato. Accusant se inuicem cæcus & nouerca.

Pro cæco contra nouercam.

I iuuenis innocentißimus, iudices, uti uellet ambitu tristißimæ calamitatis poterat allegare uobis amissam cum oculis cogitationum omnium temeritatem: sed cum ostendere innocentiam suam moribus malit, quam aduersis, neq; pietatis, neq; conscientiæ suæ grauẽ ferre contumeliam potest, ut parricidum non fecisse uideatur beneficio cæcitatis. Quare non petit, ut illum miserum putetis, nisi & innocens fuerit, non petit ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorẽ quod patrem amisit, quam quod oculos. Aestimate iuuenem his moribus, quibus uidentẽ æstimaretis uita, pudore, pietate. Quæ si omnia sibi ut erunt promissa constiterint, nullo terrebitur crimine. Nec quod sceleratißima fœminarum calamitatem nostram cruentato pariete imitata est, expauescimus. Quo diligentior

gentior, quo solicitior fuit, ne depræhenderetur, hoc magis indicauit sibi oculos non defuisse. Gratias agimus, quod nimium auidæ suspitionis in nostram transtulit partē, non eße cæci scelus difficilius probaretur, nisi omnia sic acta essent, ut fecisse cæcus uideretur. Quare iudices non improbe sperauerim futurum, ut suspecta sint uobis, quæ tam incōsiderate ficta sunt contra miseram cæcitatem. Primum quod spacium illud ingens domus, quod in medio fuit, ita digesto cruore, satiatum est usq; ad cubiculum miserrimi iuuenis, tanquam plane timuerit parricida, ne non depræhenderetur. Deinde sceleri nox potißimum electa, quo tempore inueniri maritus sine uxore non posset. Tum in cæde, in qua nemo utitur ferro, nisi alieno: gladius adolescentis, ne argumentum deesset nouercæ, relictus est. Postremo peractum uulnere uno scelus, quod obijceretur manibus errantis. Et tamen contra tam multa incredibilia solum aduocat nouerca testamentum, uultq; illud esse precium parricidij, ut rerum intellectu in diuersum coacto, occisum eo probet patrem, quo meruit non occidi. Nos uero istud (si crimen putatis) agnoscimus. Iuuenis hic patris sui hæres solus est. Hoc testamentum, si uiuente adhuc miserrimo sene notum esse in domo potuit, scitis quis illi debuerit irasci. Nam quod inuisum fuiße filium patri iactat, crimen nouercæ erat, si confiteremur. Idq; probari ex hoc putat, quod non secretum filius accipit á patre, sed cæcitas Quo loco dißimulare satis callide conatur inuidiam suam: Pater qui filium cæcum in semota penatiū parte seposuit, eripuit nouercæ oculis uoluptatem. Nanq; ista cum inuasisse uacuos pe-

nates uideretur cum pater filium cæcum hoc esse crederet, quod orbitatē, excogitauit indulgentißimus senex, quemadmodum hic miser patri suo in eadem domo esset, nouercæ in alia, accepit secretum quod erat petiturus. Quo sit animo senis factum, potestis interrogare testamētum. Neq; ego grauißimum patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, ut hæredem filium scriberet, non est res quæ imputetur, istam magis oportet uel aliquo indicio uel suspicione muliebri arcana mariti depræhendisse, & statim omnibus nuptiarum renunciasse pignoribus. Nam cum propter pecuniam ames, idem amoris & spei finis est. Habuerat adolescens gladium in cubiculo suo semper, siue ante quam in hanc fortunam incideret paratum, siue quia cæcitatis miseræ solatium est habere rem uidentium. Certe nunquam illum pater timuerat, nunquam nouerca obiecerat. Palam positum est sub oculis omnium, tota domo notißimum ferrum. Scitis quanto negligentius custodiat ferrum bona conscientia, quam etiam extra suspicionem sit res sine usu. Innocentia facit ut ferrum subtrahi poßit etiam uidenti. Siue igitur aliquis ex seruulis corruptus est, præsertim etiam facili occasione, siue ipsi nouercæ non defuit audacia ad afferendum, quod facere poterat etiam præsente priuigno, utiq; (quod dubitari non potest) quod facit certum sceleris autorē; mauult in cæde alieno uti, quam suo gladio quisquis illum relicturus est. Reliqua iudices si fieri possunt, facta æstimate. Dicitur cæcus sine rectore, sine duce, ex illa Penatium parte screta, & pene ex alia domo, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro, cubiculum pa/

tris deinde ingressum, in neutram deflexisse partem, sed
recto gradu sicut ducere oculi solent, ad lectulum acces/
sisse leuiter, non in thorum incidisse, non ante peruenisse
quam crederet. Vos iudices criminum tumultum ex re/
rum fide ducite: dormiens senex, quem cæcus percussor
quæreret, excitatus ante esset, quam inueniretur. Iungunt
his multo incredibiliora, ut occiderit patrem, pepercerit
nouercæ, parricidium autem uno ictu explicuerit, quod
fere uix etiam his contingere solet, qui oculos manu se/
quuntur. Nulla ergo luminum uirtus, sed homo ferrum
missurus in casum satis felix, si percußisset quamcunque
partem corporis, in ipsam protinus animam incidit, &
an morti satis fecisset intellexit. Officium iudices oculo/
rum est renunciare manibus quid actum sit, cæci percus/
soris una securitas fuerat sæpius ferire. Negat præterea
quicquam se ex his nouerca sensisse, cum iuxta iaceret,
nec explicat unde illud acciderit, maximæ signum trepida
tionis. Si & pater uno ictu perierat, neq; ista uigilabat,
nunquam gladium reliquit percussor securus. Reliqua iu
dices nimium suspecta, improbe aßimulata. Spaciosus
paries & longißimum domus latus habuit notas sangui/
nis, quas reliquisse uideretur manus reuertentis. O quã be
ne quicquid uolunt, imitantur oculi. Stupeo (si qua est fi/
des) omnia priuignum illa nocte fecisse. Dicitur ad uo/
tum nouercæ gladium in uulnere reliquiße, quem suum
negare non posset. Deinde per totum parietem quid aliud
inscripsisse quam se parricidam, sanguinem patris usque
ad cubiculum suum perduxisse, & uiam sequentibus
reliquisse? Hoc fecit aliquis negaturus? Gratulor tibi
adolescens, si non potuisti parricidum illud admittere,

nisi

nisi ut relinqueres argumentum cæcitatis, habuisti innocentiæ necessitatem. Causam igitur miserrimi adolescentis sic apud uos agere proposui, ut primum ipsum defendam quasi reus tantum sit, deinde cum esse securus de huius innocentia cœpero, tunc ingrediar nouercæ accusationē. Spectabitis utrūq; suis moribus, suis causis, critq; facilior uia uestræ religiōis. Quāquā duos iudicia complexa sint, uos tamen tanquam de singulis cognoueritis. Et primum sic agam, tanquam iuuenis habeat oculos, tanquam impetus eius nulla corporis debilitate frangantur. Interrogabo quid ante perdite, quid flagitiose, quid impie fecerit, per quæ se parricidam scelera promiserit. Innocentia per gradus certos ab homine discedit, & ne in maximis trepidet audacia, diu uires in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quo incredibile est peruenisse. Dicas necesse est, quæ huic cum patre odia fuerint, quam uiolenta dissensio inter sacrorum infinita nominum pignora. Crede mulier etiam tua causa. Nam si facile est filio occidere patrem, facilius uxori maritum. Loquar nunc de infirmitate cæcitatis, miseræ cæcitatis. Temeritas omnis animorum, calamitate corporum frangitur, & frigescunt impetus mētium, quos non explicant ministeria membrorum, ad solum se alligant destituta mœrorem. Vultus ille perpetua nocte coopertus ac timidus non concipit nefas, ad quod ducibus oculis peruenitur. Cogitat semper errare & offendere, cogitat eundi redeundi'que difficultatem. Magna innocentiæ necessitas, neminem facilius posse depræhendi. Semper se custodiunt miseri, ne esse miserabiles desinant: & quisquis

amiſit oculos, laborat ne merito perdiderit. Quid aliud cæcitas diſcit quam rogare, blandiri? Odium omne adiuuant oculi, & hunc in pectoribus humanis furorem lumina accendunt, nec leuis animis accedit inſania, quoties quem execreris, aſpicias. Cæcus miſerior eſt quam ut inuiſus ſit, timidior eſt quam ut oderit. Præterea nocentibus liberis frequentiſsimas ad parricidium cauſas ſuggeßit illud quod uidebant. Vitijs enim noſtris in animum per oculos uia eſt. Alijs tradidit in parentum ſanguinem luxuria ferrum, luxuria uidentium crimen: Alijs meretriculæ amor immodica poſcentis, amor cui renunciant oculi. Cæcus infelix patrem occidit, deinde cui manum porriget ſecurior? Cuius humeris leuior incumbet? Quis contumelias ſeruorum caſtigabit ſeuerius? Quis calamitatem tam obnoxiam maiore reuerentia proteget? Inter felices alius eſt ordo uotorum, cæcus filius optat ſuperſtitem patrem. Volo nūc ſcire quemadmodum dicat explicitum tam difficile facinus: cæcus parricidium cogitauit, cum quo? cuius ſe commiſit oculis, iturus per totam domū? quem ducem elegit ille, qui erat in cubiculo ſuo ſolus? Secum, opinor, ſecum deliberat. Sufficit ſibi, cum homine expeditißimo loquitur. Cur enim ſocium conſcientiæ quærat? omnia poteſt ſcire. Primum nox quando ſit: Deinde proſpicere ſolicite, an omnis familia dormiat. Gradu ſuſpenſo ponere certa ueſtigia, et in omnem timoris ſui partē ſolicitum circumagere uultum. O quam parum eſt in metu ipſos etiam oculos habere? Ita iſte ſibi dixit? Occidere quidem patrem uolo, ſed quem ſequentur hæ manus? Nocte ſolus egrediar, ſed quando perueniam? Putas nos iunctis habitare liminibus? domus inter patrem filiumq; media. Quantum

tum erroris, quantum moræ spacium igens, et uix metien dũ. Cæcitas inconsulta quid agis? nox ante deficiet. Quid si deinde uterq; uigilauerit? quid si nouerca? Age limen inueniam, cardinem sine strepitu mouebo, dormientis cubiculum intrabo, quiescentem feriam patrem, semel satis erit, nec nouerca uigilabit. Securus egrediar, sciente nullo reuertar. Vota sunt ista, sed oculorum. Cæcus desperaret etiam si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quærã necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium suo potißimum gladio uteretur. Nimirũ illud in mentẽ uenit quia erat relicturus. Nam si alienum & ignotum in uulnere patris gladium reliquißet, potuerat de percussore dubitari. Hic attulit suum, ut etiam si euasisset, tamen ferro suo teneretur. Cur ergo inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habueram semper, quia usurus illo non eram. Ferrum ego parricidio meo tot ante annos præparaui, & secundum illum quem minabar patri, tam diu innocens fui. Ego eram ferro ac mente paratus, et tot abiere noctes, ante gladium illum familiarem oculis tuis feci, ante omnibus seruulis notũ. Pependit in cubiculo tanquam testis conscientiæ meæ palam in medio negligenter, sicut subtrahi poßet. Non illum consciẽtia trepida uelauit, tam notus in cubiculo fuit, quam cæcitas domini. Quisquis ferrum præparat sceleri sic illud habet, ut poßit suum negare. Ponite nũc ante oculos actum parricidij, depræhendetis difficultatem. Dono illud, dum à suo limine egreditur, dum illos quos accepit à patre seruulos fallit, ecce cubiculum senis inuenit aliquando, ecce paries ille defecit, et percussoris manus subito destituit, ceßere fores sine strepitu. Quid postea agit? Vtrum ipsum cubiculi parietem cir-

cuit, an se committit in medium? & per spacia tenebrarum armatam manum iactat? Ecce patris lectulum tenet, etiam dormientium anhelitus imminens audit, unde sciet quò dirrigat ferrum, quem potius feriat ex duobus? Tentauit ergo uultus & pectus obiectum, breuissimam perituræ animæ uiam quærit, & quantus erit sopor qui ista non sentiat? Dices, neque ego sensi. Ideo intelligis quam malam causam habeas, cuius & una & incredibilis defensio est. Ita feritur in sinu tuo maritus, et tu nihil sentis? Ad latus tuum fata hominis peraguntur, tu taces, tanquam priuignus te occiderit priorem? Ita non ille percussus est homo, quem cæcus occidit? Te uero (si nihil aliud) calens ille cruor denique suscitasset. Sed quam manifesta est conscientia quæ te compellit ad hanc neßitatem, ut cum occisum à priuigno tuo patrem uidere uelis, cogaris dicere nihil sensisse? Sufficit, uicimus, innocentes sumus. Cum in eodem lectulo fueris, cum amplexa sis forsitan illum qui occisus est, tam incredibilem profiteris soporem? Cur ego tu incolumis es? quæ tam iratis manibus sanguinem tuum fortuna subtraxit? Certe dormiebas, certe nihil senseras. Ita priuignus te reliquit, qui deprehendi non timebat? Occidit ergo aliquis patrem, & nouercæ pepercit? Maximum omnium nefas fortiter fecit, minori sceleri statim par non fuit? Omnia humana sacra confudit, uiolare nõ est ausus pectus odiorũ? Incredibile est, sine fide est, non occidere nouercam, cui imputes quod patrem occiderit. Quid ais adolescens? túne circa illum sanguinem defecisti? illa te blandius rogauit anima? perdidisti ergo illud quod nihil senserat, quod nox, quod silentium, quod tempus supererat sceleris alterius? Tu si

facere

facere parricidiū posses, ideo patrem tantum occidisses
ut tibi & nouercam liceret occidere? Non uideo cur ui/
deri uelint relictam mulierem. Ideo tantum ut uideretur
illud nefas illa fecisse, callide satis. Sed hoc alio protinus
argumento subuerteretur. Non est eiusdem consilij no/
uercæ parcere ut substituat ream, & gladium relinque/
re quo ipse deprehendatur. Sæpius uti necesse habeo ar/
gumento cæcitatis, & hoc etiam loco quo de illo uulne/
re disputandum est. Me hercule si percussor intrasset, qui
uideret, qui lumen præ se tulisset non tamen tam feliciter
librasset ictum, quem etiamsi nullæ fallerent tenebræ, me/
tus & conscientia incertum, magni sceleris tristem moræ
fecissent. Raro contigit semel ferire carnifici, quamuis
componat ipse ceruicem, & exercitata manus homici/
dium nouißime, uelut quoddam genus artis exerceat. Si
ergo librauit manum cæcus, ut ipsam protinus feriret a/
nimam, ego me hercule etiam illud admiror, quod cum
patrem uellet, non nouercam percußit. Præter animum
nihil uirium habet parricida. Primus ictus ille trepidat, il/
le cogitat, ille erubescit, ille est ab innocentia proximus,
prestat hoc solum, ut sequens fortius feriat. Interroga/
re nunc uolo, quæ iuueni causa fuerit, ut reliquerit gla/
dium. Scilicet noluit nouercam suam infamari. Abstu/
lit sibi omnem defensionem, & se parricidam confes/
sus est, ferrum in uulnere reliquit. Si nondum occiderat,
iterum feriret. Si iam perfectum nefas intelligebat, auffer/
ret indicium. Sed quid ego rem manifestißimam colligo?
Si uultis iudices scire à quo sit relictus gladius, cogi/
tate cui expedierit ut inueniretur. Sed paries usque
ad cubiculum priuigni uestigio manus cruentatus est.
Cogitate

Cogitate iudices ante omnia non esse incallidum homi-
nem, neq; consilij iacentis, qui cæcus explicare conetur fa
cinus, & oculis difficile. Ille ergo non æstimat cum ma-
num cruentã parieti aplicat, uestigiũ à se parricidij sui re
linqui? cum dextram, qua duce utebatur, ueste tergere at-
que ita abire sine uestigio posset, totum parietem cruen-
tabat, e tubiq; aliquid de patre misero relinquebat. Quid
futurum esset postero die, quantam expectaret inuidiam?
Lucem non cogitabat, sed disponebat indicium certum,
indubitatum, sine errore, quod nouerca sequeretur usque
ad cubiculum suum, usq; ad limen ipsum. O admirabilem
casum, nec cruor ante defecit. Vtar hoc loco natura ipsi-
us rei. Palmatus sanguine paries inuẽtus sic est, totam ma
num explicuit, omnes digitos diligenter expreßit. Totum
ergo sanguinem consumeret inter prima uestigia. Pone e-
nim manum cruentam, atq; adeo (ut istis etiam blandier)
madentem, pone mensuram itineris, spacium parietis: diu
enim in secretam domus partem reuertendum est, debet
proxima pars à cubiculo patris habere plurimum sangui
nis. sequens minimum, ultima nihil. Nam cruor quoties
admotus est, transit, aut in manu tarde reptantis arescit.
Hoc quid esse dicamus, quod circa cubiculum utrunque
sanguinis istius uestigium quasi incipit? hinc est paries
palmatus, & illinc? quomodo pertulit manus quod re
linquebat? nouerca istud, nouerca securis composuit ocu
lis, illa miserum dextera sanguinem tulit, & manum su-
binde renouauit. Palmatus est paries, habet distantiam,
uacat aliquid loci, integrum ubiq; uestigium est, cæcus
manus traxisset. Quæro nunc, unde tantum sanguinis in
manu? Tunc enim ex omni uulnere cruor profluit &
effundi-

*effunditur, cum ferri recentem uiam ſequitur. At quoties
eodem quo factum eſt eluditur telo, latet tota mortis inui
dia. Præterea cum manus ex parte qua palmare ueſti-
gium poteſt, plicetur in capulo, & ſe, dum telum
occupat, claudat, neceſſe eſt exteriore ut parte reſperſa
ſit. Tuus autem qui palmatus eſt paries, ueſtigium eius
partis oſtendit, ad quam cruor peruenire non potuit. Ve
ſtrum eſt nunc omnia iſta comparare, perpendere, cur
prudentior ſit iudex in depræhendendo ſcelere, quam re-
us admittendo, hoc eſſe in cauſa puto, quod alter tantum
pro ſe cogitat, alter pro parte utraq;. Tuitus ſum adolo-
ſcentis miſerrimi cauſam, nunc inſpicere uolo, quan
to certioribus argumentis nouerca teneatur. Tran-
ſeo illum uulgarem & omnibus notum de compara-
tione perſonarum locum. Alius diceret maritum & u-
xorem, niſi liberis initiarentur, non fortiſſimis corporum
uinculis inhærere. Ego illud potius dicam, decepta eſt mu
lier expectatio tua. Veneras quaſi in uacuam domum, &
ſine hærede. Expectaueras ut infelix iſte iuuenis ab ipſis
protinus nuptiarum tuarum expelleretur auſpicijs, extor
rem & inopem ſubmoueret pater blando corruptus am
plexu, et omnino ſummã calamitatem corporis occurre-
re delicatis uxoris oculis deuetaret. Inueniſti piũ et deuo
tum unico ſenem, & de omnibus coniugis tui deſperaſti
ob id affectibus. Miſerrimus eſt maritus, quiſquis indu-
cit filio nouercam, quod uxorem non uidetur utrunque
poſſe amare. Quæro igitur ante omnia, ubi occiſus eſt
maritus? In cubiculo ſuo, hoc paulo ante priuigno defen-
dendum nõ fuit. Occiſus eſt in cubiculo ſenex. Ita ille per
cuſſor non timuit uxorem? Audeo ſecretum nuptiarum et
matrimo-*

matrimonialis lectuli solitudinẽ occisurus intrare. Quem quærã? ubi relinquitur maritus ab uxore innocẽs? Noctem autem ad scelus quis elegit? Nox tuum tempus est, quid si accedit huic etiam sceleris occasio? Non uenire debes à secreta domus parte, nec tota tibi Penatium sacra peragenda sunt, tu non cogitas quemadmodum suspensa manu sonantem blande cardinem flectas. Iaces secundum occasionem, & expeditum tibi in proximo facinus est. Non times ne quis deprehendat. Ipsi quoque seruuli longius quiescunt, & præstatur grande secretum Genio loci. Tibi quoque ferire cum uelis scire an dormiat licet. Nox, & ferrum, & securus maritus, quid nam isto delicatius scelere? Occisum esse miserum senem, cum tu uolueris, scimus. Quomodo tamen, inquit, gladius peruenit in meam potestatem, qui priuigni fuit? Hæremus, hic difficilis expugnandus est locus. Quis credit mihi, si dixero? gladium perdidit cæcus, ille perpetua nocte clausæ genæ non custodierunt. Fingere nimirum ad tempus uidebor, & rem nimium manifestam imprudenter complrorare. Scilicet semper isti apposita capulo manus, & diebus ac noctibus curæ. Nolo tanquam callido glorieris ingenio, non decepisti trucem horridumq; latronem, nostri tibi occasionem præbuere mores. Nam quod uno ictu occisus est senex, ad te suspicio magis respicit. Tu præparare corpus illud ad ictus potes, dum uideris amplecti. Tu blanda manu prætentare pectus, ubi assiduo uisceris pulsu non quiescat anima, ubi statim mors sit, ubi de spiritu sanguinis ictum explorare ante & cognoscere licet. Potest & uno ictu mulier occidere. Venio nunc ad uestigia parietis cruentati, quibus te satis abun-

deq;

deq; pressimus, dum adolescentem defendimus. Hæc sunt tamen quæ contra te reseruata sunt. Cum maritus tuus in cubiculo occideretur, sciebas nullum tibi relictum patrocinium, nisi aliquid simile cæcitati fecisses. Ideoq; sanguinem in illam partem induxisti, in quam quæri uolebas, ut postero die omnis inuidia sanguinis notas & uestigia præparata sequeretur. Infamas cæcum, consilium ex calamitate sumpsisti. Sciebas illum non aliter si dux defecisset, ingredi posse, quàm si uestigia parietis perpetuitate dirigeret. Simulasti itaque cæcitatem, & ne quid sceleri impio deesset, mariti tui cruore lusisti. Omnia tibi composita atque simulata sunt per otium & securitatem, tanquam scelus transferretur ingenio. Nunc enim nocens, quia priuigni gladius in uulnere, quia paries cruentatus, hoc sufficere utrunq; iudicio putabas? quàm facili momento causæ fata uertuntur, quod fecisse etiam is scelus frequenter inuentus est, qui obijciebat. Sed causas, inquit, parricidij iste habuit, quem iratus pater in secretam domus partem relegauerat. Mulier illa forsitan ignominia felicioris uideretur esse priuigni. Cæcitatis beneficium est cum illi secretum datur. O præclaram senis optimi singularemq; pietatē, quàm blande ille sepositū miserū suū, quàm diligenter uxoris gaudētis elusit oculos, quàm multo cæcum pudore donauit. Si felicior, inquit, essem pater, ego tibi potius cederem domo tota. Nunc miser illam occupa partem, in qua nemo te uideat, in quam solus ego ueniam, sint circa te serui fideles, non gemitus tuos audiat quisquā, non flebili mœrore pascatur. Nihil est quod te solicitet cōuersatione nostri, secretumq; cæcitati præstatur, ideo præstatur, ut minus oculi desiderētur. Aliqs odit

filium

filium cæcum, & hac tantum ultione contentus est, ut illi aßignet quietam, & sepositam, & meliorem partem domus. Ita ego sic intelligebam, quasi abdicaret, quasi expelleret. Iratus ergo senex tenet iuuenem suum uelut in interiore cõplexu, et à limine obstat. Rogo quod duos separet media domo, te integram, sanam, illum infœlicem cæcum, contumeliæ opportunum, iniuriæ facilem, utrum filio irascitur, an uxori? Nolo inquit, iuuenis utaris amœna domus parte, nec quæ nitidioribus tectis elaborata sunt pertineant ad oculos tuos. Quis tam stulte irascitur cæco ut putet illius interesse, ubi habitare iubeatur? Te potius ille submouet, tuis inuidiam facit oculis, tibi dicit, sufficiat, satis est, habeas maiorem domus partem, absentem putes, misero in paternis ædibus aliquem angulum relinque. Pater qui filio sub nouerca aßignat secretam domus partem, cõfitetur uxori se abdicare non posse. Transit ad aliud genus defensionis: Sibi causam cædis nõ fuiße, cum hic hæres inuentus sit omnium bonorum. Quis enim alius esse debeat, ut huic properandũ fuerit ad hæreditatẽ? Filius scriptus non timet pœnitentiã testamenti. Omnium bonorum hæres relictus est. Non ergo irascebatur pater cum daret secretam domus partem, non poßũt tibi diuersa prodesse, eadem obijceres reo si exhæredatus esset. Elige utrum uoles: Si sciuit se esse hæredem, amare magis patrem debuit: si ignorauit, non habuit quod speraret ex patris morte. Reliquum est ut intueamur, ille qui perijt ab utro magis uestrum desideretur. Te opinor hic grauius afficit dolor, impatientius hic luctus exanimat, tuq; obsoletam protinus nubem, & tempori accommadata lugubria flammeo reuertente mutabis. Hic uero iuuenis, qui si for-
tunæ

tunæ ſuæ mala cum præteritis comparet, cæcus cœpit eſſe nunc primum, quid non miſer in hoc ſene perdidit? uiuebat illi magna pietas, aderāt quocūq; iuſſerat de facie patris oculi, nō illudere infœlibus tenebris contumaces ſeruuli poterāt, nec (quod extremū contumeliarū genus eſt) ut dominū ageret rogabāt. Nunc quāta dij boni ludibria ſunt ineunda? Iūxere ſe pariter cæcitas et ſolitudo. Quid tibi nūc miſerrime adoleſcēs hæreditas prodeſt, quam tantum audis? quid enim circa te pecunia poteſt? quæ fruēdi uoluptates, quid aliud quā ſpoliorū facilis occaſio? Quā bene iſta omnia paterni oculi cuſtodiebāt, quàm facile decipi, quàm facile denudari, quàm ſine labore falli potes, quàm cito inops fieri. Morte patris exhæredatus es. Quid nunc tibi niſi perpetuus imminet mœror, et execratio uitæ? Miſer poſt omnia & lachrimas perdidit, nec dolentē adiuuāt oculi. Incipit apud te gladius habere quod agat. Quærit ecce, quærit miſer ferrum. Nūc, inquit, huc reddite illud, innocēs donec habuit meas manus tantum. Si mori neceſſe eſt, illi potiſſimū incumbam. Hoc illa iam olim grauis & infelix anima querebatur. Vbi nunc meæ uires ubi impetus? ubi dextera tam fortis? uno ictu puto ne me quidem ipſum mihi continget occidere.

Argumentum Declamationis II.

Ex incendio domus adoleſcens patrem extulit. Dum matrem repetijt, & ipſam & oculos amiſit. Induxit illi pater nouercam. Quæ acceſsit quodam tempore ad maritum, dixitq; parari illi uenenum, quod inuenis in ſinu haberet, & ſibi promiſſā dimidiā partem bonorū ſi illud marito porrexiſſet. Intrauit ad cęcū pater, interrogauitq; an hæc uera eſſent. Ille negauit, exquiſiuit, et inuenit in ſinu uenenū. Interrogauit cui paraſſet, ille tacuit. Receſsit pater, et mutato teſtamēto nouercā fecit hęredē. Eadē nocte ſtrepit⁹ in domo fuit. Intrauit familia in cubiculū domini, inuenitq; ipſum et nouercā occiſum iuxta cadauer dormiēti ſimilē, cæcū in limine cubiculi ſui ſtantē, gladium eius puluino cruentatū. Accuſant ſe inuicē cæcus & nouerca.

Pro cæco contra nouercam.

SEntio Iudices pudori iuuenis, pro quo minimũ est quod parricida non est, grauißimum uideri quod absoluendus est contra nouercam, & plurimum cæco de reuerentia deperire uirtutum, cum in patrocinio summæ pietatis aufertur quicquid alium defenderet innocentem. Hæc primum itaq; publicis allegamus affectibus, quod pro se reus indignatur uti corporis probatione. Solus omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio cæcus, quàm fuit cum uideret. Homo omnium quos unquam miseros fecere uirtutes, innocẽtißimus parricidium negauit antequam pater occideretur: & ne quid hodiernæ solicitudini præstari putetis, fecit quod est summum in rebus humanis nefas, ne uel in alio crederetur. Ignoscite per fidẽ quod indignatur se iuuenis in honorẽ tantũ calamitatis absolui filium, qui patrem ex incendio sua cæcitate seruauit. Facinus est hoc tantum innocentem uideri, quod illum non potuerit occidere. Nam quod ad mulierem iudices pertinet, quæ defendi non potest, si patrem cæcus occidit, tam impudentem delatoris neceßitatem malo, quàm si tantum negaret. Viderit qui fiduciam ueritatis putat, quod cæco facinus obiectum est. Depræhensa mulieris audacia est, quæ non potest nisi incredibiliũ comparatione defendi, & quisquis cæcum inuicem accusat, solus est reus, aliæ iudices esse debuerunt aduersus hanc debilitatem probationes. Cæcus in parricidio non debet suspectus fieri, sed depræhendi. Quæso itaque iudices, ut hæc prima propter causam iuuenis putetis, quæ contra illum nimia sunt. Nihil magis debet esse pro cæco, quam quod aduersus illum sunt multa fingenda. Et constat de pietate

de innocentia hominis, qui expugnandus fuit parricidij similitudine. Cũ gesta sunt aduersus miseram debilitatem ferrum, cruor, uenenum, & quicquid non potest esse negligentiæ, nisi nescientis. Nemo iudices, nemo diligentior debet esse ad facinus, quàm qui parricidium potuit facere cæcus. Iuuenis iste, de quo summa in rebus humanis monstra finguntur, eius fuit erga parentes semper affectus, quem nefas est optare de liberis. Cum domus ignium septa uiolentia rapuisset miseris senibus omne præsidium, illa festinatione qua fugimus, erumpimus, in medium cucurrit incendium. In quanto tunc periculo fuit rerum naturæ pietas? Dum diu multumq; attonitus hæret, dum ad utrũq; respicit, ad utrũq; discurrit, penè infelicißimos parẽtes perdidit pietatis æqualitas. Vt deinde miserrimos senes cluserat iam propior ignis (audiat licet inuita pietas) patrem iuuenis elegit, & de pariter ardentibus uices disposuit affectus. Vixdum posito sene, cum illum quoque miraremur explicitum, iterum flammas aperuit, & undique coeuntis incendij redditus globis arserat iuuenis, si tardius perdidisset oculos. Facinus est iudices, non hoc quoque maximis contigisse conatibus, ut seruaretur & mater. Minus tamen in utroque fecerat, nisi perdidisset oculos. Viderint qui filiũ in eo magis parẽte mirantur, in cuius salutem faciẽ uultusq; consumpsit. Patri præstitit cæcitatẽ, qui amisit oculos, dũ repetit quam reliquerat matrẽ. Non expectatis, certum habeo iudices, ut excusem quod pater induxit cæco nouercã. Factũ est eo tempore, quo constabat patrẽ filio senẽ soluendo non esse. Contenderim quinimo iuuenis fuisse consilium, ut pater cui matrimoniũ filiumq; abstulerat incendium re-

sidua senectutis alia solaretur uxore, & ut domus quæ cæcum tantum habebat & senem, acciperet ex coniugio ministeria custodita. Facinus est iudices quod bonos priuignos nouercæ facilius decipiũt, nec leuius oderũt. Quàm multis insidijs, quàm multis artibus patet cæcitas innocentis? Mulier cui spẽ inuadẽdæ hæreditatis præstabat debilitas priuigni, senectus mariti, intellexit hoc solum deesse sceleris occasiõi, ut prius infamaretur parricidij cæcus. Viso igitur hoc, quod sibi iuuenis non uidebatur esse priuignus, uenenũ quod in miseri sinu abdiderat depræhensura, nunciauit patri, tanquam parricidium pararetur. Et quia mendacium poterat facile nudari, si quem conscium nominasset, totam delationem sic ordinauit, ut sibi crederetur promissam dimidiam partem bonorum, si uenenum seni uoluißet ipsa porrigere. Videtis iudices, qua præparatione nouerca ad testamentum patris accesserit. Mulierem quam credit maritus noluisse partem bonorum accipere, pro scelere necesse est sic remuneret, ut faciat hæredem. O quanto aliter probaretur parricidium, quod iam potest depræhendi. Mulier quæ se dicebat in conscientiam sceleris admissam, non hoc primũ exegit à patre, ut quæreret quis parasset cæco uenenum, quis dedisset, unde maximum sciebat posse fieri quæstionis errorem, instituit ut innocentißimus iuuenis interrogaretur repente, subito infamatura uelut depræhẽsi trepidationem, seu tacuisset cæcus, seu negasset. Adductus ad filium senex, dixit iuueni quicquid audierat. Nunquam iudices tam simplicis innocentiæ fuit facinus negare. Non esset ausus iuuenis coram ea muliere mentiri, quæ prodidit, & scijt ubi esset uenenum. Vt uero sensit infœlix instãtem nouercam, postulantemq;

temq; ut sinus iuuenis exquireretur, tunc uero attonitus, hærens, & tota malorum suorum cogitatione confusus, intellexit hoc argumentũ eius esse, quæ parasset, ut posset depræhendi. Igitur propere festinãter omnia membra pertractans, & mersis in sinum manibus, dum cuncta suspicionibus, dum tactu iuuenis explorat, uenenum primus inuenit. Laudo iudices innocẽciam silẽtij, laudo fiduciã, quod interrogatus cui parasset, non putauit sibi defendendum uenenũ. Rem quinimo fecit eius qui sciret patrem non crediturum, & (quæ maxima est innocentiæ contumacia) persuasionem senis nulla uoluit excusatione corrumpere. Non fuit illud trepidatio, non tacita confessio. Quisquis habet uenenum, habet & quod respondeat depræhensus. Fecit post hæc senex rem hominis quem non mouisset quicquid inuenerat. Non torsit ministeria cæci, & de scelere in quo solus nocens esse parricida non poterat, non explicuit ordinem quæstionis, sed quod plus est quàm absoluere, remisit iuueni defensionem. Vtrum deinde intellectis deterrimæ mulieris insidijs filium paulisper uoluerit exhæredatione protegere, & diligentius de patrimonio suo deliberaturus interim captauerit, ut uideretur mulieris cupiditati iam non obstare priuignus, an facilimum fuerit, ut exhæredationem quoque impetraret nouerca cæci ab homine cui tam multa persuaserat, cogitationibus uestris relinquo. Hoc tantum dixisse contentus sum: Testamentum continuo mutauit. Et ne quis miretur hanc festinationem, statim subsecutum est ut periret. An interfuerit iudices iuuenis huius ut uiueret pater, qui iam alio moriebatur hærede, uos estimabitis, non interfuit ut occideretur. Facinus Iudices quod illa nocte in cu-

biculo nouercæ, quod in lectuluo factum est, domus tota sensit, nemo non sibi uisus est iuxta fuisse. Excitari sola nouerca non potuit illo loco unde uenerat fragor. Cucurrit familia quo solicitos atque trepidantes ducebat strepitus, quem sequebantur. Inuenerunt senem occisum, nouercam iuxta cadauer sic iacentem, ne statim possent interrogare quis occidisset. Nunciatum est deinde facinus & cæco. Inuentus est (quod innocentiæ sufficit) non à scelere rediens, stans in limine cubiculi sui animo, quo discurrebant uidentes. Vt deinde ferrum iuuenis inquireretur, exegit eadem utique quæ postulauerat de ueneno. Quod in lectulo gladius cruentatus inuentus est, non deprecor iudices quin contra cæcitatem non minus argumentum putetis, quàm quod inueniri potuit uenenum in parridij suspicione. Gladius cruentatus nouissima probatio debet esse, non sola. Ignoscite malorum periculorum metus, ignoscite humana discrimina. Defensionem iuuenis primum lachrymis gemituque prosequimur. Perdidit infelix patrem, perdidit & cæcitas illum senē, cuius oscula, cuius amplexus imponebat uulnerib. oculorū, cui præstabat cæcus ut uiueret. Misera innocētia, misera debilitas, quod te nouerca nō sic potius decipere maluit, ut biberes uenenum. Facinus est iudices comparationē fieri, ut incredibile sit parricidiū. Idem uos putatis efficere noctium merita, & affectus osculis blanditijsq́; quæsitos, quod natalium pignorumq́ue reuerētias. Nullas ego facilius perire crediderim, quam corporū charitates. Et licet matrimonijs paulatim reuerentia grauitatis accedat possunt tamen distrahi facilitate, qua coeunt. Vxor est, quam iungit, quam diducit utilitas, cuius hæc sola reuerē

tia est,quod uidetur inuenta causa liberorum. Aspicimus matrimoniorum singula momenta rixantia,mutant quotidie domos et per amplexus lectulosq; discurrũt. Placet etiã post liberos alius maritus,et unde deprehẽdas omnium scelerũ facilitatẽ,possunt nõ amare uiuẽtes? Quid si huic uxoriæ utilitati nouercale nomẽ adiungas? Mulieri quæ post liberos inducitur,matrimonij nõ cõtingit tota reuerẽtia. Quanto alios præstat affectus diligere uitæ, lucis autorẽ? Liberi ac parentis nõ alius mihi uidetur affectus,quàm quo rerũ natura,quo mũdus ipse cõstrictus est. Quisquã ne mortaliũ confodiet illud sacrũ, uenerandũq; corpus,quod potest ex ignibus rapi,quo bene consumũtur oculi? Non inuenio iudices quemadmodum possit esse cõtra liberos salua reuerentia. Non est diffile ut maritũ uxor occidat,si non est difficilius ut filius patrẽ. Non est iudices quod putetis inter mulierẽ & uirũ de scelere quæri,neque est quod se nouerca sexus occasione tueatur. Maior est cæcitatis infirmitas. Sunt & fœminis ad scelera uires,cum habent causas uirorũ. Quinimo si interroges,facilius hæc pectora metus,odiũ,ira corrumpunt,& quoniã non habent roboris tantum,unde uitia mentium uincant, plerunq; facinus infirmitate fecerũt. Sanè tamen illis sceleribus sufficere non poßint, quæ discursum,quæ exigũt laborem. Quod uerò tam muliebre poßis inuenire facinus, quàm occidere hominum iuxta te iacẽtem, aggredi senẽ qui se tuis crediderit amplexibus, cuius somnos,ipsa disponas,ipsa custodias? Omnis alius percussor deprehẽdi potest antequã feriat, uxor nõ sentitur,nisi dũ occidit. Non est iudices incredibile ut occiderit mulier hominẽ,quem dicitur potuisse cæcus occidere.

cidere. Facinus est iudices, si cæcos habere non credimus nisi necessitatis innocentiam. Prima est infirmitas cæcitatis ut nolit. Fallitur quisquis hanc calamitatem non animorum putat esse, sed corporum. Totius hominis debilitas est oculos perdidisse. Et si diligenter actus intuearis humanos, ministeria luminum sumus. Cæcus non irascitur, non odit, non concupiscit. Et cum corpora nostra uigorem de luminibus accipiant, pereunt cum suis uitia causis. En ad quod erumpant manus, quæ proxima quæque tam diu quærunt, manus quæ sua quoque ministeria non explicant? Audebit quicquam corpus illud quod ad singulos sibi uidetur decidere motus, cui quicquid ante se est, donec exploretur, abruptum est? Facinus admittet in quo nihil ipse facturus est? Facinus, quod totum credat alij? Quid si cæcitas sit quam fecerint ignes? nemo in incendio solos ex homine perdit oculos. Tunc facies sentit incendium cum ambusti defecere gressus, cum opponi non possunt pro oculis manus, & ad lumina nostra flammas omnium membrorum uulneribus admittimus. Cæcum uel hoc faciet innocentē, quod licet uiribus, licet sufficiat audacia, non habet persuasionem hominis, qui poßit imponere. Nefas est iudices hunc iuuenem reliquarum debilitatum ratione defendi. Quàm incredibile est ut occiderit patrem, qui pati non potuit ut perderet? rogo quid opus gladio, quid ueneno parricidæ? quantulum fuit potius seruare matrem? Rapiatur ex parentibus illa infirmior, illa peritura, parricidium sic facere potuisti, ut optimus filius uidereris. Quantū deinde impatiētißimis affectibus putatis acceßisse post cæcitatem? charior est pater cum in locum succeßit oculorū et tūc est infinita pietas, cum in illa

debeas

debas amare q̃ feceris. Quid dicitis iudices? trāsferet in facinus hunc cæcitatis suæ iuuenis fauorem, ad quem quotidie laudatura ciuitas coit, cui aßident omnes liberi, omnes parentes? faciet se pietatis pariter & sceleris exemplum. Facilius est ut occidas patrem à quo sis seruatus. Nullius unquā iudices parricidij magis debuistis excutere causas. Cupiditas, inquit, iuuenem egit in facinus. Hoc si credibile, si uerū est, debet uideri, mulier hæres maritum, an patrem cæcus exhæredatus occiderit. Habeant sane iudices hāc nefariæ cupiditatis festinationē, quos uitiorum ardor, quos quotidie luxuria præcipitat, quæ cæco hæreditatem uel innocentem? oculi sunt, oculi per quos paupertatem ferre non poßumus, oculi tota nostra luxuria. Hi nos in omnia quotidie uitia præcipitant, mirantur, adamant, concupiscūt. Facilius impleas animi satietatem. Quò per fidem diuitias iuueni apud quem omniū rerum diuersitas perit? Circundes licet hanc debilitatē fulgore, diuitijs, cæco tamē tunc magis cūcta desunt, cum contigerunt, nec inuenias debilitatē cui magis cū paupertate conueniat. Homo in honore parentū excæcatus, patrimonio sub patre melius utetur. Et quod per fidē parricidij genus iuuenis elegit? uenenū, inquit, iuuenis parauit. Cur, per fidē si sufficit ferro, facinus aggreditur, cui adhibere consciū, cui præstare debeat ministrū, cum maius habere poßit in gladio parricida secretū? an postea iuueni succurrit, quid poßent facere manus, & si circa uenenum depræhēsa debilitas collegit inde uires? Nemo iudices, nemo nescit quemadmodū poßit occidere. Intellexit iudices nouerca quàm incredibile esset, ut uideretur cæcus parasse uenenū. Igitur adiecit tentatā se, ut illud ipsa porrigeret.

ret. Date per fidē iudices operam, inuenite uerba, secreto priuignus et nouerca de parricidio loquūtur. Ita se nō putat uterq; tentari? Quid dicitis iudices? Nullum ne in tota domo quod corrumperet, aliud parricida pectus innenit? Difficilius hoc credas nouercæ, si te à nullo alio putes impetraturum. Non ergo iuuenis credit hæc omnes loqui cū patre? omnium blanditiarum primum esse sermonem? Nouercam timeas negantem. Nō habet fidem ei credere parricidium, quem scias proditurum, nisi impetraueris. Per fidem iudices attendite criminis diuersitatem. Tentatam se in parricidij consciētia mulier affirmat. Quis uero dubitet nunquam hoc priuignum fuisse facturum, si habere conscium potuisset alium? Atqui uenenum iam parauit, emit. Et cum hoc ipse facere non potuerit cæcus, quis est iste cui parricidij tantum instrumenta creduntur? cur non idē porrigit seni? uel si non potest decipi maritus nisi manibus uxoris, cur ante parricidium struitur, quam sciat an nouerca promittat? Nam quod uult uideri, promissam sibi partem bonorum, non est argumentum, nisi & ipsum probetur. Mulier quæ solicitatur ad facinus, quemadmodum sibi consulit, ne illam parricida decipiat? Et probationes prospicere debuit, seu factura quod rogabatur, seu proditura. Adde quod neq; odit nouercam cæcus cui parricidium credit, neq; hæreditate corrumpitur, cuius contentus est parte dimidia. Nemo iudices parricidium faciet quo alius utatur. Exiguo igitur ut istud parricidium cæci tu socia, tu conscia manifestius probes. Quid opus est ut iam uenenū iuuenis habeat? potius sermonibus nostris interpone testes, fac corā seruis loquatur, fac intersint amici fi: audiat pater. Facilimū est cæci decipere secretū.
Vtere

Vtere mulier homine qui se commisit oculis tuis. Vtere uerbis quæ regis, manibus quæ moues. Volo uenenum ipse proferat, ipse porrigat, uolo te rursus in facinus hortetur, uolo plura promittat. Parricidium cæci deprehendi potest, dum tibi fatetur. Sed, inquit inuentus est tenens uenenum Exiguum argumentum nouerca de magna facilitate fecisti. Non accusas cæcum, sed ostendis. Homo expositus ad omnem occasionem, ad omne ludibrium, quem tactus, quem proxima quæq; decipiunt, qui refert, quid in sinu habeat ille quem deprehendere poßis, qualem relinquas? A quo modo nouerca digreßa est, cuius ordinauit uestes, tetigit sinus, membra composuit, uenenũ potest labere sic ut nesciat, potest sic ut aliud putet. Si me hercule uolueris, tenebit palam: si iusseris, accipiat coram seruulis, coram amicis, & si uenenũ non diceres, hauriet, bibet. Nullo magis iudices argumento potest innocentia cæcitatis intelligi, quàm quod uidetur deprehensus iuuenis. Si parricida est, et exquiritur, hãc saltem sibi præstabit dißimulationem, ne teneat uenenũ. Neminem iudices credo mirari, quod iuuenis interrogatus cui parasset, uerba non habuit. Non fuit illud patris indignatio, non fuit dolor, uenenum iuuenis expauit. Auferunt nobis uocem quæ fieri posse non credimus, & silentium est admiratio subita miserorum. Nescit tacere deprehensorum scelerum trepidatio, & statim respondet illacum suo sibi scelere parata defensio. Tacere facilius est deceptis, quam deprehensis. Quid per fidem facere uultis iuuenem, quem de parricidio consuluit pater ille seruatus? miror hercule non dixisse, uolui, sum ueneficus, sum parricida, & inuidiam putarem si confessus esset. Bene

quod

quod nescit iuuenis quemadmodum parricidium neget, neq; habet illa depræhensorum multa uerba. Venenum quod tenet cæcus, ipsius est si illud excuset. Sed, inquit, exhæredatus à patre est. Poteram iudices secretum hoc senis profundumq; uocare consilium, contra iuuenem tamen esse non debet etiam ut de parricidio crediderit nouercæ. Notum hoc iudices, ac uulgare facinus est, quod plerunque contra liberos amãtur uxores & sequentium matrimoniorum non aliunde quam de damno pietatis affectus est. Genus infirmißimæ seruitutis est senex maritus, & uxoriæ charitatis ardorem flagrãtius frigidis concipimus affectibus. Quid quod necesse est impatientius amet maritus uxorem, qui sibi uidetur filium iam perdidisse? Facilimum est de cæco parricidium credere cum huc usq; erraueris, ut inquireres. Volo scire iudices quid fecerit homo senex, qui parricidam filium sciat. Non culeum parat, non illud porrigit uenenum, non saltem abdicatione dimittit, testamentum tantummodo mutat: & parricida sola paupertate punitur. Rogo quis præcipitat, urget? adeo ne non potest fieri idem postero die? grauius hoc faciet pater si non præstiterit uxori. Quid quod hoc ipsum tam placide, tã quiete facit, quasi captet imponere? Quid dicitis miserorum parentum affectus? Exhæredaturus pater filium, non aduocat propinquos, non contrahit amicos, nullis lachrymis tabulæ, nulla uociferatione complentur. Nescis senex, quanta tibi opus sit ratione tabularum, exhæredas miserabilem parridam. Non est iudices quod putetis, ideo nullum adiectum ad exhæredationem iuuenis elogium, quia de scelere constaret. Nemo unquam ideo non obiecit filio parricidium, quia

quia crederetur. Per fidem iudices duorum inter quos de ſcelere quæritur, æſtimemus mutato teſtamento proximã noctẽ. Iuuenis ſeu innocẽs, ſeu parricida eſt, adhuc in ſuo ſilentio ſtupet, nec facile dixerim unde maior trepidatio, ſi alienum tenuit, an ſuum uenenum. Nouerca rem inter manus habet anxiam trepidam. Nihil eſt difficilius quàm differre gaudium, quod ſcias te non mereri, & filio ſe eſſe prælatam non eſt longa perſuaſio. Expectat nunc ut iuuenis agat cauſam poſtero die, ut credulum ſenem propinqui, ut ciuitas uniuerſa caſtiget, & ſe nouerca ſenſit unius tantum noctis hæredem, non creditur teſtamẽto hominis, qui eadem nocte qua filium exhæredauit occiditur. Tractemus nunc iudices ipſius ſceleris comparationem. Cæcus ignorat ubi iaceat ſenex, an iam quieſcat. Et quàm difficile eſt ut credat illũ qui modo de parricido ſuſpicatus eſt, dormire patrem? Tu ſentis quanto ſenem uicerit laßitudo curarum. Cæco quis renunciat quod diei noctis ue ſecretum? Scis pariter an una quieſcentium fores uallauerit cura ſeruorũ. Tu facere potes occaſionem uxor & domina. Cæco fortaßis ad aliud limen errandũ eſt. Tibi hoc ſolum reſtat ut ferias. Cæcus neceſſe eſt quietem patris ipſa corporum electione cõfundat. Tu iugulum, tu potes pertractare pectus, dum amplecteris. Nobis iterum limen caſus rurſus reditus incerta tentanda ſunt. Tibi reſtat ut ſtatim membra componas, ut quieſcas. Nõ ſufficiunt facinus facturo ſolæ cogitationes & uix tam multa pariter ſciretis oculi. Per fidem iudices ab utro credibilius eſt occiſum ſenem? à nouerca, quæ proſpexit ut alius poſſet eſſe ſuſpectus, an à iuuene, cuius inuida periturus erat, etiam ut illum alius occidat? Intuemini per fidem

dem iudices porcedentem parricidam. Quos non ista ue/stigia frangāt, rumpātq; somnos? Vestigia plura semper errantium, quæ non ualent suspensis prætentatisq; greßibus librare corpus, & quia diu incerta sunt nutantia, necesse est grauius premant solum cui crediderint. Quanto ex hoc plus accipiat, necesse est illa nocturni silentij quies, quod ambulantis cæci nec manus cessant, præmittuntur, explorāt, & adesse se nūciant? illa per quæ complexus ueniunt, non sunt in potestate cæci. quibus toto se fateatur strepitu. Quicquid occurrit nequaquam potest euitare cæcitas nisi offensa, ut ambulare; ut ingredi nocte poßimus, dies facit. Quàm multa deinde supersunt postquam ad patrem peruentum est? Exploretur necesse est pariter iacentium prima diuersitas, uultus, ora tractentur, detrahantur uelamēta corporibus, quæratur uulneri locus. Ita ex duobus neurum ex citat? Grauior semper dexteræ tractatus errantis. Paulatim deinde admouendus est pectori mucro, & ne qua confundatur ignorantia nimium liber ictus, præcedat oportet gladium manus. Vnde tantum uirium cæco, ut in uno statim ictu mors tota peragatur? Incretum uulnus sit necesse est, cuius impetum non regitis oculi, nec poßis custodire destinatum ferro locum, dum ad colligēdum uulneris pondus, dexteræ redire permittitur. Vtrum deinde iuuenis post uulnus unum continuo fugit? Et quemadmodum scit; an facinus expleuerit? an potius expectat, ut de parricidio cadaueri credat? Ecce iterum per eadem incerta redeūdum est, omnia rursus periculose tentanda uenienti. Fidem uestram iudices, ut nobis prosit argumētum criminis nostri, cæcus si nec uenire, nec reuerti sine strepitu potest, neq; sic occidere potuit, ut deciperet

ret nouercam. Te te hoc loco mulier interrogo, quæ tam grauis quies, ut te mors tam uicina non excitet? Paruulis noctium turbamur offensis. Excitant nos exigui plerunque motus, uox incerta, longinqua, & aliquando ipsum silentium. Illorum sane iuxta te suprema non sentias, quos senectus languoresq; dissoluũt, hominis qui ferro occiditur tumultuatur exitus, & similis est repugnanti. Quid quod necesse est nulla mors inquietior sit, quàm quæ statim tota est? Nam quod dormiens occisus est, non est quod sic æstimetis. tanquam per illam quietem transierit in mortem, sit aliquid necesse est inter soporem mortemq; mediũ, nec potest iũgi tanta diuersitas, cum sit somnus ipse pars uitæ. Non multum interest, quietem nostram ratio uitæ rumpat, an mortis. Hominẽ qui dormiens occiditur ipsa mors excitat. Sane non habuerit supremam uocẽ, habet utiq; palpitationes, habet motus, & quicquid totus lectulus sciat. Et quando mulier seni tuo blandius implicita iacuisti? Siccine dormis, quæ modo turbasti totam domum, cuius priuignus parricida, miser est maritus? Ecce uitalibus ruptis in amplexus tuos effũditur cruor, & fugiens per uulnus anima agit ante se anhelitus, agit crebra suspiria. En iterum largus ille sanguis circa tuos duratur artus, stingeris deficientiũ rigore membrorũ, nõ moueris, non expauescis sed dormis per tot diuersitates? Nõ relinquitur qd aliud simulare posśit mulier, cui necesse est uixta eũ inueniri quẽ occidit. Non est iudices quod incredibile putetis, ut quis perferat dormientis simulationem, nihil est quod facilius humana calliditas posśit imitari. Sicquidam cadauerũ expressere pallorẽ, & contra uerbera, experimenta

telorum

telorum, mortium pertulere patientiam. Quanto facilius simulare poßit mulier rem cuius imitationi sufficit clusisse lumina, laxasse membra, dedisse suspirijs modũ, & anhelitus negligenter egisse? Inter dormientem simulantemq́; , non est nisi conscientia. Nam quod ad tot uestigia, tot manus, tot proclamationes in eodem tenore durauit, nolite mirari, facilius excites dormientem. Et hæc est omnium natura rerum, ne quid diutius perferas, quàm quod imitaris. Simulare somnum, habet & hanc facilitatem, quod uidetur similis excitato qui deprehensus est. Quid hoc esse uis mulier, quod te non excitet res qua domus tota turbatur? illam seruilis negligentiæ quietem, illos sine curis, sine affectibus somnos, illos qui non statim primo timore prosiliũt fragor noctis agitauit. Quantus deinde fremitus discurrentium tota domo? prima sunt euigilantium præsidia clamores, nec potest quieta res noctis esse auxilium. Minore strepitu cõmota es cum excitareris. Ecce cubiculi, uestri fores trepide festinatoris effringuntur impulsu, en lumen super lectulum ingerunt multæ manus, & ad prostratorum corporum similitudinem cubiculum gemitu, uociferatione completur. Tu iaces, et in cadaueris similitudinem usq; resoluta es. Hoc tu quietem putas esse? Patiẽtia est, uestræ iudices æstimandũ relinquo prudentiæ, strepitum quem in cubiculo senis fuisse confeßi sunt, qui illò potißimum concurrerunt, utrum putetis factum colluctatione moriẽtis, an peracta cæde referẽtis gladium mulieris fuisse discursum? An hoc quoq; inter artes nouercæ, ut omnibus sceleris sui partibus sensim quieteq; dispositis, ipsa ad excitandam familiam fecerit strepitũ, cui hoc solum supererat ut sic inueniretur?

Fragor quo familia excitata est, si reduntis cæci fuit, deprehēsus iuuenis eßet antequam gladium referret, ut sciatis iudices neminem fuisse in domo quem non fragor ille confuderit. Cæcus quoq; inuentus in limine est, sicut solet ultro citroq; commeare. Iuuenis si intra suum patrisq; cubiculū facilime discurrit, quid adhuc in limine facit? Euasit & fugit gladium iam reposuit. Et quanto facilius est cæco simulare somnos, uultum quietis imitari? Quod per fidem maius subitæ confusionis argumentum est, quàm quod cæcus exiliuit, & stetit? Grauius necesse est expauescant, quibus de solitudine sua non renunciant oculi, et conclusus animus non exit in uisus, non habet unde timori suo par sit. Depræhēsus est iuuenis ubi illum destituerat impetus timoris, potest negligere cæcitas in cubiculo suo ducem, in quo omnes dies, cūctasq; noctes agit iter, quod iam multis offensis, multis edidicit erroribus. Extra limē cæcitas est, inde error, inde tenebræ. Nihil est innocentius cæco, qui nec in scelere depræhēsus est, nec in dißimulatione. Proclamat hoc loco iuuenis: Vt primū, inquit, me pater fragor domus, & uelut tui cōfudere gemitus, iterū tanquam te rapturus exilij. Tunc primum miser sensi facinus cæcitatis, steti donec mihi renunciareris occisus, et in illa discurrentiū trepidatione tenui miser otium timoris. O si numen aliquod paulisper accōmodasset oculos, primus in cubiculū intraßē patris, inuenißē fortaßis adhuc aliqua uerba morientis loqui, interrogare potuissem. Tarda & trepida sunt officia seruorum. Ego te depræhendissem nouerca uigilantem. Sed inquit, gladius cæci cruentatus inuētus est. Non est iudices cæcitatis audacia, de parricidio referre gladium, & homo cuius paulo ante exqui-

siti sunt sinus non referret in cubiculũ suum ferrum quod non tegere posset, non abscondere, & tamẽ cruentatum sciat. Quis hanc iudices impudentiã ferat? Negat cæco surripi potuisse gladium mulier, quæ se quiete defendit. Et quãto facilius est somnos decipere miserorũ? Grauior est quies, quibus ex laßitudine calamitatũ uenit. Cæco uerò facile est etiã uigilãti surripere gladiũ. Quemadmodũ paratur argumentũ, quædam facere non potest negligentia, & facilius est, ut cæcitatẽ imitẽtur oculi gladiũ cruentatum reponẽtes. Has tantũ causas habet qui occidit alieno. Sentio iudices iamdudũ indignari miserrimũ iuuenem quod argumentis, quod probatione defenditur, reddenda sunt maximo uirorũ patrocinia tam piæ cæcitatis, et agenda reliqua pars causæ admiratione. Intueri mihi iudices uideor expeditionis illius incredibilem nouamq; faciem. Vadit rapto pater iuuenis per ardẽtes crescentesq; flammas, dicturũ me putatis, ut euadat, ut fugiat? Properat miser ut reuertatur. En membra contactu stringuntur ignium. Pater tamen toto cooperitur amplexu, & ardentibus tunc quoq; penè luminibus, texerunt manus alterius oculos. Hoc nũc me putatis stupere, mirari, quod huic iuuenis oneri per medios igniũ globos, & ruẽtia tecta sufficit? Illud est cui uix habere poßit mortalitas fidẽ. Visus est sibi fecisse rem facilẽ. Quãta dij deæq; pietatis audacia est ire rursus in flãmas, illò ubi patrẽ penè perdideris? Iam non erat illud Penates, iam non erat domus, ubiq; tamẽ iuueni uidebatur ardere mater. Iam miser undiq; flagrãtibus mẽbris cũ discurrentẽ clausisset ignis (quod solũ supererat u[illegible]rũ genus) matrẽ quærebat oculis. Nõ fuit illud primũ igniũ, perire lumina candẽtia, nõ protexerũt flagrantẽ sua

mem

membra faciē, et oculi quærētibus matrē manibus arserunt. Rursus infelix totū tactu perlustrat incendiū, et unde maximus est collabētium culminum fragor, illò debilitas tanquā inuētura reuocatur. Solus omniū seruatus est beneficio cæcitatis. Protrahatur iudices si uidetur in medium reus, plurimum probationibus adijcere debent truces uultus, terribilis, minaxq; facies. Hic est iudices qui dicitur tota nocte discurrisse. Hic ille circūspectus, hic ille felix parricida, Recesserūt cuncta debilitatis officia, et hominis qui circa genua uestra ducendus est, non est qui dirigat gressus, non seruuli supersunt, nō Penates. Respōdete per fidē, respōdete mortales, utrū hic patrē occidit, an perdidit? Quid agis infelicissime iuuenis? rogandū est, neque habes totas preces, perit ille uester ambitus, uestra miseratio, sed nefas est ut reatus iste sentiat debilitatis aduersa. Nos agedū iuuenis duc, imo nostris humeris, nostris manibus innitere, nos tibi preces, nos accommodamus oculos. Quid aduersaris infelix? Quid repugnas. Scimus te non rogare pro uita, sed dura, miser dura saltē, uiue dum uincas, decet te hic quoq; uirtutum tuarum cumulus, decet ut digneris moriturus absolui.

Argumentum Declamationis III.

BEllo Cimbrico miles Marianus tribunū stuprū sibi inferre conantē propinquū Marij occidit, reus est cędis apud Imperatorē.

Pro milite contra Tribunum.

SAtis dedecoris atq; flagitij castra ceperunt, cum hæc furenti Tribuno mens subiecta est, ut in medio belli Cimbrici strepitu ante signa (tuus honos sit habitus sanctissimis auribus) iuberet prostare gladio cinctū, et uim turpissimā ac nefariā tētaret inferre (nequid aliud dicā) fortiori.

Habet extrema labes uiam, & in exemplum in quod faci lime uitia proficiunt, noua culpa pernotuit, & licet impu nita sit reo uirtus sua, tamen in hoc ruentis in deteriora se culi cursu affirmo, plures erũt qui tribunũ imitẽtur, quàm qui militẽ. Etsi nihil minus conuenire uidetur partibus ad uocati summe imperator, quàm reo capite perclitanti sub sidiũ miserationis auferre, memor tamẽ pro quo, et apud quem loquar, audacter atq; ut spero, tuto profiteor, militẽ tuum quicquid afferat casus hodie, sub ipso fortunæ minã tis ictu stare securũ. Aut enim absolues tanquam innocen tem, aut punies tanquam uirũ. Fas est uita periclitari, qui natum se meminit lege pereundi. Neq; in militiam grauis simo asperrimoq; bello ita uenit, ut nesciret sibi mortẽ in procinctu habendã, neq; tam imbellis, ut nõ forti pectore aduersa, dũ non inhonesta, toleret. Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper repugnasset, si illum tribunus uoluisset oc cidere. Neque ignorauit quæ manerent eum pericula, cũ obscœnos furiosi corruptoris amplexus gladio diuel leret. Nec habeo sane quid in milite præsertim tuo laudẽ, si pudicus est tantũ, quia expedit, nec si sit uitæ cupidißi mus, pœnitere eum facti sui potest. De interfectore corru ptoris fortasse dubites, illud utiq; scio de impudico milite nũ deliberasses. Hũc uero C. Mari (defendatur enim tam fortiter miles tuus, quàm iudicatus est) nec si dãnaueris pœnitebit. Si fors ita tulerit, ibit ad pœnã pleno gradu, tã paratus mori pro pudicitia, quàm occidere, laudẽq; ppe tuã fortißimi pudoris secũ feret. Omnis licet delatorũ uis ingruat, nunquã tamen effici poterit ut miles tuus magis doleat quod accusatus, quàm quod apellatus est. Sed neq; Hoc Mars parens, nec signa militaria aquilæq; uictrices,

nec tua, summe Imperator, diuina uirtus sinat, ut tua quo-
que sententia quisquã uir & Romanus & miles nimium
pudicus sit, apud quem ante principia gerendũ est. Ecce
cum maxime hoc agitur, ut inter Romanorũ legionũ ma
nipulos scorta deligere, et ad stuprũ trahere sacramẽto ro
gatos posthac liceat ex decreto tuo nec pudet accusatorẽ
apud C. Mariũ (quod exemplũ diuinitus nobis datũ uide
tur, quid in homine uirtus possit) assidẽtibus legatis præfe
ctisq;, et istis illi prodigio dissimilimis tribunis, toto arma
torũ iudicio, obijcere militi quod uir sit, tantũq; durũ ac
rusticũ, & parum meretricijs artibus queritur educatum.
At ego si qua est fides, pudicitiã in milite etiã laudare eru
besco. Fœminarũ est ista uirtus. Aliter mihi laudãdus est
uir fortis, idoneus bello, prõptus ad pericula, præstãtis a-
nimi, libere dicã, dignior quàm tribunus esset. Hoc enim
propinquo Mari nõ erubesceres. Pater huic emeritis bel-
lo stipẽdijs tunc cum tota subnixũ Numidia fregimus Iu
gurthã exautoratas armis manus agresti labore subegit.
Prædura priscis moribus mater, frigoribus ac solibus pe-
rusta, & in plerisq; ruris operibus marito particeps. Af-
firmo quàm nemo appellasset impune. His ortus ipse pro-
cul ab omni cõtactu recesserat, pueriles quoq; annos ali-
quo semper opere durando, sequi pecora primo, arcere
gregibus feras, aliquid semper audere maius annis. Lu-
dus fuit rotare saxa, uibrare iactu sudes, saltus agitare ue
natu, mox uigentibus lacertis humũ scindere, segnẽ fu-
turis noualibus eruere syluã. Sic effectũ est, ut (quemad-
modum aliqui putant) posset citò militare. Interim ex ulti
mo littore oceani, & dirempta frigoribus plaga gens à
rerum natura bene relegata, stolida uiribus, indomita feri

tate insolens successu, nec minus animorum immanitate quàm corporũ beluis suis proxima, Italiã inundauit, nec tamẽ tantũ in sua, quantũ luxuria socordiaq; nostrorum ducũ elata, dũ nos in bello quoq; uitia pacis sequũtur, & delicati sumus etiã miseri, uastitatẽ agris, solitudinẽ iuuẽtuti, periculũ imperio, ac propè exitiũ attulit, apparuitq; nunquã populo Ro. ad propulsandã perniciẽ magis uiris opus fuisse. Itaq; cũ appareret soluta militiæ disciplina, et nõ minor nobis pugna cũ morib. esset, quàm cũ hostibus, ad unicũ C. Mari, cum uirtutis tuæ, tũ sanctitatis seueritatisq; præsidiũ cõfugimus. Et me hercule festinarũt parẽtes ad nomẽ liberos mittere, quamuis asperrimo bello, uelut occasionẽ cõplexi, ut sub te ponere rudimẽta militiæ, contingeret cernere quotidie diuinæ uirtutis exẽplũ te hortatorẽ operũ habere, te testẽ, et cũ hæc cõmunis totius exercitus esset felicitas dux Marius, tamẽ (ô facinus indignũ) plus reliqs cõsecuti uidebãtur, qbus tribunus cõtigerat ꝑpinquus tuus. Quãta cura robora militũ legeris imperator, ut hostibus ꝓpè humanas uires excedẽtib. opponeres parẽ delectũ uel ex eo manifestũ est, ꝙ cũ scires nõ ex cẽsu esse uirtutẽ, præterita facultatũ contẽplatione, uires tãtũ animosq; spectasti: qd prodest? en quãta delectui tuo fit inuidia, diceris aduersus Cimbros puerũ ꝓbasse. Sed neq; te militaris ætas fefellit cuius certissima mẽsura est, posse fortiter facere neq; illa libido fuit saltẽ uitijs usitata, quæ ad obscœnos Veneris impetus formæ cupidine incẽditur, sed quidã ꝑditus cõtumeliæ amor, ac summa flagitiorũ uoluptas inquinare honesta. Hoc ipsum ꝙ primus ante signa procurrit, ꝙ ueteranos tyro præcedit, ꝙ redit puluere, et cruore cõcretus, istud istud ꝙ tã uir est. Vulgaria sunt irritamẽta cupiditatis, forma: ætas: singularis res est fortis cõ-

cubinus

cubinus. Illas cicatrices, illa uulnera, illa tot eximiæ decora militiæ, quid exequar ultrà? Imperator pudet me q̃ intelligis, trãseo oblatã nolẽti munerũ uacationẽ, et blãdius quàm militiæ disciplina postulat, adulatũ militi tribunũ, imperatas asperrimas expeditiones, ut remitterẽtur, sæpe ordinis, sæpe affinitatis tuæ iactatã gratiã. Cõfitemur C. M. diutius uixit obscœn⁹ corruptor, dũ ista miles nõ intelligit. Nõ audeo dicere impator, cõcipe aĩo tẽporis illũ habitũ, reforma cogitatiões tuas, in alijs forsitã causis pmittitur indignitatẽ rei oratione exaggerare, de iniuria nostra latinè queri nõ possumus, parcendũ uerbis est, inhibẽda magna ex pte ueritas, præuaricãdũ mihi est, si pudorẽ habeo. Collatis cũ hoste grauißimo cõminus castris, cũ totũ bellũ quodã genere ad pedẽ uenisset, et omniũ mẽtes imminẽtis pugnæ cogitatio implesset, circũ fremẽte undiq; barbaro ululatu, Romano militi pro uallo excubãti meretriciã obscœnæ libidinis patiẽtiã aliqs imperat? Suũ quisq; habet fortasse iudiciũ, mea sentẽtia nõ satis pudicus est miles, q armatus tantũ negat. Hoc expositiõis loco imperator malo accusatorib. credas. Illi narrarũt, rẽ uiro et Romano et milite tuo dignã, tantumq; nõ ardorẽ luminum, horrorẽ capillorũ, fremitũ indignatiõis ante oculos dicẽdo posuerũt. Ad primũ statim obscœnæ libidinis sermonẽ non aliter quàm si in hostẽ claßicũ cecinisset, gladiũ illũ quem à te pro pudicitia nostrarũ cõiugũ acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit, et in latus ultra pedẽ. Si oẽs milites tales habemus Mari, uicimus. Verebar equidem ne fugãdi corruptoris causa ferrũ strinxisset, & quod accidere interim solet, dũ alter recessurũ putat, alter percußurũ nõ putat, tam honestũ opus casus fecisset. Neq; enim, ut opinor, hoc quoq; exigendũ fuit, ut cum

cæcus amentia corruptor, per uulnera ipsa rueret ad prę hendēdos amplexus, miles etiā gladiū reduceret. Ego uero parū uiriliter istum indignatū puto, si in tanto dolore tribunum potuit agnoscere. Ipse nihil excusat. Percußi, inquit, C. Mari, segniusq; occidi, hausi noxiū ultrice dextera sanguinē, siue licuit, siue non licuit. Atq; utinam plures mortes cepisset, ut impurū spiritū renascens pœna torqueret. Parum seuere militarē redeūtibus supplicijs disciplinam cōtinemus, si tribuno post hoc factum bene ceßit quod occisus est. Reū ergo cædis nō inficiatione defendā; uiro forti, præsertim et innocenti nihil facere conuenit, quod negandū sit. Non abnuo crimē, imò si accusatores tacerēt, ipse narraßē. Obijcite igitur, sed ut delatores decet, totū. Verecūdißimū enim militē apud sanctißimas imperatoris aures minus pudet cōfiteri quàm queri. Parúmne dedecoris subimus, quod non de honoribus fortißimi uiri quæritur, & ut lōgißime uota procedūt, rem honestissimā militi fecisse impune erit? Damnetur etiā, et pudicitiā supplicio pēdat. Cōuenite legiones, intēdite animo sancto tracta undiq; auxilia. Lex dicitur castris, nec pauci sunt qui hoc nolint licere, illud uelint. Nō me hercule poßū tenere, quo minus in accusatorē dolor meus erūpat. Quid dicis? Tu si tribunus esses, hoc fecisses? Si miles esses, hoc tulisses? Date præcepta, cōponite disciplinā. Miles hac cōtumelia percussus est, indignis uero uocibus cōtaminatus nihil amplius quàm renuet? Et quis nō illum inter prostitutos habeat, si cōmiserit ut poßit iterū appellari? Neget tamen, et ultionem iniuriæ suæ differat. Ita puto cum illuserit tribunus, queretur: Inijcitur manus, & ab aßignata statione miles abducitur ut stuprū patiatur. Vos interro-

go accusatores, quid faciet? feret libidinosas manus uulnera sua tractantes? deponet arma, an reponet? Vir est enim, autorē habet, hoc primi ordines iubent, æquū est tribuno militē parere, in diē sperare etiā ꝓceßus potest. Pro hoc merito accipiet fortasse uicē, ordines ducet, et sub illo alij militabūt. Si hæc cōditio causæ est, defensio sui nō permittitur, indicate, prædicitæ, si corruptorē non licet, feriri, feret: nō enim potest nuda manu repelli, memētote, corruptor armatus est. Implicitus tamē infando nexu. cogitate quid sibi fecisset, utrū sit si plura despiciat, imo si uidetur, quo iustius quæri poßit, patiatur, istud uero flagitium in conatu pereat: nā si libido ad uotū obscœni corruptoris processerit, duo occidendi erunt. Libere itaq; dixerim C. Mari, quam de fortißimo milite sententiā feras, magis tua interest, huius quidem gloriæ nihil plus adijci potest, quàm si pro re tam honesta moritur, hūc mirabitur sola uirtutū incorrupta testis uetustas, hoc factū patres liberis uel post pœnā præcipiēt. Tu cogita quid te sensisse homines sciāt. Hoc exemplū in neutrā partē potest taceri. Cogitare certū est id quēq; cū iudicat, probare quid in re simili ipse fecisset. Omnibus enim ad uirile robur per pueritiā iter est, et iā cōtra libidinē maturuisse nō prodest. Recognosce incremēta tua, et honestā tātæ magnitudini memoriā pristinæ tenuitatis. Sine dubio te ad tot consulatus, et actos aut destinatos triūphos diuina uirtus tua sustulit. Memēto tamē, et tu sub tribuno militasti, nec ad hoc fastigium dignitatis tam breui tibi uenire cōtigisset, si sero cœpisses. Dicam nunc ego præcipuā semper curā Romanis morib. pudicitiæ fuisse. Referā Lucretiā, quæ cōdito in uiscera sua ferro pœnā à se neceßitatis exegit. Et ut quàm

primũ pudicus animus à polluto corpore separaretur, se ip
sa pcußit, quia corruptorẽ non potuit occidere. Si nũc pla
cet tibi miles, quid ego Virginium narrem, qui filiæ uir/
ginitatem, qua sola poterat, morte defendit, raptumq; de
proximo ferrũ nõ recusanti puellæ immersit? Diuisit illi so
lum Appium, quem tamen populus Romanus seceßione
à patribus, & prope ciuili bello persecutus, in uincula du
ci coegit, neque ulla res tum magis indignationem plebis
commouit, quam quod pudicitiam auferre tẽtauerat filiæ
militis. Hæc sunt honesta, hæc narrãda fœminarũ exẽpla.
Nam uirorum quæ pudicitia est, nisi nõ corrumpere? Non
sit mihi forsitan querẽdum aduersis auribus, seculi in tan
tum uitia regnare, ut obscœnis cupiditatibus natura ces/
serit, ut pollutis in fœmineam usq; patientiam maribus in
currat iam libido in sexum suum. Finem tamen aliquem
sibi uitia ipsa exceperunt, ultimumq; ad hoc huius flagitij
crimen fuit, corrupisse futurũ uirum. Hoc uero cuius de
mentiæ est? in concubinatum iuniores leguntur, & in mu
liebrẽ patiẽtiam uocatur fortasse iã maritus. Ego uero gra
tulor militari disciplinæ, gratulor opinioni castrorũ, si hu/
ius mentis tribunus in hunc primũ incidit. Ita ne tandem
(iuuat enim uelut præsentis insequi fauorem) scorta tua sti
pendium merentur, & sub signis exoletos trahis? Ideo
meretrices ab exercitu submouẽtur, intrare castra fœmi/
nis nõ licet? Ita puto, nõ opus est. Militẽ, hoc est, plus q̃ ui
rum, iamiamq; in acie staturum, cui pro uirili portione
salutẽ suã patria cõmisit, appellas. Fortasse claßico sonã/
te, ideo statiões circuis, ideo uigilias ambis. En quẽ tribu
nũ faceres, cũ prætextati militabãt? Nõ hic profusus est
furor? non manifesta demẽtia est? Vides munitũ gladio la

tus

tus loricam ferro asperam, clausam galea faciem, & ad terrorem belli cristas minantes inscriptũ in scuto C. Marij nomen, totũ deniq; uirum Martio habitu horrentem. Hic tibi cultus prostituti uidetur? Appellabis de stupro? uim afferes? Quid deinde expectas, ut ille tribunũ putet, cũ tu illũ non putes militẽ? Vacat enim uitijs nostris, & ad omne uotũ fluente fortuna lasciuit otiũ, aut in eo saltem statu respublica est, ut ad restituendã eam satis sit milites impudicos non esse. Nõ de prolatando tibi imperio res est, nec trãsmarinas (ut nuper) poruincias petimus: de Italiæ possessione certatur, pro aris focisq; constitimus, an hæc omnia igni ferroq; uastentur, an nobis caput barbarus hostis excidat, an cimbrice loquendũ sit. Vita omniũ nostrũ et salus (pati nãq; aliud ne sub hoste quidẽ uiri timemus) in ultimũ discrimen adducitur. Influxit Italiæ inaudita multitudo, quam ne ea quidẽ potuit sustinere terra quæ genuit, inusitata corporũ magnitudo, mores etiã Germanis feri. Strage nostrorũ cãpi latent iam fugatorũ Carbonis atq; Syllãi sub cõparatione fœlix militia est. Iacet post amissũ Scaurus exercitũ, Seruilij Mãlijq; bina cũ tot legionibus castra perdidimus. Gens maiorẽ terrarũ partẽ uictorijs peruagata, tantũ in Mario stetit. Libẽter te imperator interrogo, in hoc rerũ statu tales milites habere malis, an tales tribunos? In tanto belli discursu, ne concessæ quidẽ ueneri dares ueniã. Nã quo ad altiorẽ quisq; honorũ gradũ extẽditur, magis in exemplũ spectantibus patet. Cũ alij excubent armati, alij claustra portarũ tueantur, alij uallũ fossasq; scutis innixi cingãt, cibũ ipsũ stãtes capiãt, tribunus inter scorta uolutabitur? & has solas uigilias aget? ac ne ideo quidẽ breuẽ saltem frugalitatis perferet simulationem.

tionem, ne hoc ipſum facere milites ſciant? Age porro ſi uiueret tribunus, & hoc ad te factum imperator deferremus, circumſtaret uniuerſus exercitus, nec hanc militis cõtumeliam, ſed militiæ putaret, quid ageres? uid conſtitueres? Beneficium accepiſti Mari, beneficium, non habes neceſſe propinquum tuum occidere. Nam ſi uere æſtimẽus, imperium populi Rom. ad hanc diem militari diſciplina ſtetit. Non enim nobis aut multitudo maior eſt quàm cæteris gentibus, aut uehemẽtiora corpora, quàm uel his ecce Cimbris, aut maiores opes quàm locupletißimis regnis, aut mortis contemptus facilior, quàm plæriſq; barbaris cauſam uitæ non habentibus. Principes nos facit ſeueritas inſtitutorum, ordo militiæ, amor quidam laboris, & quotidiana exercitatione aßidua belli meditatio. Itaq; plura penè moribus, quàm uiribus uicimus, cum captiui quoq; ſancte habebantur, & contumelia etiam hoſti aberat. Quæ omnia lõga ſuperbæ nobilitatis intermiſſa luxuria tui nobis mores retulerũt. Dij profecto magnitudinẽ tuam curant Imperator, ac dirigunt, qui tibi ſuper cæteras laudes obtulerũt tam honeſtæ ſententiæ occaſionem, quod miles fortiter fecit, ſi abſoluis, tuum exemplum eſt. Niſi forte hoc me perturbari putatis, quod tribunus fuit. Ideo hercule turpior, ideo morti omni dignior. Hæc enim conditio ſuperiorũ eſt, ut quicquid faciunt præcipere uideãtur, & pernicioſißimus eſt malæ rei maximus quiſq; autor. Quis continebit militiam? Quis caſtrenſis diſciplinæ præcipiet ſeueritatẽ? Quis te imperator maioribus curis diſtricto, delicta militum coercebit? Tribuni corpus & peccatum corriget? Ad quem confugiam? cui querar? Sic fit ut neceſſe habeamus ipſi nos uindicare. Tribunus

fuit,

fuit, et hic miles fuit. Tribunus, hoc dicis, cui parere caligatum lex iubet, qui non solum militibus. sed centurionibus præpositus, partē quandam imperatoriæ potestatis obtinet. Ita opinor, contra iura castrorum fecerat miles, etiam si tantum negasset. Nescit quod istius honoris fastigium, quæ potestas ordinis, tyro est. Age si ad te C. Mari aliquis impudicum militem detulißet, ferres dicentem, Tribunus me iussit? Quod si par in utraq; parte delictum est, hoc tamen crimen militem saltem decet, Tribunus fuit. Videor mehercule imperator oblitus mediocritatis meæ, cū uix unius defensioni sufficiam, quædam pro uniuerso dicturus exercitu. Omnes has quæ circūstetere legiones, florem Italiæ, ciuiū sociorūq; robora una uoce proclamare apud tribunal existima. Non ignominiæ Tribuni parere possumus, nemo nostrum recusat itinerum laborem, nec inuisum super arma fascem, non æstiui solis ardorem, nec sub pellibus actam hyemem, ferienda sit fatigato foßa, pro uallo portisq; uigilandum, fortiter ancipites inibimus pugnas, uulnera laude pensabimus, mors erit ignominia potior. Quicquid in pugna patimur uirorum est. Imperet asperas tribunus expeditiones, si quo uertice montis hostis pellendus est, si inter infestos armatis saltus speculandum sæuiat deniq; in terga uerberibus, exigat seruilem plagarum patientiam, leno etiā seruis excipitur, fortaße hac lege captiuos uendes. Si meretritia imperatur neceßitas, si aduersus obscœnam uim corruptoris arma tantum contumeliæ causa habemus, potius castra capiantur, & uim tribuni interpellet Cimber. Nihil tale nouere Germani, & sanctius uiuitur ad Oceanum. Quid futurum est imperator si ad pudicitiam militum pertinet uinci? An igno

ramus imperator quanta quondã Populo Ro. exarserit seditio, cum ex domo fœneratoris addictus lacero uerberibus tergo prorupisset in publicum, & illas suppliciorum notas tulisse se quereretur, quod uim corruptoris pati noluisset? Et ille tamen quanquam hoc flagitium conatus in addicto, ac penè uix libero, uidebatur aliquatenus memor fuisse Romanæ sanctitatis, qui uim obscœnißimam non tentauerat nisi aduersus alligatas manus. Eò tamen usq; populus Romanus uindicta proceßit ut ardentibus bello finibus ad delectum nemo responderet, nisi & pœna corruptoris, & abrogatione legis satisfactum esset. Nolebant militare , quamuis hanc iniuriam non miles acceperat. Quid de Fabio Eburno loquar, qui filium impudicũ cognita domi causa necauit? Iam iam cõmilito quicũq; casus manet, etiam si imperator te dãnaturus est, habes solatiũ, satius est quàm à patre occidi. At propinquus C. Marij fuit. Corrumpitis iudicem, et animo alioqui leui graue pondus imponitis. Propinquus tuus fuit. O rem omnibus narrandã, cũ absolueris. Nã si quid tibi iudicãdi fides tua causa facere permittit, cogites profecto, quantũ tibi hoc ipsum apud æmulos, quos uirtutibus offendis, allaturum sit inuidiæ, cũ uideberis aut corruptorẽ militis iudicasse innocentem, aut propinquum tuũ etiam uindicare nocentẽ. Olim iã imperator inter fulgẽtes uirtutas tuas liuor locũ quærit, & natura quidẽ omnibus nouitatis incremẽtis aduersa nobilitas tuis tamẽ laudibus pressa & obruta, rimatur occasionem criminũ. Quod si bene inuidiã noui, hoc quoque tibi obijcietur, quod saltẽ propinquus tuus peccauit. Quare abdicandus & eiurãdus est nõ tuus sãguis. Certe nihil minus cõmittendũ, quàm ut ulciscaris hoc flagitiũ in

in eo præsertim, qui apud malignos poterit uideri te per
mittente fecisse. An ille si unquã cogitasset se esse propin
quum tuum, non has uirtutes tuas, inter quas fortu-
na tua minima est, cum ei uelut propius cõtemplari licuis
set, toto pectore haurire debuerat? Non huic affinitatis
suæ felicitati referre gratiam? Milites te melius imitantur.
Quod si post hanc mentẽ uiueret tribunus, necessariũ for
sitan erat hac quoq; eum premi inuidia, quod ista fecisset
Marij propinquus, ꝙ ex ipsa stirpe uirtutũ sustulisset se
flagitij soboles. Nam cũ bene sit liberata probro familia,
quid attinet illud subinde Mario obijcere? Optimũ fuerat
non habuisse talẽ proximũ, aut libenter perdisse. Perora-
ta imperator, ut mediocritas ingenij mei tulit, causa, scio
cõmendatiõis partes esse reliquas, sed has superuacuas fa
cit sanctitas tua. Quid enim uerear ne noceat reo humili-
tas apud te, cui uel gratior potest esse nuda uirtus, apud
quem maximũ est ex se cœpisse? Cõmendem tibi ordinẽ
caligati militis, quẽ uelut incrementorũ tuorũ natalẽ li-
benter ab alto respicis? Adhuc fortasse patritiũ ualuerit
genus. sed ductũ tuis lõga serie dignitatis ordinẽ ipsa uir-
tutũ cõditione meliorẽ fecisti. Nondum potuit altius pro-
cedere uir adhuc huius ætatis. tamen cum uirum fortem,
cum dignum tuis castris, tuis auspicijs probarim, com-
mendo tibi quicquid melius miles fieri potest. Hoc quidẽ
profecto non expectas, ut in extrema actione miserabili
fletu, et humili obtestatiõe uitã genu nixus petat, nec tu ro
gari ab innocẽte exigis, nec uiro forti opus est precari ab
solutionẽ. Vnũ rogat, ut si quid de causa illius dubitas, des
dilationẽ usq; ad proximũ præliũ, pone in prima acie, po-
ne ante signa (fortiter dixerim) nõ inter tyrones, ubi plus
periculi

periculi, quo maximus hostium globus ingruet, specta pugnantem, affirmo tunc minus ignosces tribuno. Liceat ire in aciem, congredi cum hostibus, Si perire debet, rogat te imperator miles tuus, opera mortis suæ utaris feliciter.

Argumentum declamationis IIII.

VIr fortis optet præmium quod uolet. Qui causas uolũtariæ mortis in senatu nõ reddiderit, insepultus abijciatur. Quidã de partu uxoris Mathematicum consuluit. Is respondit uirum fortem futurum qui nasceretur, deinde parricidam. Cum adoleuisset, qui erat natus, bello patriæ fortiter fecit, reddit causas uoluntariæ mortis. Pater contradicit.

Pro filio contra patrem.

POsitus P. C. in ea conditione tristißimæ sortis, ut nec morte dignus sim, nisi me parricidã putetis, nec præmio, nisi innocentem, adeoq; ludibrijs miseræ sim diuersitatis implicitus uel neceßitatis, ut impetrãdũ à uobis habeã odij mei fauorẽ. quæso præter omnia, quæ ante hoc tẽpus circa nos ordo prædictæ ueritatis explicuit, attulisse me credatis urgentiũ malorũ probationẽ. De parricidio uenit, quod occidere me poßũ: de fato, quod mihi non licet mori. Non solum Mathematicus seculo temporibusq; prædixit has manus, sed & ego me parricidium credo facturum, plusquàm responsum quàm sacræ artis triste præsagium est, quod mihi sic minatur animus meus. Non habeo infelix in cogitationibus meis unde non timeam, & facinus, quod sibi pro me pietas patris, quod singulorum innocentia rogat, sentio, patior, agnosco. Ne quis me tamen laborare putet miseræ persuasionis errore, accipite cur non poßim dubitare de fato. Parricidium credit, qui facturus est: nõ timet qui periturus est. Ante omnia, igitur à grauitate publica peto, ne pro tota innocentia mea contenti sitis hoc, quod uolo mori. Nec quia uideor conten-

dere

tendere cum mathematico, uincere necessitates, expugnare fatum, ideo mihi bene credi putetis & uitam. Aliud est, facinus non esse facturum: aliud mori uelle ne facias. Qui nimo, si qua est fides, hoc quod uos constantiam putatis, infirmitas est, quod ad suprema confugio, animum meum noui. Nouissima uictæ mentis integritas est in mea potestate, breui non habeo nec mortem. Fidem uestram P. C. ne quid amplius de misera pietate speretis. Qui mori uolo ne parricidium admittam, non inuenio quemadmodum illud possim non facere uicturus. Nam quod ad patrem pertinet, qui me retinet uiuere nolentem, non miror quod adhuc recenti gloriæ nostræ gaudio stupet, & in opera mea totus oculis animoq; conuersus, parricidā non uidet per uirum fortem. Hic est animus, quo me quamuis denunciatum prædictūq; seruauit, et cū incertis adhuc dubijsq; uirtutibus præstiterit ut uiuerē, præstat meritis actisq; ne moriar. Nunc ille, quod pietate, quod uideor istius perire reuerentia, uocat parricidiū suum, et in orbitate quam sibi facere uidetur, non remedium meum, sed suum spectat affectum. Filius qui uult mori ne parricida sit, aliter sibi uidetur remunerari nō posse, quàm ut ipse moriatur. Merito prorsus, merito miserū senem, tristes solicitudines, et præscij metus ad mathematicū & respōsa miserūt. Debui uir fortis nūciari, parricida prædici. Siue enim miseræ coniugis prodigiosa fœcūditas tumultuosis pulsibus maritales inquietauit amplexus seu per anxias noctes, dirosq; somnos feralibus senex imaginibus agitatus dicitur ad notissimū sacræ artis antistitē, non spes, non auida uota, sed suspiria, metus. & præsagium magni nescio cuius incerti detulisse pallorem. Quid aliud hoc esse uultis P. C. quàm

primam fatalis instinctus necessitatem? De partu uxoris non potuit non interrogare, deinde nõ credidit. Referam nũc P.C. cuius artis, cuius fuisse dicatur autoritatis, quẽ putauit adeundum, qui sic timebat. Homo qui (quod certum habeo) plurimis meruerat experimentis, ut ad illum uelut ad oracula deorum, plenumq; sacro spiritu pectus, hominum solicitudines metusq; confugerent, dicitur inspecta totius ratione cœli, digestis sideribus innumeros, ad publici priuatiq; fati stupuisse conspectum, & tanta prosperorum tristiumq; congeriæ magis ipso consultore perterritus, diu non commisisse uerbis, quod uidebat. Sed ò uirum grauitatis antiquæ, dignumq; cui se fatorum arcana nudarent. Cum partus de quo querebatur, multa præstaret propiora prospera, lætos incipientes annos, non fuit contentus meliora prædicere, sed (quæ certissima est uera proferentium fides) quicquid depræhenderat, protulit in medium, & proclamauit futurum uirum fortem, deinde parricidam. Quis unquam P.C. fiducia maiore respondit? Cum summum facinus denunciaret, ante se dixit probaturum. Fecerat profecto P.C. interrogando mathematicum pater, rem non educaturi, si quid tristius comperisset, nisi hoc primum de fato fuisset ut uiuerem. Sed nec mathematici fides circa momentũ aliquemue cessauit ordinem, non numerus fefellit, non sexus in partu, non iuuenta, non robur. Illa quoq; quæ uelut extrinsecus consentiebant, affuere responso, bellum, hostis, acies, ad illam ipsam qua fortiter facere poteramus, ætatem. Pater uero periculi sui denunciatione non territus, arma mihi, prò tristis necessitas, arma ipse circundedit, & suis ad pugnam manibus aptauit, tanquam mathematico id iam

credidisset. Quis miretur quod responsum non contempse/rit, dum sperabat ut fortiter facerem? Mori me non uult, & iam non superest nisi parricidium. O mors laudanda fortibus, expetēda miseris, non recusanda felicibus, quantum te quesiuimus in bello. Tuli enim, Deos testor, in aciem, tuli non uirium iactationem, nō gloriæ cupiditatem, sed ut patriæ præstaret aliquid utilitas mei, ut hunc mihi deploratum spiritum, hoc destinatum damnatumq́; corpus, publicarum utilitatum usus absumeret. Ibi miser primum didici, quàm multa nescientes, quàm multa faceremus inuiti. In medios hostium globos perditus pugnator exilij, cessit acies. Densissima quæq; certamina solus inuasi, resistere nemo sustinuit. Obuijs ictibus membra nudaui, & ad incurrens ubiq; ferrum uitalia parata circumtuli, uacua circa me tela ceciderunt. Miserum me deceptæ cogitationis euentu, fortiter feci dum mereor occidi. Recedite gratulationes, abite laudantes, non circumeo templa non reddo uota numinibus, ad parricidium ueni. Quem ego paulò ante passus sum miseræ conscientiæ pudorem, ad patrem arma non retuli. Timui quinimo ne mihi dum reuertor, occurreret, ne in oscula mea plenasq́; adhuc uictricibus telis manus incauto rueret amplexu. Quam tunc inter cæteras exclamationes deducētis exercitus uocem, quod circūstantis populi murmur excepi? Magnum felicemq́; iuuenem, si subito moreretur. Adiuuate dij pariter atq; homines, dū perire cōcupisco, dū uolo, miseremini, ne hūc ardorē fugiētis animæ dilatione laxetis. Proclamo, testor, in nouissimo fati stamus abrupto, ꝑpè est ut occidat patrem parricida prædictus, cum est mori paratus. Quid me pater adhuc detines? quid moraris abeuntē? Me

lius quidem fuerat hunc spiritũ aut in ipsa maternorum uiscerum sede comprimere, aut ut primum contactu suo cœlum terrasq; polluerat, festinata morte dimittere. Sane tamen charitas patriæ priuatos uicerit metus, & in honorem uirtutum scelera nutrita sint, quicquid est propter quod educari me tãti fuit, explicitũ peractũq; est. Restat una pars fati, ultimum solumq; facinus. Frustra me consolaris æquanimitate patientiaq; tua. Non idem utriusque nostrum discrimen agitur. Tu mori periclitaris, ego patrem inuitus occidere. Hoc primum itaque excuso uobis P.C. quod præmium peto, satis sit hactenus uiri fortis nomen agnoscere, hucusque autoritatem sacræ legis attingere, ut illam in aduocationem sacræ mortis adducam. Relaturum me putatis illa optionum uerba solennia, non capere magnorum pretia meritorum solas æquitates, tanta remunerandum benignitate, quod fortiter fecit aliquis, quanta solicitaretis ut faceret? Nemini unquam minus soluendo ciuitas fuit, præstiti post quod mori continuò deberem. Sed securi estote de auiditate summæ potestatis, illud infinitum, illud immodicum, quod nobis uoluerunt licere leges, intra se consumit ille qui meruit. Titulos, imagines, honores seruate uicturis, mihi præstate salutem patris, innocentiam meam, temporum pudorem. Quæso ne mihi ideo præmium negetis quia fortaßis & hoc debeatis odiße, quod fortiter feci. Extra inuidiã est optio, cum id exigã quod impetrare potuißem etiam antequam fortiter facerem. Nam quod obiter optionis reddo rationẽ, quæso ne quis ideo me parũ aut præmio fidere credat, aut causis, quia utriusq; iuris miscui preces. Ignoscite ardori perire cupientis, quod pariter implo

ro, quæ singula sufficere potuissent. Fidē quinimo uestram si qua adhuc lex est, quæ adiuuare poßit mori uolentem, commodate, conferte, est utriusq; iuris & autoritas, quod in mea morte tribuatis. Præstate causis ut moriar, præmio ut sepeliar. Sētio P.C. hoc primum ab effectibus publicis petendum, ne quis ideo mori me uelle nō credat, quia potius ad causas ac uerba cōfugi, quia à uobis malui petere quicquid ab his potui manibus accipere. Merui fateor, malignas interpretationes, uir fortis ut morerer à bello reuersus arma posui, populi fauorē, gaudia ciuitatis intraui. Sed siue hoc est sepulturæ suæ magna reuerentia, peßimæq; additæ pectoribus humanis infirmitates, ut esset quod timeret qui non timet mortem, siue decuit innocentiæ amore pereuntem tranquillitas magna pereundi, ignoscite quæso contationi patientiæ, moræ. Si me continuò occidißem, tāquam parricida moriebar. Neq; est P. C. quod excludi præmium putetis contradictione patris. Eximus per magnorum operum reuerentiam de neceßitate parendi, & aut interim nobis magna uenit contra nominis huius potentiam, de uirtutum fauore libertas, aut obsequia peracta demum optione repetemus. Non est quod nos resistentis moueat autoritas, neminem inuenias mori uolentem, qui non habeat aliquem uetātem. Ille cui præsto non sunt pignora charitatis, lachrymis tamen audientium, & consolationibus, & promptißima semper exhortatione retinetur. Parentibus uero circa liberos unus affectus est, fauere uitæ, timere mortē. Non habent patientiā, nec iustæ orbitatis, & inter supplicia nemo pœnasq;, omnes tamen illis innocentes, omnes miseri sumus. Ego P. C. cōmunem hanc impatientiam senis accendo pietate, reuerentia, fieri

non poteſt ut ſe mori debere perſuadeat patri filius, propter quem ſe uidetur occidere. Hactenus leges, hactenus merita uirtutum, ueniamus ad neceſsitates. Mori uolo, mori uolo ita, ut reddidi cauſas, ita non ex hac deſtinatione ſentitis quicquid dici nõ poteſt? Viderit quid nos huc uſq; protulerit, hinc incipit ratio. Quod uolo, fingite unũ ex populo turbáq; petere ius præmiorum. Non debet hoc uetari, quoties habet cauſas, non poteſt, quoties non habet. Scilicet enim uerendũ eſt, ne ad hoc inconſulte, ne temere leuitas humana proſiliat, & credibile eſt, ut quicquid apud hominẽ pro uita dici poteſt, ipſa ſibi uita non dixerit. Abite gratulationes, ſilete blanditiæ, quoties iam putatis noluiſſe me mori? Primum hoc maximum, quod pro incolumitate hominis natura commenta eſt, ut periremus inuiti, & contra tot aduerſos caſus, patientiæ nobis æquanimate ſuccurreret. Inde eſt quod inter luctus et deſperationes fœda uiuacitate duramus. An uos me moueri non creditis quod iuuenis ſum? quod modo uitæ uoluptates, modo gaudia lucis ingreſſus ſum? Quantopere mihi blãditur, quod publicis ex acie reportatus humeris lætitiã ciuitatis impleui? Quoties mehercule, hæc uulnera et rorãtia hoſtili cruore arma cõplexus, animũ ſupra neceſsitates erigo, ſupra fatũ pono. Sed omnia mihi iam diſcuſſa, conſumpta ſunt, et honeſta pereũdi ratione uicta ceſſerũt. Quid mihi amplius cum corpore, quod oderũt oculi ſui, cum quo quotidie properãs anima rixatur? Non ſunt mea membra quæ poſsim (uelut hoſtis alicuius) lacerare, confodere. Homini qui ſemel renuntiauit rebus humanis, non redditur uita, ſed tẽpus, et ipſa cupiditas ratióq; pereundi hoc ipſo quo uetamur, accreſcit. Felicior mehercule qui

moritur

moritur antequam debeat, antequam uelit. Penè sero renuntiat uitæ, quisquis sic ad exitũ peruenit, ut hoc illũ facere nemo miretur. Et tantum debet mors negari, de quo non sufficit hoc pœnæ genus, ut ipse se potius occidat. Nam quod lex iußit ut moriturus redderet causas quod insepultum uoluit abijci, si sic properasset erumpere, ut non nunciaret, hoc prius non fateretur, fallitur quisquis ideo factum putat, ut teneremur in uita. Illa uero non timet pereundi temeritatem, nec secretum doloris alieni libenter inquirit. Sciebat illos non aliter ausuros proferre causas, quos sceleris conscientia, quos maioris cruciatus metus in suprema compelleret. Igitur ne supplicia properato lucrarentur obitu, rursus in pœnam nocentis insepulti corporis reuocauit iniuria. Lex placida, mitis, causas mortis reddi uoluit non æstimari. Possum igitur P. C. publica quadam uoce generis humani respondere quærentibus causas mortis interrogatus, at ego difficilius redderem uitæ. Quid iuuat ô misera mortalitas animam per tot annos, etiamsi natura patiatur, per infinita temporum spacia tristißimo corporis retinere complexu? Si cuncta gaudia nostra, si uoluptates, & quæcunque ex hac uniuersitate mundi uel solicitant aspectu, uel blandiuntur usu, diligenter excutias, tota uita hominis unus est dies. Humiles prorsus abiectæq; mẽtes, quas non implent hæc eadem, semperq; redeũtia Vt quis honestis operatus artibus sciat quis finis bonorum, quæ uera felicitas, nũquam sibi uidebitur præmatura morte periturus, & lucis causas ad animũ mentemq; referentium neminem quotidie uita non satiat. Relaturũ me nunc putatis, quanto plura sint in hac æui breuitate fugiẽda, cõparaturũ gaudijs pro-

prijs metus, calamitates? Illa illa æstimemus propter quæ fatigamus uotis Deos: propter quæ breuem querimur ætatem. Nempe sunt uanitas, cupido, luxuria, libido. Non pudet propter hæc ferre debilitates, luctus, spatia morborum & cum liceat euadere, malle pati? Finge tibi uelut ipsam proclamare naturam. Receptus es in hoc pulcherrimum mundi rerumq; consortium, & per succedentium uices in ordinem mortalitatis natus, bona nostra uidisti, admitte posteros, cede uenientibus. Nescis te quanto diutius uixeris, tanto magis impatientiam parere? Quantumlibet prorogentur tempora, iungantur ætates, quandoq; tamen non potest non exitu perire miseri, qui moritur inuitus. Miraris quod suprema mea ipse præcipitem. Nunquid enim non hoc agunt singuli dies? Omnis nos hora per tacitos fallentesq; cursus applicat fato, & in hac turpißima perpetuitatis cogitatione districti, per exigua festinantis æui momenta præmorimur. Faciamus potius de fine remedium, de neceßitate solatium, exeamus sponte, consilio, pleni securitatis, gratias agentes. Solus uixit quoad uoluit qui mori mauult. indulgete quæso seuæ tristesq; causæ indulgete uirtutes, ut mori tanquam magno animo uelim. Ita non sufficit ad maturandos exitus q; fortiter feci? Infirmæ prorsus terrenæq; mentis est, ut numeretis annos, ego (quæ felicißima uel laßitudo, uel satietas est) uirtute consenui. Quid adhuc inter accidentia fragilesq; casus ago? Homo receptus in publicas gratulationes præsentiæ humilitate decresco. Minores fiant neceße est diuturnitate, quorum initia confirmauere successus, cum iam nec operibus, nec felicitati poßit accedere. Cũ fortuna ruere dementia est, & ætatem trahere pereuntem. Nullos ego se-
nes

nes degere turpius puto quàm qui fortißimi fuerunt. Vultis expectem, ut putres artus fœdet pudenda canities, ut sanguine membra uacuata uix nitantur ad greßus, ut hæ laudatæ manus, nec ad quotidianæ uitæ ministeria sufficiant? Quàm miserũ, quàm deforme est meminiße quod fueris, referre cicatricum tuarum redundationes, & frigidam præteritorum memoriam, cum iam fidem membra non habeant, supra sua facta rideri? Festinato exire de seculo debeo, dum alacre corpus, dum spiritus uiget, dum teneor, dum desideror, & hoc uolo deberi manibus meis, animo meo. Fauete dij pariter atque homines, mortem uir fortis inueni. Est hæc communis mihi cum multis fortaße causa, sed ueniamus ad meam. Si mihi mathematicus denunciaßet damna membrorum, grauem corporis perpetuumq; languorem ignosceres tanta mala uel incerta fugienti. Plus est quod expauesco, quod timeo. Minatus est mihi manus meas, meos animos nullumq; uoluit eße momentum, quo securus intrepidusq; requiescerem. Iußus sum uitam per anhelitus, metusq; consumere. Quis inter hæc spei, quis consolationis est locus? Mori debeo tanquam nocens, si mathematicus uerum dixit: tanquam miser, si mentitus est. Quid, quod me futurum dixit parricidam? En quem mittamus in experimentum, cui credamus. Placet post futurorum incertam tractare rationem, quid ad diuersas persuasiones, & ad loquacißima humanorum pactorum ingenia uariaris? Parricidium dictus sum facturus, si poßũ post hæc uiuere, non sum innocens, etiam si non fecero. Interrogare mehercule hic libet uos omnes liberi, omnes parentes, quem mihi post hanc denuntiationẽ aßignetis animũ. Homo sum cuius corpus

iratum fortasse seculo numē uelut aptißimam facinori ui detur elegisse materiam, cui in primis continuo natalibus aßignata est, uirtus pariter & facinus omnium incredibilium diuersorumq́; pariter capax, omnibus difficultatibus nouitatibusq́; sufficiens, sceleribus miser, & sine morte sua nocens, in quo debeatis ipsas quoque odisse uirtutes. Nescio quæ me prodigiosa feritas in patrem, uelut telum aliquod casurumq́; pondus librat, impingit. Facinus me manet, quod contra fidem est, quod profuturum mihi negatur, & nolim, cuius non tempus, non locus, non causa prædicitur. An mori debeam uos æstimabitis, non debui nasci. Sentit pater quanta sit prædicti sceleris immanitas, & ideo tentat efficere, ut mathematicam artem non putetis, ac modo contendit non esse fatum, & cuncta casu fortuitoq́; decurrere, modo etiam ut prouidentia regantur, nō posse tamē humana scientia deprehēdi. Dū utrūq; colligo, interim apud grauitatem uestram depono sensisse aliquid patrem, etiam cum metuit. Ego mathematicū probaui dixisse uerum, ille credit esse dicturum. Casu ne tibi pater hæc diuersitas uidetur in corpus unum dissentientibus solidata primordijs, ut summo uertice locatus igneus uigor cuncta leuia calidi spiritus ardore suspenderet, profundus humor ad ima demersus unde quotidie superpositi caloris alimenta traherentur, terrenum pondus in medio, quanto superne spiritu, tanta penitus inanitate subnixum librata mole consideret, ut seculorum infinita series, per aßiduas temporū uices sua lege festinet? Quid hæc fulgentiū siderū uenerāda facies? quod quædā uelut infixa ac cohærentia perpetua semelq́; capta sede collucēt, alia toto sparsa cœlo uagos cursus certis emetiūtur erroribus?

Ista

Ista credis paßim fortuitoq; dispoſita? Rogo quid melius ratio feciſſet? Deus hæc, Deus fabricator operis uniuerſi ex illa rudi primaq; caligine protractū poſuit in uultū, digeßit in partes. Poſtquam dederat uniuerſitati parem dignamq; faciē, ſpiritum deſuper quo pariter animarentur, immiſit. Inde eſt quod quicquid naſcitur conſociata numini proprietate ſignatur, et in totam æui ſui breuitatē compoſitum firmatumq; ſic accipit futura, quaſi uitam. Hæc credo pater terrori primis fuiſſe mortalibus, mox admirationem conſumpta nouitate meruiſſe. Paulatim deinde hoc quod ſtupemus, animus auſus diligēter attendere, in arcana naturæ ſacrum miſit ingenium, & ex aßiduis obſeruationibus notisq; redeuntibus latentium ratione collecta, peruenit ad cauſas. Miraris fatum hominis poſſe prædici. Defectiones ſiderum laboresq; narrantur, nuntiatur origo tempeſtatum, laßitudo uentorum, quod ſidus immodicos ſolis ardores, quod ſeueras minetur hymes, quid ſignificent ſparſi longius crines, quid ardentius ſolito iubar, quid excuſſa flamma ſideribus. Non inuenio quid poßit eſſe certius ueræ artis ingenio, quàm dicere quid futurū ſit, fieri deinde quod dixerit. Quod ſi eſſe artem Mathematicā probant natura, ratio, experimenta, pater quoque qui credidit conſulendum, ſupereſt ut oſtēdamus uerum dixiſſe de futuris, quē de præteritis nō poſſumus probare mentitū. Accipite primā certißimæ ſciētiæ probatiotionem. Homo qui de partu conſulebatur, non confudit turbauitq; reſponſum, nec per uarias ambages indepræhenſibilem ſparſit errorem, nihil ita locutus eſt, ut illud audentium interpretatio traheret dirigeretque quò mallet. Atqui in eo tota ratio fallendi eſt, non dare conſu-

lentibus

lentibus quod depoſcant,ſed caligine magnaq; promiſſo/
rum uarietate ſuſpenſos ſic dimittere, ut quicquid caſus
attulerit,putent eſſe prædictum. An ſcilicet hæc fuerit ra/
tio fingendi,quod dicebat uſitata,communia,quæ futurus
pater facile crederet,libẽter audiret? Fortiter inquit,faciet
filius tuus,rogo ubi magis deſinit, qui mentitur? Sed qui/
bus ille,dij deæq;,ſignis,quibus impletus eſt notis,qui de
parricida diſsimulare non potuit, cum quæreret pater?
Artem tãtum mirari me pater putas? Ego miror animum,
ſtupeo conſtantiam: Erit inquit, uir fortis & parricida.
Rogo quæ ratio fallendi eſt ea dicere, propter quæ nec
prioribus debeat credi? In parricidio, quod proſpiciebat
mathematicus,hæc ſola ratio fuit mendacij,ne prædicere/
tur. Fero tamen, ut quis in alijs conſultationibus decipi
poſsit,aut errare, de futuro parricida non magis mathe/
maticus poteſt, quàm pater interrogare. Omnes,ſicuti a/
pud ſacræ artis antiſtites ſatis conſtat, animæ proprieta/
tes, & futuras mentium corporumq; formas ex illorum
ſiderum qualitate, quibus in ortu ſuo cuncta gignuntur,
accipiunt. Aliquis uagi numinis errore perſtrictus eſt,ui/
tam tranſigit,ille diſcurſibus. Placida conceptum ſtella ſi
gnauit,erit modeſta lenitate conſpicuus. Ardens naſcen/
tis horã ſidus accendit,uiribus pariter moribusq; flagra/
bit. Languido iam uergentis in procliue mundi, hebeſcen
tibus tardior membris, ſimilis ſenectæ iuuenta pigreſcit.
Iam ſi cui principalium deorum fulgor illuxerit,in popu
li conſurget imperiũ. Credo mehercule in illum natalem
monſtri mei diem, iratorum numinum conſpiraſse uiolen
tiam,ſedemq; prodigioſi ſpiritus collato,pariter igne preſ
ſiſſe. Si uerum eſt poſt uetuſta ſecula,et innumerabiles an

nos

nos reddi rursus alijs corporibus animas, fortaßis in me renatus sit aliquis ex illis, quorum scelere uiolatus dies mundum subitò mutauit, quos maria terrasq; fugientes, furiales faces, & ultricum dearum terror agitauit. Necesse est & maiores notas uentura promittant, quæ non temere nascuntur. Sic futuras tempestates, pelagi fragor, & conscium nemorum murmur enunciat, sic periturorum fata populorum ardentes cœlo faces, & crinita siderum flamma præcurrit. Prædicebar bello, monstrabar armis, agebat ante se uentura feritas publicas calamitates, & omnium malorum consummatione parricida ponebar. At si nūc ista putet aliqs fortuitò, nō arte sentiri, possit fortasse casu euenire quod futurum sit, non potest casu fieri quod prædictum est. Et quando unquam pater explicuit manifestius illius fati neceßitatem? totus ordo responsi: Vir, inquit, nascetur, euenit. Educabitur, quamuis prædictum sit, accidit. Perueniet ad iuuentæ robur, adoleui. Viribus erit conspicuus, & nimis. Aderunt bella, uenerūt. Ibit in aciē te uolente, missusq; fortiter faciet, feci. Erit parricida, si uixero. Si pater, tam secretæ profundæq; artis ratio reddenda est, nōne habere tibi grande consortium prædicti uidetur ipsa diuersitas? Virū fortem dixit, et parricidam. Vicina sunt hæc, etiā ut dißimilia, paria uiribus, etiam ut mente dissentiant. Quid enim me aliud notabilē fecit in bello, quàm quod non parco cædibus cruore non satior, exultans super stratorum corporum strages, palpitantibus adhuc cadaueribus alacer insisto? Virtutis sunt ista cum hostis contigit. Pax est quæ nos deprehendit, et cum iusta grassandi materia consumpta est, in facinus necesse est otiosus ardor erumpat. Ecce iam Reip. præbi-

ta est quies, mihi tamen plurimum est cum gladio meo, totis diebus tracto ferrum, ad arma respicio, tela mea laudo, admiror, alloquor. Crede pater, & parricidium tam facile est, quàm fortiter facere, cum utrunq; de fato est, sed quousq; ratione colligam, quod ex itu iam probatum est? quod nullis matheamticus dixit ambagibus, nullis dissimulari artibus potest? Partem responsi futurā in alio opere iam uidisti, & quod præcipue torquet animum, fides sceleris uirtus fuit. Explicata est autoritas responsi, cum de duobus prædictis unum factum est. Nec possis de ueritate dubitare, quoties cum incertis experimenta consentiunt. In responso cui cuncta cesserunt, fieri non potest ut hoc solum falsum sit, quod nouissimum est. Non potest, inquit, fieri parricidium. Vis mirer pater, si non creditur futurum, quod etiam cum factum est, uix creditur? Falleris si aduersus prædictas necessitates sufficere credis, quod ego bonus filius sū, quod tu optimus pater. Tu nō mereris scire. Credo ego utiq; nollem me scire. Quid est ergo fatū nisi quod fit, & nō habet causas? Quemadmodum ergo, inquit, istud uitari potest, si fieri necesse est? Scilicet hac sola ratione, ut mors inter facinus hominemq; ponatur. Vincitur, pater, fatum si resistas: uincit si contempseris. Ago quinimo gratias hoc solo nomine crudelissimis fatis quod maximū facinus nō in prima æui mei parte posuerūt, quod præmissæ sunt ante uirtutes, magnorūq; operū prior ordo defluxit. Potest puto caueri parricidiū, q, et prædicitur, et nouissimum est. Fingamus pater mathematicū de hac sola uitæ meæ parte mentitum, quid tanti est, ut credam ista & uiuam? Occidi pater non potest. Sed quid refert si difficultas ista non est salua animo meo? Excedit omnem ca-

lamitatem, innocentiæ suæ non cedere, diebus ac noctibus timere, suspectum habere animum suum, calumniari manus, incusare uisus, & parricidalem agere cogitationem. Maior mihi ratio moriẽdi est, si parricidium fieri non potest, et ego me credo facturum. Quem tu mihi pater imperas laborem, quàm asperã exigis patientiã? Horreo oscula tua, ne seniles artus nimium grauis amplexus elidat. Non sustineo eosdem expetere conuictus, ne quos porrexerim cibos, uenena fiãt. Timeo eiusdem peregrinationis adire comitatum, omne fugio secretũ, ne quid fortuna, ne quid afferat casus. Quousq; timebitur animus? Mors mihi præstare potest, ne parricidiũ faciã, mors ut uidear nec fuisse facturus. Sed me infelicẽ, quàm multa sunt quæ timere debeã, etiã contra animũ meũ. Vnde scio, an expulsum me repẽte sensibus meis aliqua magni discriminis imago raptura sit? Prosilibo fortasse tanquã sequar claßici uocantis instinctũ, tanquam me ruentis patriæ fragor, et uociferatio captæ ciuitatis exciuerint. Me sanè custodire possum, sed unde scio quid afferat nox, casus, error? Mathematicus hoc non futurũ dixit ut uellem, sed ut occiderem. Tu quoq; pater quãto grauiores passurus es ex ipsa dißimulatione crucitatus? Felicius prorsus est palàm occidisse quẽ timeas. Cũ bene in osculis meis amplexibusq; requiescas, subeat necesse est tacitas cogitatiões prædicti periculi metus, et licet cõponatur ad fortẽ superbamq; constantiã, naturalis tamẽ hominis infirmitas potest tam percussorẽ timere, quàm mortẽ. Explica nos pater tã misero tristiq; cõplexu, et lõgißimas solicitudines breui recide patiẽtia. Minus indignum est ut moriar, si innocens futurus sum, quàm ut uiuã, si parricida. Denũcio tibi pater, et de supre

ma

ma neceßitate confiteor. Iam non sunt meæ potestatis hæ manus, non regere dexteram, non retinere sufficio. Venit ille nescio quis ardor, non sentio, non intuentur oculi. Tunc omnia incipio scire cum gesta sunt. Quid, tu me lacertorum uiriumq; beneficio strauiße nuper hostes putas? Quantum dicuntur narrasse captiui, nescio quem in me monstro si uultus horruere conspectum, non tela iacebam, non iaculabar ictus, furialibus miser facibus ardebam, & pectus istud non lorica, non ferrum, sed diri serpentum clauserāt nexus. Non fuit illud pugna, non acies, in bello parricida uincebam, excesserunt opera mea humanarum uirium mediocritatem, quicquid factum est, rabies, insania fuit. Prædico, testor, non ego parricidium faciam, non ego fortiter feci. Quod si ulla ratione casúue effici potest, ut prædicta non fiant, fidem uestram P. C. ut mihi potius innocentia, quàm fato debeatur, ego dicar expugnasse constitutionem, fregisse uincula neceßitatis, mea pietas, mea laudetur integritas. Dij non sinant, ut inter me responsumq; decernat exitus Mathematicum uincere malo, quàm reprehendere. Quid nunc agam P. C. quemadmodum me uir fortis ad preces, quemadmodum parricida cōponam? Dicam miseremini? dicam succurrite? Sic rogari contra mortem solet. Nouo mihi inauditoq; opus est ambitu malorum, nisi morior, periclitor. Ideo uideor, caussas reddidisse ut contradiceret pater, & si benè noui malignas interpretationes, non exitum captasse dicar, sed excusationem. Explicate per fidem miseri pudoris æstum, nunquam uidebitur mori uoluisse parricida, si uixerit. At tua tunc genua porrigo optimè pater has si uis tantum fortes manus, per ego si fas est quicquid feci, per

hanc

hanc ipſam mei charitatē, qua me nondū timere cœpiſti, miſerere, filium pietate pereuntem ne uelis exitum facere parricidæ. Præſta mihi patiētiam qua me bello credidiſti. Finge nos in ipſo proſperi Martis cecidiſſe cōplexu, confectumq; magnis uulneribus cadauer efferri. Relinquo tibi pro me omnes parētes, hūc quo nos retinere uoluiſſes, in ſuprema mea transfer affectum, tuis manibus compone corpus, extrue rogos, funeri iuſta perſolue. Deinde cum iam nouiſsimis oſculis, ſupremoq; diſcedens ſatiatus fueris amplexu, tunc te fas eſt ſublatis ad cœlum manibus ꝓclamare: Mathematicè mētitus es. Reddidimus cauſſas, peregimus preces, reliqua uos manus, uos adiuuate ciues, non ut liceat mihi mori, licet iſtud etiam ut negetis. Viri fortis commendo uobis exitum meum, ſi non continuò letale uulnus impreſſero, ſi non cum ſanguine totam animam properans ictus egeſſerit, adiuuate dexteram, deprimite telum, et ante omnia detinete patrem. Neſcio quàm longè manum ſparſurus ſit fugientis animæ dolor, quò cadat extractus mucro uiſceribus, in quem ſe collabentis corporis ruina præcipitet. Vultis ſcire quantum debeam timere uicturus? Metuo ne patrem, dum morior, occidam.

Argumentum declamationis V.

LIberi parentes in ægeſtate aut alant, aut uinciantur. Quidā duos filios habebat, frugi, luxurioſum. et Peregre ꝑfecti ſunt, capti à piratis, luxurioſus languere cœpit. Ambo de redemptione ſcripſerūt Pater uniuerſis bonis in unū redactis profectus eſt. Dixerunt illi prędones, non attuliſſe illum niſi unius precium, & eligeret utrum uellet ægrum redemit. Qui dum reuertitur, mortuus eſt. Alter ruptis uinculis fugit. Alimenta poſcit pater, contradicit filius.

Pro patre contra filium

QVamuis iudices in tanta malorum continuatione iam poteram nihil ex accidentium meorum nouitate mirari, nullumq; mihi reliquerint impatientiæ genus aduersa, quæ de solatijs remedijsq; creuerunt: cōfiteor tamen hoc solum me prospicere, nullo metu nulla tristium recordatione potuisse, ut post piratas, orbitatem, famem hinc quoque calamitatibus nostris pondus accederet, quod reuersus est filius meus. Viuebam miser, ut hunc uiderem, solaq; superstitis expectatione suspensus, auidißimam moriendi cupiditatem contentiosa mendicitate fallebam. Pudet persuasionis, redisse se iuuenis affirmat, ut uindicaretur morte fratris, ut patris orbitate gauderet, nec intelligit maiorem se factis meis autoritatem hac indignatione conferre. Nunc magis sentio quantum facinus fuerit ægrum non redimere, queritur se relictum, qui potuit euadere. Vtcunque igitur iudices poteram redemptionis illius reddere de præsenti iuuenis impietate rationem, & mihi crudelitas ista præstabat, ut filium uiderer elegisse meliorem. Non utor tamen occasionis huius inuidia, nec quicquid miseræ pietatis impatientia feci, querela malo defendere. Ego uero tunc non mores liberorum, mentesq; tractaui. nec mihi in illa tristißima conditione succurrit de comparatione consilium. Sola quid facerem neceßitas, sola iuuenum meorum aduersa suaserunt. Ex duobus liberis neutrum magis amat, qui redimit ægrum. Illud planè iudices ultra omnem malorum meorum fateor esse tristitiam, quod hac asperitate iuuenis, hoc inopiæ squalorisq; despectu famam optimi fratris inceßit. Hominem qui piraticum carcerem, qui prædonum uincula discusserat,

decuerat

decuerat ne uoluisset aliter reuerti, ex quo se nobis tanto uirium labore restituit, poterat quoq; eius admirationem mereri, qui precio paulo ante cessisset. Dij immortales, quam laudem, quem gloriæ fauorem impleuerat, si pasceret patrem, redemerat fratrem. Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum euentum, quem nemo tam crudelis, nemo tam sæuus audiet, ut me non pascat, hunc ante omnia, qui se queritur in fratris comparatione damnatum, secreti doloris indignatione conuenio. Quid agis impotens superbe? Tu nescis utrum fuerim redempturus ex duobus sanis, ex duobus ægris. Habui enim iudices, filios diuersissima mentium corporumq; qualitate compositos, & sicut mox probauit sæua captiuitas, in totam dissimilitudinem uitæ quoq; genere diductos. Hic nanq; robustus ac patiens, non moliri prosperis facile, non accidentibus frangi, et quem de uoluptatum gaudiorumq; contemptu scires parem, quiq; de fortunis traxerat ex firmitate mentis magnam protinus & in membra constantiam. Ille uero pariter in lætitiam metusq; resolutus, alienus à curis, solicitudinibus impar, delicatus, impatiens, & iam similis ægro. Sed apud patris affectus, hæc ipsa liberos dissimilitudo iungebat, & erat quædā in inæqualitate charitatis æqualitas, quod hunc serie laudatūq; semper, illū iam quadā miseratione diligerē. Quid profuit indiuidua pietas? Erat etiā me nolēte manifestū utrius magis colloquijs magis lætarer aspectu. Velit nolit iudices ipsa quoq; querela iuuenis, quid de patris fateatur animo, probat. Irasci quod nō sit fratri prælatus ægro, impatiētia est hominis, qui magis ametur. Accipite iudices maiorē pietatis æque probationem, filiū nec peregre dimissurus elegi, iunxi fra

trem, arctauiq; comitatum, et utroq; patris latere nudato uisus sum mihi magis habiturus utrunq; mecum, si pariter essent. Hanc apud me iuuenum æqualitatem, etiam in calamitatibus fortuna seruauit. Vterq; captus est, ambo de redemptione scripserunt, dissimiles licet. Iterũ tamen & inter aduersa persuasionem charioris inuenio. In captiuitate communi puto minus sperauit ille de patre, qui lãguere cœpit. Tu mihi nũc impotentissime iuuenis, tu quæso responde: Quid aliud facere debuerit pater duos redẽpturus? Cunctas facultates in precia collegi, rus seruulos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione perdẽtis addixi, & ultra quàm non potest excogitare summus affectus, nihil senectuti meæ nihil dubijs casibus (proh inconsulta pietas) nihil neq; illi reseruaui, quẽ redemissem. Quantũ iudices ad piratas tulerim scire potestis ex hac fame. Fuerit preciũ licet exiguũ paruũq; dum totũ, fingite quẽlibet diuitẽ, quẽlibet pauperẽ patrẽ, nemo unquã plus pro liberis dedit, quàm qui sibi nihil reliquit. Vtrum'ne igitur iudices nemo mortalium habet precium plurium liberorum? An piraticæ feritatis ingenium est, in captiuorum taxatione solos æstimare redimentes? Dij immortales quàm arrogans me pirata, quam superbus excepit. Parum, inquit, attulisti senex. Languet alter. Quid ego à dijs hominibusq; merui, quod mihi nõ redditurus utrunq; non ipse potius elegit? Sæuus et humani doloris artifex negauit à me duos posse redimi. Deinde ut hoc tristius, ut difficilius esset, redditurum se dixit utrum maluissem. Vides iuuenis quantum pietati meæ testimonium reddiderit ipsa crudelitas. Conditio non ponitur nisi duos redempturo. Expectatis, certum habeo iudices, ut in tristissimæ

neceßitatis poſitus abrupto, ad ægrum continuò propera-
uerim. Quis non putet audita conditione uincula me ſta-
tim detraxiſſe languēti? Oderitis licet confeßionē meā, de
liberaui. Tenuit inter illos inexplicabiles doloris æſtus,
per quam longū pietas miſera conſiliū, & quod nunquā
ſatis manibus filij, nunquam ſatis excuſabo conſcientiæ
meæ, non ſtatim mihi ille deficiens unicus fuit. Dißimu-
les licet orbitas, ego mihi plurimum mortis, plurimum
uideor adieciſſe languoris cunctationis mora, & ſenſit
infelix quid in electionis huius neceßitate fuerim neutro
languente facturus. Tandem quod ſolum habebat ambi-
tus genus, deſperatione præualuit. Accepi fateor illum
qui ſolutus quoque non ſequebatur, quem non gaudium
redemptionis, non lætitia prælati, non hortantis erexit pa-
tris amplexus. Si eſſet in rebus humanis ulla clementia,
merueram etiam de piratis, ut mihi duo redderentur. Vti-
nam iudices iuuenis illius uita præſtaret ut uideretur non
periculi miſeratione, ſed charitate prælatus. Me infelicē,
quod bonam habeo cauſam. Explicuit iuſtitiam compa-
rationis qui deceßit etiam redemptus, & in perituro filio
nihil alud electum eſt in quo fui miſer fame, periculo. Fi-
lius meus languore defunctus eſt, tamen pater occiderat
ægrum ſi reliquiſſet. Videram continuò iudices in carce-
re illo quantum promitteret cōſtantia hominis, quem non
captiuitas, non expectatio patris, non fratris fregiſſet in-
firmitas. Nec immeritò de fortißimo iuuene cuncta ſpera-
ui, ſi fuiſſet ad omnes conatus explicato languente libe-
rior. Tandem miſeros fortuna reſpexit, & puto contra
prædonum commenta feritatem, ipſa conſenſit, ut nobis
quem negauerant non abſtuliſſent. Non quidē mihi iudi-

ces arrogo temporis illius prouidentiam, nihil me fateor fecisse consilio, potest tamen utriusq; iuuenis exitus necessitatibus meis aßignare rationem. Perijt quem redemi, reuersus est quem reliqui. Inuenisse te putas iuuenis patrem cibos et alimenta poscentem? Quærebam precium tuum, testor clementiam mitißimæ ciuitatis, hæ preces, hic rogãtis ambitus fuit: Miseremini, date stipes, indulgete, conferte, repetendus est ille, qui redimi maluit fratrem. Sed & hac te decebat reuersum proclamare uoce: Erige uultus pater, attolle tristitiã uindicati, de sæuißimis prædonibus unus duos redemisti. Alimenta posco, poteram non adire filium pater, sed mendicus hominem, sed iuuenem senex. Quis enim magis ex ipsis rarum naturæ sacris uenerandisq; primordijs descẽdit affectus? Quid etiam inter liberos ac parẽtes tam commune, tam publicum, quàm alicui famem proximus quisque depellat? Voluit nos ille mortalitatis artifex Deus in commune succurrere, & per mutuas auxiliorum uices in alterum quenque quod pro se timeret asserere. Nondum hæc charitas est, nec personis impensa reuerentia, sed similium accidentium prouidi metus, et communium fortuitorum religiosus horror. In aliena fame quisq; sui miseretur. Sic cibos obsidio partitur, sic inopiam pariter nauigantiũ frequenter unius alimenta pauerunt. Hinc & ille uenit affectus, quod ignotis cadaueribus humũ gerimus, & insepultum quodlibet corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, ut non quantulocunq; ueneretur aggestu. Parentibus uero liberi nõ præstatis alimenta, sed redditis. Quãto, dij deæq;, breuiora, quãto minora pro tot infantiæ, tot pueritiæ sumptib. tã uarijs uel abstinentißimæ iuuẽtutis impendijs. Si mehercule hoc

quoq;

quoq; officij genus natura permitteret, bene pro deficien tibus aliquid & uita uestra deperderet, iterumque ex illa quam traxistis anima, portio breuis in suum rediret auto rem. Vultis scire quantus nomini nostro debeatur effec/ tus? quanta ueneratio? Non est beneficium quod pascitis, sed est facinus, quod negatis. Liberi parẽtes alãt. Pudet sa crorum nominum, pudet religionis humanæ. Hæc ergo lex erit? quid imprecer homini qui primus fecit ut pietate iuuaremur? Liberi parentes alant. O crudele factum. O nunquã tristior fames ita pascit ille qui cogitur? Non me/ ruisti, inquit, accipere. Discede pietas, quiesce paulisper, in firmitas remuneranda sit. Primum lex seuerißima est, ut fortius alimenta poscantur. Perdiderunt pulchritudinem sanctitatemq; naturæ, qui putant illis parentibus iura suc currere, quibus apud liberos saluanda est de mutua cha/ ritate reuerentia collisis prospexere pignoribus, & inter tam uenerabiles affectus hoc quoq; dignum prouidentia fuit, ut aliquid ad odia præstarẽt. Quæreris, irasceris, et i/ deo iuberis. Expectandũ est uidelicet ut liberorũ paren/ tumq; concordiã perferãt totius merita uitæ, & ut pietas natura sanguis, accipiant quotidie tanquã amicitiæ nexũ, & nisi nos pormeruerimus obsequijs, adulatione, patien tia, natales, ortus, & pignora prima perierunt. Si uultis iudices, & huic nomini salua sit in omni personarum di/ uersitate ueneratio. Bonum patrem filius alat, lex malum. Non faciam hanc rerum naturæ, non faciam contume/ liam legi, ut excusem uel peßimum patrem, ut sacro no/ mini tentem gratiã petere de uenia. Sim licet crudelis ac sæuus, filium tamẽ diutius amaui. Clauserim paternos pe nates, de testamento, de spe succeßionis expulerim, onera

fuerim uinculis manus, fœdauerim membra uerberibus, persolui gratia non potest nec malo patri. Arrogans, impotens sum, nolo quotidie mereri quicquid mihi deberi cœpit primo die. Facilis, mitis, indulgens, uocabula sunt ista minoris affectus, propter hæc aleretur amicus, pasceretur extraneus. Nostrũ quinimo crimen, quod interdum aliud sumus, & unde manifestum est diuersitatem nostram uenire de moribus liberorũ, non inuenias asperum patrem, nisi iam peccantis ætatis. Quid agis? rigidus, immitis sum, ideo pasce, tantum pasce, non ultra malo pro reuerentia nominis nostri. Quicquid præstatis inuiti, & cum alitur pater quē queritis indignũ accipere mihi uidentur omnes parentes. Si uis, affectum debes: sin minus, necessitate, seruitutem, patientiam. Non tanquam pater alitur, qui tanquam bonus amatur. Sepone iuuenis, differ querelas, tunc irasceris, tunc obijcies mihi, cum prosperitatum, cum seculorũ officia deposcam. Non talis ad tua genua prouoluor, ut extimendus sim. Nulli malus est pater cum esse cœpit infelix. Aspicis collapsum, & ex omni calamitatum genere miserum, & ultra quod accidentium mensura non exit, in orbitate mendicum. Riget squalidi capitis concreta canities, uigor, pristini uultus uacuis luminibus intabuit, et per obstantiũ criniũ illuuiē tenuis arentiũ iactus oculorũ. Hæret astricta nudatis oißbus cutis, et in fine sua homine cõsumpto iã mēbra sine corpore. Iterũ bon⁹ sum, in pristinã religionē de calamitatũ horrore restituor, adeò ne nõ habēt hæc ipsa supplicia pœnas quòd posco, quòd rogo, quòd mēdicus sum filij mei? Et quàm multa, dij deæq; nõ poßunt pro nobis impetrare leges? Quanto plura sunt quæ negantur cum præstant inuitis

uiti? Non exigo ut tuis manibus porrigas cibos, ut conso/
leris, ut foueas, proijce quod rapiam, abijce quod colligã.
Genus ultionis est pascere, nec misereri. Si tamen iudices
fas est impietatis huius ullas accipere causas, & filium
qui non alit, putatis reddere posse rationē. Aestimate per
fidem, quod sit facinus illud, cuius ultionem debeat exige
re aliquis de fame patris. Captum me, inquit, non redemis
ti. Quis non putet queri de filio patrem? Quenquam ne
dicentem feras, nihil tibi debeo, quia mihi uitæ lucisq; be
neficium semel præstitisti, quia hunc spiritum, hoc corpus
non ex indulgentia tua rursus accepi? Iniquissima magno
rum conditio meritorū est, si quicquid non fuerit adiectū,
de prioribus perit, & pessimo exemplo gratiam præteri/
tis auferunt reliqua cessantia. Non redemi, non tamen ide
o minus est, quòd in hūc te diuinorū humanorumq; con/
spectum de nostra protulimus anima. Maria terrasq;, &
infatigabiles siderum cursus, & cuncta sacro fulgore lu/
centia nos ut fruereris ostendimus. Has quas subtrahis
manus, hæc uerba quæ negant, de meo spirttu, de meis uis
ceribus hausisti. Gaude potius, exulta quod tibi patris aspe
ritas præstat boni filij iactationem. Solus habet quod im/
putet patri, qui quæritur et pascit. Quàm multa iudices
huic querelæ respondere poteram, propter quæ filium sal
ua pietate non redemissem. Quis nō acciperet excusatio/
nem, si dicerem? Impedijt quamuis properantem senec/
tus, inopia, languor, precium non tam festinãter inueni.
Explicare non potui nauigationem, iuuenibus quoque,
fratribusq; difficilem. Solus ac senex non illa qua spera/
ueram prosperitate direxi. Per quos metus, per quæ pere
grinationis incerta properaui? Remoue iuuenis indigna/

tionem, nihil plus pro filio factum est quem recepi. Non
fortunam tibi debeo, sed affectum: non exitum, sed uolun-
tatem. Pro duobus precia cõtraxi, pro duobus maria con
scendi, pro duobus genua tenui. Rogo uter magis amare
tur si mihi piratæ duos reddidißent? Age tu nunc iuuenis
ad faciendam inopiæ patris inuidiam (si uidetur) exclama.
Famem obtendis, ad quam luxuria, prodigarumq; uolup
tatum continuatione uenisti, exhausisti senex census in pre
cia meretricum, quanquam et huic iubetur neceßitati pi-
etas uestra succurrere, & lex, quæ inopē, quæ patrē nomi
nare contenta est, filium non remisit ad causas. Quid ue-
ro si in educationē, in discursus, in precia uacuatus sum?
Excedit omnem scelerum comparationem patrem mendi
cum facere, nec pascere, tentat iudices hoc, quod non est
redemptus, ampliare alia iuuenis inuidia. Fratrem, inquit,
mihi prætulisti, fateamur paulisper hoc crimen, agnosca-
mus hoc nefas. Impudentissime generis humani, tu non fe
res ut frater tuus uel magis ametur? Vides enim, præla-
tus est tibi nescio quis affectus, poßident charitatis tuæ lo
cum pignora de minoribus sumpta nominibus. Illum nē-
pe cuius æque spiritus de uisceribus his trahebat ortum,
qui patrem uel solus impleret. Peßimus est mortalium qui
amari fratrem suum sine sui charitate putat. Tu custodi-
es, utrum frequentius osculer, utrum stringam magis arc
tiore complexu? Non est hoc impatientia, nec circa patris
affectus sacra de pietatis contentione rixa. Eum tantum
fratrem putas amari magis, quem non ames? Falleris iu-
uenis, longeq; te ab intellectu rerum naturæ seposuit pra
ua persuasio, qui putas ex paternis affectibus filio peri-
re, quicquid in altero de neceßitate præpōderat. Par est in
omnes

omnes liberos, eademq; pietas, ſed habet in aliquo ple-
runq; proprias indulgentiæ cauſas, & ſalua charitatis æ-
qualitate eſt quiddã per quod tacito mentis inſtinctu ſin-
gulos rurſus tanquã unicos amemus. Hũc primus naſcen
di locus illũ gratiorẽ prior fecit infantia, alium lætior uul
tus, & blandior oſculis amplexibuſq; facies quoſdã ma-
gis ſeueritas probitaſq; cõmendat, in quibuſdam diligun
tur impatientius calamitates, & damna corporum debili
tateſq; membrorũ notabilius miſeratione complectimur.
Salua eſt tamen uniuerſitas, cum quicquid in alio ceſſare
creditur, in altero reſtituit alter affectus. Securus ſis, non
intercidunt iſta, non pereunt, ſed inuicem uincunt, præua
lent, cedunt. Filio non poteſt præferri niſi filius. Blãdiar iu
dices pauliſper calamitatibus meis, et ſic agam tanquam
apud piratas inuenerim utrunq; ſanum. Attuli ſine dubio
præcium duorũ, ſed utrunq; prædo non reddit. Offert ele
ctionẽ, ſuadete, quid faciã. Quid dicis? iſta pietas eſt, abire,
diſcedere, iraſci ſcilicet, queri, et inuidiã facere piratis? Vos
interrogo liberi, uos parẽtes, nõ ergo factiũs eſt, ideo neu-
trũ redimere, quia utrũq; nõ poſsis. Egregia pietas æqua-
re liberos iuſtitia deſperationis, et ex hoc quod ſuccurre-
re non contingit duobus, orbitatem facere totam. Tu
uero ſenectus accipe quicquid datur, accipe quicquid of-
fertur, dum hoc ſaltem feritati libet, antequam in patien-
tiam tam ſæua decreſcat immanitas. Interim multa poſ-
ſunt afferre caſus, ſperare licet, repetere, ſperare pater,
fortaſsis euadat. Quæcunque explicari coaceruatione
non poſſunt, per partes uiceſq; ſeruantur, & facilius
eſt diuiſa ſubtrahere, quorũ magnitudo laborat in ſolido.
Quantum intelligo iudices, filius cui profuturum non

erat

erat ut eligerem, hoc solum ferre non potest, quod redem-
ptus est frater. Quis hanc iudices impudentiam ferat?
Obijcit mihi quod ullum de liberis meis potuerim facere
discrimen. Deinde queritur non se potius electum, &
cum fratri præter eiusdem nominis par, ac simile consor-
tium, reuerentia quoque languoris accesserit, indignatur
apud affectus patris, non eam præualuiße partem, in qua
tantum filius erat. Non inuenio iudices quemadmodum
effugere potuerim criminis huius inuidiam, si hūc potius
recepissem. Patri, cui utrumq; pirata reddere nolebat, re-
dimendus fuit, aut æger, aut neuter. Quid quòd inquit, e-
tiam luxuriosum prætulisti? Parce iuuenis maledictis, par-
ce conuicijs. Reliquistis hæc nomina, domi erunt ista uitia
domi erunt istæ uirtutes, sed cum fueritis reuersi. Interim
nihil aliud estis quàm fratres, quàm liberi mei, duo capti-
ui, ambo miseri, & diuersitas uestra de calamitatum so-
cietate consumpta est. Vides quàm nefas sit alterum ex uo
bis mihi esse uiliorem? piratarum non interest uter eliga
tur. Dignum hūc dereliquisti, luxuriosum redemisti. Com-
paratione uestra iuuenis circa patrimonium, honoresuè
contenderes, et ego proclamabo, uicißes. Sed uentū est il
luc, ubi nō ꝓbitas non mores æstimātur, et de corporibus
sola taxatio est. Vnde tristes toleraret casus, ferret sordes
uinculorū, piraticā famē iuuenis, quem torquere solebat
nostra frugalitas? Vnde ut in illa solitudine carceris du-
ret animus conuictibus semper, comitatibusq; lætatus?
Expecta tu, quem decet honesta patientia, laudabilis la-
bor qui tibi difficultatum reddis ipse rationem. Tu differ
ris, luxuriosus redimitur. Quid uis? Prætuli illum de
quo soli tibi querebar, quem cum uellem castigare, repre

hendere, te solebam laudare, mirari. Exaggera quantum uoles uitia fratris: luxuriosum, perditum uoca, dum scias te sic magis probare non animũ fuisse patris, sed de calamitate rationem ille eligit, qui recipit ante meliorem. Sed parce quæso iuuenis aduersorum interpretationi. Non est electio alterũ recipere cum preciũ attuleris duorum, discrimẽ illud non ego, sed pirata cõmẽtus est. Quidquid inter uos in alterutro fecero, affectus est, quo duos amo. Et homo apud quẽ filius sola præualuit gratia calamitatis, nõ fratrem tibi prætuli, sed ꝙ in te fratri prætulissem: consilium hoc putas fuisse patris? Fortunæ est qua capti pariter estis, qua decubuit alter, qua nõ cõualuit redẽptus. Cũ propter duos uenerim, quod in altero mihi pirata cessit, idem est ac si mihi neutrum reddidisset. Sed quousq; facti mei dissimulabo rationem? Aeger electus est, respondete nunc si uidetur. Luxuriosus perditus fuit. Parcamus quæso memoriæ, reuereamur superma cineris, pœniteret me fortasse si uiueret. Iterum ac sæpius (quod necesse est) ipsa criminis mei uoce defendar, ægrum redemi. Non habẽt profecto, nõ habẽt discrimẽ liberi, nisi de calamitate, et inter homines quos natura pietatis æquauit, differentiã, nisi de dolore nõ explices. Non cũ usu nũc uestro, nõ cũ moribus loquor, ille anhelat, illius sunt lassa suspiria, ad illũ serius ueni. Excogitasti rursus fortuna quod supercresceret charitati, quod posset sacris nominib. accedere Hic solus maior affectus est, quàm filios amare filij misereri. Me quidem iudices, si quis interroget, cõditio illa non fuit uera, non simplex, habuitq; piraticæ feritatis ingeniũ. Aegrum mihi non licuit relinquere, licuit eligere. An fas fuisse credis, ut iuxta moriturum tu reddereris & homines eius immanitatis,

manitatis, ut poßēt liberos cū patre partiri, pateretur eū sibi relinqui quē periturū ex hoc probabāt, quod illū pater non eligebat? Tētata est misera pietas, et placuit hoc quoq; addi calamitatibus nostris, ut onerarer pudore conditionis partes non habētis. Cū in cōparatione sani æger offertur, ideo ponitur ut eligatur. Superest nisi fallor iudices, ut cū sibi prælatū fratrē queratur, æstimetis utri tunc magis debuerit pietas nostra succurrere. Est quidem iudices humanæ infirmitatis ista natura, ut ex omnibus accidentibus grauißimum putet quisq; quod patitur, et cum aliena cogitationibus, nostra, dolore tractētur, necesse est apud impatientiā suam uel minora præualeant. Languor est tamen, languor, cui meritò cesserint cunctæ calamitates, in cuius comparatione cōsolari se potest genus omne miserorum. Stringat licet manus sæua captiuitas profunda carceris nocte membra claudantur, datur tamen colludere, catenis, artus extrahere nexibus, & habet aliquid æquanimitatis, cum pœna sua posse rixari. Sæuiūt regna tormentis, bella uulneribus, sed leuius afficit quicquid uiribus feras & cum in plenum adhuc sanguinem aduersa ceciderunt, repugnātis roboris colluctatione uincuntur. Quos cruciatus compares, quem dolorem, cum penitus uisceribus immissa tabes quotidie aliquid ex homine præmittit in mortem, cum cibos, haustus, & omnia blandimenta uitæ fames fastidit, & poscit, desiderare aßidentium officia, dehinc ferre non posse, grauari quos appetieris attactus, per totum cubile corpus uelut super ardentes exagitare flammas? Lux fatigatis luminibus grauis, uox sola de gemitu. Cum ex duobus captiuis languet alter, una est inæqualitas patris eligere sanum. Retuli iudi-

ces usque adhuc in penatibus suis iuxta parentes propinquosq; languentem. O carcer, ô morbi, quem uos non facitis ægrum? Est non ille carcer quem seueritas legum, quem potestatum iustitia commenta est. Non possunt humani metus humanarum cogitationum ingenia satis abundeq; cōcipere quæ uidi. Iacet sub immensæ rupis abrupto tristis, et ultra naturalem profundæ caliginis noctem mersus piraticis artibus specus, quem tota circumfusi uastitas maris. & undiq; minantibus scopulis illisa tempestas terrore ruituræ molis euerberat. Horrent cuncta crucibus, squalent circumiecta naufragijs, nullus nisi in supplicia mortesq; prospectus, & ad infelicium captiuorum metum præmissus de simili exitu dolor. Spiritus solus intus quem uinctorum trahūt redduntq; gemitus, quem tot contulere languētes. Hoc erat ubi iacebat æger, illud tot annorum ex quo cœpit pirata grassari idem cubile. Corpus quod grauaret aßidentium sedulas manus, iacet inter uincula, quibus instruxerat adhuc recentem pirata captiuum, et quamuis tenuata de nexibus membra labātur rursus in modum stringentium tenent, quæ nullo suspensa nixu uelut uicto homine sederūt. Qualis errat ille sub ferro, cuius exangues manus uix leuia uelamenta transferrent? Quis inter cōplorationes gemitusq; somnus, quem uix silentia solicita præstarent? Ad quæ colloquia tristitia respiraret? Vndique pares similesq; miseri, & ueteribus captiuis adiectus quotidie nouus aliquis impatiens. Compara, si uidetur, huic ægro captiuitatem tantum tuam. Tu quereris quod cibos pirata non præstet, ille remittit oblatos. Te nuda humus, nudum cubile frangit, ille ad singulos ardentis corporis motus in sua uincula uersatur

satur, & quocunq; membra lassata dolore transtulerit, in supplicium redit renouata patientia. Breuiter sæuissimi languoris definienda mensura est. Non potest ex illo sanari, nec quem redemerit pater. Insta nunc si uidetur, ac subinde iuuenis interroga, cur ægrum potius elegerim Reddi à me posse rationem cur hoc fecerim putas? Ego uero non posse nec si te redemissem. Quid enim si respondere iubeas orbitatem, cur in exequias totos egerat census? Quid sibi uelit ille funebrium longus ordo pomparum? Cur super flagrantes iaceãt rogos? Cur ardenti non diuellantur amplexu? Et ego dico proclamo, fateor, erroris aut demẽtiæ furor est cum feceris. Hoc est ergo, inquit, quod de te præcipue queror, moriturum mihi prætulisti. Quæso iuuenis, ne nobis putes tantum inesse feritatis, ut illum potuerimus æstimare moriturum. Vis non sperem uicturum filium, quem tunc primum aspicio, complector ægrum, quem pirata non recusat sibi relinqui. Si persuasionem patris interroges, quicquid est quod miser torquetur, afficitur, non languorem credo, sed impatientiam, desiderium, dolorem. Hominis qui apud piratas languet, unum remedium putes, ut redimatur. Sed non est quæso iuuenis, quod hoc patrociniũ de tam calamitosa pietate concipiam, ut dicam: uicturum putaui. Exaggero quinimo inuidiam criminis mei. Redemi fateor illum, qui dilationes, qui moras ferre non poterat, in quo mihi pirata uendebat breuia oscula, paucos dies. Si mehercule uterq; fuisset æger, illum redemissem, qui prior languere cœpisset. Si duos pariter naufragia raperent, illi porrigerem manum, quem iam membrorum contentione lassatum fluctus hauriret. Si uulneribus confectos remisisset acies, properan-

tius

tius ei clauderē plagas, per quem animam largior ſang/
uis egereret. Ignoſcite dij pariter atq; homines, non poſſū
de liberis, poſſū eligere de miſeris. Gratias quinimo For/
tunæ, gratias ago, quod adhuc æger ſentit, intelligit. Alio
quin cadauer acceperam, et precia duorū pro funere tan
tū, ſupermiſq; perſoluerā. Neſcis quantū pudori, quantū
adijciat affectibus meis inter tā impares æquata conditio.
Aeger qui tantundē eſt piratis, plus eſt patri. Velis tamen
nolis, infelix ſenectus fatendū eſt quod meritò, quod ſūma
pietate factum eſt, quàm difficile fecermus. Quæ tūc mihi
cogitationes, quis temporis illius animus fuit, cum inter
duos liberos incerta miſer electione diſcurrerem? Hunc
diutius oſculabar, illum putabā deſperatione moriturum,
lachrymas ad languentem gemituſq; tranſtuleram, et tu
mihi uidebaris futurus æger, quoties catenas tuas ſolutu
rus inuaſi, ſed mihi commendabat relictū, quod te prætu
liſsem. Quàm frequenter iam laxata miſero uincula rur/
ſus impoſui, dum mihi tua potius ſanitas placet? Diſsimu/
lare non poſsū conditionis illius ſecretas difficultates. Re
dimi debebat æger, ego te uolebam. Ponere uos iudices
uelut in illa neceſsitatis meæ præſentia uolo. Ecce infelix
ad primum aſpectū patris cōatus aſſurgere, illas pallētes
ſordibus manus paululū tāquā amplexus daturus erexit,
nec uſq; in ceruices meas ſpiritu iam deficiente perlatas,
in ſuū miſer iterū cubile deiecit. Totus ille circa nos car/
ceeis populus obticuit, et ne colloquijs noſtris terribilis
catenarū ſtridor obſtreperet laſsatos artus in ſua tenuere
patiētia. Ego ſerius grauius hinc, ſi uidetur, incipiā. Luxu
rioſe meruiſti. Ignorat profecto paterni doloris æſtus quiſ
quis ſolatiū putat, ut de languēte filio quæratur, ut mo/

ribus mentiq; maledicat. Abite uirtutes, ignosce probitas chario est ex liberis ille q moritur. Mihi uero fateor hinc aliqua languente filio uenisse solatia, quod uixit infelix quemadmodũ uoluit, quod fuit hilaris ac læta breuis ætas Crede iuuenis, & pro te iam maluissem, ut luxuriosus esses. Cui tu tempori, cui dolori rigorem ultionis, frontem castigantis iniungis? Impatientißima res est perdere filiũ cui uidearis irasci. Corruptum me precibus putatis ambituq; lachrymarum, hoc uicit æger quod non rogabat. Assidebã misero, demittebat oculos, interroganti responsum de lachrymis tantũ, gemituq; reddebat, agebat me deliberante iam uictũ, cum repẽte miseras manus uelut recedentis amplexus posuit in sinu mea, et cũ lassa suspiria p ardentes anhelitus egestis sæpe uisceribus, cum diu collatis uterq; singultibus miscuissemus lassas sine uoce lachrymas, tandem spiritu uix in paucißima uerba collecto: Tibi quidẽ, inquit, gratias ago pater quod redẽpturus utrunque uenisti. Nõ adeo tamẽ sensus meos lãguor hebetauit, ut exitũ cõditionis huius ignorẽ, ego luxuriosus, ego perditus nunc uero super infamiã nominis huius immorior. Vtinam hoc saltẽ mihi sero fata præstarent, ut residuũ laborantis animæ in tuo poneremus amplexu. Sed si mora est longior properantibus expectare pereuntẽ, ite superstites, ite felices, has tantum reliquias commendate piratis, ne mersus profundo, proiectus in fluctus, exitum faciam hominis ad quem non uenerit pater. Vnde enim sperare possum, ut reuertaris, ut facias? Tunc super abrupta uerba tota defectione conticuit, strictisq; uitalibus circa dolorem suum membra riguerũt. Exclamaui fateor: quid agis infelix? cur desperatione collaberis? Attolle pauli-
sper

ſper oculos,confirma,dura;te frater elegit. Viſa eſt poſt hanc uocem meam peracta conditio, continuò pirata detraxit catenas, uincula laxauit. Vultis elegiſſe me negē? uultis in lucē dieq́; productus carceri ſuo reddatur æger? Ego uero nō habui uerba quibus me deliberare,q̄bus nolle contenderē. Vultis ſcire quid pater,quid pirata præſtiterit? Ego duos redemi,ſed alterū accepi. Vt ſcias,inquit, ægrum redimi nō debuiſſe,defunctus eſt. Crudeliſſime generis humani, qui nos putas precium tuū perdidiſſe,audi quàm multa nobis in morituro filio pirata reddiderit. Frater ille tuus inter uincula,catenasq́; deficiens, reſpirauit aliquid in toro,tandēq́; liberas uinculis manus per totius lectuli ſpatia iactauit, poſt impias carceris ſordes illū cum ferali ueſte ſqualorē exuit, pauliſper æger uidit propinquos,allocutus eſt amicos,mādauit,exegit,et quamuis ſuprema ſorte collabens,prius tamen luce cœli libera ſatiatus eſt. Contulit mihi grande uelit nolit fortuna in orbitate ſolatiū,filiū qui relictus mea fuit moriturus inuidia, nō occidi,ſed perdidi. Quid ais iuuenis? Ita ſi moriturū filium redimere non debui,non ſufficit hæc tibi de me pœna, quod ille deceſſit? Iraſci patri tātum fortaſſe fas eſſet,ſi uiueret frater, tunc alimenta quærenti reſpondere poſſes, poſce prælatum. Quantum intelligo,qui de mēdicitate patris uindicaris,ægri es redempti iuuenis inimicus. Neſcis quid ſit inuidiam facere patri? Melior erat tua cauſa, ſi mei misereris. At quāto,dij deæq́;, alius fuit ille infeliciſſimi iuuenis affectus. Nuncio enim, & audiente, & tota ciuitate teſte proclamo, tibi gratias agebat ille dum moreretur. Crede mehercule hoc miſerum dolore conſumptum, quod ſibi uidebatur precium ſuum mihi perdidiſſe.

Non aliter igitur quàm si te præsente deficeret, per illud, inquit, frater optime natalium nostrorum sacrum uenerandumq; consortium, per socias peregrinationes, per aduersa communia, per hoc quod & tu languere potuisti, si te uel tua quãdoq; uirtus, uel satietas secura prædonum piratico carcere emiserit, commendo tibi senem quem facimus uterq; mendicum. Testor immortalia numina et infernarum sedium deos, pascerem patrem si te redemisset. Ego tamen, inquit, mihi debeo quod reuersus sum. Non quidem quicquam uelim iuuenis de uirtutum tuarum admiratione detractum, audias tamen necesse est in hac pietate uerum. Euasisse te putas ingrate? Dimissus es. Mea pietas istud, mea fecit electio. Vnde enim euenit quicquid ante captiuitas tua præstare non potuit? Iacta quantũ uoles effractum carcerem, ruptas catenas, uis scire quid negligentes fecerit securosq; piratas? acceperãt preciũ duorum. Intelligit iudices et ipse iuuenis, non esse se calamitatum nostrarum iustitiæ parem, & sic agit, tanquam alere non debeat. Itaq; trãsfert in hoc defensionẽ, ut posse se neget. Quid dicitis iudices? Feretis hoc dicentem iuuenẽ corpore atq; ætate robustum? Non habes opes, sed membra, sed uires. Nam neque ego laborem, nec difficiles posco conatus, contentus sum iuuenis ut uelis. Cibos me poscere putas? Humeros posco quibus incumbam, manus quas eliso pectori apponam, sinus in quos egeram exhaustarum reliquas lachrimarum, ut sepelias, ut hæc cum miseri illius membris ossa componas. Non alimenta quæro, sed filium. Quid, quòd nec graue longumq; supremæ pietatis exigimus officiũ? Nõ diu uiuerem etiã si me duo pasceretis. Securus sis, breui te gemitus mei liberabunt,

aßiduis

aßiduis planctibus euerberata uitalia. Quid me remittis ad turbam? Quid facis rursus omnibus grauem? consum/psi fletus, clementiam ciuitatis exhausi. Non alit populus hominem quem pascere filius debet. Quid sibi uult hæc aliena calamitatibus nostris, aliena uirtutibus tuis, iuue/nis asperitas? Abstulisti mihi malorum quoq; meorum ue recundiam. Quicquid faciebam mendicitas est, ex quo re uersus es. Durat in suscepto rigore iuuenis, & ad miseri/cordiam, non memoria fratris, non patris contemplatio/ne deflectitur. Exclamaret alius hoc loco: ex tua fide di/gnus quidem eras impotẽtißime generis humani, quem in tormenta mea doloremq́; redeuntẽ uincula rursus ac pœ na carceris exciperet, et insultes huic cõfeßioni licet, alle/gare non poßum Quid mihi miseras ultiones, quid triste mõstratis auxiliũ? Faceret hoc pater qui redimere noluis/set. Age nunc uiuacißima senectus redeamus ad preces, quod solũ uis paternæ pietatis agnoscit, hic quoq; roge/mus. Per ego te iuuenis illos meos, de quibus nunc quere/ris, annos, per expertos tibi notosq́; humanorum acciden tium casus, per infelicis illius manes, cui nec hoc saltẽ cõ/tigit, ut te reuerso, te præsente moreretur, pasce nũc quòd te redimere uolui, pasce quòd fratrẽ tuũ redemi, Non ego laßitudinẽ tuã posco. Nunquã otiũ meũ nec ut ipse secu/rus quietusq́; transigã diẽ, tuas operibus manus, tuum la boribus aßigno sudorẽ. Iungamus mutuæ pietatis officia par flebile, par omnibus ætatibus nominibusq́; reueren/dum est nobis negotiũ cum ciuitate mitißima. Quanto li/bentius dabunt, cum uiderint pariter unaq́; miseros mu/tua sustentatione connexos? Et ego quidem rogabo, qui soleo, sed in tuos sinus populus cõgerat stipes. Quicquid

preces, quicquid impetrauerint lachrymæ meæ accipe, tuere, diſpenſa, pro tua fama, pro tua ſum pietate ſolicitus Ego mendicabo, tu paſces.

Argumentum Declamationis VI:

QVi in calamitate parētes deſeruerit, inſepultus abijciatur. Qui habebat uxorē & filium captus à piratis ſcripſit domum de redemptione. Vxor flendo oculos amiſit. filius retinente matre profectus, uicarijs manibus redemit patrem. Idem in uinculis deceſsit. Abiectus in mare. & appulſus ad littus patrium. eſt eiectus, uult illum ſepeliri pater, mater prohibet.

Pro patre contra matrem.

ETiamſi Iudices in hac aſperrima conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo propè mortalium impunè uiuit, hæc omnibus natura eſt, ut ſua cuique calamitas præcipue miſera atque intoleranda uideatur, inter omnes tamen hoc conſtet neceſſe eſt, infelicitatem meam tantum cæteras ſupergreſſam, ut prorſus hæc ſit quæ fleri debeat uſq; ad cæcitatem. Quid enim paſſus ſum tam leue, ut non comparatio mei felices aliorum etiam miſerias faciat? Graue eſt à piratis alligari, magis dicat hoc qui ſciat quàm cito capti moriantur. Alligatus ſum, ſed tamen miſer magis queror quod ſolutus ſum. Indigna eſt impietas in ſuos, quæ quanta uerſetur in hoc iudicio uidetis. Sed mihi hoc quoq; quærendū eſt, quod me et uxor nimium dilexit et filius. Quid ergo putarem in rerum natura poſſe reperiri quod obitate acerbius uideretur? Non contingit mihi, quod cæteris miſerrimum eſt, filium efferre. Parum eſt quod iuueni ſingularis exempli, cauſa mortis fui. et tam precioſa redemptus anima, ſenex odioſus morte filij mei uiuo. Parum eſt quod mihi luctum meum fluctus nunciarũt, et aliud agēti patri ſubitò ad littus

orbitas

orbitas appulsa est, quod miserrimum iuuenem toto iactatum mari, etiam si nemo interpellasset, sero sepelirem, adhuc supremo prohibeor officio, & ne quid solatij contingat, perdo etiam matris misericordiam. Inijcit errantem corpori manum mulier, & piratis, & tempestate crudelior, atq; ut accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea est. Ne quis tamen erret ignotus, non est filij mei nouerca, sed mater. O facinus, ô cladibus nostris mutata natura. Mater ignem ultimum filio negat, & mulier quæ maritũ quoq; suum debilitata desiderat. Quis hoc de ista credat? Filium non flet funditus euersa, fulmen hoc gladiumq; non sentit. Comparet dolorẽ, quanto minore causa excæcata est. Huius iudices pœnæ ab ipsa morte repetite crimen. Ego sum, ego & alligaui filium meum, & infamaui, et ne non accedat grauissimi doloris comes pœnitentia, in illũ mortiferũ carcerẽ mersi. Quo fato parẽtes miser sortitus est, ut illi uitã pater, sepulturã mater auferret? Nam ut pietatẽ filij mei semel indicem, patrẽ redemit. Si quod ego redierim, uxor irascitur, reddat rationem cur acceptis literis meis fleuerit. Atqui miserrimus iuuenis quomodo magis tẽperare potuit officia? Lex parentibus in calamitate ferre opem iubebat, uterq; parens erat calamitate deuinctus, unus autem succurrere utriq; non poterat, inuenit tamen ingeniosa pietas, & utriq; subuenit dispendio sui. Ipse uenit ad patrem, me remisit ad matrem. Hoc si defendendum est, agnosco partes meas, causam plãctibus agam, flere enim certe per legem licet. Alioqui diu laudare non expedit, diligenter defendere contrarium est actioni nostræ, ut impetremus, funus moramur, dum nos litigamus, dum circa cadauer nostrum orbi rixa-

mur, dum agitur cauſa defuncti, dum ſepulchro lege præſcribitur, dum dantur legitima dicentibus tempora; putreſcit interim corpus, nec totum in ſicco iacet. Cadauer ab incurſu auium ferarumq́; tantum miſerantium corona cuſtodit. Conuenerunt etiam alieni parentes, totus in ſpectaculum populus effuſus eſt, ignoto quoq; corpori publica humanitas quaſi quaſdam fecit exequias. Deflent omnes homines, dolent, plurimorum tamen illa uox eſt, iuuenis inſepultus iacet. Miſer, nec patrem habet fortaſſe, nec matrem. Iam hominis figuram uetuſtas penè cõſumpſit. Iam lenta tabes in terram defluxit. Iam ſoluta cute oſſa nudantur. Quamlibet duraueris animo, non ferres tamen iſta ſi uideres. Sed audire certe potes, ille eſt filius noſter, cuius ſpes ipſas amauimus, quẽ apud omnia templa, & ſurdos uotis Deos ſuperſtitem precati ſumus, à quo ſepeliri optauimus. Ille amabilis infans, ille blandus puer, ille iuuenis etiam ante hoc crimen piiſſimus, ille dum par fotuna parentum fuit propenſus in amorem tui. Mentior, niſi cum peregrinatio mea nos deduceret, maluit eſſe cũ matre. Me per omnia maria uolitantem, ut plus filio relinquerem, circumuẽit ſæuius ipſo mari latrocinium. Deſcribam nunc ego pendẽtem fluctibus carcerem, & catenas macie mea laxatas, & detritam lateribus meis conſciam malorum carinam, et obrutam perennibus tenebris feralis loci cruentam cæcitatem? Iſta uero, ſi quid pudoris habeo, tacenda ſunt. Alioqui quis mihi ignoſcet quod uicarium accepi? Etiã ſcripſiſſe pœnitet. O literæ fletibus tremulæ. O parum alligatæ manus. O delenda uxoris oculis epiſtola. Cur indicaui, cur ſcripſi, quod uxor ac filius ultimũ legerent? Vt incertũ ſit utrũ me carius redimant, an

lugeant,

lugeant, cognita clade rarißimi uxor exempli, et prorsus talis filij mater, totos effleuit oculos, fontemq; illũ perennium lachrymarũ tantum cæcitas clusit. Si non tenuisset, filium uicerat. Continuus inde planctus, incredibilis mæstitia, aßidua lamentatio fuit. Iuuenẽ nescio in me magis, an in te futurum impiũ si non redemisset, quem tu sic desiderabas. Ergo profectionem apparat, ut quoniã reddere matri non poterat oculos, redderet uirum oculis chariorem. Sed uidelicet est quædam ultima calamitatũ rabies, & nouißime in furorem uota ipsa uertuntur. Retinuit iuuenem, et epistolis meis legem opposuit. O uanæ figurationes, & pectora hominum alto errore confusa. Nemo illam non putabit timere de filio. Itaque iuuenis quod ad solatium pertinere credidit, commendauit amicis custodiam matris, substituit uici curæ suæ propinquos. Neque enim aliter usq; ad reditũ meum cæca uixisset. Quicquid humana ratio ualet, contulit. Si potuisset redimere oculos matris, qua pietate fuit, uicarios suos dedisset. Ipse profectus est solo comitatus animo, nec se putauit ire sine precio, quãuis ad piratas ferret inanes manus. Dicat aliquis adeo domi nihil reliqueras, adeo longa ætate sic uixeras, ut ne preciũ quidem tui paraueris? Si hoc ita esset, testor Deos de redemptione literas non misissem fuit unde redimi possem iudices, fuit, sed illud totũ filius matri reliquit. Nauigat ergo per horridos fluctus & gementia littora & spumãtes scopulos, et quacunq; miser relatus est, non auspicatum metiens iter, prorsus omnino se retentus peruersis etiã uotis, qui optaret alligari à piratis, quos uitare quoq; miserũ est. Quærit hæc omnia impius ille filius propter parentes, quod non præstitisset frater fratri, non

uxor uiro. Quid differimus ultra? non pater filio. Dij im/ mortales cœli, maris, inferorum præsides, uni mihi adhuc omnes male experti, uos tamen solos habeo testes, quàm inuitus redẽptus sum. Miserũ me, perijt qui sciebat. Nam ut primum peruenit iuuenis ad piratas afferens redẽptio/ nis meæ se precium, è ferali nauicula auidus exilijt, uica/ rias oblaturus manus, strauit se ad genua singulorum; et ut cupiditas fecerat blandũ obsecrauit omnibus precibus, miserabili planctu, et lachrymis penè maternis, nemo un/ quam sicut solueretur, rogauit. Nec sanè difficile fuit im petrare à piratis captiuitatẽ, maior illi pugna mecũ fuit. Non dignum illud spectaculũ latronibus erat cum pater filiusq; de uinculis contenderẽt, et sibi quisq; carcerẽ uin dicaret. Ego iam usu defendebam meũ, et in his annis iam maturam mortẽ asserebam. At ille contra, ego te in cala/ mite deseram? Ego alligatum relinquam? Et quomodo ad matrem redibo, quæ misera desiderio tui dies noctesq; fle/ tibus iungit, quæ uiuere sine te non potest? Non dicebat ta men omnia, & cum aßiduos plãctus & irrequietas dice ret lachrymas, adijciebat, iam penè cæca est, fortasse si re/ dieris uidebit. In summa, non recedo. Fas est mihi etiã in/ uitis parẽtibus piè facere. Nõ recedo, si perseueras demus piratis lucrum. Aut uicarius ero, aut comes. Quantũ in/ ter hæc fleuit? quandiu cecidit oculos suos? Si perseueras/ sem, duos excæcauerã. Obstupuerũt pietate tãta etiã latro nes, & per immobiles ante uultus fletus cucurrit. Nõ te/ nuissent fortasse iuuenẽ, nisi redempturos parẽtes talem filium credidissent. Ipse in se transtulit ferreos nexus, & hilarior alligatus est filius, quàm solutus est pater. Supre/ mum tamen & nefas in æternum, me iam catenatis ma/

nibus amplexus, postquam mei cura discesserat, matrem, inquit, tibi per hæc merita commendo. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque, sic paria faciemus. Illic tueris uicarius meus, si hæc feceris. non irascetur mihi fortasse mater quod ab illa recessi. Sic in nauem filij mei male permutatus uector imponor, & qua uisum oculi dederunt, ad piratas è puppe prospecto, curua littora, & immensum sideribus fretum, et turritos urbium scopulos retro lego. Miserum me quandiu à piratis etiam nauigatur. Mandata tamen tua fili perago, assideo, sustento. Imo mehercule tu assides fili, tu sustines, propter quē mihi etiam huius propensior cura est. Dum recedere ab uxore nolo, filium non redemi. At illum interim quotidie situs carceris strangulat, insidunt ossibus catenæ, exemplum seculi in Myoparone moritur. Mater iam satis est, habes pœnas super legem, sepelissent talem uirū etiam ipsi piratæ, nisi eos conscientia scelerum metusq; pœnarum ab omni littore arceret. Quod unum poterant secundis proiecere uentis. Excepit mitior matre tempestas, et (si qua dici potest calamitatum felicitas) prospero cursu cadauer tantū non ad ipsa maiorū sepulchra depositum est. Narretur res seculo nostro diuersa, et nescio utra parte mirabilior. Filij corpus matri maria retulerūt, mater mari. Magnā quidē partem agnosco culpæ meæ. Ego uxorē adduxi, et ne miserā dolore fraudarē, ipse meis humeris aduersariā meā usq; ad littora tuli. Ei sanè aduersus prima uerba orbitatis animo æstimantem fefellerunt. Quis autē non dolentis affectū putasset, cum diceret defuncto filio mater: Quid enim nauigasti? quid maria ingressus es? quid piratas petisti? Nā illa quidē uulgatissima orbitatis uox est. Filij cui

me

me reliquisti? Etiam cum tota supra corpus incubuit, am plexam putaui. Etiam cum iniecit tollentibus manum. Et hoc inquam solent facere matres, ut funus morentur. At ista legem recitat, & in cadauer filij perorat: Tace, tace misera, ita tu istud optasti? Sola scilicet calamitatibus nostris adhuc defuit culpa, ut cum sæuitia nimiæ quoq; felicitatis turpis sit, procedat inauditum antea monstrum, misera crudelis, si quid irati dij reliquerunt, si quid infœlicitas oblita est, suis manibus perdere cupiat. Detracta est fortunæ inuidia, quando suo quoq; iudicio mater post amissum filium parum misera est. Lachrymas ipsas nouißime perdo, inanis domi libitina plangitur, derisus designator redit, refertur rogus. Inter hæc omnia non gemitus ullus matris, nõ lachrymæ non quæstus. Putes appulsum ad litus aliquẽ esse piratã? Vnde hunc illi animum? Si mala sua ideo non sentit, quia non uidet. et hoc boni cæcitas habet, eruat aliquis oculos meos. Sed tenebræ corporis affectibus non obstant. Est ne hæc uxor mea? est ne ille filius noster? Liceat dubitare si fieri potest, & sanè uix iam dinoscendã speciẽ uetustas reliquit, sed attritæ manus, et tumida uestigia uinculorũ, et testis longæ captiuitatis macies, infelicia argumẽta consentiunt: Miserũ me, certus luctus est. Filium agnosco, uxorẽ non agnosco. Ergo quoniam de iure longior pugna est, et nobis festinandũ, sint primæ precũ partes. Adeste uniuersi utriusq; sexus parẽtes, dum matrẽ in exequias filij rogo. Per matrimoniũ te uetus, & per mutuã charitatẽ, quæ utriq; nostrũ magno cõstat, adijcio, per cõmune pignus, per annos pariter actos, et beneficio filij plures, per meũ in te obsequiũ, iã mei miserere cuius soles. Crede mihi, hoc quod patior carcere peius est, ca

ptiuitate

ptiuitate crudelius. Mea ista poena est. Quid tibi tantum mali feci? Quid offendi? certe ego te non reliqui. Iam si totum affectum in hunc consumpsisti uirum, & omnis per oculos misericordia effluxit, tulerit sanè filius noster merito poenas, dederit spiritum supplicio, nihil de praeteritis loquamur, quod postulauit Cicero etiam ab illo crudelissimo Siciliae tyranno, mors sit extrema malorum. Quod quidem cum permissum non esset, pernoctabant ante ostium carceris, precio redimētes sepeliendi potestatē. Quid tandem hoc M. Tullius patres matresq; promeruit? Tuende saltem, quod sub Verre crudelissimum fuit. Certe ego filium redimam, nec mihi precium diu quaerēdum est. habeo manus. Nihil moueris nunc, & debilitatem tuam iactas. Singulare foeminis exemplum ostēdi, narrariq; desideras, sepulturā filij maritus à te impetrare non potuit. Vade hercule si libet, & corpus in fluctus repelle. Aut si parum celebri loco uidetur abiectum, inijce manum, & ne minus te satiet alienum ministerium, ipsa potissimum trahe, alteram manū cadaueri impone, altera duc qua frequentissimū rotis iter est, et nigra limo uia. Proterat miserum onustū uehiculū, & sanctissimū pectus ungulae rumpant. Ipsa quoniā defeceris oculis, elisum caput, et oppressa ponderibus praecordia manibus tuis pertracta, si quidē audeas, istis etiam lacera dētibus. Litigamus, consistimus, in diuersim abimus. Nempe cum uiceris, omnia paria habebimus praeter animum. Non sepelies? uide quaeso, uide ne dum litigas, arenam fluctus ageret, inijciat humum misericors populus. Obstas? si cuius clementia tumulum fecerit, effode, & cū talis sis mater, aude indignari, & exclama, magis amauit patrem. Cruces succidun-

tur,

tur,percussus sepeliri carnifex non uetat. Ipsi piratæ nihil amplius quam proijciunt. Mater(quanquam profanari hoc nomen nefas est) si perseuerat esse filij sui nouerca,ut hac crudelitate uideatur digna,quæ orbitatem suam non intelligit,si ultra hostium affectum,qui cæsos acie sæpe tumularunt,ultra tyannos,ultra latrones parum habet non sepelire, nisi aliorum quoque officia præciderit,& tantũ quod non petita ex fluctibus aqua restinguit igem,si adeò non genuit filium, sed effudit, & ex illo infelici partu ingratum uteri pondus exposuit, licet imputet nobis ut uolet,quod tueri non potest,singulare mariti desiderium,dicam tamen quod sentio,excusatius odisse uirum quàm filium. Quanquam in hoc mutuæ charitatis affectu paria fecimus,illa oculos propter matrimonium neglexit,ego filium, uicem cæcitatis orbitate persolui. Tamen quod inter hæc quoque mala priuatim doleam necesse est. Omnem illam quam contraxerat, perdit opinionem. Iam inimici mei triumphant, iam paßim loquuntur, illa exempli mulier,illa seculi decus,uirum redimi noluit,nec filium sepeliri. Equidem iudices ut sentio, neminem nõ mortalium fauere hominis sepulturæ conuenit, quia hæc una res est, cuius exemplum ad omnes pertineat. Ideòq; non nisi ab ultimo parricidio exigitur pœna trans hominem. Etiam si qua sunt iuri quæ obstent,si tamen angustus saltem detur acceßus, per quem intrare humanitas poßit,uera clemẽtia occasione cõtẽta est. Siue omnis in defunctis sensus perit,& ad operiendam fœditatem subtrahendamq; dolori materiam, mortui uiuentium causa sepeliuntur, seu cum ad infernas sedes anima migrauit, unus hic luce uiduis honos,et suprema face (ut uates ferunt) petitã ulterio

ris

ris ripæ stationem contingunt, quæ uera esse & credo mi-
ser, et opto, cito iturus ad filium. Certe rerum natura ut in
generandis alendisq; hominibus, quæ necessaria erant ex
seipsa prospexit: ita cum rursus opus suum resoluit, corpo
ra nostra quamprimum reducere ad principia festinat, ut
desertis etiam locis circa cadauer tracta imbribus terra
concrescit, aggerant puluerem uenti, & liquefacta multa
die membra paulatim humus bibit, etiam si nullus operit.
At ipsa longo tempore in terram ossa desidunt. Nobis ue
ro aduersus exanimes genuit nō solum miserationem, quæ
cogitationi nostræ subit, sed etiam religionē. Inde ignotis
quoq; corporibus transeuntium uiatorum collatitia sepul
tura, inde iniecta ab alienis humus. Facinus indignum,
cum hæc ita sint, sepultus esset filius meus, nisi incidisset in
matrem. Et hæc iudices non ideo ego dico, ut affectu iu-
ra corrumpam, neque uobis præcipio, sed aduersariæ ex-
probro. Legem quidem istam quid inhorream, cum id un
um miserrimo iuueni sit obiectum, quod in calamitate nō
deseruerit patrem? Sed quatenus luctus nostri in ius uocā
tur, & flenti disputandum est, & orbitati suæ mater iras-
citur, superemus quam exorare nō possumus. Et quando
duorum hominum miseriora uota uidistis, ut de his pater
si uicerit filium suū, efferat, mater si uicerit abijciat? Quæ
tamen lex est? Qui parentes in calamitate deseruerit, inse-
pultus abijciatur. Omnis nobis in hac prius causa iudi-
ces de scripto & intellectu legis contentio est, utrum
uerborum ambiguitate, an uoluntatis fide staturum sit.
Pars enim aduersa id nititur, parentem fuisse in calami-
tate eam, quæ deserta sit. Cuius rei pœna est abijci inse-
pultū. Quid tum fuerit in causa, quid sit postea cōsecutū,
quomodo

quomodo legem intelligere conueniat, subterfugit dicere neque à uestigio scripti recedit, sed nuda recitatione contenta est. Nos neq; omnibus personis, neq; omnibus cęcis scriptam esse legem, & iuueni iustas ac necessarias recedendi causas, & cui rei semper ius satis plenum est, bonum animum fuisse: postremo non hoc esse deserere contendimus, atq; eò causam dimittimus, ut non sit absoluendus adolescens, nisi etiam laudandus. Qui autem dubitat an scripti uoluntatem sequi conueniat, is mihi uidetur quæstionem tentare incertus qua de re. Ideo pauciora adijciam, quod nobis quoq; (si ita pergitis) afferet quandam cauillationem ista sermonis ambiguitas, ac uideri poterit omnem actionem partis aduersæ prima statim recitatione subuertere. Nam lex cum dicit, qui parentes in calamitate deseruerit: rursusq; cum dicit, insepultus abijciatur non utiq; id significat, ut nõ liceat eum sepeliri, postquam proiectus est. Quare aut mihi quoq; permittite sic agere quomodo uolo, aut quod magis uestram religionẽ decet, indignam sanctißimis auribus uerborũ captionẽ, ex utraque parte præcidite, & cum filiũ singularis exempli probauero, fortiter sentite nullã unquam à maioribus nostris pœnã scriptã esse pietati. Atq; in eo quod primum posueram, non ad hanc rem pertinere legem, nõ diu uersabor, neq; dubitatione quam non habet, afferam moram. Neq; enim puto si ætas impediet infantiam, ualetudo ægrum R.P. legatum, dux militem, nihilominus obstricta crudelitas non accipiet rationem neceßitatis: & cum semel apparuerit patere in eiusmodi causis defensionem, potero planè securus, nec timebo ne teneri uideatur filius meus, si non potuit omnibus succurrere, dum in ipsa lege occupatus

patus est. Pater alligatus est, mater cæca est, unus utriq; filius, magna locorum distantia. Habet lex in medio debitorem. Duc ad utrum mauis, ad utrunq; nõ potes, nisi hanc conditionem misero imponimus, ut quicquid fecerit proijciendus sit. Si exierit, mater sepeliri uetabit: si remanserit, pater. Non dubito fore dubium quin ius in hac lege fuerit & mihi, nisi forte (ut omnia iniquè iniustéque cõquiritis) hic quoq; unius occasione uerbi aliud putatis iuuare parentes, aliud non deserere: Id est de hoc dubitare uultis, utrum parentibus ubiq; ferri oporteat auxilia, ut ego æstimo, an uero nõ mereatur adiutoriũ, nisi qui præsente filio miser est. Nam si deserere in calamitate: nil aliud putamus esse quàm à misero discedere, duo simul scelera permittimus. Primum illud, ut etiam qui aderit poßit impune nihil præstare. Siquidem absolutus est hac lege: qui secundum miserum stetit. Quo quidem modo non adiutores calamitosis parẽtibus filios damus, sed spectatores. Dehinc accidit illud uel grauius: quod cum rerum neceßitas cotidie nos diuidat: si quædam fortuna parentes nos depræhẽderit, quãuis exiguo diuisus spacio impune opẽ nõ ferret, nõ succurreret, ut hac saltẽ se calũnia defendat. Nõ reliqui, non absceßi: neq; pede, quod aiunt, uno à parẽte disceßi: solutus erit omni auxiliandi neceßitate, quando uestra interpretatione absentia impietatis occasio est. Hoc uoluisse legum latorem putamus, ut natus ex nobismetipsis in rebus aduersis præsidium parenti labore atq; præstantia solueret: lucis usuram ubicunq;, nisi forte non sumus parentes nisi palam. Quid est ergo non deserere? Opem ferre, non deesse. Omnia hæc enim eo spectant ut, auxilio liberorum tuti sint parentes. Quod cum ita sit: tam

ad me lex iſta pertinuit quam ad matrem. Duo unum uo/
cabamus: uideamus quo ire debuerit. Poterā quidem for/
titer dicere, pater iußi. Hoc nomen omni lege maius eſt.
Tribunos deducimus: candidatos ferimus. Ius nobis uitæ
necisq; conceſſum eſt. Si non fecerit quod iubeo, non deſe
ram illum ad ſepulturam. Neceſſe habuit parere. Non de
ſeruit: ſed adductus eſt. Crede non contemptu tui uenit in
carcerem. Si ſint ſanè iura paria: ſedeatq; medius inter
duos filios iudex: non comparabo perſonas apud omnes
gentes plus iuris habeat pater: ſit ſanè natura communis,
non imputabo quod nomen dedi: quod familiam: quod
impenſas: quod dum illi acquiro, captus ſum. Non indul
gentiæ diſcrimē excutiā, de qua iam lite conceßū eſt. Fue
rint quidem iſta facienda: ſed ego ius meū reprimo: inter
duos parētes cæcus affectus eſt. Exorabit qui prior roga
uerit. Tēpore certe uinco: ante miſer eſſe cœpi. Tu adhuc
integra es, ego iam alligatus ſum. Tu ſana in domo: ego
iam pene defunctus in carcere. Tibi adhuc nō opus eſt fi/
lio, ego iā rogo. Nēpe calamitas tua nata eſt poſt epiſtolā
meam: niſi te flentem cōſolari filius uoluißet ante cæcita/
tem tuā exiſſet. Noli mirari ſi te gratia uinco: ante exora
ui filiū quam tu rogares. Si quiſquā figuratione quadam
in hac malorū conditione iudicē ponat: fortuna quæſo ab
ſit, cuius tanta calamitas fuit. Abſtulerat quidē tibi ocu/
los nimius affectus: & de quinq; rerū ſenſibus pars una
ceſſabat, et tenebras etiā ſaluis luminibus alternas conti
nua nox duxerat. Maius eſt tamen malū quod ſic fletur.
Nam ut merito queri poßit ablatas uidēdi uoluptates, im
peditos rerū actus tamen ſi non iniqui iudices ſumus: nec
ambitione miſeri ſunt qui mederi poßint, referam, non
ſolum

ſolum quia uincēda mihi, ſed magis etiam quia conſolan-
da eſt. Nam quando omne tormentum corporis abeſt: do
lorq́; membrorum: qui totam cogitationem in ſe rapit: feli
citer ceſſat, ſupereſt ut cruciet nimium ocium & aßidua
quies, res ſi non ſint neceßitate iucundæ, Nam uiſus dam
num ſarciunt reliquæ uoluptates, odor, guſtus, tactus, au-
ditus, quibus tametſi deeſſe ſummam fatendum eſt, non eſt
tamen maximæ calamitatis loco numerāda parum plena
felicitas. Domus certe propria, lectusq́; genialis: conuen-
tus propinquorum: ſermo amicorum, ipſa (quod raro con
tingit) honeſta calamitas: & inquacunq; fortuna beata li
bertas: tot uoluptates obruere poſſunt unū dolorē. Nam
lucis deſiderium ſi malis meis compares, etiam delicatum
eſt. Non enim aliquid rerum natura genitura eſt ſpectacu
lo noſtro nouum, ac non quicquid ſpecioſißimū pulcher-
rimumq́; uiſuri ſumus uidimus. Nempe cotidie nox oritur:
& æquam temporum portionem inuoluit obſcuritas, &
ex parte ſui ipſa quodammodo cæca natura eſt. Cui alie-
nis oculis uti licet, audire, impetrare, cuius miniſterijs
officia non deſunt (non enim defuerunt) niſi ſe erigit, &
fortunæ ſuæ rationem reddit, & præſertim in tam bona
cæcitatis conſcientia, animi uitio miſer eſt. Non debet
dolere quippiam qui poteſt gloriari, quanquam cuiusli-
bet & quacunque cauſa hunc incurſum paſſæ, leuius eſt
tamen malum fœminæ. Non enim nauigatis, non lega-
tionem obitis, non frequenti peregrinatione uariatis aſpe
ctus, non militaris uos, nō forēſis ratio deducit. Alioquin
ſemper eſtis intra domum, uno plurimum in loco, leuibus
officijs affixæ. Tuum quidem affectum ſi bene noui, nul-
la magis cauſa cæcitatē doluiſti, quàm quod ad redimen-

dum maritum ire non posses. Hæc tua calamitas erat, æsti memus meam. Nulli quidem grauior uisa est quàm tibi, audi tamen quàm multa in illis epistolis non scripserim. O fili, in quibus te malis reliqui. Iam illa principalis ac maxima deum dono concessa libertas, nec hominum solum, sed ferarum uolucrumq; sensibus fixa, & ingenita, primum spolium fuit. Me ipse perdidi, teneor uenale mancipium, & ciuis Romanus merces fio, & libertatem senex dedisco, & natus ingenuus uenire opto. Minimũ est, habitamus in fluctibus, hyberni nos feriunt uenti, non statio, nõ sedes nõ quies, sed ꝙ malorũ meorũ maxima portio est, tã miseri sunt etiã domini mei, cito prætereũda est memoria, propter me uxori grauius, mihi propter filium. Transeo hirsutos hostiũ uultus, et immaniũ barbarorũ feros fremitus tantũq; mihi quotidie esse metuẽdum, quantum pati captus audere pirata potuisset. Nihil est desiderio suorum grauius, timui ne quem ex meis uiderem. Nihil tempestate minacius, quotidie naufragium optaui: nam mortem, confitebor senili inertia, una causa minus cupiebam, ne defunctũ nemo sepeliret. Quam uestem relictam captiuo putas, nisi quæ præda non erat? quales epulas cibosq; præbẽt, qui ipsi rapto uiuunt? Nã illa quidem satis digna quis dixerit, udum carcerem, & inundatam sentina nauiculam, et impositum nuda trabe irrequietum latus, reuinctas post tergum manus, alligatos tanquam esset qua fugeremus pedes? Solæ in carcere tenebræ iuuabant. Sæpe de auribus questus sum, quæ sonum flagellorum gemitumque cæsorum, quamuis impexis obrutæ comis, acciperent, dura metus sui exempla. Miserum me fili, nempe morbo peristi. Compara terram mari, domum

nauí,

naui, lectulum carceri, libertatem seruituti, desiderium oculorum totius corporis damno. Quid nos longius ducit calamitatum nostrarum misera contentio? Cæci etiam litigare possunt, captiui ne uiuere. Verum hæc etiamsi in æquo ponerentur, multum tamen in alteram partem debuissent habere momēti, quod plus mihi poterant prodesse quàm tibi. Et labori oportet incūbere, ubi affectus promittitur. Stulta cura est, quæ spem non habet. Ego redimi poteram, tu sanari non poteras. Qualiscunq; ista calamitas inemendabilis cæcitas, non remedium accipere, non uicarium potest. Assedisset scilicet lectulo inefficax sedulitas, et acceptis epistolis meis iuuenis filius nihil aliud quàm cum matre fleuisset. Quia profectus est, alterius tamen parentis calamitas emēdata est. Si remansisset, et matrem cæcam haberet, & patrem captiuū. Adijcio quod tibi non necessaria filij præsentia fuit. Aßidere enim, cibos ministrare, manum porrigere quilibet poterat. Mentior nisi factum est, me ab illis captū, tam dura conditione uenalem quod utiq; in confeßione est nemo alius redemißet quàm filius meus. Ego sic ago tāquam hæc tantum filius propter me fecerit, quamq̃ in hoc litigatu quodāmodo tibi ipsa excidisti, & quanquam id agas, ut merita tua iniuria uincas. Et quanquam nouum induisti rigorem, non prohibeo tamē testimonium, ad redmptionē meam filium ipsa misisti, cum sic plangeres, cum mortem precareris, cum te omni uiduatam uoluptate clamares cum sæpius gemeres captiuitatem meam quam cæcitatem tuam: Non erat illi ferreum pectus, nec cor silice concretum, ut hæc pati posset æquo animo. Tu filium prima docuisti sibi non parcere, potius quàm plus flere, potius

quám ipsam rescindere cæcitatem. Profectus est, maritum tibi reddidit. O crimen graue. Si hoc ante fecisset uideres. At retinere non potuisti. Non dicam tibi, habet pietas impetum suum, nec ullum dominum nouit affectus, nec ille te potuit retinere ne fleres. Audi quod est uerius, aliud putauit. Non erat credibile obstare te redemptioni meæ, interpretatus est maternum metum, & maris domui nostræ male experti periculum credidit, timens ne si tibi non paruisset, nemo non uos putasset colludere. Cæterum me poterat non redimere, cum tu clamares: cæca sum, oculos desiderio uiri perdidi, solitudinem ferre non possum. Ita ille ad redemptionẽ meam excusatius profectus esset, si me minus desiderasses? Dubitatur an tua causa fecerit? & filium & uirum habere non poteras, redidit tibi quem magis amabas. Siste iam lachrymas, maritum reducem & incolumem accipe. Quid irasceris? quæ tanta mutatio est? quis hoc crederet? Quereris discessisse quem odisti, cum eum redisse nolis quem diligis. Atqui si (ut supra probauimus) is parentes in calamitate deserit qui opẽ non fert, et (ut nunc ostendemus) optimus filius corpore suo adiutoria matri redimit, profecto opẽ tulit, id est non deseruit. Nã si ut ante dixi, ne uestigio quidẽ abijsse á miseris licet, ne ipsorum quidem causa qui adiuuantur, discedere fas erit, nec cibos saltem petere, aut alia usibus necessaria parare continget: Si uero dum adiuuatur parens, nihil refert ubi sit ille, qui adiuuat, quia præsens cura exhibetur, quicquid tibi ego præstiti, ad autorem muneris, id est ad redemptorem meum transferendum est. Non assedi, non consolatus sum, non ministraui, non tuli, non denique totus tibi rediui? Verum fatendum est, si desertam te

putas

putas, mea culpa est. Sed iam tempus est, ista quæ non ex/
cusata debent uideri, uerùm pulchra atq; magnifica, ani/
mo maiore defendere, & cum iudicium agatur exempli,
tandem causam suã intelligere. Hoc saltẽ habebis miserri
me fili, quod honoratis contingere funeribus solet, defun/
ctus laudaberis. Omnia licet huc reuocemus præterita, et
ad canendas unius laudes uniuersorum uatum, scripto/
rumq; ora consentiãt, uincet tamẽ res ista mille linguas,
ipsamq; si sit aliqua corpore uno, facundiã materia supe/
rabit, etiam si nihil dixero nisi quod obiectum est. Lucem
libertatemq; patri filius reddidit, & (quod ante in audi/
tum est) magis me amauit quàm uellem. Ingressus est ma/
ria, in quibus iam minimum periculi tempestas habet, &
quod inter ista difficillimum est, amore mei uicit etiam ma
trẽ suã. Tace nefaria lingua, ergo tu ista laudas? Obtulit
se captiuitati, quia sciebat graue esse alligari, malis patris
successit. Subit libẽs pœnam pietas, etiam sceleribus gra/
uem, tu melius uxor, quæ facturum retinebas. Compara/
te nunc, si quis patrem per hostes solus tulit, qui cum ue
nientia in patrem tela excepisset, simplici tamen morte de
functus est. Vnum legimus, qui uicarias pro patre non
quidem piratis aut mari manus obtulerit, sed ubi redimi
posset. Me miserum, dicendum est, quod hoc ipso admo/
neor exemplo, in honorem pietatis etiam damnati sepe/
liuntur. Hæc alij laudant, ego queror. Te quidem iuuenis
omnia secula loquẽtur, & admirabile exemplum tenaci
memoriæ traditum, in ipsa astra sublimem pennata uirtus
feret. Sed mihi ista laus tua chare constat. Non erat sati
us lectulo matris incumbere, et in huius ministerijs deditũ
secura otia impendere? Soli tibi contigerat ut posses patrẽ
excusare,

excusare,non redimere. Me interim,ut cœperat,tabes lenta consumeret, me,quæ debeat sola, senem mors redimisset, & cum exanime corpus in fluctus esset abiectum, si contigisset similis tempestas, quod æquius erat, tu me fili sepelisses. Fefellit te ingenitus honestis animis gloriæ amor,spes tibi perpetuæ laudis imposuit. Vbi uirtus? ubi pietas? peristi miser, & male audis. Non morienti pater assedi,non ægri caput molliori sede composui,non fatigatum latus mutaui, non spiritum excepi. Absens, extinctus,euersus, mortem tuam inueni. Nemo ægro uincula laxabit,nemo manus ferro sordidas ad accipiendos remisit cibos. Tantum catenarum causa solutus est, neglectus despectus. Quid ni uilis senis uicarius? inter tot ardentissima febrium desideria, non habuisti quem posceres,quomodo te uincula composuerant iacuisti, matrem, patrem propinquos, tantum cogitasti. Nunquid indulgeo mihi, quod te puto inspirasse in carcere meo? Nōdum matri satisfactum est. Quoniam pœnas à cadaueribus exigis,audi sequētia tempora, mors ipsa filij tui naufragium fecit,per tot fluctus uolutatum corpus intumuit, tot illisum scopulis,tam spatiosis tractum arenis,nūquam tamen infelicius quàm cum uenit in terram. O quàm graue est mori,quanto grauius quod ego uiuo superstes filij mei. Viuo omnibus dijs hominibusq;,sed ante omnes mihi,& inuisus,& infestus,& uxoris quoque pietatem perdo. In funere filij diuortium fecit. Video hæc rerum naturæ bona, quæ filio abstuli. Omnis me ætas mei admonet luctus senectus, ad quam non peruenit misera,pueritia,quàm nunc transiuit, adolescentia,in qua perijt. Supersum, ut si felicissime cesserit, rogum meum uideam, & edaces circa corpus filij

mei

mei flammas. Si hoc non contigerit, nigrum cadauer et deforme etiam ignotis spectaculum. Inter hæc mala credi tis puto si dixero, uellem oculos non habere. Quid nunc amplius? Ad te uxor preces conuertam irritas, male tentatas? tu uero perge, & bono tuo utere, felicem te quod in hac fortuna tua irasceris. Ad hos confugiendum est. Per communes casus, per calamitatem meam, humanæ calamitatis exemplar, ita uos coniuges uestræ ament non sic desiderent, ita hoc orbitatis meæ ultimum exemplum sit, ita uobis habere tam pios filios non necesse sit, miseremini. Si uicarium accipitis, me proijcite. Non inuidiosæ præces sunt, nihilominus impero. Non læta sententiam uestram sequetur gratulatio, non ad templa deducar, sed ad sepulchra. Etiam cum uicero flendum est, si uero uincimur, ibo in littus miser, planctibus aues abigam, aut me corpori filij mei uelut tumulus imponam. Iacebimus duo insepulta cadauera me feris obijciam, aut circa singulorum domus ad genua prætereuntium ibo, & recepto tam miseris more supplex non cibos petam, non stipem, mendicabo terram, & collatas miserantium manu glebas, aut (quod certe licet) filium in mare proijciam. Iam crudeles aquæ & uenti male secundi reddo uobis uestrum beneficium. Ferte quolibet licet ad barbaros, licet ad hostes, licet ad piratas. Fortasse aliquis iubebit sepeliri certe (quod sciam) nemo prohibebit.

Argumentum Declamationis VII.

Liberum hominem torqueri ne liceat. Pauper & diues inimici. Pauperi erat filius. Nocte quadam pauper cum filio reuertebatur. Interfectus est adolescens. Offert se pauper in tormenta, dicens à diuite eum interemptum. Diues contradicit ex lege.

Pro paupere contra diuitem.

SEntio Iudices plurimũ detrahi calamitatibus meis mi-serationis, quod ad uos detulisse uideor nimium fortẽ dolorem, & tristissimæ orbitatis inde quoq; accessisse nouitatem, quod cum aduersus me tam grauia & crudelia deposcam, patior inuidiam hominis exigentis aliena tormenta. Non possum tamẽ uel in nobis approbare quid patiar quod mihi non est relicta miseri patris infirmitas. Percussorẽ filij mei uidi, et miserior sum quàm si nescirẽ quis occidisset. Fateor igitur iudices, ipse miror unde ad hoc probationis genus repẽte confugerim. Venerã tanquàm nunciaturus indubia, manifesta, nec alium expectauerã publicarũ suspicionũ de filij mei morte consensum, quàm si percussorem uideretis omnes. Hic hic ut torquerer inueni. Postquam satis non uidebantur explicare uerba quod uideram, cõfugi ad fidẽ doloris. Quid faciam, si temeritates quoq; nostras cõscientia reorũ non potest pati? Intellexi miseratione factum qui ut torquerer exegeram, ex quo me diues non putat aliud in quæstione dicturũ. Neq; ego iudices quenquã uestrũ dubitare crediderim, ex qua conscientia, qua trepidatione descẽdat, ut quis torqueri nolit inimicũ. Quos nunc putatis cruciatus diuitẽ pati, quem dolorem, quod hoc mihi negat? quàm uellet ideo tantũ filium meũ nõ occidisse, ut mihi posset indulgere tormẽta. At hoc creditis iudices diuitẽ facere legum libertatisq; respectu, & reum pro exemplo esse solicitum? Ille uero nunc laceratur, et sic magis nostro dolore fruitur. Operæ precium est inimico negare tormenta, cum feceris ut uelit ipse torqueri. Illud igitur à uobis iudices infelicißimus

omnium

omnium mortalium peto, ne cum inaudita, incredibilia
passus sim, misereri uelitis corporis mei, crudelius, & in/
dignius est quàm torqueri, non impetrare tormenta: Est
aduersorum meorum, & ista nouitas, quod necesse habe
tis ea mihi ratione succu rere qua odissetis aliū, nec quic
quam est homine infelicius, pro quo tormēta sunt. Percus/
sorem à me filij mei uisum esse contendo, facinus est hoc
uos non deprehendere si mendacium est: Facinus hoc
me non probare, si uerum est. Quod ad me quidem iudi/
ces pertinet, orbitatis meæ repeto præsentiam, & noctem
illam rursus ante oculos meos cogitationes reponunt. Iā
mihi uideor & in tormenis esse confessus. Filium iudices
habui sicut erecti ac sublimis animi, ita qui nondum su/
os haberet inimicos, & quem nemo adhuc nisi causa tan
tum mei doloris occideret. O parentum misera conditio,
quàm nouis inusitatisq; patemus insidijs. Nos exaspera
mus, nos offendimus, inimici tamen liberos nostros ode
runt. Quis hoc unquam iudices simultatum timuisset in/
genium, ut eodem aliquis excogitaret animo, et quod par
cit, & quod occidit? Reliqua iudices non debebam nisi
in quæstione narrare. Felices illos in mei cōparatione pa
tres, qui perijsse liberos suos nuncijs credunt. Ego sum
inaudita malorum nouitate percussus, cuius unicus ideo
tantum occisus est, ut uiderem. Reuertebamur nocte pari
ter, sicut omnia nos uitæ ministeria iungebant, et homines
quibus nō seruos præstabat fortuna custodes, tuebamur
pauperē mutua pietate comitatū, inuicē sustinētes, inuicē
innixi, nec nisi magna percussoris diligentia seperandi,
cum diues medio noctis horrore stricto mucrone prosi/
lijt, & stupentibus attonitisq; miseris confodit illū fortio/
rem

rem, illum qui fortaßis aliquid in mea morte fecisset. Confiteor iudices, nihil tunc oculorum meorum diligentia, nihil egit cura miseri patris. Percussor noluit agnosci. Vos nunc ciues, uos omneis humani generis affectus, miserrimus interrogo pater. Suadete quid faciam. Hunc quem uidetis circa me sanguinem, de filij mei uulneribus accepi. His manibus labentis unici membra sustinui. In oculis adhuc uultus illius morientis, hærent auribus, uerba super cadauer habita inimici exultantis. Fidem tormentorũ quousq; percussoris filij mei conscius ero? Aperite pectus istud, & totum de uisceribus meis latronis egerite secretũ. Vidi, & mihi non creditur. Vidi, ita poßim et intormentis idem dicere. Aut si conpono, si fingo, urar, lacerer, & non probẽ. Si uidetur, torquendus sum iudices, ut hoc desinam dicere. Nec me iudices fallit quantam molem accusationis, etiam in manifesta ueritate susceperim. Diuitem detuli reum pauper inimicus, occisi pater, & postulo ut mihi credatur testimonium in mea orbitate dicenti. Itaq; non deprecor quo minus mihi uelitis irasci donec probẽ, torquete tanquam mentientem. Lex inquit, liberum hominẽ torqueri uetat. Per fidem iudices, quis non hoc eũ respondere credat, cuius tormenta poscantur? Nemini iudices credo dubium, legem quæ torqueri liberum hominem uetat, hoc prospexisse tantum, ne quis torqueretur inuitus, & iura quæ nos à seruilium corporum conditione secernunt, impatientiæ tantum succurrisse nolentium. Omnium beneficiorũ ista natura est, ut nõ sit neceßitas, sed potestas. Quicquid in honorẽ alicuius inuentum est, desinet priuilegiũ uocari posse, si cogas. Cũcta si uidetur iura percurrite, nusquã adeò pro nobis solicita lex est, ut quod pre

stat extorqueat. Dedit cæco talionis actionem, non manus recusantis impellit, iniuriarum, cædis agere permisit, sed non cogit inuitos. Adeo penè leuius est ultionem perire quàm potestatem. Genus seruitutis est coacta libertas, & eadem iniquitas quicquid de inuito homine facias. Vis scire quid lex ista prospexerit? Non exigo ut torquearis, quã multa dij deæq; nō minus sunt iusta quàm lex exigit, quarundam inuidia rerum, ut uinci se magnitudo patiatur, et quicquid accidisse mireris, tantundem poscit in ultione nouitatis Filius in conspectu patris occisus est, torquete securi, nihil iniquius fieri potest. Ignoscant persuasiones, si facinus istud omnium illicitarum rerum consumpsit inuidiam. Et unde tormentis salua iustitia est, plus est de quo quæritur, quàm quomodo quærendum est. Nullum debet inimicum uideri genus probationis esse, quod solum est. Et quicquid potuit prodesse seueritati, nunquam nocuit exemplo. Sufficit libertatis reuerentiæ, quod torquetis inuiti, quod contra me non alius inuenit. Liberum torqueri non licet. Hoc est iudices propter quod filium meum diues coram me non timuit occidere. Filium igitur meũ in conspectu meo occisum esse contendo. Quid dicitis? Ita non erat contra proclamationis huius fidem, si nunc agere possem quietum modestumq; miserum? Vultis cum hoc uiderim tantum testimōium dicam? Mirum hercle, si scindo uestes, nudo corpus, ignes, flagella deposco. Insaniat necesse est pater, cum solus hoc sciat. Fallitur iudices quisquis hoc quod postulo, contemptum, quisquis audaciam uocat. Filius urit, excogitat, et inter tormenta fugio dolorẽ. Si mẽtiẽtis est uelle torqueri, inuẽite quid facere debat, qui uerũ dicit & nō probat. Mẽtiris inquit. Bene quod et

tu fateris nō esse mihi sine quæstione credendum. Et quas, per fidem, mendacio meo causas diues aßignas? Ignoro percussorem. Deinde te potißimū de quo quærerer elegi. An scio, & simultatibus nostris occasionem orbitatis indulgeo? Decipi me non potuisse manifestum est. Filius meus cum pariter rediremus occisus est. An dignoscere percussorem nocte non potui, cum percussor potuerit eligere, fugere? Quid ais? Iuuenem meum alius occidit, & tu mihi solatium ultiōis imples. Te accuso scilicet, ut interim nescio qs, ille fugiat euadat. Quod tu mihi genus furoris aßignas, ut maximi sceleris ultio pereat falsæ accusatiōis incerto? Homo qui me uidisse contendo cum occideres filium meum, nisi de te uindicor, non reliqui mihi ut hoc de alijs probarem. O te extra omnes humanorum pectorum affectus inimice sepositum, nunc qui me putas posse mentiri. Perdidi infelix illum chariorem pauperibus affectum. Succurrere mihi putas, quod aliquando dissedimus? Falleris deciperis. Hominis cuius occisus est filius, unus inimicus est. Sanè poßit aliquis hanc doloris dißimulationem mendacio perferre uerborum, torqueri uolo. Nihil est tanti nisi uerum, uidelicet inter ignes ac flagella sufficit mihi si dixero, hic est inimicus animæ, qui nobis subinde maledixit, hic ille contumeliosus, ille impotens. Ego nescio an mihi poßit in quæstione sufficere quod uidi, & quod inimicus me cōtendit, ideo uelle torqueri. Tormēta postulo. En ad quod cōfugiat homo, qui se sciat posse mentiri. Nulla est ratio quæstionū relicta mortalibus, si adiuuāt contra ueritatē, et sublata est de reb. humanis neceßitatis huius utilitas, si iam tuetur ultrò, explicatq; fingentibus. Hucusq; durāt artis ingenia mortaliū, & licet sit aliquis secre

ti firmitate compositus, hominem tamen ultrà non sequi
tur animus. Non uacat asserere quæ finxeris, tunc cum
uix prodest & uerum fateri. Et nemo non contra id tor-
quetur, quod dixit ante tormenta. Non refert cuius ad e-
quuleum nominis persuasionem, quas silentij afferas cau
sas. In quæstionibus tantum corpora sumus, et nemo non
contra aliquem torquetur affectum, exigam quæstionem,
an recusem? Quid interest tormentorum breui futurus si-
milis homini qui fateatur inuitus? Nouum iudices inaudi-
tumq; rebus humanis aperitur exemplum. Nemo unquã
ideo torqueri non debuit, quia mentiretur. Sed si fas est iu
dices dubitare de fide quæstionum, alius debet esse suspec
tus, ille scilicet in quo seruiliũ pectorum recessus, in quo
uerniles excutiuntur artus. Quoties tortori est rixa cum
membris, tum cruciatus agnoscit aßiduis supplicijs dura
ta patientia, et homini nõ est noua res dolor corporis ap
pliciti quod scissa laceratàq; ueste primum ferre non po-
test pudorem, quod nescit ad flagellorum uices membra
cõponere, nec ullo uerbera frangit occursu: Nos inquã
sumus quos leges superuacuum putauere torqueri. Vnde
nobis inter ista secretũ? In tormentis libero homini opus
est patiẽtia, ut uerũ dicat. Sed inquit, ideo torqueri non de
bes, quia exigis ut torquearis. Aliud sunt inimice tormen
ta, aliud uelle torqueri. Felices illos q̃ recusare uoluerũt.
Meretur clementiã et fauorẽ q̃squis ad illa tremẽs ex ani
misq; p̃ducitur, quẽ uix à genibus tortor abducit, cui iam
scissas quoq; difficile poßis eripere uestes. Ego quẽadmo
dũ uultis deprecer, qui uideor ꝓuocasse tortorẽ? Ille, ille
sine ulla miseratiõe laceratur, cui ad singulos ictus dici-
tur ipse uoluisti, quẽ non decet rogare, qui creditur finge-

re

re proclamatiões, simulare gemitus, de quo primum uidē tur uindicanda tormenta. Non inuenio iudices quid spera re poßit qui mentitur, & exigit quæstionem. Homini qui uult torqueri, diu non creditur, nec uerum dicenti. Nec est iudices quod putetis adeò mihi tristißimam orbitatem omnes humanorum pectorum rapuisse sensus, ut nō intel ligam petere me quod diues poßit euadere, et penè magis pro percußore torqueri. Sed quid me facere uultis? Nōn debeo posse mentiri homo, qui cum filius meus occidere tur interfui. Veritati tantum præsto patientiā, exigo quæs tionem in qua quid dicturus sim nescio, quid debeam di cere uidi. Scio, uultis post hoc argumentis, suspicionibus agam. Breuiora tormenta sunt. Non inuenio iudices cur renuat tantopere diues quæstionem, postquam supersunt adhuc incerta ac dubia. Facinus est tamen me non tor queri, si mihi torto utique credendum est. Quousque me crudelißime mortalium metus simultatione deludis? Ego magis qui postulo tormenta, timeo, ego qui nihil facere po tui cum uiderem. Suspecta tibi est nostra patientia. Vides enim, hortatur nos contra dolorem primæ robur ætatis, solidum plenumq; corpus, quàm facilis, quàm expedita res est torqueri miserū. Affero ad quæstionem iam planc tibus membra liuentia, quantum animæ, quantū sangui nis orbitas traxit. Quanto imbecilliora sunt hæc quoti dianis lamentationibus euerberata uitalia. Quicquam er go fingere potest hic pallor, hæc macies, & iam torto si milis infirmitas? Adijce quod nihil minus in quæstiōe diu poßis dicere si mentiaris, quàm quod oculis scias, & bre uißimum confeßionis est genus, dixisse quod uideris. Feli ces diues quos tortor interrogat, qui non habent in sua

potestate

potestate credentes. Impatientissima res est posse cum ue-
lis desinere torqueri. Quin potius, inquit, probas fiduci-
am hominis, qui scias hoc me uidisse solum. Sine dubio di-
ues multa te poterant argumenta conuincere, si deferret
alius. & eras manifestissimus reus, si mihi percussor quæ-
rendus esset. Quis enim credibilior in cæde pauperis,
quàm diues inimicus? aut de quo facilius constare posset
scelere, quod non habet nisi de sola ultione? Non inuenit
multa uerba uidisse. Nec mihi debet perire probatio ista,
quia poteras et accusari, exigit probationes cum facinus
sic disposuerit, ne possit probari. Quē mihi nox testem,
quos præstare potuit oculos nuda sēper, incomitata pau-
pertas? Tibi seruus à cōscientia sceleris submouēdus fuit,
& ista ratione quis interesset, quē putares posse torquē-
ri? Et totum facinus in has angustias redegisti, ut illud so-
li scirent, qui faciebat, et cui non crederetur. Nunquid du-
bitaretis quærere si alius sciret hoc scelus? Facinus est ideo
filij mei perire uindictā, quia pater uidi. Ego uero iudi-
ces & ex hoc quod recusat diues quæstionē, partē proba-
tionis impleui. Accusatoris tormēta nunquā timebit reus
nisi de quo breui potest et ante tormenta. Cur, inquit, si mi-
hi causæ sceleris simultates nostræ erant, non te potius oc-
cidissem? Vere crudelis, ego te hoc maxime argumēto per-
cussorē probo, quod mihi pepercisti. Tuū fuit hoc inimi-
ce cōmentum, occiso filio seruare patrē. Parcendi tamen
mihi uel hæc fuit ratio, quod defendi non poteras, si duo
perissemus. Audire mehercle mihi uideor illas cogitatio-
nes, illa scelerū secreta consilia. Quid mihi cū uulneribus
quid cum cruore consumptæ et iam penè abeuntis ani-
mæ? Occidatur potius ille iā iuuenis, iam inimicus, de sene

uindicabitis me patris oculi. Vis mirer quod me nolueris occidere? Queri mehercule te puto, quod in senectute magni doloris uita breuis est. Pepercisti mihi, quomodo excogitant artes detinere supplicia, & de pereuntibus magis sæuitia eruitur dolore suspenso. Agnosco noctis illius inimicæ clementiam, quod me torqueri non uis ex hoc euenit, quod neq; occidisti. Tentat iudices efficere diues, ut incredibile uideatur quod occisum ab eo cōtendo filium. Dicturū nunc putatis, magis interesse securitatis, ut quis facinus sibi tantummodo credat, & id tutius esse inimico patre, quàm conscio. Plus est quod affirmo. Filium in conspectu patris occidere, sic operæpretiū est, si illud ipse facias. Perdit plurimum de sceleribus uoluptatē qui mandat, et minus gratiæ rebus ex nuncio uenit. Occidet alius te iubente, sed uulneribus illis non fruētur oculi, sed plus est ut singultibus abeūtis animæ, ut cruore satieris, ut collapsum palpitantemq; uideas, ut me uidente. Conuenit iudices quod ipse diues hoc fecit, & quod ego uidi, ratio sæuitiæ est, ut aliquis coram me occidatur, propter quem occiditur. Fidem uestrā iudices, ne me ideo non putetis uidisse quia nihil feci. Seruulorū iste libertorūq; dolor est, occiso homine statim scire quid facias, exclamare, procurrere fidem deorū hominūq; testari, postea cum lachrymis ueni re. Vultis percussorē inuadam? Vultis fugientē sequar? Interim deficientem quis excipiet? cui se morientis imponet infirmitas? Scis profecto percussor facinus ordinare, disponere, filium occidere coram patre secretum est. Misere mini iudices. Igitur ut hinc quoque uelitis æstimare diuitis conscientiam, quod contentus est ne de scelere quæratur, non habet fiduciam hominis, qui me sciat mentiri,

&

& quod non minus debetis attendere, quàm si fateretur, non putat sibi saluum, ut iterum negat. Dißimules licet, non est innocentiæ metus cum timentur aliena tormenta. Quid agit diues? Orbitatem meam in tale genus usumq; conuertet, si paterni doloris autoritas facinus inpingit alienum? Deinde non ipse affers equuleos, non ipse dispo-nis ignes. Diceres mehercle te uelle torqueri, ego scindo uestes, tu intremiscis: ego ad flagella nudo corpus, te facit pallor exanimem ego equuleos, ego posco flāmas, tu non habes in meo dolore patientiam. Rogo quid aliud faceret qui occidisset? Quid nunc agam miser? gratiam confeßio-nis ante tormenta consumpsi. Scio quanto credibilius fuisset, si hoc statim inter ignes, inter flagella dixissem, et multum de autoritate primæ proclamationis amisi. Non est tamen quod superuacua putetis esse tormenta, quanquam dixerim quicquid sciebam. Habeo adhuc ex illo multa referre secreto, quæ argumenta faciet dolor. Non refert an me uidisse dixerim, tormentis hoc probaturus sum, debuisse mihi credi ante tormenta. O quantopere nunc inimice torqueris, quod te coram iudicibus interrogo, quod hoc non potes mihi fateri. Sed si bene gaudij tui perspicio secretum, non putas te negare quia uidi. Arrogantißime percussorum euasisse te putabas, quod illud duo tantum sciebamus? Meis, meis hoc ignibus nega, & dum me per singulos artus tortor interrogat, perfer saltem non credendi patientiam, cum ego me uidisse proclamem, tu nullam afferas innocentiæ probationem. Non potes aliter absolui, quàm ut illud ego negem. Nec tamen iudices putetis solo me calamitatum ambitu petere quæstionem, dabo propter quod torqueatis irati. Filium

meum illum singulis uobis uniuersisq; laudandum, iuxta quem felix, iuxta quem arrogans eram, occidit. Mea nimia libertas, ita ego te non equuleo efferam, non super ardentes exuam flammas? Nunc me uindicas, nunc tueris. Modo, modo corã me filium meum diues occidit fiducia tui. Concurrite omnes liberi, omnes parentes, urite, lacerate hos primum patris oculos, distrahite has manus, quæ nihil pro pereunte fecerũt, hoc corpus, hæc membra, quæ de complexu latronis uulnera nulla retulerunt. Siue hoc pœnam, siue uultis esse clementiam, debeo tam miser esse dum probo, quàm cum uiderem. Miserum me, si fas est in quæstione mentiri. Sine dubio diues hoc captauit recusando quæstionẽ, ne crederetur. Sed dura parumper anime uidisti. Nunc infelix ad nos misera pietas redi, quod fieri in ipsa orbitate non potuit, et uires quas improuisus abstulit dolor, probatio restituet. Cum flãmis urentur nuda uitalia, nox illa occurrat, cũ membra fidiculæ flagella laxauerint, rursus ante oculos sit moriẽtis unici uultus, hæreant uerba percussoris. mandata pereuntis, filium spectasse morientẽ longa præsentia est. Nescis infelix senectus quanta tibi opus sit ueritatis contentione, ut pœniteat diuitem quod non duos occidit. Iam nunc tamen uobis iudices infirmitatem meam allego, cõmendo. Si me fortè fidiculæ flagella mutauerint, ego tamen uidi. Si uocem in equuleis, ignibusq; perdidero, ego tamen uidi. Si totus undiq; dolor pariter admotus occiderit, ego tamen uidi. Alioqui nisi hoc animo meo, nisi licuerit oculis, morerer hoc dolore, quo puto me posse torqueri.

Argumen-

Argumentum declamationis VIII.

GEmini quibus erat pater & mater, ægrotare cœperunt. Consulti medici, dixerunt eundem esse languorem. Desperantibus reliquis promisit unus se alterum sanaturũ, si alterius uitalia inspexisset. Permittente patre execuit infantem, & uitalia inspexit. Sanato uno, accusatur pater ab uxore malæ tractationis.

Pro matre contra patrem.

QVamuis Iudices plurimum infelicißimæ matris aduersis miserationis abstulerit, quod ex duobus liberis pari desperatione languentibus alter euasit, & plerisq; maximum dolorem prima fronte tractantibus uideatur auiditas gaudiorum, ut modo ad totius orbitatis redacta patientiam, iam non sit unius salute contenta, non possumus tamen affectibus uestris, non hac primam tristißimæ calamitatis allegare mensuram, quæ ex ipsa quoque solatij sui conditione descendit. Minus misera quereretur de marito, si sanari nec ille potuisset, pro quo est frater occisus. Nunc infelix par non est dolori, nunc non inuenit ulla solatia, ex quo sibi uidetur filium perdidisse uicturum. Super impatientiam tristißimæ orbitatis increscit, quod intelligit illum non sine sanitate fuisse languorem, nec persuaderi miseræ potest perituro laborasse fato, in quo inuentum est quod sanaret alium. Captet licet crudelißimus senex parricidij immanitatem metu maiore protegere, non inuenio unde colligi poßit utrunque fuisse moriturum. Ex duobus ægris non perijt nisi qui occisus est. Ante omnia igitur illud à uobis infelicißima mater petit ne maximi sceleris ideo decrescat inuidia, quia pati uidetur, & reus ex orbitate tantundem. Non perdidit filium quisquis occidit, explicat à dolore patrem, quod sibi uidetur fecisse rem maximam, & in lo

cum iuuenis amißi substituit de uanitate solatiū. Alia est, alia cōditio matris, quæ medico non credidit, apud quam sæuißimæ conditionis immanitas fidem non potuit impetrare tentandi. Pro utroq; timuit, pro utroq; sperauit. Facinus est eum maioris pietatis uideri, qui de morte filij putauit alterius uel certa salute transigere. Sic debetis odisse patrem, tanquam duos occiderit, cuius non interfuit uter occideretur. Est tamē sanctißimi iudices quod de crudelißimo parricida queri poßit non sola mater. Adiecit humanis calamitatibus ipsam sanitatē, & morborum languorisq; uiolentiam medicinæ conceßit. Filium occidit (si ipsi creditis) fortasse moriturū, & hominē cuius charitas debuerat ipsa desperatione creuisse, in hoc solū impendit, ut tantundē superesset incerti. Non exonerat iudices immanitatem sæuißimi patris, quod hac ratione credidit de languente filio rem inauditā, rem facere crudelem. Vnam rationem habet, si ipse sanetur. O tristior indigniorq; semper mensura calamitatum magna felicitas. Hunccine fecit exitum illa modo ciuitate tota conspicua mater? Ille indiscretus ab utroque latere comitatus? Ille gaudentium dulcis error occulorum? Quid mihi mortem nunciatis unius? Perdidit misera geminos. Paßi sunt enim languorem miserrimi iuuenes, sine dubio pariter unaque, non fraternitate, non animæ corporumq; consortio, sed conditione fragilitatis humanæ, qua sic extranei quoque duo languere potuissent. Non negauerim terribilem, grauem, & parentibus utique metuendum, de cuius tamen adhuc, ut parcißime dixerim, remedio quæreretur. Quid refert an medici consenserint utrunq; periturum, cum eundem dixerint esse lāguorem? Manifestum

est de duobus non dixisse uerum, quos de altero constat esse mentitos. Iam tamen iudices de tam perdita pronunciatione non querimur, quod ægros quos sibi uidebantur explicare non posse, parentibus crediderunt. Innocẽtior est simplicitas desperare si remedia nõ noueris, et hanc ignorantiæ malo probitatem, ut languorem quem nescias, tantum neges posse sanari Maximi tamen uirorum, & quibus artis suæ soluendo non sit humanitas, si sciebant hoc genus curationis, & illud non indicare uoluerunt. Vultis & illos mentitos breuiter probem? Desperauerunt de languore, cuius remedium, si patri creditis, alius inuenit. Siue enim iudices uanissimus nescientiũ uidit hanc patris in periculo liberorũ rigidam nimiamq; patientiam, & hominem in filiorũ languore solicitũ de remedio generis humani, siue captauit ex hoc uultu quandam artis mutationem imitari, quando sanare non poterat, & ignorantiæ pudorem tegere magno tentauit incerto, siue ut aliud uideretur dixisse quàm reliqui, uerba desperationis incredibili uanitate uariauit, magnaq; miseros parentes ambage suspendens tutissimũ putauit promittere, quod deberet nemo experiri, causas quidem se dixit ignorare morborum, sed salutẽ spopõdit unius, si licuisset alterũ occidere, lacerare, perspicere. En cui pietas patris, cui credere solicitudo debuerit, dixit se scire remedium quod nesciebat. Vultis intelligere iudices nihil impatientia charitatis fecisse patrem? Non retulit ad matrem, adacta est à morte filij uel sanitate discedere. Non propinquos consuluit, non amicos, sed sua tantum persuasione mediciq; contentus, quod nocentius est, quàm si ipse occidisset, alterutrum potuit eligere. Dicat nunc parricida, quid fecerit illud

quod etiam de ſimilibus tam paribus ægris in alterum de
ſperatio illa præualuit? Si medici non interfuit utrum oc-
cideret, conſtabit uiuere utrunq; potuiſſe: ſi interfuit, con
ſtabit non eundem fuiſſe languorem. Qualis fuit illa cura
tio, quid paßus ſit iuuenis in morte qua medicus paraba
tur, omniũ cogitationibus liquere crediderim. Ideoq́; par-
cimus auribus matris. Breuiter tamen longæ crudelitatis
explicãda ſæuitia eſt, ex omnibus quæ pertulit leuißimũ
fuit quod occiſus eſt. Non eſt quod ueniam triſtißimæ cu-
rationis paret, quod uidetur, in alio fratre explicata pro-
mißio. An alterũ medicus ſanauerit fortuna uiderit: quod
negari nõo poteſt, alterũ medicus occidit. Erũpit hoc loc
mulier infelix, et tota libertate ꝓclamat: Redde mihi, inqt,
marite filiũ, quẽ tibi pariter medicoq́; cõmiſi. Hic eſt ille
ueſter inſanabilis, recipe quẽ mihi credidiſti. Ille moritu-
rus, hic quẽ permiſeras medico, ſi maluiſſet occidere. Vi-
des quid profecerint anxia uota pietatis, ſolicitæ præces.
Dum iã frigidi pectoris calorẽ ſuperpoſitis reuocamus u-
beribus, dum frigentia mẽbra continuis oſculis et ſpiritu
trepidæ matris animamus, dum labẽtes oculi ad noſtras
exclamationes noſtroſq́; planctus admiſſa paulatim lu-
ce laxãtur, dum multa mẽtior, multa promitto, et fratrem
dico ſanatũ, reſpexit ad uitã, conualuit, euaſit: Non tamẽ
iacto pietatẽ, nõ arrogo mihi proſperæ curatiõis euentũ.
Quid hũc ſanauerit, uis ſcire breuiter? quod potuit utrũq;
ſanare. Pudeat uos ô iura legeſq́;, quod miſerrimi ſexus
dolorẽ his cluſiſtis anguſtijs. Ita maritũ quod occiſus eſt
filius, malæ tractationis uxor accuſat. Perdiderũt legis hu
ius autoritatem, quæ ad illas uxorias querelas matrimo-
niorum ſolent deferre delicias, ego illam datam miſeris
tantum

tantum matribus puto potestatem, ab iniquo coniuge ex-
plicare diuortium, & contra maritales tuetur iniurias, ut
nolis præstare patientiam. Illis sucurrit quas nefas est abi-
re, discedere, quas in peßimi coniugij durum perpetu-
umq; complexum, communium pignorum nexus arcta-
uit, quæ malos maritos pariter et patres nec relinquere,
nec ferre sufficiũt. Facinus est ideo euadere maritum, quia
damnaretur si de illo minore dolore quereretur. Itaq; im-
pudẽter facit, quod pro detracto matrona cultu, negatoq;
comitatu, fastiditis noctibus, pulsataq; facie filium com-
plorat occisum. Sileo adhuc illa per quæ parricidij creuit
immanitas. Occisum filiũ obijcio, puta luxuriosum, perdi-
tum, nocentẽ, fingite hoc patrem ira, indignatione fecisse.
Quantum facinus sit filiũ occidere nemo magis fatetur,
quàm qui uult uideri se illud fecisse pro filio. Ecquid iudi-
ces, uel ex hoc totus animus mariti, tota tristißimæ coniu
gis calamitas perspici potest, quod se negat matri com-
niũ liberorũ debere rationẽ? Placet ergo mortales, ut de
hominibus in quos plus ex harũ sanguine, ex harũ trãsit
anima, nõ habeãt partẽ nisi tantũ doloris? Solos ergo cõ-
municabit, misera planctus, et ab omnibus cõsilijs, quibus
ordinatur iuuẽta, uita disponitur, extranea uilitate seposi-
ta, circa mœrores tantũ lachrymarũq; consortiũ orbitate
iungetur? Si mehercule fas est æstimare utri plus parẽti de
beatur ex liberis, non improbe totã potestatẽ si uindicabit
affectus, qui decẽ mẽsibus ante uestrã incipit diligere no
titiam, & cum uos patres gaudium primum faciat oculo-
rum, ante sunt conscientia matres. Facinus est ideo tan-
tum illis minus licere, quia minus facere sufficiunt. Vos
estis qui crescentes adhuc in peregrinationes, qui iam ad

ultos in castra magnorum parentum uanitate dimittitis. Erubescitis desiderijs tanquam infirmitate, & unde uelocißimus transitus est in rigorem, liberos uultis amare patientia. Quàm multa ideo tantum de filijs facitis, quia licet, & frequentius potestatis uestræ iactatione, tanquam aliquo grauitatis genere delinquitis. Non habet orbitas uestra lachrymas, super ardentes rogos tenetis inconcussam rigidamq; faciem, itis obuiā consolationibus, et quod omnem modum feritatis excedit, captatis in magna calamitate laudari. Quicquam ergo erit quod de cōmunibus pignoribus, non pari mēte pari impatientia, uel si necessitas postulet, pari rigore faciatis? Mali tantū patris interest, ut matri minus liceat. Sanè credat uobis circa regendas cōmunium pignorū mentem sexus infirmior, uos mores, uos uitæ genus, uos matrimonia, cæterosq; actus uestra persuasione firmetis, nunquid arrogans consortiū, nunquid impotens societas est, liberos cōmunes esse languentes? Si quis imò pudor est, cede nūc tota potestate matri, illius sit in ægri toro proximus locus, hæc adhibeat fomenta, porrigat cibos, si quid impatiētia, si quid flagrantiū uiscerū poßit infirmitas, mater neget, mater indulgeat. Illas quas immodicus ardor discutit uestes, hæc super fatigatos reponat artus, illa iactatas toto lectulo manus sedulo cōtineat affectu. Frustra captas uideri ultionem magnæ charitatis, ab omni curæ ratione sepositus. Cū circa curationes liberorū non cōsentiūt parētes, curationis est culpa, nō matris. Quid quod filiū occidit innocentē, cui nihil obijcere, nihil poterat irasci? Filium, si ipsis creditis, pro fratre mori paratum, cuius suprema ferre non poterat. Nunquam iudices et incognitū rebus humanis audite fe-
cinus

cnus.Iam parricidum pietas,charitas,& impatientia or/
bitatis admittit. Malo odiũ,querelas,execrationes, quàm
ut quis liberos affectu quo seruãtur occidat. Quid refert
an per hoc alterius filij anima redimatur? Si parricidium
fas est ullas accipere causas, filius propter se tantum de/
bet occidi. Adijcite iudices immanitati, q̧ occidit ægrũ.
Omnibus equidem mortalibus maiorẽ crediderim de lan/
guore uenire reuerentiam,& illorũ quoq; quos inter sup
plicia pereuntes auido spectamus assensu, iuxta ualetudi/
nes tamen morborumq́; uiolentiam quodam innocentiæ
fauore miseremur In carceribus,& in illa profunda nocte
pœnarum irreligiosius ille anheli pectoris pallor inspici/
tur,non sic cõfundunt obuios grauibus catenis colla stri
dentia, & diutino squalore concreta facies,ut ille quem
ad singulos conatus,gressusq́; labentem uix trahit impel
litq́; longus ordo uinctorum,& in tot destinatos,totq́; pe
rituros,omnium tamen in se retorquet oculos unus æger.
Quid agis? tu illum quem nunc nefas est castigare,repre
hendere,cuius auribus parcere debuerunt sæuiora uerba,
si quid negares,uidereris occidere, ferro,uulneribus ag/
grederis? Non potest hinc tibi uenire defensio, ut hoc sis
pro alterius salute commentus.Inter duos liberos pari de
speratione languentes da bonum patrem,non præponde
rabit alterutrum,non eliget,sed ut incertum orbitatis eua
dat, ipse morietur. Tentat hoc loco iudices crudelissi/
mus senex excusationem temeritatis suæ de medicorum
trahere consensu.Desperauerant, inquit, de duobus. Sed
ut incertum orbitatis euadat, sepono paulisper imma/
nitatem patris, qui credidit, & de arrogantissimæ per/
suasionis hominibus queri, de totius generis humani no/
mine

mine uolo. Quàm multas artes misera mortalium solici/
tudo fecisti. Fato uiuimus, languemus, conualescimus, mo
rimur, medicina quid præstas, nisi ut iuxta te nemo despe/
ret? Dicturum me putas, non credo renunciantibus, non
accedo cum deserunt, relinquuntq; languentes. Ego uero
medicis non credo sperantibus. Aspicite maiorem partem
generis humani, & si me interroges, illam robustiorem,
illam adhuc in prima rerum naturæ ueritate uiuentē, nul
los artis huius nouit antistites, nec minus tamen bellorum
uulneribus, morborumq; medetur incursibus: non dispu/
tationum uanitate solerti, sed experimentis, & inuicem
per similes dißimilesq; casus obseruatione ducente, tradi/
ta ratione succurrit. Non medicina sanat, sed quicquid ui
detur sanaße medicina est. Quo uultis animo ferā, quod
ars quantum dicitis inuenta pro uita, si dijs placet autori
tatem formamq; captat, ut longè uentura suprema pro/
spiciat, ut adesse fata denunciet, quæ nec timentur, & ma
xima scientiæ pars esse cœpit sanare non posse? Quisquā
ne ab homine, qui adhuc loquitur, spirat, intelligit, sic re/
cedit, quemadmodum relinquitur exanime corpus, & ibi
finem uitæ putabit, ubicunq; scientiæ sustiterit infirmitas?
Si fragilitatem mortalitatis, incertosq; uelimus æstimare
casus, tantundem periculi habet omnis æger. Iniquißimū
est desperationes uocari, quoties remedium medicina non
inuenit, & angustias siue artis, siue mentis humanæ ad in
uidiā referre fatorū. Nihil magis interesse omnium puto,
quàm ut spes pro homine tam longa quàm uita sit. Vn/
de putatis inuētos tardos funerum apparatus? Vnde quod
exequias planctibus, plangore, magnoq; semper inquieta
mus ululatu, quàm quòd facinus uideretur cedere tā facile
uel

uel mortis? Vidimus igitur frequenter ad uitam post conclamata suprema redeuntes. Pleriq; conualuerunt negligentiæ bono, quosdam explicuit quicquid alios fortaßis occideret, Hos indulgentiæ temeritas, illos adiuuit desperationis audacia. Datur fortaßis huic arti perspicere morbos, positura meditari, sed unde sciet quãtum inter uiscera, latentesq́; pectoris sinus, unicuiq; animæ natura cõcesserit? quam proprietatem spiritus, quam corpus acceperit? Non tam uariæ mortalibus formæ, nec in uultibus nostris sedet tanta diuersitas, quanta latet in ipsis dißimilitudo uitalibus. Inenarrabile, indeprehensibile est, quicquid nos elemtorũ uaria cõpago formauit. Et prout in nos plura seu rariora de terrenis seminibus cœlestibusq́; coierunt, ita uel duramur tacita ratione, uel soluimur. An desperantibus credi debuerit uos æstimabitis, qui negarũt ægros posse sanari, nec in hoc probauerũt qui euasit, nec in illo quem non languor occidit. Iustas mehercle haberet mulier causas querelarum, si noua incognitaq́; ratione uel utrunq; seruasses. Nunquam ex mago uenit affectu incredibilia uel profutura tentasse, & in re quæ plus de incerto habet, temeritas experimenti solam probat desperationis audaciam. Quid refert cuius sit conditionis æger, quantum adhuc spei, quãtum uideatur habere de uita? Sacrosancti sint parentum metus. Dij non sinant, ut ex liberis uilior incipiat esse periturus. Medici desperauerunt. Quid istud ad patrem? Spera tu, iube sperare matrem, tuis potius affectibus, tuis crede uotis. Et hoc de parricidij facilitate est, circa filiorum languorem ad desperantes potius accedere. Fidem habes hominibus quos mentiri alius affirmat, contra quos iterum credis uni præ

sertim.

ſertim. Peßime hercle de tua feritate ſentirem, ſi in qua/
cunq; filij curatione non adhiberes propinquos, non in/
terrogares amicos, non reſpiceres ad matris animũ, non
hanc primam impatientiam, non hunc conſulis timorem.
De nullo filio minus debet ſoli ſibi ꝑmittere pater, quàm
qui uidetur utiq; moriturus: Fratres, inquit, & gemini e/
rant, ideóq; credibile eſt illis eundem fuiſſe languorem.
Rogo quis in ullo mortalium ferat ignorantiã pariter et
affirmationẽ? Quiſquis neſcit quod genus languoris ſit,
non poteſt ſcire an idem ſit. Nihil iudices in rebus huma/
nis uoluit eſſe rerum natura tam ſimile, quod non aliqua
proprietate ſecerneret. Quid refert an ex iiſdẽ prima illa
duorũ corporũ animorũq; cõpago ſeminibus oriatur? Si/
bi quiſq; firmatur, ſibi quiſq; cõponitur, & duo pluresúe
fratres naſcuntur fatò ſingulorum. Hanc ipſam indifferen
tiam quàm mirantur occurſus, ſtupent ciuitatis oculi, pa/
rentum tamen agnitio dignoſcit, ſeparat notitia nutri/
cum, & fallentibus notis, eſt rurſus quod faciat ipſa ſimili
tudo dißimile. In pleriſq; quamuis ſit indiſcreta facies, in/
uenitur tamen alius oris ſonus, habitus, inceſſus, ſed ut ip
ſa conſentiant, diuerſa mens, contrarij mores, & uitæ ge
nera rixantia. Quid quod non eandem eſſe naturam ge/
minorum probat etiam fortuna dißimilis? Hunc preßit
paupertate perpetua illum inſperatis opibus excoluit. Il/
lius per titulos honores, illius per ignobiles obſcuraſq;
ſordes totam duxit ætatem. Simile eſt quicquid accipiunt
ex homine gemini, dißimile quicquid ex fato. Nec enim
tam pariter in lucem de maternis exiluere uiſceribus, ut il
los eadem origo ſignauerit. Quantũ putas interfuiſſe tem
poris, dum primũ uteri pondus egeritur, dũ parũper exo

nerata uitalia altero rursus homine laxantur? Breue for/
taßis exiguumq; uideatur mortalibus oculis, sed si terre/
na mente perspicere uelis orbis huius uastitatē, scies mul/
tum esse quod inter duas transcurrat animas. Voluitur su
per nos hæc cœli siderumq; compago, & præcipiti per
procliue decursu, totius diei noctisq; breuitate emensus
orientis occidentisq; cursus, diuersi siderum in primo sta/
tim ortu rotato se rursus axe cōsequitur. Hoc tu paruū cre
dis esse spaciū, ꝙ diuersis pariter reb. impletur? Quantū
inter illa transcurrentis horæ momēta nascitur, perit. Igi/
tur quando unquam peregrinati sunt unà, militauere pa/
riter? quid non diducti separatiq; fecerunt? quando illos
languor, quādo suprema iunxerūt? Et quādoq; sit necesse
est aliter, ex geminis quod pariter languerūt, non si acci
dit quomodo fratribus, sed quomodo duobus. Nō eodem
fato languere geminos, quemadmodū uultis, breuius pro/
bē, quàm quod nec uterq; occisus est, nec uterq; sanatus.
Sed fingamus hoc esse uerum, quod desperaueunrt medi/
ci relinque nobis pater innocentiam calamitatis, salua so
latia sint de liberis, quos tibi uideris non perdidisse nisi fa
to. Quis ex parentibus nescit hac se mortalitatis procrea
re lege? Sed indigni exitus supra orbitatem sunt. Ideo ma/
gis flemus illos quos bella rapueruut, hausit incendium,
naufragia merserunt. Fortius feras inter aßidentium ma/
nus, inter suorum officia labentes, cum se inuicem oscu/
la, cum se satiauere sermones, cum data suprema man/
data sunt, & se scit pietas omnia fecisse pro uita. Igitur
uerum dixerim, illos mori credimus, hos perire. Non
inuenio quemadmodrm excusationem pater de consen/
su poßit accipere medicorum. Hoc est quod omnē compa

rationem

rationem feritatis excedit. Filium pater propter hominem quem non putauit poſſe ſanari, occidit, quod tu monſtri portentique genus es? habes parricidij patientiam, non habes orbitatis. Ita demũ potes ferre filij mortem, ſi facinus adieceris. Tu occidis, quia deſperauere medici. Quærerer mehercle, ſi reliquiſſes, ſi quid de continuatione curæ ſolicitudo laxaſſet. Nihil ergo plus facies, quàm illi qui nunc plures circumeunt fortaſſis ægros, quos detrahit, quos auocat alia curatio. Filios ſaltem committe uel matri, de fortuna quæratur, dijs faciat inuidiam, mulieri quæ ferre non poteſt quod uideris deſperaſſe, nunquam ex hoc rationes reddas ꝙ occideris. Quis hanc iudices impudentiã ferat? tẽtat pater ut & huic rei credatis quod deſperauerunt omnes, & quod ſperauit unus. Noſtræ quidem quærelæ ſufficit non conueniſſe medicis, & cum inuentus ſit qui contra ſenſum deſperantium genus aliquod ſanitatis afferret, fas erat iudices ut adhuc inueniretur alius qui lætiora & utiliora promitteret. Hoc nũc me quæri putatis, quod in re de qua credere nec omnibus debuiſſet, acceſſit uni. Non intereſt an ſuperſit remedium quod tentare non debeas, & ubi tantundem periculi ſperes quã tum deſperatio habet, melior exitus eſt, qui facit miſeros innocentes. Quid inuidiam prioribus medicis paramus? Nemo magis deſperat, quàm qui ſe negat noſſe languorem. Quid agis pater? Ita tecum quiſquam ſic audet agere de duobus filijs, tanquam de duobus ægris? Tu ex geminis alterum occidendum dabis? Non ferrem ſi ſeparare expoſiturus auderes, ſi contentus eſſes educaturus alterutrum, non ferrem à piratis captum filium alterius uicaria ſeruitute redimentem. Tu de orbitate facies uices,

& casum singulorum per utrūq; diffundes: Parricidium uocarem si promittente medico quod sanaret unum, posses eligere periturum. Penè crudelius est geminos diuidere, quàm perdere. En scientia cui debeat credi, negat se scire causas languoris, deinde promittit quicquid licere non deberet nec intelligentibus. Occidam, inquit, deinde sanabo. Memineris pater in hac conditione prius esse ut occidas. Non est tanta pietas seruare filium, quantum facinus occidere. Tu nunc hoc putas profundæ artis esse secretum? Verba tantum desperationis inuoluit, et homo cautissimæ uanitatis captat illam nouißimam circumire breuitatem. Vides quanta promissum suum experimentum q; caligine medicus inuoluerit? nunquam constabit an fuerit languore moriturus æger qui aliter occiditur: Non noui, inquit, languoris genus. Post hanc uocem mehercle non deberes cōmittere ægros, etiamsi uellet experiri potionis haustus, ciborum fomentorumq; nouitates. Nescio, inquit sed si permiseris alterius aperire uitalia, pectus effringere, remedium fortaßis inueniam. Iam excusatus es medice matri, sperasti ne tibi crederetur. Differo paulisper, quod de fratribus, quod de geminis, quod pater hoc facit, non consentiente matre, publico potius mortalitatis contendo nomine, non debere genus istud curatiōis admitti. Actum est uelut de genere humano, si nobis pro salute ægri opus est morte hominis alterius, & penè ratio sanitatis intercidit, si consumit medicina tantundem. Ego quenquam dicentem feram, ut inueniam ualetudinis causas, date mihi aliud corpus, alia uitalia, occidam, deinde salutaria quæram, profutura meditabor? Ita non facilius est nosse languorem? Quæ hæc est impudentia crudelißimæ uilitatis?

tis. Aegrum placuit occidere, ut inueniretur cur non debuisset occidi. Nullum sanctißimi iudices natura morborum genus solis uisceribus abscondit, et quicquid causas ualetudinis de uitalibus trahit, in corpus emanat: inde pallor, inde macies, quod ad interiorem dolorem superposita consentiunt. Non inuenio cur hominem uulneribus exquiras, cur remedia quoq; uitalibus per corpus immittas, & in latentes meatus hæc quibus tegimur medicina descendat: cur ergo non eadē ratione lāguor admittit intellectū sui, qua sanitatē prodit? Abditos profundosq; morbos aut citatior clausi sanguinis cursus, aut crebrior anhelitus laborātis animæ indicat. Crede de his ante omnia sensibus, oculis tuis, & ipsos de quibus agitur, modo singulos, modo pariter interroga, cui potißimū parti graue tacitæ pestis pondus insiderit, unde prorūpat in gemitus conscius dolor. Medicus qui per hæc non potest inuenire languorem, non inuenit nec remedium. Quid si aliquid sanato medicina potest præstare ratiōis? Sufficit quod aliquando iam facta ex unius hominis inspectione, ad totius intellectum naturæ medicina profecit: Quid allaturus huic ægroto est, quod non tot seculorum, tot languentium experimenta depræhenderint? Vis tu potius hac audacia, qua secreta languoris exquiris, remedia tentare? Breuior uia sanitatis humanæ, propior nostræ salutis utilitas est. Si uiscerum nimius ardor stricta circa se membra durauit, adhibe remedia laxātia. Si fluitat nimis æger humoribus præsto sint per quæ preßis clusisq; uenis in nouas uires corpus arescat. Si parum prodest abstinentia, rursus ciborum qualitate foueatur. Si spiritus receptis premitur alimentis, ad puriores meatus ieiunio fameq; tenuetur. Contigit

tibi

tibi magna experimentorum materia medice, ægri duo, et languor idẽ. Non est opus ut expectes, quãdo super unius hominis patientiã explicet profuturorũ magna diuersitas potes experiri pariter eadẽ cõsentanea, diuersa, pugnãtia. Nulla ratio est uulnerum sanguinis supremorũ. Quemadmodum sanari debeat alius æger scire non poßis, nisi ex homine sanato. Quid quod etiam ut idem sit ualetudinis genus, necesse est tamẽ duorum corporum diuersitate uarietur? Nũquam in alienis uisceribus inuenias totũ quod de altero quæras, & alius languor est, alius æger. Cur maximum nefas alterius filij salute defendis? Homo in quo sola quæritur causa languoris, propter medicum occiditur. Adijce quod nec deprehendi ex sanato potest ullius causa languoris, quicquid nos in uitia morborum à naturali sanitate commutat, facit aut nimij sanguinis pondus exæstuans, aut superfluens calor, aut ultra naturalem modum humor exundans, aut spiritus per tacitos meatus non solita laxitate discurrẽs. Quid horum si uitalia ferro uulneribusq; resecentur, saluum potest esse languentibus, cum compreßi spiritus laborem protinus ille reserati pectoris meatus emittat, sanguis ijsdem pariter deprehẽdatur egrediaturq; uulneribus? An fas putatis ut suam seruent uiscera nudata faciem? ut nihil perdat ex priore natura illud pectoris uitæq; secretũ, cum admisit oculos? Plurimum in nobis etiam timore mutatur. Quantum affert solicitudo, gaudium, dolor, & aliquis subitus affectus? Quoties dum ad curationem præparatur æger, dum componitur ad sua remedia corpus, medentium manus anima destituit? Iam uero ad singulos ictus, & longißimas uulnerũ moras, quãtum ex toto homine conuer

titur clamore, gemitu? Necesse est omneis perire quibus continetur uita causas, quoties uita ipsa consumitur, & cum homine qui propter intellectum lãguoris occiditur, ipse quoq; paulatim languor emoritur. Differ saltem pater hanc credulitatem, quicquid ex filio facis, facies ex cadauere. Si potest deprehendi languor dum occidit, facilius cum occiderit. Interrogare mehercle hoc loco libet, utrumne periturum pater, an medicus elegerit? Negauit sua interesse quem occideret, hoc si & alter perisset, probauerat utrunq; fuisse periturum: conualuit, probat utrunque uicturum. Ad sæuissimam curationem potuit ægrum facilius mehercle explicare, si esset unici pater. Sufficit ergo comparare, decernere, num iterum ille tibi preciosior, ille melior incipiet esse uicturo. Vbi est impatientia patris, qua uix dimittitur cadauer in rogos? qua corpus exanime detinetur amplexu? Dij immortales, quàm sæua, quàm crudelis est ipsa cunctatio, dum deliberas, dum unumquenque detractas, parricidium in utroque consumis. Duorũ uilitate fit ut ex fratribus possit alteruter occidi. Nunquã iudices res tam horribilis inauditæq; feritatis admissa est. Filiũ pater propter eum occidit, quem etiam ipsum poterat occidere. Transfert iudices reus in medicum electionis inuidiã: Ille, inquit, æstimauit, ille decreuit. Ergo manifestum est non parem fuisse languorẽ. Ex duobus ægris plus habuit spei, propter quem debuit alter occidi. Recede paulisper mulier infelix, filij tui nobis referenda curatio est. Felices ægri qui languore moriuntur, qui supremos anhelitus inter suorum amplexus, inter suorum alloquia posuerunt. Vt erat iuuenis primo ipso comparationis incerto, mox electione cruciatus, abacta est à peri-

turo prima mater, et modo sedula ministeria seruorum repente mutata sunt in mortis officia. Detrahuntur trementibus uelamenta membris, et ut grassaturas manus totum corpus admitteret, nudatur miserabilis ac deflenda macies. Toto deinde tenditur toro, et ad immobilẽ rigidamq; patientiam per omnia lectuli spacia duraturus exponitur. Accipit carnifex ille telum, non quo dextra statim totum uulnus imprimeret, sed quod leuiter paulatimq; descendens, animam in cõfinio mortis ac uitæ librato dolore suspenderet. Hæc exhortatio, hoc fuit perituri iuuenis alloquium: Fortiter dura, patienter admitte, sanabitur frater. Non est quod exanimeris metu, dolore deficias. Caue uiscera exclamatione ne lasses, anhelitu gemituq; cõcutias, ne remedium pereat alienum. Passus est miser discurrentem per omnia reserati pectoris improbum uagæ artis errorem. Contentum fuisse medicum toto homine discentem primo putatis aspectu? Egesta sæpe uitalia, pertractata deducta sunt, fecerũt manus plura quàm ferrũ. Stat iuxta medicum pater apertis uisceribus inhians stillantẽ animæ sedem cruẽtis manibus agitantẽ, ne festinet hortatur, iubet altius diligẽtiusq; scrutari, interrogat, dubitat, cõtendit, affirmat, et accipit de filij morte rationẽ. At mulier infelix clusis aduoluta foribus, cruentũq; secretũ toto corpore effringens, uelut super busta, tumulosq; clamabat: Audi miserrime iuuenis, siquis adhuc tibi superest sensus, exaudi, nõ permisit hoc mater, crede orbitati meæ crede lachrymis, nec frater hac uellet ratione sanari. Inter hæc reficiebatur miser haustibus, detinebatur alloquijs, cõprimebatur residuus cruor, cludebãtur aperta uitalia. Nemo unquam tam noua pertulit cõmenta sæuitiæ, tanquã sanare

 tur,

tur, occisus est. Ite nunc, & quærite an potuerit medico sanante uiuere, qui tandiu uixit dum occiditur. Vos tūc putatis illius tantum lāguoris medicum quæsisse causas? quæsiuit quicquid nesciebat, et usus occasione rarißima, in omnem uoluit proficere nouitatē. Dij immortales quantū infelix iuuenis animæ, quantū sanguinis, quantum habuit ex uita, qui pertulit ordinē longißimæ curationis. Vix ægre misero licuit mori, uix à cruciatibus suis anima dimissa est. Inuentum putatis esse languorem? Inuentum est illum potuisse sanari. Agedum cōmento tuo senex superbus exulta, habes, quod liberis, quod parētibus, quod imputare seculo poßis, fecisti medicum parricida meliorem. Libet mehercule intueri par illud, ægrū uidetis hominē, qualem non salutares medentiū manus, non ars inuenta pro uita, sed diri ferarū rabidiq; morsus et animaliū fames satiata destituit, hinc alium in nouas uires recensq; robur reddito uigore surgentē. Vultis scire iudices unde uenerit tanta diuersitas? Illum pater curauit, hunc mater: Quantum, inquit, misera pertuli laborem, dum tam magnam foueo tristitiā. Non fuit mihi rixa cum morbis, nec cum repugnātis ualetudinis rigore cōtentio, totus in lachrymas mœroremq; resolutus oderat lucem, respuebat cibos, fastidiebat haustus, & uitā parricidij pudore fugiebat. In omni proclamatione gemituq; frater, ille diebus ac noctibus cogitatiōes, ille torquebat oculos. De quibus tu ægris impotentißima medicina mētita es? Nō fuit, nō fuit solo languore periturus, quem non potuit nec mors fratris occidere. Quid igitur, inquit, miserrima fœminarū, sæuißime senex ex hac recordatiōe tristißimæ orbitatis ad hos uultus, faciemq; conuerteris? Sine dubio filius est, et post gra-

uißimas

uißimas denunciationes redditus uitæ. Sed ignoscat natura. pietas, non est solatiũ matri unus ex geminis. Felicior ille dolor est, qui transigi saltem cum oculis potest, renouatur, accenditur, & in his uultibus illum quotidie putat uidere pereuntẽ. Sed et ipse gaudio redditæ uitæ lætitiaq; non fruitur, nec se credere potest charitate prælatũ, quem medicus elegit. Sentit infelix cuius orbitatis unicus sit, quibus lachrymis perfundãtur oscula, quàm magnis profundisq; suspirijs cõcutiantur amplexus. Misera uerecundia sanitatis ingratæ, precium sibi uidetur fratris occisi. Conuertitur hoc loco iudices mulier infelix, et uelut ad quandam præsentiam amißi iuuenis, siue inquit, tandem securitate mortis explicitus, in aliquo sedis æternæ pudore requiescis, siue exclusus ac uagus, & inter fabulosa supplicia metuẽdus adhuc laceratione, per stupẽtes horrentesq; manes umbra discurris, audi miserrimæ matris iniquißimam complorationẽ. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditoriũ tuæ mortis irrumpere, nec supra charißima membra prostratæ meis uulnera tua tegere uisceribus, quod solum tamẽ potui, corpus quod medicus, quod reliquerat pater, hoc sinu misera collegi, ac uacuũ pectus frigidis abiectisq; uisceribus rursus impleui, sparsos artus amplexibus iunxi, membra deducta composui et de tristi terribiliq; facie tãdem ægri cadauer imitata sum. Hoc est tamen quod de tristißima orbitate præcipue ferre non possum, propter fratrem uideris occisus, nec tamen unquam constare poterit, an tu sanaueris fratrem.

Argumentum Declamationis IX.

ABdicare & recusare liceat. Pauperis & diuitis inimicorum filij iuuenes amici erant. Filius diuitis cum in piratas incidisset, scripsit patri de redemptione. Illo morante profectus pauperis filius, cum amicum apud piratas non inuenisset, quia lanistæ uenierat, peruenit in ciuitatem in qua munus parabatur sub tẽpus ipsum, quo pugnaturus erat diuitis filius. Pactus est cum munerario pauper adolescens ut uicarijs operis redimeret amicum. Petijtq; ut si egeret pauper pater, alimenta ei præstaret, ipse in pugna occisus est. Diuitis filius reuersus egentem inuenit pauperem, palam cœpit alere. Abdicatur.

Pro filio contra patrem.

NEminem unquam iudices intra tam breue ætatis suæ spaciũ plura terra mariq; perpessum, quam quæ proxima peregrinatione uel tuli, uel timui, uel uidi, facilis, ut opinor, fides est, cum ex omnibus quos nouimus mortalibus unus nominari me miserior poßit, quem infelicẽ ego feci. Tamen in hac quoq; omnia excogitantis in me fortunæ uiolentia confiteor nunquam hunc me concepisse animo metũ, ne post redemptũ per alienas manus filiũ displiceret patri meo misericordia. Illas uerebar magis id non tacitas uulgi opiniones, quibus crudelitatis atque sæuitiæ reus peragor apud plerosq; sanctos & graues homines. Nondum excusare potui quod redemptus sum, obijcitur mihi orbatus senex, & ille qui modo saluo filio etiam contra diuitem steterat, amissis in uno iuuene omnibus bonis inimicæ domus supplex. Licet enim totas aduocemus in odia fortunæ uires, & egentem unum senem uniuersa gratiæ mole calcemus, confitendum est tamen, plus amici nocuimus quàm inimici. Quin ipsa prorogatæ quotidianæ stipe infelicis animæ uidetur quodammodo maligna clementia. Quod enim beneficiũ est efficere ut uiuat orbus? Vnum tamẽ uel grauius crimen infilix hæc abdicationis meæ fortuna defendit, quod uix ad sustinẽdum spiritũ sufficientes

ficientes cibos, prorsus tantum mortis impedimēta, auara
manu dederim. Puto iam ignoscetis omnes, si plus præsta-
re non potui inuito patre. Quanquam iudices oboritur
animo meo nōnunquam et illa suspicio, quod patrē non
alimenta uni seni parce uiuere assueto, nec liberaliter da-
ta, nec diu danda, in offensam meā compulerint. Quantu-
lum est enim facultatib. diuitis, ꝙ sub patre sanè tenaci fi-
lio familiæ superest? Ac si foret maius forte momentū, quis
tamen parens tam durus est, ut propter aliquā impensam
carere filio uelit, quod ipse cælatus sit, quod non suæ mise-
ricordiæ pauperē commiserim, non rogauerim, præsertim
qui quicquid unquam petij, à patre exoraui? Sed neq; hæc
ultimo fulmine castigari meruit in differendis precibus ue-
recunda cunctatio. Qui dum tempus oportunum, faciles
aditus, hilariorem animum capto, interim uolui superesse
cui ignosceret. Neq; inficior tamen fuisse me lentiorem
quàm oportuit, tametsi hoc præcipue habere uideor pa-
tris simile. Sed si ulla emēdatio pœnitētia est, hic in publi-
co uobis adhibitis rogabo. Non ego æs alienum luxuria
contraxi, nec profusus in uitia fortuna nostra male usus
sum. Redemptionis meæ precium debeo. Si impetro, intel-
ligam uerum esse quod quidam opinantur, ambitiosum pa-
trem publicare uoluisse domus suæ misericordiam, ne ui-
derentur pauperes tantum uitam inimicis suis dedisse: Si
perseuerat ut porrectos egenti cibos mea fame rependat
& expulsum omnibus bonis filium similē faciat inimico,
uereor ne iniquis æstimatoribus inexpiabilis illius, & sæ-
pe reprehensi odij culpa uideatur penes patrem, qui tam
facile irascitur. Verum enim si placet fortunæ magis mo-
ribus dißidere, quàm suis: nam & paupertatis est pro-

prium, quando alia deficiunt, exercere libertatem, et dum contemptus fama uitatur, potentiores uel ambitiose offendere, & nacta bonam conscientiam magna fortuna indignius imparem aduersarium patitur. Ergo conseruit, ut solet, casus duratura longius à paruis initijs odia, dum contumeliam humilitas facilius intelligit, dignitas grauius. Neq; ulla fuit æmulatio (quæ enim esse inter impares potest?) sed fato quodam simplis ex diuersis causis cõtentio. Hic irascendo pertinax erat, ille incendendo contumax, quanquam nisi ultimam exprimere confeßionem uicti utiq; placuisset, multa iam pridem signa dederant ueniæ, finemq; pugnæ petentis. Nam quò pertinuisse, credimus, quod pauper adolescens relictis omnibus solum me quem coleret, quem amaret, elegerat? Sine dubio à primis ætatis annis iunxerat nos potentißimus amor ille puerilis, dum aut nulla erant inter parentes odia, aut à nobis non intelligebantur. Post ductas tamen domos perseuerauit, imo impẽsius laborauit. Etsi quid mihi in eo satis perspectum est, nihil horum fecit inuito patre. Quãtum intelligere potui, pauper sine dubio pudore cedendi, ne damnasse causam suam uideretur, simul quod nulla ipsi dabatur gratiæ uia stare uisus in suscepto circuitu, tamẽ quosdã molliores tẽtauit aditus: et dũ firma tandẽ pax impetraretur, filium nobis obsidẽ dedit, ac ne meus quidẽ offendi uisus est pater, certe nunquam reprehẽdit, nũquam prohibuit, nec clam feci, nec cõtumacẽ aduersus patris imperia unquàm fuisse me uel ipse rerum declarat ordo. Nam quamuis infestum latronibus mare iussus intraui, neq; dißimulauerim magnas fuisse causas patri, cur hoc mihi impetraret, quod ipse facere non potuerat, ego etsi nesciebam, non in

terroga

terrogaui, satis plena ratio fuit patrē uelle. Felix nauigantium cōditio, qui procellas modo & sæuos tempestatis incursus, & albentes fluctibus scopulos, aliaq; pericula tantū maris pertulerūt, ego miser naufragis inuideo, captus barbaris manibus, nec tam nexu catenarū uinctus quàm pondere, inundatum carcerem tuli, & uincula macie laxaui. Quis non ignosceret omnibus, qui post hoc exemplum nauigare timuissent? Ergo qua una spe misera trahebatur anima, litteras de redemptione scripsi patri (testor Deos) soli. Quid enim sentire uiderer de parētis affectu, si hoc incolumi redemptionem ab alio petiuissem? Nam quod unum mihi secundū patrē fortuna uidebatur parasse præsidium, hoc sperare in illa sorte nō poteram. Quid attinebat amico scribere, quem sciebam non habere unde redimeret? Nunquam ne mihi dabitur liberū tempus conquerendi apud patrem de amicis suis, qui proficisci uolentem retinere tentarunt, qui piæ festinationi attulerunt moras? Profectus esset tamen uel inuitis omnibus (quis enim non hoc præstaret filio pater) nisi quod interim amicus antecessit. Illum non pericula maris, non infesti latronibus sinus, non uicinum meæ fortunæ documentum prohibuit. Minus hæc miror de amico, illud est quod pensari nullis beneficijs posit, proficiscentem non retinuit pater. Imo si quid in subsidia uitæ seposuerat parca frugalitas, id omne in impensas itineris contraxit & contulit. Infelicissime senex sic egere cœpisti. Dicā nūc ego per quos iuuenis præstantissimus nauigauerit fluctus, quos accesserit scopulos, quantos lustrauerit sinus? Faciliora ista putant qui nunquam nauigauerunt. In omnia præceps, sine respectu sui, quē iam tum apparebat uitæ non parcere adijt explora-

explorauit, & tamen ille quoq; qui tantopere feſtinabat, ſero peruenit. Audite, audite iudices nouam captiui querelam, iam miſer apud piratas non eram. Alebat deuotum corpus grauior omni fame ſagina, & inter debita noxæ mancipia contẽptiſsimus tyro gladiator, ut nouiſsime perderem calamitatis meæ innocentiam, diſcebam quotidie ſcelus. Hæc tamen omnia ſuſtinui, tuli, adeo difficile eſt etiam ſua cauſa mori. Et iam dies aderat, iamq; ad ſpectaculum ſupplicij noſtri pòpulus conuenerat, iam oſtentata per arenam periturorum corpora mortis ſuæ pompã duxerant, ſedebat ſanguine noſtro fauorabilis dominus, cum me, cuius, ut interiecto mari, non fortunam quiſquam noſſe, non natales, non patrem poterat, una tamen res faceret apud quoſdam miſerabilem quod uidebar inique comparatus: certa enim arenæ deſtinabar uictima, nemo munerario uilius ſteterat. Fremebant ubique omnia apparatu mortis, hic ferrũ acuebat, ille accẽdebat ignibus laminas, hinc uirgæ, inde flagella afferebantur, omnes piratas putares. Sonabant clangore ferali tubæ, illatiſq; libitinæ toris ducebatur funus ante mortẽ. Vbiq; uulnera, gemitus, cruor, totum in oculis periculum. Si quid eſt in me abdicatione dignum iudices unum crimen agnoſco, quod in hæc amicum meum miſi. Eſt quidem felicibus difficilis miſeriarũ uera æſtimatio, figurare tamen poteſtis qui tunc animus mihi, quæ cogitatio fuerit. Nãq; & natura redit in extremis triſtis preteritæ uoluptatis recordatio, et mihi cũ generis conſcientia, cũ fortunæ conſcius aliquando fulgor, cum liberales artes cum omnia quondam honeſtiora mũerario meo, domus, familia, amici, cæteraq; nũquã uidenda in ultima mortis expectatione ſuccurrerẽt tenen

ti seruilia arma, & ignominiosa morte perituro, tum (si ulla miseris fides) quid horum omnium ignari agerēt propinqui, nihil peius de fortūa mea suspicantes, quàm quòd scripseram, illud tamen grauißimum, quod patrem qui tā diu non ueniret, captum putabam. Ergo tota cogitatione intentus in mortem, expectabam cruentum illum cōfectorem. Quis enim dubitet quid futurum fuerit si ego pugnassem: ille quoq; occisus est qui inter nos, ut apparet, fortior fuit. His cogitationibus attonito, & in mortem iam penè demerso, inopinata subitò amici mei species effulsit. Obstupui, totumq; corpus percurrit frigidus pauor, neq; aliter quàm si uana obijceretur oculis imago, mente captus steti. Vbi primum lux redijt, laxatumq; est iter uoci: Quid tu inquam, quo casu peruenisti huc miser? Nunquid & te uendidere piratæ? At ille complexus ceruices meas, effusis in pectus meum lachrymis solutus, intercepto propè iam spiritu, sero, iam trepidante me, primam uocem, et diu solam edidit, satis uixi. Vt uero causas itineris reddidit, et uenisse se ad redimendum indicauit, & unde inquā tibi pecunia? nisi redistis in gratiam, & te pater meus misit. Audite gentes, audite populi, non solita iudicium nostrū corona circunstet, sed si patitur natura rerū, totus ad cognitionem talis exempli orbis circunfluat. Tacete priora secula, in quibus tamen à primordio generis humani, paucißima amicitiæ paria admirabiliora fecerat longa tēporibus nostris fides intercepta, quicquid historiæ tradiderunt, carmina finxerunt, fabulæ adiecerunt, sub hac comparatione taceant. Quis crederet (si dubitari posset) inter duos amicos, quorum alterum immunem malorum omnium fortuna fecerat, alterum piratis ac lanistæ

tradide-

tradiderat, meliorem conditionem fuisse captiui? Si diues essem, inquit, pecuniam pro te attulissem. Quod unum pauperibus præsidium est, manus habeo, has piratis daturus fui, has pro te in pugnam uicarias dabo. Ignosce pater, quod nimia contentione affectus, penè tibi orbitatis uulnus impreßerim. Testor deos, non per me stetiße q; uiuo. Neq; enim ita me efferarat ludus, aut in tantū durauerat animum cædis longa meditatio, ut eum amicum uellē occidi qui pro me mori poterat. Vindicabam mihi fortunam meam, et adhuc neceßitatis gladiator depugnare etiam uolebam, neq; ullis precibus poteram euinci, quanquam se non superfuturum alioqui minabatur, idq; unum affirmabat interesse, utrum uicarium mallem habere mortus, an comitem. Non uici: Quid igitur actum sit quæritis? Duxit me ad munerarium iudices. Quas ego illius præces quàm pertinaces labrymas, quàm miserabilem obtestationem uidi? Nemo unquam sic rogauit mißionē. Transferuntur in illum detracta corpori meo arma & male aptatis insignibus festinatum par producitur. Quid me admonetis supremarum amici mei precum, quibus hæc alimenta caro empta, inopi patris senectuti petita? adiutoriū hoc ad causam putatis? Me pudet quod rogatus sum. Per hanc, inquit, mihi lucem ultimam, per notißimam amoris nostri fidem, non sinas mendicare parentem meum. Sustineas, adiuues, præstes affectum, si mereor, tu sis illi uicarius meus. Nec plura dicendi tempus fuit, iamq; suprema per galeam dederam oscula, digreßisq; in diuersum ministris permissus Mars erat. O quàm solicitus spectaui, quàm attonita mente, quàm simili corporis motu. Quoties ad infestum mucronem quasi ipse peterer, me submisis

sis? Quoties ad conatus erectus sum? O misera cogitatio, ô crudelis natura meius, merito tu amice pugnare maluisti. Facinus indignum, illum animum illum ardorem non cõtigisse castris, non bellicis certaminibus, ubi uera uirtus nulla pugnandi lege præmium scribitur. Qua ui prælium inuaserat, iratus etiamnum tanquam aduersario meo, ad omnes impetus excipiebatur calide ueterani gladiatoris astu, omnes conatus contra se erant. Nec difficilem tamẽ sub illo præsertim autoramento habuisset missionem, sed noluit gladiator uiuere. Igitur iam nudum corpus uulneribus offerens, ut totam propè mercedem semel solueret, stans perij, cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, securo consenescere æuo, cui tranquillam sine reprehensione agere uitam, iacet confectus uulneribus, & primæ iuuentæ flore fraudatus perijt miser fato meo. At ego qui debebar illi fortunæ, quem mors sibi destinauerat, emissus ludo nocentior, quàm uenditus, etiam uiatico illius infelicis reuertor. Placeamus licet nobis fortuna nostra pater, pauperi soluendo non sumus. Si qua est fides iudices, pudet me contrà indicare mea beneficia, nec uideor uobis rationem posse reddere, quod mihi tam parum obijciatur. Redẽptoris mei patri in preciũ meũ orbo, egenti quid præstiti? Quod pirata capto, quod lanista gladiatori, exiguam stipem, & cibos semper petendos. Quantulum enim dari poterat, quod non sentiret dominus tam curiosus? De hac re consedistis, hoc concitauit istam iudicij scenam, panis datus mendico, et dilatata hac impotentiæ nostræ opinione uidebamur amicos ferro occidere, inimicos fame. Cõputemus totam istam meæ luxuriei impensam, audite summam, & miramini si hos sumptus ne diuitiæ

quidem

quidem ſuſtinent. Tanti conſtat patri captiuitas mea, cum tam care redemptus ſim. Quo tandem patereris animo, ſi delicatus adoleſcens, præſertim ſplendidis opibus, uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxiſſem, & tempeſtiua conuiuia, & peruigiles ludos aduocata ſodalium turba, ſolutus atq; affluens agerem, tātumq; impenderem, quantum non poſſet te ignorante conſumi, quæ tamen ipſa boni patres libenter annis remiſerunt, cum abdicatione dignum putes, et ultimo patriæ poteſtatis fulmine coercendū, quare mendico ſeni porrexerim, ut parciſsime dicam, quod illi filius miſit? Non redempta meretrix, non egeſtum conuiuijs fœnus, non lenonum paraſitorumq; chara adulatio in crimē uenit, cibaria ſenis, nempe unius ætate ac malis confecti. Hoc diuitias tuas concutit, hoc fundatam paternis auitisq; opibus domum exhaurit. Si tam auarus es, computa, adhuc de alieno uixi. Adhæc fortaſſe quæ circunſtat iudiciū corona, et omnis ignara cauſæ turba, magnum neſcio quid & portento ſimile crimē expectat. Abdicas me pater tam cito? Modo tibi ex illa funeſta peregrinatione inſperatus reuertor, unde ut uenirem uix optare potuiſti. Nulla adhuc pro reditu meo ſoluta ſunt uota, non percuſſæ dijs immortalibus hoſtiæ, redemptori certe gratiā non retulimus. At ego expectabam, ut deſiderio incenſus affectus uix paſſet expleri, ut poſt infauſtā profectionem uelut obiurgatus tāta periculo, nūquam me poſt hoc ſaltē peregre dimitteres. Vix ſalutatis laribus expellor, et apud pleroſq; dubitari poteſt, an admiſſus ſim. An hoc agis ne quid tibi præſtitiſſe uideatur, qui me redemit? Sæuus enim credo et impius, & (quod maximum omnium uitiorum ſignū eſt) ingratus beneficia patris non æſti

mo. Fortasse cui uitam debeam, nescio: nulla est apud animum meum memoria meritorum. Miserum me quod non possum tantum soluere, quãtum accepi. Quanquam causas abdicationis pater altius repetit, & ultra peregrinationem meã inquirit, idq; ratione duplici. Primũ ut reum, quia premere atrocitas criminũ nõ potest, turba confundat: deinde ut grauius uideatur iudiciũ patris, cum is damnet qui soleat ignoscere. Cur, inquit, cum ego inimicum haberem pauperem, tu amicũ filium eius habuisti? Volo iudices omissa omni contentione scilicet sic agere. Peccaui, ueniam peto, & errare hominis est, & ignoscere patris. Duxit me similis ætas, euicerunt officia, cepit fides, amantem odisse non potui. Nihilominus satis abundæq; pœnarum est, & si pietatem tuam bene noui, plusquam uelles datum est. Quantumlibet peccauerim, quid amplius iratißimus dominus exigeret? Ludo tibi satis feci. Nullum ne cladibus meis finem dari placet? Parum est quod insanos pertuli fluctus, & sæuis tempestatibus commissus arbitrio uentorum pependi. Parum est quod in nefarias latronum manus præda, perueni, et (quæ ultima malorum etiam seruorum conditio est) sine exceptione uenalis. Inde me si uoluisset emere, potuit inimicus. Parum est quod me diu piratæ in carcere retentum, quia redemptorem illis diuitem promiseram patrem, in ludum uendiderunt tanquam decepti, quod quotidianæ pugnæ meditatione tandiu mori didici, quod compositus, armatus, inductus perieram si melior amicus fuissem, nisi me noua uelut in portu adoptata tempestas, paternis laribus extorrem, & necessarij quoque uictus inopem circum ad alienas mitteret domos. Pudet enumerare calamitatum

mearum gradus, piratam, lanistam, patrem. Atqui pars ista criminis iudices mei non defendi meruit, sed laudari. Neq; enim reperio quid in rebus humanis excogitarit natura præstantius amicitia, quid concordia contra fortunã maius auxilium. Nam primum præter cætera animalia indidit nostris pectoribus quandam societatem, quæ mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere urbes edocuit, & cum mentibus nostris uarios imposuerit motus, nullum profecto meliorem beneuolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, si omnes esse possent amici? Non bella, seditiones, latrocinia, lites, cæteraq; mala, quæ hominibus ex seipsis nata sunt, fortunæ accessissent. Id quia nimium deo uisum est, at certe honestis conuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus tẽporibus, omnibus gentibus præcipuum & quodãmodo sacrum fuit. Neq; enim nisi optimis mentibus contingit, ut aut sic amare sciant, aut sic amari mereantur. Hoc ego crimen expauescam? Scires quantopere gloriarer pater, si cum amico meo ego redissem. Nisi forte similitudine flagitiorum ductus, turpi me coniunxeram iuueni, quæ uita sine dubio nomen amicitiæ non accipit, ita tamen ad paria ducẽte natura uitia conuenerant. Obijce mihi amicum, & habes maledicendi materiam, gladiator fuit. Quare amicus illius fuisti? Ita opinor pœnitet. Effert te longius dolor, & nimia concitatus ira, quo progrediare non respicis. Non sentis pater hoc te mihi obijcere quod uiuam? Quisquam de illa amicitia queri potest præter pauperem? At ego inimicum habebam illius patrem. Decuerat quidem simultates, quas maxime omnium mortalium esse uoluere sapientes, in his desinere,

re, in quibus nascerentur. Nam sic quoq; immodicas se/rit discordiarum fortuna causas, etiamsi non hæreditaria subeamus odia, ac diutius inimicitiæ maneant quàm ini/mici. Tamen si quid aduersus te ipse commisit adolescens sit hostis & meus: Si innoxius, et omni uacans culpa, cha ritatem mereri cupit: si nullius me amici filius ualidius a/mat, qui tandem uis pater respuam, & iratas obijciam manus? Tu quoq; non odisses pauperem, si te amaret. In/serit se, & beneficijs certat. Noras adolescentem omnia ultrò præstantē, & sic me amabat, quamuis tu esses inimi cus patri. Adijce, si tanta in adolescēte indoles fuit, quan/tam nulla nunquam cognouere secula, si uides antiquissi/ma, et cum deorum cœtu permixtus inaudita temporibus, si me semper habuit chariorem spiritu suo, etiam ne despi/cienda mihi rarissimi boni occasio fuit? At ego perpetuam quandam mihi gloriam reor quod ille cœlestis animus me potissimum quem amaret elegerit, ego sim probatus tanto iudice. Me quoq; igitur feret famà per gentes, & a/mici laudibus illustrior uiuā. Credet aliquis idem me pro illo fuisse facturum. Cur cum inimici nos essemus, uos a/mici fuistis? Aliud hoc loco crimē agnosco. Peccauimus enim fateor, peccauimus, quod cum amici essemus, uos ini mici fuistis. Hæc iudices diutius exequerer, nisi absoluta eßent ipso iudice patre. Longum iam istius criminis tem/pus est, nunquam obiecit: nunquā excanduit. Et quid hoc inter nos pater conuenit? nisi longiores repetis offensas. Apud malignos uidearis me iratus non redemisse. Sed si quid ante commisissem odio tuo dignum, potuisti me re/demptum non recipere. Manifestum est ergo te patiente, id est te uolente amicum mihi fuisse iuuenem. Et sanè non

solus in hac fuisti sententential, idem filio permisit & pauper. Atqui si pars hæc causæ, quæ confeßione longi silentij absoluta, hodie in acceßionem criminis alterius deducitur, potest apud uos impetrare ueniam, facilior certe sequentium ratio est. Ille enim sane fuerit inimici filius, hic iā est amici pater. Nec ignoro iudices quàm male ista defensio de humano genere mereatur, si adeò nihil est per se misericordia, ut nisi ulterior aliqua neceßitas pudori uim fecerit, pro summo crimine dānanda sit minus necessaria humanitas. Ergo si alienū et ignotū, tamen (quæ publica omniū mortalium, quippe sub uno parente naturæ, cognatio est) hominē cibo forte iuuissem, pœna dignum uideretur seruasse perituram animam, et ignouisse rebus humanis, & respectu communis omnium sortis, uelut adorato numini, et stipē posuisse fortunæ? Si hoc crimē est, laudetur ergo crudelitas, nihil habeatur piratis lanistisq; prudentius. Ferantur sane profutura humano generi duo exempla intra tam breue tempus, propter misericordiam alter abdicatus, alter occisus est. Quod crimen si fatendum sit non animum mihi ipse finxi, aut mea potestate regitur affectus, in arbitrio formantis more omnium naturæ compositus, cum crimine meo natus sum. Nam siue cœlestis prouidentia, siue irrationabilis casus, siue aßignata siderum cursu nascentibus nobis neceßitas multa uarietate pectora nostra distinxit, nec minus numerosas animorum quàm corporum edit formas. Sunt quorum mentes etiam nocentium supplicia confundant, qui ad omnium sanguinem pallescant, ignotorum quoq; miserijs illachryment. Sunt contra qui ne suorum quidem miserentur. Mihi mite pectus, & mollis affectus ad omnem calamitatum conspectum

ſpectum tremit. Noli me æſtimare mea fortuna pater, non habeo gladiatoris animum. Vtinam quidem mihi cauſa permitteret ſic gloriari, iuuenis conceptus ſplendidis parentibus, cum ſolum tam ſpecioſæ fortunæ crederem fructum poſſe prodeſſe, & contra uarios mortalium caſus quaſi portum benignitatis aperire, concupiui quãdam humanitatis ciuicam gloriam, periturum hominem, ſiue ille naufragio eiectus, ſeu ſpoliatus incendio, ſiue exutus latrocinio erat, naturæ patriæq; reſtitui. Paria tecum facio R.P. quæ propter unum ciuem perdideras. Hæc me magis decet impenſa, quam ueſtis, quàm argentum, quàm ubi laus emitur, ubi pecunia melius poni poteſt, quàm ubi fœnus bonitatis extenditur? Magna conſcentia eſt felicitatem meruiſſe. Ignotus ſanè ſit et alienus, quid fuerit ante non quæro, poſt hæc erit amicus. Et hercle quo quiſque plus poteſt, quoque latius patet ad fortunæ incurſus, hoc magis cogitare debet atq; reſpicere, quantum in nos fortunæ regnum ſit, quam inſtabili ſede humana conſiſtant. Non me aurata laquearia, nec radiãtes marmore columnæ, nec graues cruſtæ fecerint immemorẽ fragilitatis, multa ſæpe & locupletibus accidunt, ſæpe in imum ſumma decidunt. Ego uidi pauperẽ auxilia diuiti ferentem. Sed ſanè ſuperbius æſtimet miſerias longa felicitas, & alienum caſum facile deſpiciat ſecurus ſui, ego quoties auxilia calamitatis petere aliquem uideo, non poſſum non moueri fortuna mea. Succurrit mihi cõtinuo tẽpus illud quo ipſe clementiam optabam. Ignoſce pater, ſi penitus animo meo hic inſedit affectus, amare miſericordiam miſer cœpi: Sed inimicus, inquit, meus eſt. Nam quis nos tantopere laudaret pater, ſi hoc amico præſtaremus? Hæc eſt cele-

branda uirtus,hæc animi ſuſpicienda moderatio,uincere
iram,et inter ſimultates quoq; meminiſſe hominis. Vt Fa/
bio Maximo immortalẽ attulit laudẽ ereptus ex hoſtium
manibus inimicus:ut Tib.Grachum admirata ciuitas eſt,
Scipione in carcerem duci prohibito,te quoq; ſimilis ani
mi magnitudo memoriæ dabit. Tuis enim opibus uiuit ini
micus. Quicquid eſt iſtud quod ſenex inops ex noſtra do/
mo accipit,ſi nõ iraſceris,tu præſtitiſti,tibi hoc pulchrum
atq; magnificum eſt. Nam ego ſi quid in patrem ſeruato/
ris mei confero,non ſolum laudandus.Neq; expectaueris
hoc loco pater,ut illa dicam, ſemper odiorum honeſtus oc
caſus eſt, & dum ſimultates nihil aliud habent, quàm no
cendi cupiditatem , ſpecioſa in melius animi mutatio eſt,
cum exempli honore , iunctæq; ex hoſtili penè cõcurſu in
affinitatem manus . Vnde tãtum miſero boni ut inimicus
ſit? Aſpice ſolum egentem ſenem omnibus præſidijs deſti/
tutum,non'ne contumeliam fortunæ tuæ facis,ſi hunc odi
ſti, & adhuc putas tua intereſſe, ne uiuat?Nulla tibi con/
tingere maior ultio poteſt quam ſi talis eſt,ut illius etiam
nos miſereamur . Magna mehercle iam de uetere æmulo
pœna ſupereſt,panem eripere mendico,et grauiſſimæ per
ſe fortunæ manu pondus imponere. Age ſi periſſet,cada/
uer calcaſſes?Feræ mehercle generoſiores iacẽtes tranſe/
unt,et reſeruati hoſtes,reſtitutæq; urbes maiora cauſæ ex/
empla ſint,quod ſcio uictis etiam gladiatores parcũt. Poſt
orbitatẽ,poſt egeſtatẽ,q̃d amplius poteſt pati,niſi quod o/
ptat?Vlterior ne tibi aliqua ultio quærẽda eſt? aut aliquid
rerũ natura peius capit? Quis non te omniũ mortalium
inhumantiſſimum putet, ſi hoc aduerſus inimicum tuum
ſaltem optaſti?Si mehercle inexpiabiles odiorũ cauſæ &
compo/

compoſitis quoq; fabulis ulteriores inimicitiæ fuiſſent, auſim dicere, ſi propter illum liberos perdiſſes, accipiẽda tamen erat à fortuna talis ſatisfactio, certe ad uitandã inſolentiæ opinionẽ, quæ ferè immeritã quoq; potentiam carpit, ne uagaretur per urbem inuidioſus mendicus, et calamitatis autori criminis cauſas uulgus egereret odiorum. Neſcio quomodo omnis pro laborante fauor eſt, nec ullã perpetuam gratiã ſeruat, niſi modeſta uictoria noſtra potißimum clemẽtia ſuſtineatur, ne illius alij miſereãtur. Facilis, ut animaduertere uos ſpero iudices, defenſionis meæ curſus eſt, antequam incipiã habere cauſam nimiũ bonã, hic iam conſciẽtia trepidat, et ratio uelut inter binos deprehenſa ſcopulos, cum aliud obijciatur, aliud defendendum ſit, hæret in dubio, cum beneficijs meis cõputare non audeo. Cognouiſtis expoſitionẽ cauſæ, quãta quàmq; excedentia fidẽ adoleſcentis optimi merita narrauerim, hæc mihi omnia ſine dubio ille præſtitit. Sed quid intereſt? debitor delicatus ſum. Quid in hac parte defenſionis agam iudices? Dicã, referre gratiam beneficijs uolui? Ita ne tandem aliquis mendicare amici patrem æquo animo uiſurus fuit? At ille me redemit, cui nihil debui. Dicam me moueri ſupremis amici mei precibus? Egregia uero comparatio. At mihi ille præſtitit, quod non rogaui. Vtrò me uertam? Tanquam honeſtũ defendã factum, an tanquam neceßarium? Alterũ abſolui facilius poteſt, alterũ laudari rectißimum opinor, ueritatis intereſt. Audi pater, alimenta iſta quæ donata egenti putas, quanti illi conſtent. Si accepto captiuitatis meæ nũcio nullis precibus adductus, nullis epiſtolis uocatus adoleſcẽs ad liberandum me uinculis piratarum profectus eſſet, quibus tamẽ meritis penſarem,

cum id mihi præstitisset quod ego tātum à patre speraui?
Intrare maria præsertim tam recenti documento timenda
& latrones ultro quærere, et cum præter uicarias manus
nihil esset, nauigare uoto captiuitatis, quis posset alius
quam qui paratus esset pro amico mori? Magnū hoc per
se, ac seculo nostro uix credibile iudices, illud uero omni
prædicatione maius, ad redimēdum me profectus est cum
mendicaturum patrem suum sciret. Atqui sperare poterat
futurum, ut sine periculo suo redimeretur, nihilominus
amicus, cum haberem diuitem patrem. Sed noluit ipsum
itineris apparatum, & ne qua periret redemptionis hora
præceps cucurrit. Proh fidem deum hominumq́; quemad
modum ad redemptionem amici festinat, etiam cuius pa-
ter lentus est. Terentium, quem inter cæteros captiuos se-
cundo Punico bello Scipio Africanus uinculis exoluerat
memoriæ tradidere maiores insigne receptæ libertatis pi-
leo testantem, in triumpho ducis esse conspectum. Et ille
quidem maioris momenti accessio publicam senserat feli-
citatem, priuatim tamen debere se putauit uictoriæ benefi
cium. Quid me facere conuenit, qui per maria latrocinijs
infesta solus petitus sum, qui lucem, libertatem, denique
quicquid patri debeo, nō ignarus, ut primo natalis horæ
tempore sed uidens, sentiensq́; acceperim, nec solum do
natus his bonis, sed summis periculis liberatus sum. Nón
ne me ex amici fide natum, & tenacioribus beneficiorum
uinculis fatear esse constrictum? Miserrime, amice fidelissi
me ingratum me moriendo fecisti. Et quantulum est quod
adhuc loquor de mea infelicitate, de piratis? Leuis est ista
fortuna, hæc etiam nunc recepit moram, solent expecta-
re latrones redemptorem. In ludo fui, qua pœna nulla ul

teriorem

teriorem scelera nouerunt, cuius ad comparationem ergastulum leue est. Hoc si scisses pater, affirmo, promitto, cuius pietatis es, nemo te antecessisset. Illa certum habeo expectas ut dicam, morabar inter sacrilegos, incendiarios, & quæ gladiatoribus una laus est, homicidas inclusos turpiori custodia, et sordido cellarũ situ, iamq́; in eam ueneram fortunam, ut me uictum recipere non posses, uictorem nolles. Aderat hora supplicij mei, qua nusquam morandum, iam præbendus erat iugulus, & fundenda uita cum sanguine. Neque enim dubitare de euentu licet, exemplar fati mei uidi. Si me ab his imminentibus malis pecunia redemisset, beneficium tamen potius dicerem magis æstimandum esse quàm precium. Sed apud malignos interpretes posset uideri uel spem, secutus aliquam uenturi temporis, uel præsentis uoluptatem. Hoc admirabile, et uni tantum pietati referendum est, dedit beneficium quod nunquam reciperet, & cum amicum quem redimebat habiturus non esset, nihil aliud emit quàm honestam mortis conscientiam. Transtulit ergo in se fortunam meam, subijtq́; non solum fortiter sed etiam libenter id quod mihi miserum putabat. Res dictu incredibilis, gladiator dimissus, redemptor occisus est. Recepit pectore aduerso ferrum, et quasi quam emittebat animam, in meum pectus transfunderet, & hoc uno tristis occiditur, quod amplius amicum uisurus non erat. Eant nunc antiquarum conditores fabularum poetæ, et se ad exhortandam amicitiæ fidem magna quædam cõpsouisse carminibus putent, si dixerint aliquos per maria, terrasq́; asperiorẽ fortunam amicorum tantum secutos, aut principem Græciæ uirum in ultionem interfecti amici inauspicata bella geßisse. Nam

inter fratres quoq; illa maxime admirabilis, tamen alterna mors est. Vna fingitur coniunx, quæ iam perituri uitam mariti uicaria morte sua redemit; adijciturq; miraculo fabulæ, fecisse hoc eam quod non præstitisset pater. En indubitabile seculi decus, et fictis maius ut moreretur pro me amicus, suũ reliquit patrẽ, meũ uicit. Et sanè quid profuisset festinatio patris, etiam si ad redimendum me prior fortè uenisset? Hoc me precio nemo alius redemisset. Neq; uero plurimum fuit præstitisse mortem, nanq; interim speciosi titulo bene uita pẽsatur, illud uero existimo grauius, nomen gladiatoris accipere, subire dominum lanistam. Minus te amice laudarem, si uicisses. An ille animus rediret in cellulam, ferret saginam, ministram, personam deniq; sceleris? Mea depugnasti causa, tua peristi. Hæc tamen omnia ultima fortunæ nomina, ut mihi detraheret, induit sibi. Venit in arenam homo, nec sceleratus, nec infelix, & quando iudices hoc audistis? Bonitate sua gladiator factus est. Vtinam iudices hæc quæ illi speciosa sunt, tam honesta essent & mihi. Quoties ad infelicißimum respexi senem, cuius orbitate uiuo, cum confectum cladibus & tantum pœnæ suæ residuum considero, uerum fatendum est, pudet me precij mei, uideo senem meliore sui parte præsepultum, omnis etiam spei superstitem, orbum, destitutum. Illud tamen solatium est, quod nisi talem amicum habuissem, hæc de te dicerentur. Huic patri inuidiosa quædam, ut opinor, & quæ beneficij morte pensetur, criminosa liberalitas contigerit egenti. Alioqui duo egentes, & circa omnium uel ignotorum domos stipem rogabimus pariter. Si quis grandis natu parẽs est, miserebitur senis: si quis iuuenis filius, miserebitur adolescentis. Fortasse

se proderit mendicaturo mihi, quod ipse aliquando egentem pauperē alui. Accipe satisfactionem in quacunq; parte rerum naturæ es amice charissime, non excidere mihi tua mādata, fortuna defecit, opes auferūtur. Quod unum mihi relictum est, en polliceor patri tuo uicarias manus. Quid uis porrò faciam? Agrestia opera delicatior quod à fortuna non didici, et quotidiani quæstus operis duobus egentibus non sufficit, miserum me, si exoluere fidem uoluero, fortasse mihi in ludum reuertendum est.

Argumentum Declamationis X.

MAlæ tractationis sit actio. Quę amissum filium nocte uidebat in somnis, indicauit marito. Ille adhibito mago incantauit sepulchrum. Mater desijt uidere filiū. Accusat maritum malę tractationis.

Pro uxore contra maritum.

QVamuis Iudices inter eos qui liberorum mortibus destituti, cuncta uota & præparatas spes in senectutem ante se egerunt, id ferè acerbissimum certamen conflictationis oriatur, ut unusquisque luctibus ac lachrymis suis credat accedere quandam dignitatem, si miserrimus esse uideatur, hæc tamen fœmina neque noto, neque publico genere miserabilis, non impudenter inter cæteras matres, quæ aut unicos, aut iuuenes pios filios perdiderunt, eminere & occupare quendam mœrentium principatum differentia nouæ calamitatis affectat, quæ sola omnium supra fidem infelix in uno filio iam alteram patitur orbitatem. Priorem quidem illam ut communem cæteris, & fato accidentem, fortius utcunq; tolerabat. Nam & de filio nihil aliud perdiderat misera nisi dies; nec iam timebat ne ille quo fruebatur, mori posset. Planctibus lachrymisq;, penè improbe dixerim, parcius utebatur, nec sibi

permit-

permittebat dolor lugere uenientem. Nunc destituta sola
tio, persuasione fraudata est, dum non putabat perisse
quem poterat uidere, eripuit ingrata filio alterũ titulum.
Miser ille nisi teneretur, iam ad patrem ueniret. Tantum
misera petit, ne minus perdidisse uideatur, quàm ipsa desi/
derat. Non inani persuasione, nec cogitationibus ficta lu/
gentis umbra ueniebat, nec agitabat incertos leuis ima/
go somnos, ac ne confusi quidem tristi cinere uultus et in
fernum fauilla caput noctibus suis obiba t, sed filius erat
qualis aliquando & iuuenis, & pulber habitu, nec aspi/
ci tantum uideriq; contentus, uerum si quid desiderio cre
ditis miseræ, quæ sola uidit, amplexus & oscula dabat, et
tota nocte uiuebat. Multum perdidit mater si continge/
bat hoc illi, non minus si uidebatur. Nunc tenebras ina/
nes, & longas oculis flentibus noctes, iuxta somnum ma
riti peruigil, & tantum deserta metitur. Non desiderio fi/
ctus, aut fucatus habitu, nec ut somniorum uanitate con/
spicitur, sed experta nõ totum mori hominem, illud quod
nec flammis uritur. nec cineribus extinguitur, nec urnis
sepulchrisq; satis premitur, expectat. Nunc ista carcere
obseratam animam et repugnantẽ magico iuuenem cogi
tat ferro. Infelicißima omniũ mater plus aliqd esse quàm
umbrã filiũ putat, postquã potuit includi, nec sua tantum
modo pœna, proprioq; supplicio deserta consumitur re/
scissa orbitate, uel magis cruciatur, quod nõ licet filio ue/
nire cupienti. Nunc barbaro carmine grauẽ terram totis
noctibus pulsat, et impositũ sibi sepulchrũ quod nõ poßit
euoluere, quæ solebat ipsos discutere inferos, umbra mira
tur. Miser quem non tantum uerba clauserunt (nam for/
sitan, et illa pertransisset) sed uincula ferrea, solidiq;
nexus

nexus ad mortem reduxerunt. Quomodo tenetur infelix,
qui ne propter hoc quidem uenit, ut queratur? Misereor
fœminæ, cuius inuidiæ totum facinus adscribitur. Mari/
tus sic filium inclusit, tanquam se inquietari mater ista
quæreretur. Igitur iudices nemo miretur, si ad tam crude
lem, ad tam immitem patrem umbra non uenit. Sciebat
ubi lachrymas, ubi posset inuenire singultus, à quo magis
desideraretur. Nanque isti ferreum pectus, & dura præ/
cordia nec sunt de orbitate sensus. Quid enim inhumani/
us patre, quid inueniri truculentius potest? Inuidit matri
ne filio frueretur, nec hoc ideo fecit, quia uidere ipse ma/
lebat, ne uiuentem quidem adhuc et incolumen tam blan
da, tamq; debita pietate prosequebatur, ut defuncto serua
turus affectum etiam sepulti pater uideretur. Tanto ma/
gis effusa mater, & suis ac paternis uicibus occurrens,
hæc pallidior ad metus, ad uota pronior, non diebus secu
ra, non noctibus. Et ille miser intelligebat utri promptior
ex parentibus, et facilior esset affectus. Itaq; ab huius oscu
lis, ab huius fœminæ ceruice pendebat. Et quia longum
est officia præterita debitæ pietatis agitare, illo ipso lãguo
re quo filius caducũ illud et fragile corpus amisit, quam
perdite mulier et usq; in exemplum, modo super ora pal
lentis infelices lacerabat oculos, nũc siccata frustra ube/
ra quærebatur, nũc superstitẽ cædebat uterũ. Notabat hæc
ille deficiens, mandabatq; morti suæ cui periret. Vbi sunt
qui cito iubẽt stare lachrymas, quibus non placet longum
agere mœrorem? Retulit umbra gratiam matri. Scio &
intelligo, cum inter gementes cadauer iacet medium, &
cũ omnes uidetur remisisse curas, tunc sentit et intelligit,
et inter suos iudicat. Moneo te te orbitas, moneo effusius

flea

fleas effusius efferas, nunquam perisse credas. Filij sui um
bra cui non apparet, irascitur. Iam gelidi piger corporis
sanguis omnes in mortem strinxerat uenas, et nutantium
fulgor extremus uanescebat oculorum, & iam desperan
tibus medicis crediderat pater, adhuc tamen sperare ma/
ter uidebatur, & quamcunq; corporis partem osculis mi
sera tepefecerat, illi uitæ calorem redisse clamabat, oderat
ignes, oderat rogos, reponi corpus & seruari membra cu
piebat. Et nunc infelicem magis matrem pœnitet quod se
pultus est, qui poterat reuerti. Scitis ipsi quo exequiarum
die labore extracta sit, quandiu filium tenuerit allamben
tibus flammis. Vnde enim speraret ut postea uidere con/
tingeret, ut extra orbitatem haberet oculos? Iam magum
misera quærebat, ut umbra reuocaretur. Reliqua mater
infelix, tu ad iudices referre debeas & nisi orbitate, nisi
lachrymis uox mutaretur in gemitus, noctes tuas quanto
melius tuo ore lugeres. Ego utcunq; potero perferam, sa/
tiare misera, satiare saltem memoria diei illius, quo exe/
quias unici duximus. Iam planctus, inquit, lachrymasq;
consumpseram, & tenebras ueluti perpetuas uenire gau
debam, iam fatigata propinquorum officia defecerant, ita
plangore familiæ altus sopor uicerat. Rogo ne quis iam
contumeliosus sit in matrem, ut per quietem contigisse fi/
lium dicat. Vnde miseræ tunc, unde somnus? Nihil de te
marite, nihil quæror. Satis magnas dedisses pœnas, si totis
noctibus mecum flere uoluisses. Vidisses utiq; non quem
admodum tenues rerum imagines solent cogitationibus
accipere corpus cum uanæ absenti animo cogitationes fin
guntur, sed ipsum filium, qualis blandissimus erat, & si
dimittatur uidebo. Subito ante me deductis constitit te/

nebris, non ille pallens, nec acerbo languore consumptus nec qualis super rogos uidebatur, & flammas, sed uiridis & sane pulcher habitu. Nescio ubi totam reliquerat mortem, non igne torridæ comæ, nec fauilla funebri nigra facies, nec uix bene cinere cõposito umbræ recentis igneus squalor. Proclamaret mater infelix etiamsi talem uidere desisset. Primo tantum stetit, & se permisit agnosci. Ego tunc plurimum stupui, non au a oscula dare, non iungere amplexus, infelix primã perdidi noctẽ, dum timeo ne fugeret. Hanc tu marite persuasionẽ putas, et uanum animi mei lugentis errorem? Quicquid est in filio, plus apud matrem fit cum desinit. Vis deniq; scire quid uxori tuæ detraxeris? ex defuncto filio, non habet aliud quod speret. Iam nox altera aderat, et primis statim tenebris præsto filius erat non ille ut pridie procul, & tantũ uidendus, sed audacius et propius, et ad matris manus tanquam corpus accedens. Nec iam nisi cũ luce certa, fugatisq; sideribus, inuitus ille uanescebat ex oculis, multũ resistens, sæpe respiciens, & qui se promitteret etiam proxima nocte uenturum. Iam mærori locus non erat, mulier filium nocte uidebat, die sperabat. Quid attinet singula referre? Nullis, inquit, destituta sum tenebris, donec scelerata tacui. Satiabar osculis, satiabar amplexibus, & colloquebar, et audiebã. Misera plus perdidi, si nemo credit. Iam cœperam tuam quoque marite crudelis agere cau am, rogabamq; iuuenem ut paternis oculis quoque læ us occurreret, & tibi ingrate dimidia nocte cedebam. Iam miser & ille pollicebatur, hæc me fiducia perdidit, ut confiterer. Rogo quid tam muliebre, quid tam maternum fieri potest? Gaude, inquit, marite gaude, filiũ fortasse nocte proxima

uidebis

uidebis,illum quem crudelibus flammis exuſsiſti, ex quo
cineres & oſſa ſuperſunt,iuuenem uidebis;et forte etiam
die ſperes.Ego certe totis noctibus mater ſum,uideo,fru-
or,iam & narro.Exitum paterni affectus quæritis? Fili-
um uidere timuit.Sic magnum protinus neſcia matre,cu-
ius horrido murmure,imperioſisq; uerbis dij ſuperi ma-
nesq; torquentur,excogitator iſte mortis alterius, aduo-
cate,non ut exorati manes diducerentur, nec ut euocata
nocturnis ululatibus undecunque umbra properaret, ſed
tanquam parum ſepulchra premerent,et tumulorum leue
pondus eſſet.Filius,inquit, meus non ſatis perijt, adhuc
fulgore ſiderum fruitur & nocte noſtra. Nam cum dies
occidit,imponit morti ſuæ finem,domũ repetit, et mater-
nos territat ſomnos.Inueni aliqua, inueni uincula uerbo
rum,ſed arte tota,ſed labore toto. Magna tua gloria eſt,
ſi retines filium,qui redit etiam à morte ad matrem. No-
xium ſepulchro circundatur carmen. Tunc horrentibus
uerbis urna præcluditur, tũc primum miſer filius mors et
umbra fit.Ite nunc, & putate uana fuiſſe matris ſolatia.
Filiũ iſta ſi cogitationibus et inani perſuaſione uidiſſet ad
huc uideret. At quæ ſupplicia ſuſtinuit infelix illa ſtatim
nocte?Iam totam domum ac familiam quies prima ſopiue
rat, & tacentibus tenebris uenerat tempus dulciſsimum
matri,iacebat hæc inſomnis,inquieta,cum diceret:iam ſta
tim apperebit,iam ſtatim ueniet,nunquam tamen tardius
uenit.Miſeram me,fili proxima nocte iam ueneras.Ecce
iam medios ſidera tenent curſus,indignor,iraſcor,ita de-
mum mihi ſatisfacies,ſi apud patrẽ fuiſti.Miſerã me,iam
maligna mundus luce clareſcit.Quando uenies? iam re-
dire debebas.At poſtquam alteram,tertiamq; noctem de-

ferta uanis quæstibus duxit, tum tristiora lugubria, tum squalidæ magis placuere uestes, tum repetitis sanguinauere planctibus iam conualescentes lacerti. Nihil est infelicius matre, quæ perdidit aliquid in filio postquam extulit. Cum uero cõperit noctes suas iuuenis necessitatibus magicis excantato perisse ferro, quantũ illa præfixum, clausumq; tumulum nudis cecidit uberibus, quo fletu sepulchra perfudit, quo gemitu audientem forsitan, et exire cupientem frustra uocauit animam. O natura crudelis, plus magum posse quàm matrem? Vbi sunt qui acerbas mortium necessitates, & ferrea iura fatorum, & inuictas, nec ullo mœrore mutabiles inanium leges quærebantur umbrarum? Filium tuum mulier infelix non impositæ inferis clusere terræ, nec spissa perpetuæ noctis caligo cõpescuit, non fabulosa uatibus palus, multumq; celebrati curuato igne torrentes, hæc permeabat, hæc omnia nocte transibat, leuioremq; mortem suam fecerat, quam si peregrinaretur & abesset. Et nunc minus mali pateretur, si non sentiret. Ille qui non uenit, in quendam carcerem translatus à tumulo, patitur beneficia uitæ. Magnæ sunt ergo umbrarum catenæ, & quanquam uolatilem, uagamq; imaginem, morti stringunt, atq; alligant tanquam reum corpus animam. Ferro uero ac lapidibus arctare, et ut solent bellicæ robur accipere portæ, ipsam umbram iam catenis alligare, iam claustris, non dico crudele est, protentosum, nefarium utiq; si hæc faciat qui sensurum filium credat. Et nunc illos miserrima mater in corpus putat, & in membra descendisse mucrones. O mage sæue, crudelis, ô in lachrymas artifex nostras, uellem non dedisses tã magnum experimentum. Irascimur tibi, & blandiri necesse est.

Dum cludis umbram, intelligimus solum te esse qui
poßis euocare. Videtur itaque mulier infelix à dignita/
tis dolore secedere, quod tam uxorias in forum querelas,
& tanquam delicata matronæ desideria pertulerit. Non
enim uestes, nec aurum, nec ambitiosos quærit ornatus,
contenta est orbitas sordibus suis. Ac ne pellicis quidem
dolore compellitur, nec tacita gaudia mariti, impatientia
& muliebri uanitate complorat. Sed nec relictum torum
desertumq; genialem uelut contempta uilitas uxoris ulci
scitur: alia longe, alia de noctibus cura est. Ne timueris,
quæcunq; dignitas est magni doloris, nihil queritur mise/
ra, nisi par orbitati, nisi matre dignũ, quod publicos con/
sumat oculos, quod ignotas quoque exigat lachrymas.
Quantam enim à marito acceperit iniuriam scire uultis?
Sola mater filium perdidit, nec potest inuidiã facere mor/
ti. Ante itaq; quàm sciatis iudices quis dolor, quis ue mœ
ror, quæ tanta impatientia eruperit, ut mulier aliquando
dulcium oblita tenebrarum, clarum nitorem publicæ lu/
cis, & diem etiam domi inuisum, in foro, interq; leges no
tabilis, & sepulchris abstracta pateretur. Certum profe/
cto habetis non audaciam, neq; impudentiam, nec uanita
tem unquam querelas habuisse miserorum. Quàm ue
rum est quicquid exclamat calamitas, nec ab infelicibus
ficti temere exeunt gemitus. Mulier quæ sanguinantes
ad iudices porrigit lacertos, quæ scisso laniatoq; uultu,
quæ liuidis profertur uberibus, magno dolore cogitur, ut
hoc potius agat, quàm cineres osculetur, quàm comple/
ctatur urnam. Grauis testis querelæ suæ orbitas est. Et an
tequam ad genus illatæ inique iniuriæ uenio, cur marite,
quæ ex te filium perdidit, quicquam potest queri? Crude/
lis

lis orbitatem feris adhuc alio dolore, tanquam parum de
sidērta conficiāt, quæ de unico gerit, non pateris animam
uacare lachrymis suis tu, qui sinum debes, qui colloquia
& amplexus, quam misera est quæ queritur, & de solatio
suo non coniugis desiderijs large indulget, nihil aspere,
nihil contra uoluntatē. Habet priuilegium suum mater in
felix, molles manus, & mitia fomenta magnis uulneribus
admoueas. Quæ se adhuc secari plaga permittit in summo
est. Viri forsitan quo modo fortior sexus sit, & contra do
lorem quàm imbecillis animus magis pugnat. Itaq; totū
istud lugere fœmineum est, & simul orbitas imbelle pe-
ctus inuadit, animus ille qui luctus suos sequitur, incipit
indulgentiam sentire lachrymarum. Fidem tuam marite,
coniugi flere liceat, satiari gemitu, orbitati permitte quan
diu uelit flere. Odi patrem qui cum filium & ipse perdi-
derit, putat nimis lugere matrem. Quid ergo queritur, in
quit? Hoc primum, filium non quomodo debes scelerate
desideras. Magno animo orbus es, loqueris fuisse morta-
lem, & interpretaris nihil superesse post flammas. Flet
iuxta latus & plangit uxor, tu siccos oculos habes. Illa
totis noctibus funebres exercet ululatus, tu graues som-
nos, ac placidam quietem. Pater crudelis, pater immemor
quid uis tibi amplius obijciamus? Ex quo perdidisti filium
nunquam sic desiderasti, ut uideres. Quid q; eripuisti ma
tri solatiū, puta uanum et superuacuū? Nolo iudices, no-
lo corripias, scires quantum esset hoc si tantundem dole-
res. Res indignior non est quàm quod tibi de eo postulas
credi, quod non uidisti. Indulge sanè uanæ rei, ignosce, li
benter se orbitas decipit. Magnas calamitates uana ratio
sustentat, quod indulgent mala persuasionibus suis. Quic

quid ad miseros pertinet, crudelius eripitur, quo minus est. Clamat itaque, clamat mater infelix, si mihi aliquam imaginem filij mei uel paruuli, uel iam adulti, uel nouissimam iuuenis auferres, inijcerem tamen misera tanquam corpori manum, illam similitudinem flens tenerem, illos oculos, illam gratissimam faciem, et ritus oris expressos et adũbratos artificis manu uultꝰ. Sed illũ perdidi, unde imago unde similitudo, unde solatium. Fili plus hodie amisi, quàm cũ elatus es. Post mortẽ te tuã uidi. Si mehercle notas in corpore unici uestes subtrahere tẽtares, dicerẽ: succurre solatio meo. Hæc omnia apud me filij mei membra sunt, ego osculabor, amplectar, flebo supra. Non est ratio fortasse. Ideo quicquid rationem uicit, affectus est. Nihil est sceleratius prudenti orbitate. Leuia, inquit, leuia loquor. Ego filium meum uidebam. Quæ nam istum fortuna, quæ indulserat conditio naturæ? Non excludebat orbitas oculos tuos. Eras iam consecuta mater, ut iuuenẽ die absentem putares. Maximam perdidit mors acerbitatem, si possis uidere quem amiseris. Videre ergo tibi contingebat ô mulier uultum, habitũ, corpus, incessum. Non crederem nisi te perdidisse sentires. Tempora ergo cum morte diuiseras, & superstite filio fruebaris omnibus tenebris. Quantũ perdideris hinc æstima, hoc tibi si nõ contigisset, non eras tam improba ut optares. Aliquis, ô pietas, sepultus & conditus, cæteri corporis cinis & fauilla, tamen corpus sumebat in nocte, et ad solita uiuentis membra reuocatus præbebat se matris oculis, qualem non crederes recessurũ. Nec queri de luce poteramus, quantum licebat aderat. Videbas ergo mulier, ac præsentia fruebaris: Videbam, inquit, & fruebar. Et ad quem pertinebat,

rogo, etiam si decipiebar? Sed quid ego utor testimonio
tuo? Mago credo, & uidisse te filium, & nunc non uide-
re. At tu misera nihil crudelius ex marito timebas, quàm
ne tibi non crederet: Nemo, inquit, oculis meis fidem de-
trahat. Fili indulgentissime adolescens uidi te, nec semel
uidi. Certum est, fixum est, eripi non potest. Quatenus im-
pius pater & hoc tibi auferre conatur, ut te uenisse non
credam? Nec illud garrula, nec uana uoce uulgaui, ueni-
re te nulli indicaui, nisi qui deberet optare ut ho cposses.
Patri tantũ tuo patri. Ignosce deceptæ, cõfessa sum, dũ in-
terrogo an te et ille uidisset. Itaq; das mulier infelix gra-
ues nimiumq; pœnas, effecit magus ne filium uideres, &
solum aqud te reliquit, ut meminisses quod uidebas. To-
tum tamen istud solatium tuum refer misera, si potes, &
primum confitere simpliciter, an soporis pondus illud, &
nesciæ quietis uanitas fuerit. Apud me quidem satis mi-
sera, satis eras mater infelix, etiam si tale somnium perdi-
disses. Miserere, inquit, melius de affectibus meis sentias.
Non ego fatigata plãctibus sensi uenisse noctẽ, uidere fili-
um peruigiles meruistis oculi, sed primũ dũ metuo, umbra
processit, subito, dij boni, quod ego gaudiũ quam uidi feli-
citatẽ, constitit ante me filius meus discussis tenebris, ita di-
mittatur aliquãdo. Prosilui protinus, et accessi uultus, co-
mas, ora perspexi, meus erat. Quàm lætum se, quàm hila-
rem offerebat, quomodo persuadebat mihi ne crederem
morti. Scelerate nescis pater, quàm similem uiuenti filium
cluseris. Circumibant totũ corpus oculi, non inueniebam
quid ignis egisset. Subinde dicebam: hunc ego extuli,
hunc rogo imposui, ex hoc ego cineres & ossa colle-
gi? Si talis est, quid habeo quod lugeam? Perisse filium

meum hoc uno intelligebam, quod illum non poteram et patri ostendere. Confitebor, primæ tamen nec ego credidi nocti, & tanquam uictis irascebar oculis, & erubesce/bam misera, si quies fuisset. Ecce iterum iuuenis, ecce iā quotidie uenit. Quid habeo quod interpreter? Verum est utiq;, quod semper est. Nouißime non tanquam umbra ue niebat, sed aßidebat, sed amplexus dabat. Ego sentiebam, & recipiebā. Quotiescunque domus fuerat grato sopore prostrata, aderat ille quales humanis se offerūt oculis pro pitij dij, quale lætissimū numen est cum se patitur uideri. Si cut omnis religio templorum, omnis religio locorum, cū tacuere mortalia, & profani procul errauere sedibus to/tis, solitudine frui, & de suis dicitur exire simulacris, ita iuuenis meus noctibus totis agebat filium, & paterna do mo, ac pēatibus suis fruebatur placidus & mitis, & ma tri propitius, ut numen & deus delabi sideribus, & ueni re de liquido puroq; aere uidebatur. Quid imprecer scele ratißimo patri? umbram probare uoluit. Miseremini iudi/ces, ut hoc facinus quibus debetis, accipiatis animis, ma/ius parricidio, maius quám si filij sepulchrum funditus er uisset, & sacratos morte lapides, etiam cineres & oßa religiose quiescentia fracta sparsisset urna. Aduoca/tur homo, cuius ars est ire contra naturam. Qui simul ore squalido barbarum murmur intonuit, fallere su/peros, audire inferos, tremere terras ut experimen/tis loquentium fama est, constitit iuxta tumulum miser/rimi iuuenis mors certior. Nunc opinor, inquit, arcana mea tenebræ adiuuate me digna, nunc omne per unum numen, & religio, quam isti irrogo propius adeste. suc/currite. Magis mihi laborandum est, quam cum sidera

mundo

mundo reuelluntur, cum iubentur hyberni fluuiorum sta/re decursus, cum potentiore carminis ueneno uicti rumpũtur in mea strumenta serpentes. Custodiendus est iuuenis, aßignandus est inferis, & densioribus transfuga claudendus est tenebris. Quanto facilius opus erat si reuocaretur? Mox in ipsam dicitur incubuisse pronus urnam, & inter ossa, & inter cineres uerba clusisse. Hoc tamen subinde respiciens confitebatur, repugnabat umbra. Itaque carminibus non satis credo, præfigamus omne tumuli latus, & multo uinciamus saxa ferro. Iam bene habet, expi/rauit aliquando, non uideri, non progredi potest. An mentiar scies proxima nocte. Omnes mehercle parentes utique qui liberos perdiderunt, ire in istos oculos, in ista ora debebant. Tu sic filium tuum clusisti, tanquam nocentes ad inferos reuocari soleant animæ, quæ inter languen/tium familiam, & tristes penatium morbos uagæ erran/tesq; magica sanitate captantur? Laqueóne uitam damna/tus eliserat? Noxium per sua uiscera exegerat ferrum? An ex consciẽtia uenena presumpserat, nec recipiebat se, nisi carmine inclusus? Quando domũ tuam funereus & squalidus, quando te terruit? Crudelißime omnium pater, de filio tuo malã umbram fecisti. Quas nunc putas uxoris mi/serrimæ esse cogitatiões? qua materna uiscera persuasione torqueri? Nunc filius meus illic unde uenire consueuerat, iacet strictus, alligatus, impatiens. Queritur subito terram grauiorem, utiq; cũ sentit uenisse noctem, quando umbræ feliciores dimittuntur ad matres. At uero siqua inter ma/nes colloquia sunt, & esse credo, nõ deest qui iuueni meo dicat: Quàm uilis tuis fuisti, quàm libenter te perdiderũt. Quid illa mater, ad quam ire cõsueueras? has tibi cateñas,

hæc uincula pro merito reddidit? Ita infelicißima omnium mulier, & si magus etiam recedat, hoc periclitatur, ne filius se putet uenisse ad inuitam. Agit iam hoc loco nobiscum maritus grauius, altius, sapientius, ut homo sine dolore. Negat ullos esse manes, contendit omnia perire cum corpore, nec remeare uiuentes à cinere sensus, nec tam uideri imagines hominum, quam cogitari, & oculos luctibus credere. Quod si ita est, magum ad quid aduocauit? Peßime parentum, qui liberos suos sepeliunt flere contenti, ut obiter ab rogo siccis oculis reuertantur, negat ad manes, negat ad umbras peruenire quod plangas, affirmat perire lachrymas, affirmat perire singultus. O sceleratum hominem, quisquis luget, & timet ne hoc perdat. Vana ergo sapientes persuasione frustrati, qui constare homines & perfici corporis alimentis animæq́; dixerunt, corpus caducum, fragile, terrenum, ut sicca humidis, calida frigidis, resolutis astricta pugnarent, partim aut doloribus affici, aut nouißimis annis, aut senectute dissolui. Animam uero flammei uigoris impetum, perennitatemq́; non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera uolant, et quo sacri torquentur axes, inde uenire, unde rerum omniū autorem parentemq́; spiritum ducimus, nec interire, nec solui, nec ullo mortalitatis affici fato, sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus leui se igne lustrauerit, petere sedes in astra, donec in alia fata seculo pugnante transmigret, deinde prioris corporis meminisse, inde euocatos prodire manes, inde corpus & uultus & quicquid uidemus accipere, occurrere suis imagines charas, aliquando & oracula fieri, & nocturnis admonere præceptis,

ceptis,

ceptis, sentire quas mittamus inferias, & honorem perci-
pere tumulorum. Rogo cum filius perit, nón ne satius est
hoc credere? Tuæ tamen, inquit, hoc quieti præstiti, ne at-
tonitis agitata terroribus, solicitas semper ageres, suspen-
sasq; duceres noctes. Ita parricida commune facinus fecis
ti, & imputas quod filium uidere desijmus? Somnum e-
nim ante petebamus, et placidum soporem, crudelis, nunc
inquieta, nunc attonita mater est, nunc perdidimus noc-
tes. Vmbram ne tu filij rem formidolosam, rem plenam
putasti esse terroris? Quid illa lætius facie? quid illo blan
dius uultu? quid magis adulatur oculis? quid poßunt ui-
dere libentius lachrymæ? Non magis metuenda est umbra
filij, quam cadauer. Necesse est ut mors horrida fiat alie-
na: Sed aliæ forsitan animum imagines territant, & tunc
inferi uocantur, cum ignoti sunt, itaq; prudenter si tantum
ad suos ueniunt. Sceleratus ille, ille impius, quicunq; de-
functum filium uidit, & meminit quod elatus est. Terre-
baris, inquit, & solicitis noctibus laborabas. Ita ne es ma
rite crudelis? Tu clusisses filiũ etiam si ad te ueniret? Nec
magus, inquit, inclusit umbrã sed persuasioni tuæ succur
rit, ideoq; putas nõ uenire illũ, qa nec ante ueniebat, quia
nec factum est aliquid in quo auorcareris. Hoc ipso inci-
pit mater sibi gratulari. Ita non tenetur, inquit, ille, nõ pre
mitur, nullo carmine, nullo inclusus est ferro. Remouete
ergo omnia & interrogabo. Ego autem scelerata tam ci
to credidi, ita non ille ad me ueniret solutus & liber? non
ad hos oculos, nõ ad hos properaret amplexus? Quando
enim me iuuenis ipse nisi flentem, quando non liuidum pe
ctus & sanguinantes uidit lacertos? quando non erubuit
matri fecisse terrorẽ? Arte eluditur miser, arte retinetur.

Quid uis carmina amplius tibi præstent? Effecerūt quod repromiserant. Desinis erubescere iam quod filium non uides? At tu cuius in leges dij superi manesq; torquentur, qui nocturno terribilis ululatu profundum specus, et ima terrarum moues, modo seruientium rouocator animarum nunc idem crudelis et inexorabilis custos, aliquando preces & matris admitte. Paciscere quantumlibet, totos lugentis posce census, non ut labores, nec ut horridum carmen exerceas sed ut ferrum tuum refigas, ut uerba tua resoluas, ut nihil feceris, dimitte tantum, & euocasti. Nihil ipse crudeliter, patri scio paruisti, sed & huius etiam lachrymis, planctibus huius indulge, consule famæ tuæ. Execrabilē te mage facies, et inuisum, si facilius de filio exoraris ut includas. Nec tu marite, nec tu timueris, ne ultricis umbræ uanis exagitere, terroribus ullis, imaginibus, huic secura dabitur quies, scit ad quā debeat uenire dimissus: Iuuenis pijssime, iuuenis indulgentissime, nunquam matri tuæ umbra, nec manes, si modo ueneficum pondus, & terroribus omnibus uerba grauiora mago patiente discusseris, ad me, inquit, mater infelix, ad meas noctes, ad meas lachrymas, ad illos uiuentes mihi semper amplexus, miserere, propera. Scio quid mihi nocuerit, scio quid me torserit.

Fruar et tacebo.

Argu/

Argumentum Declamationis XI.

Pauper & diues inimici, utriq; terni liberi. Bellum incidit ciuitati. Diues dux creatus, profectus est in castra. Rumor ortus est ab eo prodi rempublicam. Processit pauper in concionem. & accusauit diuitem proditionis. Absente eo populus lapidibus liberos eius occidit. Reuersus diues est uictor a bello. Petit ad supplicium filios pauperis. Pater se offert. Contradicit diues. Erant enim leges, ut proditor morte puniretur, & calumniator idē pateretur quod reus, si conuictus esset.

Pro diuite contra pauperem.

EXpectaueram quidem ut de inimici mei supplicio non quæreretur, nec me decipi posse credideram in ultione, quam mihi debeat ciuitas tam liberi doloris. Sed quatenus eò malorum nouitate perueni, ut in uindicta primū mei consulere leges ac iura uelletis, quæso ne quis prodesse pauperi uelit, quod ne defendi potest sine genere pœnæ. Plus meretur pati homo qui (si ipsi creditis) debet occidi. Hoc est quinimo iudices, quod super omnes calamitates meas ferre non possū, uidetur sibi satis uixisse pauper, postquam occidit liberos meos. Operæpretiū putat corā impatientia mea felicem consummare patrem, & gaudiorum suorum satietati hoc quoque adijcit, ut orbitatem meam liberis suis relinquat. Fidem uestram iudices, ne pereat quod ultioni meæ contingit, bonus pater. Actum erat de solatijs meis, si liberos suos pauper mallet occidi. Illud planè iudices etiam in hac pauperis impudentia miror, liberos meos pudore deceptæ ciuitatis occidit, deinde me crudelem uocat. Paruulos suos ostendit, allegat, tanquam non ego potius querar hoc de quoquam patre fieri, nec intelligit quantum debeat ad

impa-

impatientiam nostri doloris accedere, si paßus sum quod & in ultione miserum est. Facinus est iudices quenquam calamitatũ suarum inuidiã pati, sic ultionẽ meam debetis aspicere, tanquam & liberos pauper occiderit. Nec me fallit iudices plerosq; credere calidißimum pauperem nec mori uelle, & hoc quod nudat iugulum, pectus opponit, artes esse pro uita. Sed ego illum non credo mentiri, ego qui scio quid maluissem. Nunquam hoc aduersus nos excogitasset, nisi impatientißimus pater, & hanc pœnæ meæ suppliciorũq; nouitatẽ de sua pietate cõmentus est. Nihil magis de inimico efficere uelis, quã quod ipse ferre nõ poßis. Habet hoc mali iudices principũ innocentia, quod inimicos esse nobis, nisi postquã nocuerint, nescimus & tũc omnibus patemus insidijs, quoties nos odit inferior. Homo qui omnem aduersus superiora rabiem de sui uilitate sumebat, qui genus libertatis putabat odisse maiores, nulli charitati, nullis implicitus affectibus, quod humilis, quod eßet abiectus, in furorem se magnæ colluctationis exercuit. Primus se meum dixit inimicum. O dij deæq; cuius ego monstri artes pertuli? in cuius feritatis colluctatione duraui? Inimicum habui, neque occidere contentum, & mori paratum. Gratias ago ciuitati, quod in illis neceßitatibus, in quibus nihil adulationi, nihil præstabatis obsequijs, laudatus sum testimonio periculorum. Bellum mihi fatumque publicæ solicitudinis credidistis. Sed neque ego rem melioris ducis facere potui, quàm quod sine liberis meis profectus sum, non reliquisset illos dux proditurus. Non puto iudices adhuc quæri unde illæ falsarum solicitudinum fabulæ repente proruperint, quis primus trepidæ ciuitatis aures rumore cõpleuerit,

rit, cum uideatis quis sic egerit, ut crederetis. Vidit hanc inter metus uestros occasionem: & quia semper apud sollicitos in deterius prona persuasio est, abusus est hoc quod poterat uideri timere uobiscum. Igitur homo qui nullum conscium meum, nullum mihi crimen obiecit, de mendacij magnitudine fidem ueritatis captauit. Ciuitas deinde cui accusator proditam se esse persuaserat, fecit quicquid hic de me facere potuit. Liberos meos quos inimicus tota sua concione monstrauerat, occidit genere quo pereunt innocentes. Feretis me iudices liberius aliqua dicentem? Rem pessimi exempli passus eram, etiam si prodidissem. Scio uos iudices hoc loco mirari innocentiam meam. Vt primum enim mihi calamitates meas nuncius in castra pertulit, non arma proieci, non stationes uallumque deserui, totam orbitatem meam in bella conuerti, tanquam liberos meos ibi perdidissem. Si unquam iudices in me habuissent profanæ cogitationes locum, si patriam odisse uel pro liberis meis possem, proditorem me feceratis. Necesse est iudices hoc primum reuersus exclamem, ita pauper etiam nunc liberos habet? Adhuc inimici mei plena domus est? O miseræ cogitationes, ô decepta solatia. Sic ego reuertebar quasi uindicatus? Quas ego legionum uestrarum indignationes, quem fortissimi exercitus compescui dolorē, dum omnibus promitto liberos suos, dum minus pro uindicta mea puto, quicquid ipse fecissem? Congerantur iam licet aduersus omnium mortalium nocentissimum cuncta supplicia, ego tamen maximum ultionis meæ solatium perdidi, quod pauperi uos potius debueratis irasci. Quoniā igitur adhuc cū paupere legibus ac iure consisto, liberos eius in suppliciū patris peto. Quid satis imprecer homini,

mini, qui fecit ut quisquam deberet sic uindicari? Calumniator, inquit, idem patiatur. Permittunt mihi iudices calamitates meæ queri de hac lege, tanquam parũ nobis in ultione prospexerit contra nos inuentus est uindictæ modus quo non debeamus esse cõtenti. Quisquã ne mortaliũ idẽ uocat facinus & pœnã? Tantũ ne doloris uenire de supplicijs, quantũ de calamitatibus putat? Nescit profecto, nescit quantam patientiã paret mœrori, quantũ animo membrisq; rigoris inducat, quod patiaris agnoscere. Innocentia opus est, ut miserum faciat dolor. Constent licet utrinque mortiũ numerus, totidem nobis ultio cadauera aßignet plus tamen est de innocẽtibus. Et quicquid patiuntur deprehensi, licet solatio idem sit, æquitate minus est, ut idem sit supplicium nocentis & facinus, una ratione efficias ut illud ferre non poßit. Frustra æstimatis quàm crudele, quàm sæuum sit quod petimus, in quantũ excesserint usitata genera pœnarum. Explicata est iudices, explicata legis inuidia, cum quis quod patitur & fecit. Quid quod hoc solum est pœnæ genus in quo non debeat nocens nisi de se queri, & tanto minus debeat esse miserabilis, quanto maior est quod patitur inuidia? Quid æquius excogitari, quid iustius potest? Graßatus aliquis est ferro, præbeat & ipse ceruices. Miscuit noxiũ uirus refundatur in suum facinus autorẽ. Oculos rapuit, effodit, reddat de sua cæcitate solatium. In nullo mortalium perferre possum sceleris sui impatientiã. Breuißima est iustitia uindictæ, cũ facinus mensura pœnæ est. Etsi naturam ultionis inspicias, optime uindicatur quisq;, quomodo miser est. Fidẽ uestrã iudices, ne ideo tantũ putetis iustũ quod exigit reus, quia ego recuso. Non ferretis me pauperis mortem petentem, si

liberos suos obtulisset. Ex omnibus tamen quicunq; inco gnita, inaudita paßi sunt, nullos hac lege magis uindicandos puto, quàm quorũ liberos aliquis occidit. Quid mihi pro hoc redditis leges? ubi respiro, ubi claudo gemitus, unde summo solatiũ? Benè bene admones dolor, illos illos liceat inuadere, q nũc magis amãtur, quos orbitas nostra cõmendat. Sic quoq; circunscribimur, nisi totidẽ sunt, nisi illis par est ac similis ætas, & ante omnia optimus pater. Deceperas me fortuna, deceperas, si mihi tam grãde fecisset facinus homo, qui liberos non haberet. Quid quod ex omnium scelerum comparatione nihil est detestabilius hominibus, qui leges ipsas faciunt nocẽtes? Vestro mehercle nomine calumniantibus debetis irasci, quorum nefas non potest nisi per iudicium facinus imponere. Actum est de rebus humanis si de criminibus nostris tantundem mendacijs licet, nec ullus innocens huc usq; felix est, ut diligentiæ fingentium par sit. Quenquam ne mortalium in re quam finxerit, quam composuerit, inuenire aliquid quod potest probationem uocare, & facinus explicare facilitate uerborum? Magis oderis mendacium, cum simile uero est. Quoties manifestum est aliquem perisse sine causa, calumniantibus irasci debeas ut poßis illis ignosere qui crediderunt. Adijcite huic execrationi, quod calumniatus est in bello, quod de proditione, quod de duce, quod hæc omnia fecit inimicus. Non est quod se publico tueatur errore nec in excusationem afferat, tanquam crediderit & ipse fingentibus. Nemo sic decipitur, ut de inimico suo mentiatur: Rumor, inquit, fuit te prodidisse. Bene admones. Hunc primũ calumniæ tuæ obijcio rumorem. Quis enim iudices, nesciat hanc famæ esse naturã, ut sit primo unius hominis

hominis audaciæ? De nulla re locutus est continuo popu-
lus. nec quicquam adeo subito statimq; totum est, ut in il-
lo pariter omnium sermo consentiat. Quam non poßit
mouere ciuitatem, quem non replere populum, si quid o-
mnibus nobis narres, in nullo non cœtu loquaris, & de
re quam tu maxime fingas, iam dicas esse rumorē? Quan-
ta tibi deinde mentiendi materia de periculorum nostro-
rum occasione succurrit? Nihil est tam capax malignitatū
sermonumq;, quam bellū. Quid interest unde sumpserit ru-
mor ortū? Quod negari nō potest, tu cōcionaris, accusas,
tu crimen de fabula facis. In rumore, cuius probationes,
cuius argumenta non habes, calumniæ genus est primum
credere. Sed, inquit, mori debeo, quia lex qua te accusaui,
hoc proditorē pati iubet. Poterā quidem breuiter respon-
dere, legem quæ calumniatorem idem pati iubet, eius pœ-
nam exigere quod fecisset, non quod facere uoluisset. Fin-
gamus tamen non hoc pauperē captasse quod accidit cui
debet imputari exitus, qui de calūniæ tuæ fluxit errore?
Vultis scire iudices aliud quæsitum, quàm quod lex quæ
mori iubebat? Accusauit me eo tempore quo nō poteram
damnatus occidi. Dic nūc, nō ego effeci ut occiderētur li-
beri tui, et aude ciuitatis illud uocare facinus. Non tamen
ullis efficies artibus, ut non potius miserear reipub. meæ
non minus et illa facinus est passa quàm pater. Coacta est
liberos imperatoris uincentis occidere. Fallitur iudices
quisquis ullum facinus in rebus humanis publicū putat.
Persuadentium uires sunt, quicquid ciuitas facit, & quod-
cunq; facit populus, secundum quod exasperatur, irasci-
tur. Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt
& otiosa sunt membra, donec illis animus utatur. Nihil
est

est facilius quàm in quælibet affectũ mouere populũ nulli cũ cogimus sua cogitatio, sua mens, ulla ratio præsto est, nec habet ulla turba prudentiã singulorũ, siue q; minus pu blicos capimus affectus, siue negligẽtior est qui se non pu tat solũ debere rationẽ, et multi fiducia facimus omnium. Quam nõ posßit rempub. turbare, cõfundere si qs repẽte proclamet, prodidit uos imperator uester, addixit, et nunc ille liberos habet? Si mehercle post hanc inimice uocẽ tem pla monstrasses, sacrilegũ cõtinuò flagrasset incendium si conuelli simulacra uoluisses, fecisset omne de numinibus suis: facinus audacia. Vis scire tuũ esse quicquid ciuitas fa cit? Gloriareris illo, si prodidisses. Nõ est iudices quod uos à grauitate iustitie dolor ultionis abducat, quod mortẽ suã inimicus offert. Nõ petit illud, nisi quisquis ipse non debet occidi. Seposita igitur paulisper lege mei doloris, hoc tan tum ab effectibus uestris omniũ mortaliũ nomine peto, ne cui nocẽti pœnæ præstetur arbitrium. Infinitã iudices sce leribus aperitis audaciã, si pœnã licet eligere cõdemnato, nec iam ullã mortaliũ innocentiã trepidatione cõtineas, si patitur deprehensus quisq; quod maluit. Leuat omnes cru ciatus, omnẽ dolorẽ, præparata mentem cõposuisse patien tia. Fallitur quisquis humana tormẽta sola nominũ atroci tate metitur, nulla pœna est, nisi inuito. Num habemus ul lum nisi ab impatientia dolorẽ, et ut aliquid crudele, sæuũ sit, metus faciũt. Suppliciũ quisquã uocat ad quod prosili tur, quod exposcitur, quod circa se non habet moras? illo per fidẽ illò trahite dãnatos, quò nõ sequãtur. Tũc est pœ na, cum periturus trepidat, hæret, cum restringit supremo uincula conatu. Volo perituri prius uidere pallorem, audi re gemitus, uolo circunspiciat, uolo quæratur. Fidem ue

ſtram iudices, ne nocentibus ſupplicij ſui contingat ele-ctio. Minus iniquum eſt ut euadat nocens pœnam, quàm ut contemnat. Mortem uero damnatis quiſquis præſtat, indulget, nec ſunt alia beneficia pœnarũ. Fallitur quiſquis illam uelut omnium ſuppliciorum ſummam putat. Occidi non eſt pœna, ſed exitus. Neq; enim habet impatiẽtiam aut dolorem quod poßis aſpicere quaſi fatum. Quid ſi liberos relinquas, imò ſi ſerues, q̃ felix exitus eſt plenusq; lætitiæ? Lucri facit mortis atrocitatem, quiſquis laudatus occiditur: Me, inquit, occidite. Non habet liberos inimice, non habet, quiſquis hoc te uelle miratur. Sæuæ, crudelis, ego tibi permittam mori? Vt quid iam mihi melius optem? Vides quantũ feceris nefas? Idem pro liberis meis offerre nõ potui. Tu uero paruulos tuos tene, ut in iſto potius moriantur amplexu. Tu nunc quoq; nõ euades, non effugies. Quacunq; te duxerit orbitas, ſequar, effundã ſi quod paraueris uenenũ, ſubtrahã omne ferrũ, incidã quoſcunq; ſtrinxeris nexus, ab omni reuocabo præcipitio. Etiã occiſis liberis tuis, non idem patieris inimice, niſi uixeris. Nec uereor iudices, ne putetis utriuſq; noſtrũ orbitatẽ ſimili eſſe ratione tractãdã: Admouẽtur ecce cõtra lachrymas meas liberi, quos nemo noſcet. Patris innocẽtis occiſi ſunt paruuli, quos nũc circa templa ferretis, circa quos ſe celebraret ueſtra lætitia. Facinus eſt iudices minorẽ eſſe tranſactarũ mortiũ miſerationẽ. Nõ inuenio quemadmodũ liberis prodeſſe debeat odiũ patris. Perierunt etiã illi, quorũ nec pater debebat occidi. Me miſerũ quod ſic quoque multa habiturus es, quibus ego q uindicabor, inuidiã. Oſculaberis ante perituros, alloqueris, accipies ſuprema mandata, & moriturũ te continuo promittes. Exonera-

bis

bisgemitus tuos, cũ eorũ sepulchra numerabis: Siccabit oculos quod meã nunc quoq; respicies uacuã domũ. Me miserũ, pauperis tantũ solatium futurũ est, quod pares sumus. Quid quod in ipsa comparitione mortis non idẽ patientur liberi tui? occidentur uno fortaßis ictu, et erit ultio manibus contenta carnificis. Paruulos meos occidit quicquid fuit tota ciuitate telorũ, omnis sexus, omnis ætas, omnis infirmitas. Nihil est crudelius morte hominum, quos populus occidit, et solus hic exitus est, á quo nõ est nec cadaueribus salua reuerentia. Hoc me nunc complorare tãtũ putatis, quod nõ sum liberis meis ante satiatus? Miser ego nec ad cadauera accessi, non in sepulchra maiorum meis manibus intuli, nec licuit super ipsá corpora proclamare nõ feci. Qualẽ ego illũ patria pdidi diẽ, cũ duces ab explicito bello reuertũtur. Nõ me lætæ cinxere legiones, non effusi obuiã ciues triumphali circa currus meos exultauere lætitia, sequebar captiuos meos tristior uictor, mœstus undiq; claudebat exercitus, occurrentiũ lachrymæ propinquorũ, et erubescentis circa me populi timida solatia. O successuũ quoq; nostrorũ misera conditio. Ergo ego uictoriã meã non narrabo sine fletu, nemo amicorũ propinquorũq; corã me de bello meo loquetur? Nihil est crudelius calamitate, quã gaudia reducunt. Quoties redierit ille lætus uobis in supplicia mea dies, lugubres mihi ferte uestes, renouate seruuli planctus, parate solatia propinqui. Nulli liberi impatientius desiderãtur, quã qui propter patrẽ uidẽtur occisi. Sed uerũ iudices fatendũ est, timeo mehercle ne par solatijs meis nõ sim, ne me iste quo pro liberis irascor affectus, in media ultione destituat. Sed adiuuate, miserremini ꝓpinqui, adiuuate amici, et si forte

defecero, tu ultionẽ meã popule cõsumma. Timeo mehercle ne cum carnifex propius accesserit, subito proclamem iam malo patrẽ. Sed siquis est pudor, oculi differte lachrymas, abite gemitus, horridũ, trucẽ debeo preparare et miserum. Deprehendã omniũ mortalium calidißime hunc, quem simulas, quem nunc imitaris affectũ, tunc sciemus quo animo rogaueris, ut potius ipse morereris. Sed si bene noui capax omniũ malorum scelerumq; pectus, inimice uiues & libenter, & fortiter, & quasi uindicatus.

Argumnetum Declamationis XII.

CVm ciuitas fame laboraret, misit ad frumenta legatum prestituta die intra quam rediret. Profectus ille emit, & ad aliam ciuitatem tempestate delatus duplo uendidit, & duplum frumẽti modum comparauit. Illo cessante corporibus suorum pasti sunt. Reuersus ad prestitutam diem, reipublicæ læsæ accusatur.

Pro ciuibus contra legatum.

QVamuis Iudices innumerabiles me indignandi causæ initia statim actionis strangulent, qui nec dicere uniuersas semel possum, nec gregatim erumpentes differre gemitus (Leuior est enim dolor qui disponitur) primum tamen ille sibi asserit locum, qui est ex hoc iudicij tempore, & tam lentæ uindictæ dilatione ortus animi mei prope dixerim furor, quod hominem tam sceleratum, ut nos quoq; fecerit nocentes, legibus, accersimus, quod defendi patimur, quod ut puniatur precamur, quod damnatus quoque uel morte defungetur, quam nos in illa funestißima fame, dum sepeliri licuit, optauimus, uel exilio, quod hic quantopere contemnat, apparet, qui tam lente in patriam reuertitur. Quanquam de quo exilio loquar? Quantalibet ignominia dimittite domo notatum, habet quo eat. Non publicis manibus exeuntem discerpsimus, non (quoniam semel consueramus, & bona fide ferarum esse

esse ciuitas cœperat) hic primus nobis ex tam tardo com meatu placuit cibus? Sic enim istum laniari, sic cõfici, con sumi oportuit iure nostro. Quis credat? ego me ab hoc ab stinere potui, cum & esurirem & irascerer? Sed frumen to occupati sumus, nec quicquam aliud uidemus. O quan ta es fames, quæ tam grandem iram uicisti? At ego etiam si talis ultio contigisset, si me à nefario grassatore reipu. non lingua, sed dentibus uindicassent, nihil tamen iræ, ni hil uindictæ præstiteram hoc & meis feci. Aestuãt adhuc intra pectus sepulta uentribus nostris cognata uiscera, et tumescere intus atq; indignari uidentur, & sera pœniten tia redundant. Iam enim uacat nobis lugere, iam cibos no stros efferimus, uiscera crematnus, nam cætera nobiscum sepelientur. O fames inaudata, in qua leuius est quod esu rimus. Ignoscite tamen uiolati manes meorum, hic uos al loquor, ignoscite quod ora temerauimus, quod ab homi ne desciuimus. Non ut infelicem animã sustineremus, non ut inuisum spiritum produceremus, fecimus. Vna causa mortem distulimus, quod si expirassemus, idem timeba mus. Et ego quidem me consumptis excuso, qui mihi ipsi irasci non possum, at iste interim stat, ut uidetis, longa uia saginatus, & satur, atq; abundans publico commeatu, ad mentionem ciborum nostrorum plenũ fastidio uultum tra hit, & exangues, ac pallidos ad calculum uocat, quasi e go non confitear illum etiam nimiũ multũ attulisse. Tam pauci, rari per uias interlucent, & quamuis odio euerso ris nostri euocatus è latebris suis populus, subsellia nõ im plet. Pauci sceleribus pasti, alienis mortibus salui, quod ui uunt ipsi sibi rei graues, ægra & rabida membra in publi cum protulerunt. Hæ sunt ciuitatis reliquiæ, quas uide tis.

tis. Sic tabuimus, ut miseri nec uiuos habeamus, nec mortuos. Hic est populus, hæ uires, hæ spes, hæ opes. Nisi tandem ad uadimoniũ legate uenisses, nõ multorũ dierũ cõmeatũ habeãus. Quo nũc tantũ frumẽti? quo claßẽ commeatu grauẽ? Multũ hercle negotiatione tua actum est. Frumentum habeo, populũ non habeo, nusquam prodest, nusquam opus est, iam licet uendas. Dum tu salutis publicæ nundinator proximũ quemq; emptorem dimittis, dum aut funera nostra uendis, aut scelera, dum populo tuo fame moriente alienæ ciuitati legatus es factus, nos interim cibos ex malis inuenimus, & fames seipsa pauit, & miseriæ nostræ crudeles factæ sunt. Patiamur te defendi, si absolui saltem nos possumus. Hæc nunc iudices ego solus queror? ad me magis pertinent? aliquid proprie passus sum? non communem dolorem accusator habeo cum iudicibus? Quisquam in hac uindicta alteri cedit? non publica inopia, non totius populi mendicitas una fuit? Nisi quia funestas epulas et nefarios inuenimus cibos, non putamus famem fuisse. In omnes gentes, in omnia uentura secula proscripti sumus, omnes hæc prodigia narrabunt, omnes execrabuntur, nisi qui non credent. Famem ipsam infamauimus, et (quod miseris ultimũ est) miseratiõẽ quoq; perdidimus. Adhuc tamen una defensio fuit, quod uidebamur in hæc omnia istius opera impulsi. Si hic innocẽs est, nostra culpa est. Etiam ne publica mala narrabo, & miserijs nostris conuicium faciam? Exibunt uerba? subsequetur sermo? non alligabitur lingua? Planè nihil non possumus. Exploramus ordinem cladis nostræ, et simpliciter omnia indicantur. Decet ista nostro ore narrari. Sed nouimus, & nimium meminimus, iudex doceri non debet, opinor,

nor, reo indicanda sunt, qui à malis publicis abfuit, qui hoc certe maximum debet patriæ suæ beneficium, quod à fame solus dimissus est. Audi itaque, audi frumentum istud quod lucrifecisti, quanti nobis constet. Aliquis fortasse iudices miratur, etiam si huius feralis anni fructus cessauit, quod tamen illa superior longi temporis beata fœcunditas tabuerit, & secum iste dubitat, quid sit in causa cur ciuitas opulenta quondam, nihil frumenti nisi in spe habuerit. Sic fit ubi uicinis ciuitatibus uēdimus, & undecunque offulsit lucrum, sine respectu salus publica addicitur, in uacuam possessionē fames uenit. Etiam si quid residui erat, ut carius quidam uenderent, ad annonæ incendium suppressum est. Testor tamen conscientiam uestram, non sumus questi quādiu duplo emebamus. Non enim uulgaris illa labes frumenti fuit, qualis nec audita, abominanda lues, quæ nihil homini reliquit præter hominem. Aut astricta citra conatum sata sub ipsis tabuere sulcis, aut leui rore euocata radix in puluerem incurrit, aut perustis torrido sole herbis moribunda seges palluit. Nullus imber sitientis soli puluerem tersit, nulla super arentes campos saltem umbra nubium pependit. Calidi spirauere uenti, maturitatem præcepit æstus, etiam sicubi forte ieiunæ herbæ solum uicerant, uanis tantum aristis spem fefellerunt, & inanes culmos tristis agricola iactauit uentis nihil relictu ris. Leuia queror, prata exaruerunt, perierūt frondes, germina non exierunt, nuda terra, & rudes glebæ, & aridi fontes erant. Nisi hæc omnia inter scientes dicerem, poteram uideri falso questus de hoc anno, quo tātum frumenti uendidimus. Vtinam saltē nobis rudem uictū syluæ ministraßent, te carpere arbusta, concutere quercum, legere

fraga licuisset, et quæcunq; primi mortales ante traditos diuinitus mitiores cibos contra famem obiecerunt, pestifer annus reliquisset. Non eram delicatus, sed ô tristis recor/datio, funesta necessitas, nihil habuimus quo uiueremus præter famem. Nec tamen in totum queri de numinibus possumus, maria certe secunda experti. Si uoluisset serua re legatus diem, quem illi felicitas tẽporis dederat, potuit nobis frumẽtum his afferre. Vt primum tanti mali sensus in ciuitatem percrebuit, cum iam urgente inopia quotidie malum arctius premeret, et præsente fortuna peior tamen esset futuri metus, apparuit nullum ex propinquo esse præ sidium, cum finitimas quoq; ciuitates incendium nostrum adussisset. Erat quidem aliquid in uicino adhuc frumenti sed iam nemo uendebat. Ergo ut uidimus salutem publi/cam trans mare petendam, se in curiam quisq; cogunt. Vt arma bello, ut aqua incendio inclamari publice solent ita uno quodam consensu non ætatibus spectatis, non honori bus, pariter retulimus, probauimus, decreuimus, pedibus, manibus iuimus in sententiam necessitatis, nec ordo nos officiorum moratus est. Legationem multi pollicebantur, nec innocentiæ iste beneficio uel autoritatis meritorumq; respectu electus est, una causa nos mouit, quod se cito re/diturum pollicebatur. Pecuniam sine numero infudimus, frumentum sine modo mandauimus, quantum potuisset afferret, festinaret modo. Hoc una uoce supplices aclama bamus, ac ne moraremur, ne hoc quidem diu rogauimus, una tantũ uox fuit, quàm iste pro quodam præiudicio am plexus est: Nihil agis afferendo frumentum, si post illum diem ueneris. Nostris manibus legatũ in nauem tulimus, ac ne quid moræ esset, pro sua quisq; portione etiam com

meatum dedimus, retinacula incidimus, et littus ingreßi classem publicis manibus impulimus. Inde fugientia uela longo uisu prosecuti, facilē emptionē, secūdos uentos, placidum mare, nō secus ac si ipsi nauigaremus, precati sumus. Quis credat hoc de tam miseris? Omnia à dijs impetrauimus, sed unū superest, ut pro aliena ciuitate uota soluēda sint. Cito peruenit, cito emit, cito redijt quo uoluit. Quid prodest expectare? Alia ciuitas prior est, et sanè religiosus legatus diem expectat. Nos interim coacta primo ex agris pecora diripuimus: et ne uēturo saltē anno prospici posset, nō reliquimus qui ararent boues. Iam seruis fugas imperauimus, piam procūbentes ante limina principum pauperes in ipsis precibus expirant. Plorātibus liberis lægatum promittimus. Iam tantū sibi quisq; cura est. Nihil tamē horū etiā nūc in inuidiā legati queror, adhuc prior cursus est. Hactenus nostra mala tulimus, in reliqua legatus nos uicarios dedit. Si quicquā tibi humani sanguinis superest (nisi nimia saturitate alienæ fortūæ cogitatio excidit) respice patriæ casum, respice necessitatē grauißimā. Miseri te misimus, expectāt pallidi exanguesq; ciues tui, et quicqd extremi spiritus adhuc superest, spe tui trahitur. Figura tibi exesos uultus, decrescentē populū, iā premortuas uires, nec quicquā horū potes ignorare, si quid tibi credimus, fame laborantē ciuitatē uidisti. Festina dum supersunt quibus legationē renuncies. Festina dū mori ultimū est, frumēto digni sumus. Quid in nos cōuertis etiam alienæ ciuitatis famē? Quatenus nobis cōputandū est, propter te duplū mali tulimus, tu supra frumentū publicū stertis, et oēs maris circūuectus oras, littora portusq; cognoscis. Tu inter duas ciuitates fatorū arbiter, alienæ condi/

tuæ reuersor salutem nostram peregrinis admetiris, & se secunda tempestate in patriam ferentes habens, contrarios uentos exoptas. Nos per arentes effusi campos morientium herbarum radices uellimus, eo quidem fortius, ut si fieri poßit, in uenenum incidamus, subeuntes, in solidis cibis, & sicubi forte uberius paulo pabulum contigit de pascuis rixa est. Amaros fruticum cortices, & ramorum male arentium pallidas frondes decerpimus, morbida quicquid fames coegit, corpus admisit. Iam paßim moriuntur, et pestilentium more pecudum subinde aliquis ex populo in ipsis pascuis procumbit. Crebior quotidie interitus, & latior strages, et me miserum iam fames desinit. Quos tester Deos? superos ne, quos per tantum nefas fugauimus? An inferos, quos nobis permiscuimus? An nostram malam conscientiã, omnia nos ante fecisse, quæ nemo præter nos fecit? Pecora cecidimus, cãpos euulsimus, syluas destruximus, nouißime nihil relictũ est, præter esurientes et mortuos. Si qua est fides, libenter hanc partem accusationis subinde differo, adeo ubi tantum nefas narrandum est. etiam exigua temporum lucra sectari libet, & necesse est reo indicare, qui à malis publicis abfuit, quam multis nõ ad diem uenerit. Ignoscite dij hominesq; sceleri quidem ultimo, sed tamen quod fecisse miserrimum est. Non habitant unà pudor et fames, et cum semel intrarit impotens domina, feras etiam et ingentes belluas subigit. Terram morientes momorderunt. Memetipsum, si nihil fuisset aliud, comedißem, sed confitendũ est, legati beneficio non defuit. Postquã omnẽ patientiã uicerat ignea fames postquam spes quoq; quæ miseris ultima est, omnis abierat, et frumentũ toties sibi frustra promissum animus
iam

iam ne cupere quidem audebat, ſubiji furor, & alienatio
mētis, et tota ſui arbitrij fames facta eſt. Anim⁹ malis diri/
guerat, os inſolitis cibis ſtupebat, feris inuidere cœpimus.
Primo tamen furtim, & intra ſuas quiſq; latebras admi/
ſit hoc monſtrū, & ſi paulo citius ueniſſes, potuiſſet hoc
negari. Si quis ex ſtrage corporum defuerat, ſepultum pu
tabamus, nec tamē indicauit quiſquā, nec deprehēdit ali/
quis. Nemo ut hoc faceret exemplo impulſus eſt, ſe quiſq;
docuit, & omnes ſcire cœpimus, poſtquā omnes fecimus.
Quoties tamē antequā inciperē, in portū cucurri, quam/
diu in altū intentus, ſi quæ eſſent in conſpectu naues, ocu
los fatigaui. Tibi legate tēpus differre facile eſt, qui tuam
tantum partē non uendidiſti. Tu quem habeas diem uide
ris, ego ſeptimum expectare non poßum. Ergo rabidi ſu/
pra cadauera incubuimus, & clauſis oculis, quaſi uiſus
conſcientia acerbior eſſet, tota corpora morſibus cōſum/
pſimus. Subit interim horror ex facto, & tædiū, ac deteſta
tio ſui, et plāctus. Sed cum ab infauſtis fugimus cibis, urit
iterum fames & quod modo ex ore proiecimus colligen/
dum eſt. Nunc mihi illa fœda uidētur, nunc abominanda,
laceri artus, et nudata oſſa, & abrepta cute intus cauum
pectus. Nūc occurrūt effuſa præcordia, & liuidæ carnes,
et expreßum dentibus tabum, & exhauſtæ oßibus medul
læ. Quantulū enim corporis fames relinquebat? Nunc il/
lud horreo tempus, ſi quādo aut manus incidit, aut facies
aut aliquid denique quod hominem propria nota ſig/
nat. Nunc cibi ſuccurrunt, quos imponere in menſam
non auſus ſum. Confitendum eſt enim, deuorauimus ho/
mines, et quidem auide, qui diu nihil ederamus, et tamen
cœpiſſe difficilimum fuit. Poſtquam ius factum eſt, poſt/
quam

quam nemo erat in ciuitate quem confiteri puderet, tum uero iam in posterum prospicimus, & funera horreis condimus. Retro agũtur exequiæ, aut citrà, aut ad rogos pugna est. Hæres cadauer cernit. Nouum & incredibile, nisi nossemus, monstrũ habuimus, sine rogis pestilentiã. Mortui ratio non constitit. Perisse ciues scio tantum, quia inter uiuentes non uideo. Aegri aßidentes timebant, & labentem animam supremis domesticorum oculis reducebant. Primo tamen nihil rogabant suos, nisi totam sepulturam. Vt maior urgere neceßitas cœpit, beneficium factum est expectare dum moritur. Nemo adeò affinis fuit, nemo tam coniunctus, quò pietas abstineret, nostros comedimus, nostros. Nã si alienos uellemus, nemo audebat, cædebat. Nihil est tamen quod indignari uelitis, narraui uobis lucrum uestrum. Frumentum duplo uendidimus, & calidißimus legatus uicinæ ciuitati imposuit. Plena nunc horrea, bonæ rationes, onustæ naues sunt, & quo magis gaudeamus tanto bono, pauci sumus. Nam quod ad temporis excusationem pertinet, nihil est opinor quod æstuet, in desertum nõ incidit populum, nec sane fuit cur festinaret, etiã nunc expectare poteramus. Sola est nostra ciuitas quæ fame perire non poßit. Dißimulaturum me putatis istius patrocinia? Cõfiteor, uenit ad ultimum diem, attulit frumentũ, gratulemur quod iã nulla ciuitas fame laborat. O si uires sufficerent, latera durarẽt, aliquid ex aridis diu faucibus, residuæ uocis exiret, quanta indignatione opus erat, ubi pro omnibus dolendum est. Quod cũ sit, uniuersi qui aßumus proclamemus, hæc tota concio in unam uocem consentiat, non esset tamen futura par crimini inuidia, ut omnes accusemus, quota pars quæritur? Secum

quisq;

quiſq; reputet quæ tulerit, quid amiſerit. Planè immanis bellua eſt, & non tantum neceßitatis cauſa per nefas paſtus, qui q; comederit hominẽ non iraſcitur. Succurrite dolor et ſeri uomitus, et ultrix pœnitẽtia. Ades lõgi ieiunij imperioſa neceßitas, et uos intus implicitæ, ſi quid poteſtis, admonete animæ et à ferali uẽtre proumpite, dum cõmißum nefas deuoto capite expiamus, & quaſi luſtrata urbe feralem uictimam uiolatis manibus mittimus. Decẽt nos tales hoſtiæ, in iudicium perduxi publicum ſcelus, & infamatæ ciuitati quæro uelamentum. Nemo non commiſit aliquid, habetis tamen ſi uultis unum & pro omnibus nocentem reip. læſæ accuſo. Mirari uos certũ habeo hanc uerbi ſegnitiẽ, cum ciuitas tota conſumpta ſit, cum populus in ſe tabuerit, quo perſtricta tantummodo patria, et leuiter (quod aiunt) manu offenſa intelligi poßit. Sed ferenda eſt, ut in cæteris, hæc quoq; rerũ naturæ iniuria, quod non tam in manibus factis paria uerba accommodauit, & fames noſtra, fames dicitur, & cibi noſtri cibi uocantur, et Reſp. nunc læſa, Nec ſcilicet niſi peracto legitimo ordine reus punietur. Omnia rogo ſcrupuloſe agãtur. Videte ut iure iraſcamur, qui cõtra ius uiximus. Imò etiã ſi libet defenſionẽ audiamus, & iam nunc nos moretur. Neget læſam Remp. quia pluſquã læſa eſt. Non enim diſcußos alicuius operis angulos nec reciſas lucorũ frondes, nec publicarũ ædiũ diſperſos parietes obijcimus: ac ſi iudebitur, adijciet forſitã nõ eſſe Remp. quæ perierit. Id enim ſupereſt, ut iã hoc nomẽ extinctũ audiamus. Procedet eouſque fortaßè, ut eſuriſſe nos neget. Nõ inficior autẽ parũ proprie, hoc legis uerbo nefas iſtius ſignari non poſſe. Maiores enim ne lædi quidẽ Remp. impune uoluerunt, ideoq;

exiſtimo

existimo etiam hoc eße comprehensum. Nemo autem uerebatur, ne absolui poßet crimen lege maius. Quid, quod actionem Reip. læsæ tentat in legem male gestæ legationis deflectere? Eligit reus crimen, hoc est noxius crucem optat. Non sustineo iudices in tanto animi motu argumenta conquirere, nec impetus iræ meæ in digitos descendit, hoc tamen scio, non cadit in formulam publicus dolor, nec si adeò iudicibus quid paßi sunt exciderit, ut has ferant cauillationes non diluentes crimen, sed differentes, populus quoq; impunitum nefas sine lapidibus præteribit, non præscribes. Te accusare male gestæ legationis possum. Age porrò, si occisos obiecero homines, non tu es causa mortium? si uiolata sepulchra, non propter te rogos fraudabimus? Sed legatus fuisti, quod tamen ipsum quid est aliud, quàm rem tractare? Rem autem qui male agit, ut arbitror lædit. An existimas hanc legatis dari peccãdi licentiam, ut quæcunque scelera in eo officio commiserunt, cũ his omnibus hac una lege decidant? O nimium inuidẽdam huius legationis conditionem, si tibi & famem remisit, et legem. Sed errauerim sanè, & quia nullum in foro nostro iudicium fuit, desuetudine ipsa iura exciderint, quomodo legem meam effugis? Nam nisi malis stupeo, duo sunt omnino quæ in eiusmodi crimine quæri soleãt. An læsa sit respub. an ab eo qui arguitur, læsa. In quibus si quid tibi fiduciæ fuißet, nõ à criminibus criminia appellares, nec ad alteram pœnam transfugeres, sed te ab hac quæ intẽditur, tuereris. Dico læsam eße rempub. Oratione hic opus est, aut reliquorum more accusatorum hoc nunc mihi quærẽdum, quomodo res uerbis aggrauetur. Adeo infirmata est calamitatum memoria, quæ si poßet excidere, non tamen

narranda

narranda nobis, ſed oſtendenda erat ruina publica. Agedum ſi uidetur, extra portas proſpicite ſqualida arua, & ſpinis obſitas ſegetes, & ſemeſos arborum truncos, uiduis cultore agris. Errant à fame noſtra innocentes feræ, inanes uillæ ſunt, & deſerta horrea in ruinam procumbunt. Nullus inuerſis aratro glebis campus nitet, nullum ſolum opere renouatur. Iam & inſequentem annum famem timeo. Redite in domos ueſtras, uidebitis noxios focos, & ignes tabo cadauerum extinctos, & tecta mortibus grauia cum maxime inferimus in tumulos oſſa inſepulta, ducimus opertas exequias & ad ſepulturam reſidua conferuntur, & tandem cadauera igni permittimus. Vbi uero uniuerſas familias fames extinxit (quæ pars maxima eſt) inanes domus ſitũ ducunt, iacent relictæ ſine hærede ſarcinæ. Inuenitur interim cluſa domo conditus dominus, ſi cuius mors famem euaſit, quem rimantes non inuenere proximi, qui inter ſuos ultimus deceßit. Quò uos mitto? Ipſam intuemini concionem, unius deficientis ſpeciẽ tota ciuitas habet, cauum macie caput, & conditos penitus oculos, et laxam cutem, nudos labris trementibus dentes, rigentem uultum, & deſtitutas genas, & inanes faucium ſinus, prona ceruix, tergum oßibus inæqualæ, infernis imaginibus ſimiles, fœda etiam cadauera. Aut ſi quis talis non eſt, confiteatur ſe uſque ad ſaturitatẽ comediße. Sua quiſque conſulat miſera præcordia, ſuum uentrem conſcientia grauem. Dic nunc legate, innocens ſum, quod ad illum diem ueni. At ego propter te nocens ſum, quod ad illum diem uixi. Quæ comparata nobis mala non delicatas lachrymas habent? Aliquem populum hoſtilis exercitus intra portas cogit, ſolet uenire ultima obſeßis inopia, ſed

euerti

euerti certe licet. Victor captiuum aut occidet, aut pascet
Tormenta quidam piratarum tulerũt, felices quibus con
tigit innocentia. Mors certe finis est, nec sæuitia ultra fata
procedit. Aut etiam si quis adeo hominem exuit, ut ibi pœ
nam quærat, ubi sensus doloris nõ inueniat, nempe tamen
cadauera feris obijciet. Circundati sunt quidam flammis,
ipsa tamen pœna habuit sepulturã. Nos incendij cinerem
perdidimus, nostra etiam ruina tabuit, nostra mala non la
tent, non ignis defunctos cremauit, nõ feræ lacerauerunt
non aues attigerunt, & tamen cadauera mortibus annu
merare possumus. Citra spem cõualescendi afflicti sumus,
imo etiam citra uotũ. Grauior in dies facti pœnitentia est,
pudet uitæ, lucem ac sidera intueri non audeo, quotidie fe
lices mortuos clamo, et malæ cõscientiæ facibus agitatus,
nihil fortunatius in æterna sede utcunq; compositis puto.
Adeo mors placet, iam etiam cibis nostris inuideo. Præte
rita differo ipsa ex nimia cupiditate nocet abundantia, de
sideratos diu cibos auide haurimus, & lassam famem sa
turitate strangulamus. Morimur adhuc etiam frumento
tuo. Atqui cæteræ reipub. partes quæ sunt ad usum populi
comparatæ, & leuiore cum damni sensu pereunt, & faci
le remedium accipiunt, cum reparari possit amissum.
Opera restituam, ærarium replebo, naues, arma reficiam,
hic uulnus altissime penetrat, hic ipsa uitalia feriuntur,
ubi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis sexus
atque ætas semel sternitur. Exhausta est ciuitas, & de so
latæ domus, triste florentis quondam fortunæ indicium,
laxi muri. Quam multi in ciuitate nostra perierint, quæri
tis? Minima quidem portio est, sed etiam ex hoc intelligi
potest, esurienti populo satis fuerunt. Plurimum tamen

interest quomodo perierint. Felix pestilentia, felix præliorum strages, deniq; omnis mors facilis, fames aspera uitalia haurit, præcordia carpit, animi tormentum, corporis tabes, magistra peccandi, durissima necessitatum, deformissima malorũ, hæc ad humile opus nobiles manus mittit, hæc alienis pedibus mẽdicantes prosternit, hæc sæpe sociorum fidẽ fregit, hæc uenena populis publice dedit, hæc in parricidiũ pios egit. Adhuc tamen unũ uidebatur remedium, non expectare mortis diem, et tabescentẽ quotidie spiritũ superuenientibus malis subducere: nam in fame nemo quidem mortis immunis est. At non tua culpa fames cœpit. Sed uulneratum iugulasti, titubantem strauisti, fumantem incendisti. Ne quid inique faciam, diuisa sunt mala. Primam famem fortunæ imputo, ultimam tibi. Moram tuam itineribus separo. Deniq; ex eo inopiã tibi obijcio, ex quo propter te tuli. Itaq; caritas annonæ, rarum frumentum, cædes ac direptio pecorum, fuerint fortunæ, fuerint anni, fuerint temporum, aliam conditionẽ habent ciuium mortes, & cadauerum dira laceratio, & peiores inopia cibi. Hæc fames tam tua est. Puta me in præsenti nihil adijcere, nisi hoc unũ, tardius quàm potueras uenisti, nondũ tibi obijcio duplicata tempora, nec remensum toties mare, nec graues ancoras, nondum tantã moram, quanta legationi satis esset. Si innocentes essemus, populũ septem diebus perdidisses. Angustos humani spiritus terminos fames fecit, morimur, deficimus, festina misericors omnes excipe auras, etiam si tota secundis flatibus tetenderint uela uenti, tamen remis adiuua, salutem publicam uehis, spiritum populi tui reportas, omnium nostrum in ista classe nauigãt animæ. Iuramus per tuum reditum,

effusi per gradus templorũ: uota suscipimus, tendimus manus, nam quas feriamus hostias non habemus. Quid spem publicam ad ancoras alligas? non stat interim dies, et plenis uelis mors uenit. Festina, merita tua non conditores æquauerint, non ipsi dij plus præstiterint. Tibi nos, tibi liberos nostros, tibi quicquid homini iucundum est, tibi debemus quicquid uicinæ ciuitati præstitisti. Non dico illa quæ poteram, puta cærulus imber in naues ruit, classis inter fluctus latet, nec inter canentes collisarum aquarum spumas uela dignoscimus, egerit ex fundo arenas mare, micant ignes, intonat cœlum, scissis rudentibus tempestas sibilat, deniq; sidus hybernum conditur, tu tamen perseuera, frumentum uehis, nihil horum necesse est feliciter nauiganti, festina. Quererer si naues commeatu tardasses, dum uelocitatis ratio haberetur, mallem accipere dimidium. Non delicati sumus, non luxuriæ quæritur abundantia, unde spiritum sustineamus, unde mortem differamus in præsentia quantulũcunq; Si plus opus fuerit, redibis. Siccæ fauces sunt, æger anhelitus os tẽdit. Iam frustra in sinu parentiũ liberi plorant, et nondũ editi conceptus intra uterũ famem sentiũt. Iam nemo diues est. Auras captamus, et rore uescimur, et iam sperare tormentum est, quotidie uires deficiunt. Iam non imus in littus, sed redimus, in editis scopulis populus sedet, dum naues expectat, in pascua non redit. Aquas ingredimur, et unus ad te spectantium rictus est, et cum defecerunt omnia, expirant. Te, te expectãtes intentis oculis morimur, in mare mortui cadunt. Quoties sole percussa nubes refulsit, nauem putamus, quoties fractus uento fluctus incanuit uela interpretamur. O mobiles miserorum spes, ad unaquæque solatia
ab

ab unoquoq; quomodo nutant. Hæc certe nauis est, ecce uela panduntur, propius appellitur, et accedendo crescit, nostra est, suos in utranq; partē uentos habuit, nostris uotis gubernati flatus sunt. Hæc dicimus, at illa interim transuolat. Fletus inde, & desperatio, et lucis odiū. Nihil enim grauius quam destitutæ spes torquēt. Ne interrogare quidem licuit, aut quærere, nemo applicabat. Ergo incerti omnium rerum pepēdimus, nihil quisquam cognouit. Saltem si scire licuisset ubi frumentū uendidisses, ipsi petissēmus. Iam quomodo ad singula momēta temporū mutabātur animi, bene est, serenus sol occidit, purus se dies tollit, ad nos uenti ferūt, iam ueniet. Pēdet interim fames, et illud quod iam diu cogitat differt, ita tamen ut subinde computet, quot dies ad mortem supersint. Nam quid profecit meministis, cum contrarij uenti flare cœpissent, & in altum fluctus à terra uolarēt, quanta comploratio, quanti planctus fuerint, retinebitur, stabit, laborabit. At, si dijs placet legatus noster tum maxime bene nauigabat. Nos in hac fortuna in tam graui casu, in eiusmodi cogitationibus sumus. Tu sinus maris circuis, et per omnes curuatorum littorum ambitus terram legis. Sic fit ut te iuuet diu nauigare. Nullus amœnus prætermittitur portus, nulla celebris ciuitas inuisitata transitur. Mentior, etiam ad esurientes applicas. Dein si quam timoris iniuriam quereris, non feram te morantem. Quomodo satis accusabo uendentem? spiritus nostros transcribis, salutem nostram exponis. Quæ diu inæstimabilis fuit, innocentiam pub. uendis. Frumentum non naufragio perdidimus, non latrocinio, lucro perdidimus. Tempestas quoq; aliquam nauem in medium littus impingeret, et ex classe numerosa omnes fluctus ex

hausisset. Perit frumentum, quia claßis uenit in portum. Ita nos alienæ ciuitati legatum misimus, & uilia ac deuota capita uicinorum delicijs morimur. Nobis nihil iam residui spiritus superest, nos incõspectu mortis stamus, nos legatum frumẽtumq; nostrũ ore aperto expectamus, classis nostra uecturam facit, & uicinarum ciuitatũ copias reconducit. Penè à cõspectu nostro uela cõuersa sunt, quantulo minus quàm congesti frumenti puluerem uidimus, tantum iam temporis transiuit ex quo pecuniã contulimus, legatũ creauimus. Iam dinumeratis temporibus quæ secundi uenti breuiora fecerunt, quotidie spero, & sane propè est. At legatus meus ad emendum modo proficiscitur. Tibi ergo tot ciuium mortes imputo, tibi stragem populi, tibi liberorũ parentumq; miserrimas pœnas, tibi quicquid paßi sumus, tibi, quod grauius est, quicquid fecimus. Et scilicet speras, ut tantam sceleris inuidiã ab animis nostris duplæ pecuniæ strepitus auertat? Nescis quàm multa uendideris. Duplo uẽdidi. Ita ne infelicitas mea negotianti tibi lenocinata est, quod fame perire ciues meos patior, quod ut uestram ciuitatẽ seruem, meã euerto, quod à tam uicinis littoribus classem torqueo, quod ad diem redire non possum, quod preciũ constituitis, quod occultũ datis duplum, patrocinio meo quantulũ lucror? At nos inepti ac uesani de fame querebamur, grauis nobis inopia, intolerabilis, & misera accersita mors uidebatur. Non agimus gratias industriæ legati? Respublica nostra locupletior perit. Sacrosanctus mercator opportunum, opinor, inuenit mercis exactum. Miror hercle si tam bene negotium gesseras, quomodo nobis pecuniam non retuleris. Duplo uendidi. Decepisti uicinam ciuitatem, circunscripsisti

psisti, itaq; queritur. Duplo uendidi. Hoc enim unū super erat, ut deuectum tantidem uenderes. Habita est itineris ratio, habita usurarum. Ego uero malo quod tam magno uendidisti. Apparet enim te nihil coactū. Sed si semel po/nis hastam salutis, si redemptores uitæ admittis, et nos ad mone, melius uēdis. Nos quicquid in domibus habemus, quicquid in templis, quicquid ciuitas suum uocat, conge/rere parati sumus. Frumentum pecunia remetiamur, liber tatem nostram addicimus, fines publicos tradimus, omnia licet eadem uicina ciuitas polliceatur, plus nō potest. Pro sit mihi quod apud negotiatores solet, in antecessus dedi. Triplum, quadruplum, quantum poposceris accipe, & il la pecunia frumentū licet uicinis afferas, si nobis nihil de commeatu nostro partiris, nos uicinæ ciuitati uendemus. Liceat seruire ubi frumentum est. Non exigua res est, pro uita, pro sepultura, pro innocentia licemur. Non potest hic cōmeatus tam care emi, quàm expectari. Sed nisi uen/didissem, inquit, fame laboranti ciuitati, timui ne raperet. Et ita utiq; occupare uoluisti, ut nobis iniuriam tu potissi/mam faceres. Multum mehercle uos fallit opinio iudices, si ullam causam ita euidentem deferri posse in forum puta tis, cui nulla ne mendacij quidem uelamenta contingant. Opinione sua denfenditur, et quæ res minime coargui po/tæst utitur se teste. Ne nos periremus non timuisti, ne re/petiti commeatus post diem nostræ mortis applicarentur non timuisti. Nostris certe malis quanquam nihil poterat accidere inopinatū, tamē inter metus tempestatū et antici pites incerti maris casus, cōfiteor, ne frumentū salua clas/se perderemus, non timuimus. Nō dico ut maxima uis pa/rata sit, ut more immanis latrocinij turba raptorum littus

premat, uel repugna, uel fuge, uel roga. Incẽsurum naues depressurũq; minitare potius, quàm totũ frumentũ utiq; populo pereat. Partire uel gratis dũ nobis aliquid quo respiremus afferas, illud quo certe nihil asperius accideret, rapi patere. Faciet fortuna quod uoluerit, legatus à praecepto non recedat. Refer nobis saltem iniuriam nostram, mitte nuncios, ira famem differemus, rapiemus furentes arma, & se in obsidionem ciuitatis inimicæ sine delectu populus effundet, uastabo interim fines, hoc est per aliena prata pascar. Si qua in uillis deprehendero pecora, diripiam, bellum me alet. Citius ad frumentum perueniemus, quàm tu cum frumento redibis. Adiuuabunt pugnantem iusta sacramenta. Si contigerit æquum fortunæ iudicium, non meos tantum cõmeatus recipiam: Si minus, certe dabitur bene mori. Licet et manum conserere, in acie confligere, condant se postea licet muris, longius obsidio eat, interim certe hostium potius cadaueribus uiuemus. Sed nulla uis fuit, nulla exterior iniuria, tuum certe commeatum nemo rapuit, iure miseri sumus, et ex stipulatu legati nostri perimus. Vendidit quantũ uoluit, quanti uoluit, et ut hoc ad nostras accederet moras, fortasse diu concionatus est. Omnis cum fide persoluta pecunia est. Hoc qui colligo? Qui quanti uoluit uendit iudices, potest non uendere. Nam per fidem, si rapere alienum, frumentum, et possunt & uolunt, quid ita duplam pecuniam soluunt? Nam quomodo in magna inopia quicquid emi potest uile est, ita cum poßis habere gratuitum, duplo carum est. Sed mihi credite, color iste patrocinij est, et diu in saturo otio cogitata defensio. Non potest similis usquam fames fuisse. Nos graue huius anni sidus afflauit, nostrum hoc fatum fuit,

quos

quos non tantum sata, sed etiam empta fallunt, qui nostra pecunia, nostra classe, nostro legato, nostro uento, felicißimo cursu, commeatum tamen perdidimus. Nos à frumento longius sumus, ad illam ciuitatem potuit frequenter accedere negotiator, sæpius applicari onusta claßis, itaque non misere legatos nullus illis commeatus longius petendus fuit, quod felicißima annona, affluentibus copijs, fortunatis opibus contigit, nihil emerũt nisi deuectũ. Quare nulla causa istius quẽ fingis metus fuit, nulla utiq; uis. Forum legisti, et quia adhuc superaret tempus, obiter negotiatus es. Rapturos putaui. Quid dicis scelerate? Et cum hoc timeres, applicabas? Onustus uiator apud latrones hospitaris? Commeatum publicum in scopulos annonæ impingis et plenæ frumento claßis ancoras ad famem ducis? non præcidis medium mare? non uelut inhospitales Syrtes aut uoracem Charybdim præterueheris? Tota in fugam uela torquebis, nusquã est periculosius legationis tuæ naufragium. Tu ut cogi posses, tu ut auferri frumentum posset, effecisti. Tantũ habituri sumus, quantũ reliquerit pudor esurientiũ. Quid te duplo frumentũ iactas ueniddisse? Potuerunt nihil soluere, quod refers, alienũ beneficiũ est, alterũ confingitur hoc loco mendaciũ. Tempestate, inquit appulsus sum. Ita plané infelix nauigator es, & cuius uotis auræ non respondeant. Nescimus te duplo melius nauigasse, quám speraueramus? Nescimus singulis commeatibus bina itinera confecta? Nescimus in una legatione uentos quater secundos? Sat erat uerbo negare, quod uerbo ponitur. Remoue hanc spem eludendæ mendacio ciuitatis. Quo damno probas tempestatem? Quid amisisti? Frumentum certe totum uenit in portũ. Nec laborasti. tan

quam nimium onustas naues simulaueris, duplum afferre poterant, non uexata armamēta, turbatosq; funes, aut scissos uelorum sinus quereris, classis statim exijt, & quod magnum integræ signum est, citò redit. Porrò tempestas in unum agebat angulum, nihil potuerunt obliquata uela deflectere. Non potes ultrà procodere, citrà applica. Effuge raptores, effuge non dimissuros. Si aliud fieri non potest, cum tempestate decide: naufragio in desertum littus impinge. Quid deuitata procella prodest? quid subducta nubibus nimis claßis? In portu naufragium fecimus, & frumentum ad ancoras perdidimus. Ego uero, inquit, attuli, & quidem duplum. O nos felices, rumpamus saturitate præcordia, pascamur in præteritum, & famem cruditate pensemus. Frumentum attulisti. Quid quod medicina mortuorum sera est? Quid quod nemo aquas infundet in cinerem? Quid quod extincto populo etiam nouendialis tarde uenit? quid quod iam ego frumentum non desidero? Naufrago tabulam abstulisti, mortuo applicas nauem. Duplum est, infunde in sepulchra, & admetire tumulis, ibi sunt qui mandauerunt. Quid aliud effecisti afferendo frumentum, quam ut nos quod adhuc fecimus, pœniteret? Nunc me magis pudet, nunc cibos meos obiurgo, potui heri non comedisse. O nefas, in quo me scelere commeatus deprehendit. Siccine paria fecimus? Adhuc nihil habuimus, sed nunc licet reponamus. Quis autem unquam pensabit necessaria superuacuis? Duplum attulisti, sed illis qui perierunt nihil, sed non possumus iam nō fecisse quod fecimus, plerūq; sera pro nullis sunt, sed et tēporū ista momentis aut pretiosa fiūt, aut uilia. Vis scire quantū inter hoc tēpus et aliud intersit? Tenta igitur forū

tuum

tuum, totum hoc non potes dimidio uendere. Supereſt ad/ huc unum patrocinium, inquo ſpes omnis profligatæ cau ſæ conſiſtat. Ad diem ueni. State hic certè iudices, nam fer ri nõ poteſt, exundat altius. Pudorem publicum quamuis proiectum, et iam olim ſepultum hucuſque protrahis? Cur non expectauimus? Cur famem non ad conſtitutum diſtuli/ mus? Cur ad tantũ nefas acceſſimus? In hac lance publi/ ca cauſa iudices pendet. Aut iſte tarde fecit, aut nos citò, hoc uidelicet expectaſti, & ne captioſum eſſet officio tuo maturius rediſſe, ex induſtria tempus triuiſti. Non tempeſ tas in cauſa fuit, non uis ulla uicinæ ciuitatis. Vna ratio ne moratus es, nondum erat tempus. Adeòne nobis mi/ ſeriæ publicæ exciderunt? Adeò inſperato frumento obſtu puimus, ut hæc audienda ſint? Vltimum omnis memoriæ reum, una uox innocentem facit? Populatorẽ euerſoremq́; ciuitatis niſi ad ſupremum damnabo? Abſoluatur publi/ cus reus, rediit, illum reſpondet diem dedimus. Tu ta/ men ſi interpellatus tempeſtatibus ſerius ueniſſes, excuſa/ res mare & ambiguos flatus, & tibi bonam cauſam ha bere uidereris, cum diceres, ante non potui. Et nos hæc co gitauimus, his caſibus ampliauimus tempus. Nos illũ tibi diem dedimus, ſed quia illud citius emiſti quã ſperauimus, ſupra uotum noſtrũ nauigaſti, ad proximum littus mature claſsis applicata eſt. Ego tibi poſſum ſatis iraſci? Felicitatẽ noſtram perdidiſti. Ergo quantum in te, tempus conſump tum eſt, dies exceſsit peius pati nihil poſſumus. ſed peſsima diu patimur. Imputa nobis propitios uentos, et ſecundum mare, & ciuitatis opulentæ liberalitatem, quæ tantum fru menti uendidit, quantum duobus populis ſatis eſſet. Quã tum libet uelocitate tua glorieris, computa ſi placet,

quando primum conterminos portus onusta classe comprehenderis, quàm tarde à uicina ciuitate uenisti. At etiã, si dijs placet, animo defenditur, et quam causam uexãdæ ciuitatis habuerit, quærit. Istud ego interrogare debuerám, non ubiq; iudices morandum est. Alioqui si quid requirere uellem multa occurrissent. Solent hi negotiatores, præter hæc aperta pretia, priuatum aliquid ac proprium stipulari, utique cum alienam rem uendunt. Potest fieri ut primo lucrari uoluerit pretium, serius deinde subuenerit reddendæ rationis, dicendæq; causæ cogitatio, Venijt fortasse frumentum lucro, redemptum est patrocinio. Potest fieri ut aliquam gratiã sperauerit à ciuitate seruata, occulta quædã in ciuitate sua odia, quæ plerumq; ex inanibus causis oboriuntur, habuerit. Multa succurrunt, sed (siqua est iudices dicenti fides) ego nihil inuidiosius reputo, quàm quod ciuitatem suam sine causa predidit. Quæcũq; ratio, quodcunq; propositum fuit, audi quæ paßi sumus, postquam redire potuisti. Transeo tormẽta nostræ inopiæ, maciẽ corporis uulsos terra destrictosq; ramis cibos, quod aris altaria nõ imposuimus, quod populus corporibus suis uias strauit, q̃ mendicus quem rogaret nõ habuit. Nõ obijciã tibi famẽ. O tristis recordatio, ô tormẽtis omnibus conscientia grauior, rũpe ferreũ pectus et ardentia scelera uiuẽtesq; intus epulas excute. Luctãtur intra uiscera animæ et uterũ funerib. grauidũ in os agũt. Credibiles fabulas fecimus, felices miserias, scelera innocẽtia. Omnes quascũq; clades fama uulgauit, solatia hinc petãt, hinc audiãt occisos sine sanguine, sepultos sine ignibus cibos. Si quis mẽtitus est Cyclopas, Læstrygonas, Sphingas, aut inguinibus uirginis latratũ Siciliæ littus, et quæcũq; miser didici, domi comites

comites quæro, hinc argumentũ, hinc fidẽ accipiãt. Quædam planè falsa sunt. Sol in ortu suo non occidit, nec ad humanorum uiscerum epulas diem uertit. Vidit nos uulneribus pastos, & ad euiscerata corpora illuxit. Publice monstra commissa sunt, & inexpiabile nefas uno ore ciuitas fecit. Pœnis nostris iam ne fames quidem satis est. Hoc non omnes feræ faciunt, & quamis sensu careat muta animalia, pleraq; tamen innocentibus cibis uescuntur, uti quæque consuerunt, inter homines etiam, si qua alienis membris imprimunt dentem, mutuo tamen laniatu abstinent, nec est ulla supra terras adeò rabiosa belua, cui non imago sua sancta sit. Nos quibus diuina prouidentia mitiores cibos concessit, quibus sociare populos, mutuo gaudere comitatu, sidera oculis animisque cernere datum est, uisa non annos fecimus. nigros fame dentes pallidis cadaueribus impressimus, & inter horrorem ac famen restrictis labris morsus abrupimus. Cadauera rogis deuoluta sunt, & ad funera tanquam ad naues concurrimus. Deficit aliquis extremo iam spiritu pendẽs, tamen durat, quia prius moriturum alterum putat, inuicem expectant, & si spei figuratione tardius cadit, morsibus pugnat. Nõ in omnibus mortes expectantur, pater liberos esurit, & oppressa decimo mense mater sibi parit, redit in uterum laceratus infans. Cludunt domos, ne quis funus eripiat. Solæ sunt diuitiæ mortium, uelut infaustæ aues supra expirantes stamus. Secreta miseri petunt, in solitudinem fugiũt, et ubi nulla spes uitæ superest, mortes suas abscondunt, iam morituri ad feras confugiunt. Dehisce terra, & hanc noxiam ciuitatem (si hoc saltem fas est) haustu aliquo ad inferos conde. Cœlestes auras contaminato spiritu polluimus, & side

ribus

deribus ac diei graues & inuidiam ſeculo facimus. Nullas iam ſpero fruges, propitios Deos non mereor. Quomodo me à ſcelere meo diuellerem? in quas ultimas terras, quæ inhoſpitalia maria conderem? Meum ſanè conſcientia urunt animum intus ſcelerum faces, & quoties facta reputâui, flagella mentis ſonant, ultrices uideo furias, & in quācunq; me partem conuerti, occurrunt umbræ meorum. Habitat neſcio quæ in pectore meo pœna, & ne morte ſaltem hos metus effugiam, occupant grauia apud inferos ſupplicia, uolucris rota, & fugacibus cibis eluſus ſenex. Adeo ne apud inferos quidē ulla pœna eſt fame maior, et ille hæc patitur qui hominē appoſuit epulandum? Nobis imminet ſaxum, nobis ſtridūt ferreæ turres, noſtris cauſis urna iā ſtetit, nobis uiuax ipſum creſcit iecur, quia illic quoq; uiſcera tantum aues laniant. Excipiunt nos in proximo littore inhumatæ noſtrorū animæ. Miſerum me, uera ne hæc ſunt, an mens aſpicit? Laceros uideo manes, & truncas partibus ſuis umbras. Quid hoc eſt? Non de ſepulchris inſurgunt, non aliquo terrarum hauſtu procedunt umbræ noſtrorum, de populo exeunt. Illuc ite, illi tedas intendite, illum anguibus petite, et tam longæ moræ exigite rationem. Vobis dicat, duplū attuli, uobis dicat ad diem, ueni. Ego ſi huius pœnam uidero, poſſum reddere rationem quod uixi.

Argumentum Declamationis XIII.

DAmni per iniuriam dati ſit actio. Pauper & diues in agro uicini erāt iunctis hortulis. Habebat diues in horto flores, pauper apes. Queſtus eſt diues flores ſuos decerpi ab apibus pauperis. Denunciauit ut transferret. Illo non trāsferēte flores ſuos ueneno ſparſit. Apes pauperis omnes perierunt. Reus eſt diues damni iniuria dati.

Pro

Pro paupere contra diuitem.

CRedo ego iudices plerosq; mirari, quod homo tenuis, etiam antequam quod habebam perdidi, pauper, ausus sim iudicio lacessere diuitem utiq; uicinum, eumq; notæ impotentiæ, expertæ crudelitatis, in tantis fortunæ uiribus perniciosum inimicum, etiamsi uenena non habeat. Neque ipse hoc periculum ignoro, expertus non leui documento, quanti steterit mihi quòd semel imperata non feci. Sed neque illud iudices damnum tolerabile est pauperi, cum tam paruis etiam diuites moueantur, et mihi, quanquam prope nihil iam relictum est quod perderem, si tamen ista impune sustinenda sint, solatium erit iram potius quàm contemptum pati. Nec sanè uitæ causa iam superest, si ad cæteras humilitatis nostræ cōtumelias, hoc quoq; accedat, ut si habemus aliquid, migrandum sit: si perdidimus, tacendum. Vnum oro, ne cui minor dignitate uestra uideatur causa litis meæ. Ante omnia enim non debetis expectare ubi pauper magna perdiderim, sed quantulum est quod abstulerit mihi diues, minus est quod reliquit. Et tamen quis indignatur apes formula uindicari, cum Veneris etiam flosculi uindicentur? Quod tamen iudices (quanquam euersus, & ab omni spe tuendæ paupertatis exclusus) æquiore animo tolerarē, si cuius culpæ etiam si iniustam pœnā, meritam tamē iram tulissem. Sed circunspicienti omnia nihil mihi obijci potest a diuite, nisi quod uicinus sum. Est mihi paternus iudices agellus, sanè angustus et pauper non uitibus consitus, non frumentis ferax, non pascuis lætus, ieiunæ modo glebæ atq; humiles thymi, et non latæ pauperi casæ circumiecta possessio. Verum mihi uel hoc fuit gratissima, ꝙ non fuit digna quam

dives

diues concupiſceret. In hoc ego uitæ meæ ſecreto remotus à tumultu ciuitatis ignobile æuum agere procul ab ambitu, & omni maioris fortunæ cupiditate conſtitui, & dum moleſta lege naturæ tranſiret ætas, uitam fallere. Hoc mihi paruulum terræ & humilis tugurij ruſticum culmen æquitas animi regna fecerat: ſatisq; diuitiarum erat nihil amplius uelle. Quid prodeſt? Sic quoq; me latentem inuenit inuidia. Nec ab initio iudices uicinus diuitis fui, pares circa me habitauere domini, & frequentibus uillis concors uicinia paruos limites coluit. Quod ciues paſcebat, nunc diuitis unus hortus eſt. Poſtquam proximos quoſq; reuellendo terminos ager locupletis latius inundauit, æquatæ ſolo uillæ, & exciſa patria ſacra, & cum coniugibus paruisq; liberis reſpectantes patrium larem migrauerunt ueteres coloni, & latæ ſolitudinis indiſcreta unitas facta eſt, poſtquam ad apes meas diuitis fundus acceſſit. Nanq; ego iudices dum fortius opus permiſit ætas, terrā manibus ſubegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito ſolo nonnihil tamen fœcunditatis expreſſi, citò labitur dies, & procliuis in pronum fertur ætas, abiere uires, ſenſus meus, defectaq; labore ſenectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit niſi diligentiam. Circunſpicienti quod conueniret opus inualidæ ſenectutis curæ, ſuccurrebat ſequi pecora, fœtuq; placidi gregis paupertatem tueri, ſed ex omni parte circumiectus diuitis ager uix tenuem ad greſſus meos ſemitam dabat. Quid agimus inquam? Vndiq; uallo diuitiarum clusi ſumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, inde uineta hinc ſaltus, nullus terræ datur exitus. Quæramus animal quod uolet. Nam quid apibus inuenit natura præſtantius? Parcæ, fideles, laborio

ſæ

ſæ,ô animal ſimile pauperibus. Et ſanè dabat occaſionē
mihi oportunitas hortuli mei. Eſt nanq; poſitus ad ortus
ſolis hyberni: apricus omnibus uentis medius. Fuſus ex
proximo fonte riuus, crepitantibus inter radiantes calcu/
los aquis,utrinq; ripa uirente præterfluit. Satis cōſiti flo/
res,et uiridis quamuis paucarū arborū coma naſcentibus
populis prima ſedes, unde ego frequenter conſertū nouæ
iuuentutis agmen ramorum graueſcente ſuſcepi. Nec me
tanta capiebat uoluptas,quod fluentia ceris mella conde
rem,quod ad ſuſtinendas paupertatis impenſas deferrē in
urbē, quod diuites emerent, quàm quod aduerſus omnia
laſſæ tædia ætatis habebam ſenex quod agerem. Iuuabat
aut lēta uimina uernis fœtibus texere,et ne æſtiuus ardor
aut hyberna uis grauidam penetraret aluū,hiantes rimas
tenaci linire fimo, aut feſſis apibus ultrò præbere mella,
aut fugiens examē ære terrere, aut bella ſedare pulueris
iactu,tū ne quid periculi ſaltē ſingulis eſſet, auidas longe
fugare uolucres,et arcere parua dictu animalia, recluſas
interim ſcrutari apiū domos, ne per uacuas aluos fœda
peſtis inſidioſas texeret plagas. Dederā laboribus meis iu
ſtam ſenex miſſionē, habebā quæ ꝑ me opus facerēt. Quo
non penetras liuor improbe? Quidue ſcabræ malignitati
clauſum eſt? Inuidit pauperi diues. Cū euocaſſet me ſubitò
trepidū, totoq; fortunæ ſuæ ſtrepitu circūſtetiſſet, quid tu,
inquit,nō potes imperare apibus tuis intra priuatū uolēt,
ne hortorū meorū floribus inſidāt, ne in meo rorē legāt?
Remoue, transfer. Impotentiſſime tyranne quo? nunquid
tā latū poſſideo agellū,ut illū apes trāſuolare nō poſſint?
Neq; tamē tantū inerat pectori meo robur, ut nō pertur/
barer denūciatione notæ impotētiæ. Volui relinquere aui

tos

tos lares, & conscios natalium parietes, & ipsam nutri culam casam, iamq; pauperem focum, & fumosa tecta, & consitas meis manibus arbusculas transferre desti natus exul decreuerã. Volui iudices decedere, uolui, sed nullum potui inuenire agellũ, in quo non mihi uicinus di ues esset: nec tamen licuit diu quærere. Forte serenus purã luce fulserat dies, & hilaris matutini solis tepor ad quoti diana opera lætus solito agmem effuderat. Quin ipse spe ctator operis (præcipua nãq; hæc mihi uoluptas erat) pro cesserã, sperans fore ut uiderem quemadmodũ aliæ libra tæ pennis onera conferrent, aliæ deposita sarcina in no uas prorumperẽt prædas: et quanquam angusto festinare tur aditu, turba tamen exeuntiũ non obstaret intrantibus, aliæ militaribus castris pellerent uulgus igauum, aliæ lon gum permensæ iter fatigatæ anhelitum traherent; hæc ad æstiuum solem porrectas panderet pennas. Miserũ me, ig noscite modo gemitibus meis. Nõ flosculos perdidi, nec ca duca folia proximo lapsura uento. Apes cum uolarent, suf fugium tenuitatis meæ, solatium senectutis amisi. Nunquã me alias pauperẽ putaui, triste me excepit, expectatq; si lentium, & inanis aluei inchoata tantum opera, & rudes ceræ. Vos iudices æstimate quatenus recipiatis hunc affec tum meum. Libẽter bibissem si inuenissem uenenum. Hoc mihi damum non brumæ glacialis penetrabilis rigor, non supressi longa siti flores induxerunt, ieiunam miseris famẽ non auiditas iniusta domini nihil mellis reseruantis, non æqualis fessas morbus inuasit, nõ damnatis sedibus suis a uias fuga petiere syluas. Apes pauper miser in opere per didi. Parauit homo nefarius ante omnia tantum ueneni, quod posset & diuitis hortis satis esse, et liniuit flores ma

leficis

leficis succis, et in uenenũ mella conuertit. Sparsit omnibus florib. mortẽ, et quanto plura interim corrupit, quàm quæ apes abstulissent. Illæ studio quotidiani operis excitatæ, ut primũ aurora lucẽ uocauit, in assueta misere pascua uolant, ut antequam noctis humorem radij solis ebiberẽt matutinos legerent rores, & cœlestes aquas ad horreũ ferre possent, nec sibi, sed operi biberent. Hic triste spectaculum, & tantum non ipsi qui fecerat miserãdum. Illa ad primum feralis succi haustum insolito consternata gustu fugit, sed fugisse nihil prodest. Illa lõgiores expetitura pastus in altum tollitur, uitamq; in aura relinquit. Hæc primo statim flosculo immoritur. Illa rigescentibus morte pedibus exanimis, sicut hæserat, pendet. Alia defecta nisu uolandi adhuc per terram languide repit. Si quas tamẽ usq; ad sedem suam distulit mors lentior, sicut ægræ solent, sub ipsis pendere portis, in globum nexas, & mutuo amplexas mors sola diuisit. Quis figurare possit, quis dicere, quàm multas mali formas, quàm uaria leti genera fecerint tot mortes? semel ut ipse tristem finiam expositionem dicendum est, omnes perdidi. Celebre illud alu earium, et domino suo notius, ad nihilum recidit. Audete nunc lacessere diuitem quibus uitæ causa superest, exerite libertatem fortibus uerbis si quid offenderit, & quod difficilimũ fuit iam expertus est uenenũ. Quod si mihi fortuna uel ingenij uires, uel suas dedisset, crimẽ istud non priuatam taxationem formulæ merebatur. Venenum leges habere, emere, nosse deniq; uetant, ineuitabilem pestem occulta fraude grassantem. Male hæret ibi innocentia, ubi in potestate est secretum scelus, uelut uenenum, & quidem præsentaneum, inuentũ, compositum, datũ est. Quantulum interest

quis biberit?Homo dedit,et homini dari potest. Non adeo desunt odiorum causæ,ut iam rara simultas sit,et ut uideatur aliquis nihil magis quam malos odisse,libebit aliquando longius manum porrigere, et indulgere animis. Credite mihi iudices, difficilius est uenenum inuenire, quàm inimicum. Sed me conscia mediocritatis infirmitas intra meas tantummodo continet querelas,nam damnum idem iudices grauissimũ.Pauper uulnus accepi,quod mihi diutius deflendũ apud uos, quam probandũ est. Nam coarguẽdis quidẽ criminibus quis labor est aduersus confitentem?Habent diuites hoc quoq; cõtra nos contumeliosum quod non tanti uidemur ut negent. Porro qui confessum defendit,non absolutionẽ sceleris petit,sed licẽtiam. Longius ista quàm timui quæstio peruenit,nõ de præterito tantum litigamus,hoc agitur ut etiam si quid forte reparauero,iterum diuiti liceat occidere. In duas enim quantũ animaduertere potui quæstiones diuidit causam,an damnum sit, & an iniuria datũ. Negat esse damnũ quod animal liberum,et uolucre,et uagũ,et extra imperia positũ perdiderit. Negat iniuria datum,quod in priuato suo,quod eas quæ sibi nocerẽt extinxerit,postremo quod sparso tantum per flores ueneno ipsæ apes ultro ad mortẽ uenerint. Vt nihil esset quod his possem respõdere,æquũ erat inter uicinos sic agi?Sed excutiã singula,nec prius meis argumẽtis nitar, quàm diuersa repulero,quoniamquidẽ quæritur an damnũ sit perdere,q͂ lucrũ est habere. Liberũ est animal puta,nõ dico fœtus meis manibus exceptos,et in tutam cõditos sedem et reseruatis ad supplemẽta generis fauis examẽ uernaculũ. Quoniã quidem tyrrannorũ iura defendis,natos in priuato meo,puta me uel inanis arboris
trunco

trunco, uel cauis inuentos patris, domū fauos retulisse; multa nihilominus quæ libera fuerant transeunt in ius occupantium, sicut uenatio et occupatio. Nam ut cætera animalia hominum causa finxerit prouidētia, quod omnibus nascitur industriæ præmiū est. Quid autem non liberum natura genuit? Taceo de seruis, quos bellorum iniquitas in prædam uictoribus dedit, iisdem legibus, eadem fortuna, eadem neceßitate natos. Ex eodem cœlo spiritum trahunt, nec natura uilis, sed fortuna dominū dedit. Cur infrenatis equis uictor insidet? Cur iniusto quotidie iugo boum colla deterimus? Cur in usum uestiū sæpe pecori lanæ detrahuntur? Taceo de sanguine et epulis per mortē paratis. Si omnia quæ libera generātur, naturæ demus, desinitis diuites esse. Si uero hæc conditio est, ut quicquid ex his animalibus in usum hominis ceßit, propriū sit habētis, profecto quicquid iure poßidetur, iniuria aufertur, ut uolucres mites et aliæ quæ per rusticas uillas, quæq; ditibus cellis saginātur, in quibus tamē domini ambigua possesio est, et uaccæ, et armēta, et omne pecudū genus. Sed illa impositus cohibet magister. Peius ne domino in iis ius est, quibus custode non opus est? Nā si hoc dicitis, nihil esse nostrum quod perire poßit, ex nullius animalis damno hæc edi formula potest. Nā et errare pecudes solēt, et fugere mancipia. Si hoc in cæteris non obstat, uagari tu nolles, in opus exire, et ad quotidianū cēsum laboris aßidui nō detractare militiā. An non ipsæ domū sua sponte reuolāt, finemq; laboris sui sole metiūtur, et omnis intra solitas domos turba conditur, noctemq; modesto silentio trahunt? Age porro, ut non sit earū certa possesio dum uolant, nempe cum remearunt, concludi, transferri, donari, uenire possunt

in potestate sunt. Quomodo autē potest sine damno meo perire, quod quotidie meum est? At extra imperia positum est. Mirum hercle, si negato commercio sermonis humani, sunt in cæterorum animilium forma. tamen quam dominus dedit incolunt sedem, lasciuientem luxuria fugam tinnitu compescimus. Etiamsi diuersis regibus coorta seditio ad bellum inflammauit iras, exiguo puluere, uel unius pœnæ ducis resedit omnis tumor. Illa uero admiranda sedulitas, quod operi totus insumitur dies, in dominorum redditus ablata supplentur. Age si obsequi possent, quid amplius imperares? Intelligo his uanis ultra necessitatem esse responsum. Si non sunt apes meæ, ne id quidem quod his efficitur meum est. Atqui nulla unquam inuenire potuit impudentia, quæ fructus mellis in dubium uocaret. Hoc ergo fieri potest, ut quod nascitur meum sit, quod generat alienum? Age si mihi aluei furto abessent, utrū nulla daretur actio? An uiminis modo uilisq; texti precium formula taxassem, & proinde agerem quasi inanes perdidissem? Nisi fallor esset æstimatio et apū. An tandem quas surripere non liceret, liceat occidere? Non est damnum quod exutus sum, quod redditus perdidi, quod annuos fructus præsidia paupertatis amisi? Non est damnum id perdidisse, quod (ut proximo utar argumento) si habere uoluero emendum est? Quid ergo tibi opus est maleficis succis, cum liceret palàm trucidare, & plenas uel cremare igni, uel aquis immergere aluos? An est aliquod animal quod non liceat nisi uenenis occidere? Vt damnum sit, inquit, iure tamen feci in priuato meo. Per fidem uestram iudices succurrite exemplo, non sufficit his partibus unus rusticus pauper, obuiam publice eundem est, & obijcien

dæ

de aduersus nascentem licentiam consensu manus. Credi-
te mihi, maior lite quæstio est. Hoc uobis hodie iudican-
dum est, ubi scelus facere non liceat. Nam cur non hoc i-
dem de homicidio respõdeat? cur non de latrocinio? Non
enim iure ista, sed modo differunt. Aperitur ingens fune-
ri uia, & obluctantia diu legum uelut claustris scelera
libera porta prorumpunt. Si in priuatũ iura non ueniunt,
et in manifestissima quaq; noxa non de facto quæritur, sed
de loco, non æqua portione cum sceleratis terras di-
uisimus. Vbi enim non iam diuitum priuatum est? Parum
est proximos æquare terminos, & possessiones suas ue-
lut quasdam gentes fluminibus montibusq; distinguere.
Iam etiam deuios saltus, & syluas uasta solitudine horri-
das occupant, tot aquæ intra paucorum umbram latent,
è finibus suis populus excluditur, nec ullus procedentis fi-
nis est, nisi cum & in alterum diuitem inciderit. Ad huc
tamẽ spolia transeuntiũ, et abacti pecorũ greges sub hoc
titulo defendebantur, iam priuati ueneni transcriptio est.
Iterũ ac sæpius iudices admoneo considerate: discite, aut
nihil usquam contra ius licet, aut in priuato omnia. At e-
nim aduersus inferentẽ damnũ iusta ultio fuit. Dicã nunc
quàm iniqua sit inuicem iniuriæ cõpensatio, quamq; non
solum legi aduersa, sed paci? Barbarorum mos est popu-
lorum, quos procul omnis iuris humani societate summo-
tos proxima beluis natura efferauit. Nos ideo magistra-
tus legesq; à maioribus nostris accepimus, ne sui qsq; do-
loris iudex sit, et aßiduæ scelerũ causæ se refellãt, si ultio
crimen imitabitur. Damnũ accepisti. Erat lex, forũ, iudex
nisi si uos iure uindicari pudet. At mehercle iam ad arma
mittimur, et instituitur pernitiosa nocendi contentio, et in

uicem legis ira succedit. Premetur quidem obnoxia infir/ mitas, et paucorũ dominio subiecta plebes triste seruitium perferet. Est tamen et pauperibus interim dolori et ut faci/ lius nobis noceri potest, ita uobis latius. Postremo placeas licet tibi opum tuarũ fiducia diues, si mihi uiuere non ex/ pedit, pares sumus. Quid ergo? Si quid tibi damni attulis/ sent apes meæ, non mihi auferetur ratio, sed forsitã aliqua daretur & tibi. Nunc uero quid quereris? Credo depopu/ latos agros, euersosq; redditus. Non enim debet leue esse damnum quod diues ferre non poßit. Decerpebãt, inquit flores meos. Et quid intelligitis iudices quanto dolore di gnum sit quod ego perdidi, si etiam hoc damnũ est, flores auferre? Ita planè. Alioqui tu illos in uetustatem reserua/ bas, et durarent adhuc nisi ad hortũ tuum apes uenissent. Cuius rei inueniri potest breuior ætas? Nanq; dum imma/ turos exterior alligat cortex, nondum dixeris florem, pau latim deinde uiuidiore succo tumescit uterus, & albentes accipit rimas, nec dũ tamẽ flos est. At cũ se ruptis iam tu/ nicis in patulum capita fuderunt, & uelut fissa in orbem iamq; eorum uidetur maturitas, & ignotus occasus est. Etiam sine uentis quoq; soluta natura, labitur gratia, nec quisquam est flos nisi nouus. Quare si dicerem, abstulere peritura, et quæ protinus humi iacuissent, in usus hominũ conuersa, inauditus tamen liuor uideretur etiam apibus in uidere. Nunc uero differendum mihi est, quàm momento sa sit huius animalis rapina. Nescimus qua pernicitate ple runq; uix cõtactis floribus reuolet, discurratq; per singu/ los uelox experimento, quam etiã ubi immorabãtur, libra tis pendeant alis. Quis unquã quod ferentẽ apẽ uiderat, ubi deesset, inuenit? Quantulũ uero est, quod ex his manu

consitis

consitis floribus, legant? Prata syluæq́;, uel maturæ fluctibus uites, & fragrantes thymo colles (quantum coniectura suspicari potest) pabulum ministrant. Non ex omnibus floribus carpũt utilia operi suo, sed in omnibus quærunt. Præsens et quidẽ protinus illa redditur merces, quod omnibus quibus insedere, odorẽ mellis inspirãt, et breui contactu uim sui relinquũt. Hoc tu damnũ intelligis, hoc ueneno uindicas, quod mehercle inhumane etiam fumo prohibuisses. An nõ te solus uicinus colui? Non frugũ mearum primitias omni uere misi? Nõ si quis ceris nouis cãdidior incidit fauus, tuis reseruatus est mẽsis? Cum paruis mediocritate munusculis illa semper adijceretur commendatio: hoc tibi mittũt apes meæ. Puto relata est mihi gratia. Admonui, inquit, et ut trãsferres denũciaui. Idcirco contumacem merito punisti. Non enim uideo quid alio patrocinio tuo cõferat hæc denũciatio superuacua, si nõ licuit tibi facere quod queror, iniusta: si licuit, iusta, aut sine ista, aut nec cum ista quidẽ ualeat? Pudoris uero quod uelamẽtum est, male audere, culpã defendi superbia? aut tandẽ tuas pecudes quamuis diffusa stabula non capiẽt, tibi omne armẽtis mugiet nemus, tu gregibus arua sulcabis, et ad excolẽdos agros ꝓcedet ignota etiã uillicis familia, tuis horreis populi annona pendebit, nec tamẽ inuidebimus, ne quisquam tã graue putabit sibi istud fortũæ tuæ põdus, nos si paucas apes intra angustias paupis horti cõposuim⁹, quæ tamẽ nobis mella faciũt, id prorsus indignũ ferendũ est, et quod nunq̃ fando cognitũ est, uicinus diuitis paup molestus est? Adeo parũ est plurimũ poßidere, ut cũ seruis quoque uestris habere peculiũ liceat, inuidiosũ nobis putetis, quicquid egestatis nomẽ excesserit? Tãto ne his in hac ut

mus æquißima libertate, legib. uiuimus, ut nobis habere medelā non liceat, uobis liceat habere uenena? Postremo quidem diuitis patrocinio nō putaui iudices respondendū, nisi rideri uestram maiestatem contumeliosa defensione nō ferrem. Vltro enim, inquit, ad mortem uenerunt apes tuæ. Ita planè. Alioquin ut uenenum florib. dederas. Impudentiæ ne iudices eius aßignem, si hoc mihi apud uos obtinuerit, an stultitiæ si sperauit? Si uenenū homini dedisset, diceret ipsum labijs admouiße pocula. Si percussorem posuisset in saltu, ipsum in insidias ultrò ueniße clamaret. Si telū abiectasset in tenebris, illatum sua culpa contenderet. Ego iudices qd dico? Duo eße sola quæ omni in crimine spectāda sint, animum & euentum. Quid animus diuitis fuit, cū uenenum sparsit? ut apes perirent. Quis euentus? perierūt. In summa iudices, quis dubitet quin damnum ei sit imputādū sine quo non accidisset? Intelligo neq; prudentiam uestrā fidē ac religionē egere exhortatione uere iudicandi. Quid moror igitur? Tenet me dolor, et assuetæ uoluptatis desideriū. Sunt quædā in hac causa, quæ sarcire pœna nō poßit. Maior forsitā materia uideatur affectus. Si pauperes amare nisi paria nō possumus, et necessario nobis pretiosa quæ sola sunt, animū meū extinctæ unius horæ momēto tot animæ mouēt, ꝙ perierūt de me bene meritæ. Quin ipsum leti genus addit indignationē, uenēo perierūt. Quis hoc ulla satis prosequi poßit inuidia? Apes ueneno. Hæc illis gratia refertur, quod fructibus nostris inuigilant, quod quotidiana statione laboris aßidui ne damno quidē submouētur. Nā & cætera animalia uidetur mihi natura usibus nostris genuisse, hæc etiā delicijs, cū eo ꝙ in illis quæ uel scindēdo solo, uel maturādo itineri comparamus, mul-

tus

tus ante redditus insumitur labor, & cum perdomanda, cum alenda sint, nihil tamen poßunt sine homine, & tantum coacta prosunt. Apes faciunt iniußæ fauos sine ullo rationis humanæ ministerio totus fructus ultrò uenit. Adijce quod cætera animalia, aut satis incurrunt, aut uitibus nocent, primaq́; ut fama est, hostiæ causa pecudi fuit læsa fruges. Harum ita innoxius per prata syluasq́; discurrit labor, ut tantum factum opus appareat. Qua satis digna prosequar laude? Dicam animal quodammodo paruum hominis exemplar? Hoc humana excogitare nō potuit solertia. Etiam ratio nostra, quæ sub terris lucrum inuenit, quæ maria inquisitione sua sideribus immiscuit, hoc tamen efficere, consequi, imitari non potuit. Venena potius inuenimus iam primum futuræ laudabilis uitæ digna principia. Non illas libido progenerat, domitrixq́; omnium animalium uenus, uiq́; homines in excusationem sui fabulis tradiderunt, etiam deorum posteritas has regnis suis excepit. Abest inimica uirtutū uoluptas castis sine labe corporibus. Solæ omnium non edunt fœtus, sed faciunt. Ipsæ paulatim sicut stipatæ sunt per mella uiuiscunt, & ut oportet animal laboriosum, ex opere nascitur. Inde ut adoleuit iuuentus, & ad similes labores ætas roborata conualuit, relinquitur liber parentibus locus. Et ne coacta in angustum multitudo noua turba laboret, quasi habita uerecundiæ ratione, cedit populus minor, suspensumq́; proximis ramis examen humanas manus expectat. Acceptas cum fide colit sedes. Et cum ingenia nostra, quæ nos scilicet ambitiosi nostri æstimatores proxima diuinis credimus, ad percipiendas disciplinas multo labore desudent, nulla apis nisi artifex nascitur. Quid credas aliud quàm diuinæ partē

mentis his animis inesse? Quid præcipuum referas? Non ut cætera animalia per pastus uaga incertum quieti capiunt cubile, noctis arbitriò semper habitatura, sed tutas sedes continent, urbes tectis, turba populos imitantur. Non ut feræ uolucres, non ut præsentis modo cibi memores in diem uiuunt, duraturus hyemi reponitur uictus, & repletis uere cellis tutus annus est. Etiam cum ad humanos usus opera subducta sunt, reparare amissa contendunt, & labor damno incenditur, & nunquam deficit animus antequam locus. Quid quod inter animalia quæ non uerba coniungunt, non uerba rationis inuicem negant, tantus operis cõsensus est, tanta difficilimæ rei, laboris concordia? Non humano uitio in proprios quæq; usus lucrum ducit, in publicum uiuitur, et communes opes congeruntur in medium, nec fas est delibare gustu, priusquam plena horrea securos spondeant menses. Quis porrò tantus ardor operis, quæue officiorum partitio, ut aliæ congerant onera, aliæ accipiant, aliæ liniant? Quæ seueritas in castiganda inertia? multa dictu uisuq; miranda, præuidere tempestates, nec dubio se cœlo tradere, nec ultra uiciniam nubilo tendere. Nã si leues iniquior aura rapuit, ad dirigendos in destinata cursus modico lapilli pondere librare pennas. Illas maiorum pectorum totis pro rege castris proccurrere, & inire bella, mortemq; honestã pro duce oppetere. Adijce, quod si quis aut ætas longior, aut morbus oppreßit, efferuntur prius corpora, posteriorq; operum quàm funerum cura est. Quid illigare cruribus flores? quid ore succos in publicum ferre? Me tamen ipsius operis præcipua admiratio subit, non est temere, nec fortuitam figuram, & sedes modo reponendis cibis quæsisse credas, rudis cera compo

nitur,

nitur; accedit usibus inenarrabilis decor. Nam primum te nacibus uinculis fundamenta suspendunt, tum ab exordio in omnem partem opus æqualiter crescit, nec quicquam ex inchoatis paruum est, quod nō sua portione perfectum sit, iam nec alia parte opus esset. Gemina frons ceris imponitur, & cum foraminibus tantū spacium detur, quantum ad generāda examina puram spem capiat (ipsi enim sibi inuicem anguli hærent, & ita mutuo uinciuntur atq; alligantur, ut quod uoles id medium sit) his textis ne uniuersi mellis effluat pondus, intersepta onera cluduntur. Quis nō stupeat hoc fieri posse sine manibus? nulla interueniente doctrina hanc artem nasci? Quid non diuinū habēt, nisi quod moriūtur? An uero autorē uini Liberū colimus, primitiæ frugū Cereri referūtur, inuētrix oleæ Minerua narratur, mella genuiße minus est, & interponenda gustus uoluptate tantum effecisse, quantū ne ipsa quidem rerum natura per se potuit? Ad plurimarum incursus ualitudinum remedium est, & præsentißima medicina. Nam quod ad cibos quidem pertinet, diuites uiderint. His animalibus aliquis insidiari potuit, & insidiari quare mella facerent. Hæc pestiferis succis exquisita per fraudem morte confecit, & quod sit indignißimum quo facilius deciperet, fortasse uenenū melle permiscuit. Quæ tam inhumana crudelitas? Quis tam inauditus liuor? Nihil enim est quod utaris patrocinio tuo diues: paucorū damno foliorum doluisse te simulas. Dum meas apes occidere uis flores tuos inutiles fecisti.

Argu/

Argumentum Declamationis XIIII.

Meretrix amatori suo pauperi dedit odij potionem. Adolescens desijt amare. Accusat illam ueneficij.

Pro iuuene contra meretricem.

SEntio Iudices hanc quoq; calamitatibus meis accessisse nouitatē, ut uobis nondū uidear odisse. Nec me præterit plurimum perire de nocentißimæ potionis inuidia, dum me putatis adhuc impatientia priore miserum. Quæso tamen uel hinc totam delati sceleris probationē grauitas uestra prospiciat, quod dolori meo querelæq; non creditur, nec amo qui accusare possum, nec odi qui amare mallem. Quid est aliud quod bibi quam uenenum? Licet igitur nocentißima fœminarum rideat quod accuso, & in manifestißimi sceleris cōfeßione per ludibriū malorum euadere tentet meorū, non hoc est quod hodie me torquet ac lacerat, quod à deterrimæ mulieris charitate disceßi, sed quod remedij mei patior dolorē. Fidem iustitiæ, fidem seueritatis humanæ, ne meretrici prosit, uel quod præuaricatione uideor explicatus. Pro me forsitan fuerit, ut amare desinerem, contra me inuentum est, ut inuitus odissem. Hoc primum itaq; iudices à clementia publica peto, ne quod uidetis tristem habitu, dirūq; conspectu, uerbis asperum, contentione terribilē, mores putetis. Hæc est illa sanitas mea, hic omniū in hac corporis mentisq; dierum noctiumq; feritate, ille modo lætus, ille (si creditis) nimiū remissus amator excandui. Miseremini iudices, ne uobis uenefica si[...]ponat, tanquam hoc mei charitate commenta sit. Su[...] animū, suum tantum secuta fastidiū est. O dij, potionem contra se nemo dabit homini, nisi quem oderit. Quæso itaq; obtestorq; uos sanctißimi uiri, ut calamitatis

tis meæ penitus uelitis æstimare mensuram. Perdidi infelix quod quãdoq; potui amare desinere, patior necessitatem rei, quàm breuiter utiq; noluissem, excogitatur contra animum futuramq; rationem, ne quod relinqueretur meus esset affectus. Iterum cum meretrice compositus sum, rursus in se cogitationes meas, rursus retorsit oculos & hominẽ quem ab incõmoda charitate uel satietas, uel ætas, uel fortunæ suæ fuit dimissura conditio, ad perpetuam impatientiam uiribus nimiæ diuersitatis implicuit. Hoc solum insanabile mortis genus est, ut odisse cogaris. Festina ad comploratione̅ præsentis doloris animæ, festina, sed te à prioribus malis recens abducit indignitas, altius gemitus altius querela repetenda est. Cum meretricis sit quod amator odi, cuius putatis esse quod pauper adamaui? Non quidem ego iudices ex illis unquam fui, quibus nobiles opes affluentes indulsit fortuna diuitias, quorum felicitas capere posset in amore luxuriam. Habui tamen unde ad uitæ necessitates, concessa gaudia, parca mediocritate sufficerent. Ideoq; meretrice tantum, & quæ certissima est in uoluntate frugalitas, una fui semper eademq; contentus. At ista seria, grauis, quæ nunc amari recusat, ô quàm uoluit amari, quibus artibus, qua calliditate miseram simplicitatem meam solicitauit primum, deinde tenuit, donec quantulamcumq; substãtiam in huius sinus credulus, iamiamq; securus amator egererem. Iam frustra captauit uideri miserari conditionem in quam nos ipsa detraxit. Breuiter totum nocẽtissimæ mulieris accipite facinus, pauperem me fecit, deinde ferre non potuit. Siue enim iudices, communium, quæ ad corrumpendas expugnandasq; mentes excogitant ingenia, meretricũ placuit experimentum, & in me

me tentatum est, quantum quis amare, quantum quis posset odisse, seu mulier omnibus exposita mortalibus, uanitatem fastidio mei despectuque captauit, ei fama inde quaesita est, ut à solis uideretur amari debere diuitibus. Non erat profecto quod paulo ante patiebar, iam tunc noster affectus, quod scortorum foribus haerebam, quod (si istis creditis) paupertatem in lupanarium obsequia transtuleram, pallor & deformis macies inde ueniebant, unde nunc quod excandesco, quod fremo. Nunquam hoc tantum meretrix sit, quemadmodum non ametur. Quod negari igitur iudices non potest, uirtus homine firmius, mente constantius, quod immodico ardoris aestu, & exudante impatientia posit etiam recusantis animi dolorem compescere, diris utique carminibus & feralium praecantationum terrore permixtum, lenitate uultus, et blanda porrigentis dissimulatione protectũ, iam perustis, iam laborantibus uisceribus infudit, & hominem solatijs potius ac molliũ remediorum ratione tractandum exsperauit ira, dolore conclusit, magnaq; miserum commutatione renouauit. An fecerit iudices ut amare desinerẽ, uos aestimabitis, fecit ut amare mallem. Explicitum me putatis, & ab incommodo hilariorem dimissum? Nunc nunc me fateor debere sanari. Habet aliquod solatiũ quisquis in amore miser est. Lenior est calamitas cui blanditur aliquid de uoluptate laetitia. Nũc infelix uror ac laceror, nũc me retinere, nunc regere non possum. Crudelius est odisse meretricẽ. Veneficij ago. Seposita paulisper iudices noxiae potionis inuidia, non ne uobis uidetur implere sceleris fidem, quod abstulit fidem conditio personae? Veneficium iudices tota uita meretricis est. Parum se lenocinijs parũ putãt agere mendacijs, & cum omnis

omnis ad expugnandas mentes cura collata sit, non sufficit tamen ut de sui charitate corpori credant, in hoc noctium dierumq; solicitudo consumitur, quemadmodum de libidinibus fiat affectus, qua ratione transcurrētia quotidie desideria teneantur, ne cui prosit offensa, ne quem explicet pudor, ne quem satietas aliquando dimittat. En quàm putetis ignorare quibus uincatur oculis, quæ per imcommoda desideria flagrantes mentes corrumpat primum, deinde consumat, cum sciat quibus oscula, quibus arctissimi rumpantur amplexus, quæ pro lætitia dolorem, pro blanditijs gaudijsq; tristitiam præcipiti uelocitate substituat. Infinitum est quantum ex hoc medicamento deprehendi possit notitia peiorum, nemo scit tantum remedium. Tentat iudices mulier impudentissima sceleris inuidiam nomine potionis effugere & uenenum negat esse tantum, nisi quod occidit. Facinus est iudices euadere nocētes, quia iam facinus plura deuitat. Quid refert animo noceat aliquis, an membris? Eodem scelere porrigitur omne quod non licet. Vnum quodq; ex his quod datur uenenū est. Excusatio mehercle adhuc pro sexu tuo, pro cōditione mulieris, sed ut illa nosses gratia tui, desideriumq; posset ingerere nolētibus, excogitasti per quod maritos à coniugū charitate diducas, per quod iuuenū mentes abiungas ab alijs fortasse meretricibus, odij medicamentū unquam ideo tantū meretrix habuit, ut illo contra se uteretur. Me quidem iudices si quis interroget, in cōparatione ueneficij de quo queror, minus odisse debeat, quod occidit. Et siqua ex ipsis quoq; mortiferis mitiora sunt, quæ statim tota uelocitate grassantur, & dolorem inter exitum uitamq́ue non detinēt, ita crudelius quod sic ordinatur, ut corporis parcat inuidiæ.

uidiæ, & sit tantum animi uenenum. Quid ais? non est nõxium uirus nisi quod occidit? Quid ergo uocaremus illud quo lumina sola raperentur? Quo pars aliqua membrorum debilitate languesceret? Tu te ueneficam negas, quæ potes potione facere, quantum offensæ, quãtum ira, quantum dolor? Amabit cui permiseris, execrabitur ille quem iusseris, accipient à te desideria nostra ortum finem, modum. Sanè et amor & odium naturalis uideatur affectus, ueneficium sunt cum iubẽtur. Quid quod non potest non habere uim ueneni, quod contra uoluntatem homini datur? Video cur sibi medicina ꝑmittat corporũ uitia membrorumq; morbos infusis medicaminibus expellere, & sine animæ spiritusq; contagione, quæcunq; extrinsecus acciduntm, potione uincuntur. Non potest ullus affectus sedibus suis per uirus expelli, nisi totorum concußione uitalium, & cum anima constet ex sensibus, quæcũq; auferre tentaueris, illa statim prima nostri parte prioribus retento confectoq; quod petebatur, reliqua quoque uiribus uicinæ tabis expirant. Quædã formæ medicamina possunt aliud uocari quàm uenenum, dare quod non licet, non est aliud quàm ueneficium. Quantum nefanda de pœnis humanis excogitare potuisti? Innocentius mehercule fuerat ut amaret aliquis inuitus. Potionẽ excogitasti qua bella committere, qua se totum humanum genus posset odisse. Potest efficere ut non ament liberos parentes, ut propinquitates, ut fraternitas, ut amicitia se collidat. Odij potionem nemo accipit, nisi contra hominem, quem non debet odisse. Tentat hoc loco nocentißima fœminarum de scelere suo facere beneficium. Meretricem, inquit amaueras. Differo paulisper iudices affectus huius excusationem.

Dij deæq;,quantum in hoc contumeliæ est,quod sibi meretrix uidetur adamata. Tu tibi cuiusquam affectus censoria grauitate præstabis? Tu tibi æstimare permittis,quam frequenter aliquis lupanar intret? Tu cui non licet excludere debilitates,fastidire sordes, exposita ebrietatibus,addicta petulantiæ,& quæ nouissima uilitas est,noctibus populoq; concessa,mores iuuentutis emẽdas? Aequiore animo feras,ut meretrix uelit adamari. Eras, inquit, amator et pauper. Volo iudices sic apud uos paulisper agere,tanquam in hoc me affectu propinqui amiciq; castigẽt. Non ego alicuius matrimonij corruptor inuigilo , nec efferas cupiditates per illicitos duco cõplexus. Inuẽtas credo meretrices , ut esset aliquid quod liceret amare pauperibus. Nullam ego circa corpora ista cõsistere impatientiam puto . Diliguntur immodice sola quæ non licent. Vt in furorem charitas aliqua conualescat , opus est difficultatibus. Breuis de concessis,sed statim satietati uicinus affectus est. Non fouet,non nutrit ardorem concupiscendi, ubi frui licet.Et quæcunq; in mẽtibus circa permissa conualescunt, non sunt desiderij, sed uoluntatis . Hoc ipsum tibi mulier obijcio, quod nos in fabulas sermonesq; misisti. Solus debet amare meretricem,quem meretrix oderit. Pauperi dedit odij potionem . Quid illam putatis dedisse diuitibus? Si mehercle repente nobis contingerent opes , iterum nos in sui charitatem alia potione reuocaret , & ista nunc seria,grauis uellet impatientia priore retinere. Meretrix pauperem amatorem propter se tantum non potest pati. Amanti, inquit, dedi. Hoc si remedium est, detur scienti. Prima pars sanitatis est , ut libenter accipiat. Quinimo cur non potius datur amaturo? Quanto me-

lius, quanto prouidentius, & minore bibentis dolore constabit, ut adhuc labentem aggrediaris animum, ut tum adolescentis ardoris impetus in paruis extinguatur elementis. Eo tempore das potionem quo pariter duos patiar affectus. Aliam impatientiam paras, & accipio odium quia iam amorem ferre non possum. Non desino, sed esse aliud incipio, nec emendor in amore, sed transferor. Illa uero sunt remedia quæ fugatis morbis causisq; languoris postea non sentiuntur, & ea tantum innocenter dabuntur, quæ potentiæ suæ qualitate consumpta desinunt, cum profuerunt, tu mihi dedisti quod semper exasperaret. Perpetua res est odiße sine causa. Ducam licet uxorem, te tamen odero, in peregrinas expeditiones patria dimittat, te tamen cogitationes sermonesq́ue respicient. Quid interest quemamodum possederis animum meum, quemadmodum mihi à te non liceat abire, discedere? Fecisti ut te ubique persequar, ut meis fortaßis manibus inuadam, uelim dare uenenum. Qui meretricem odisse non desinit, amator est. Sed infelix misereris mei. Quid ergo sanitate tam rigida? Paulatim potius ratione compesce, misceantur consilia, blanditijs ueritas temperetur. Alioqui non est quod abigas, quod expellas. Exasperant neceßitates, & in amore contentio semper accendit. Adiuuabit te interim libertas ipsa qua fruar, tempus, satietas, & fortasse amator alius admonens conditionis. Sed inter oscula, inter amplexus, paupertatem non tanquam exploraris, sed tanquam miserearis allega, quanquam quid opus fide, si ne curer ut desinam, si quantum affirmas inuitum miserearis ac diligis? Amatori unum remedium est, amari. Si tamen necessariam putas emendationem, quàm multa

multa sunt amantium remedia citra uenenum? exclude, di-
mitte, fastidium posset quantum non posset præstare pau-
pertas. Fac ut me potius ipse castigem, ut erubescam, ut
aliquando desperem. Is tantum in amore sanatur, qui
quod desinit sibi debet. Homo igitur qui meritò indigna-
rer, si hoc tantum fecisset aliquis, ut diligi desinerem,
quanto iustius queror, factus cum iam sum alius infelix,
alia patiens? Decipiunt uos rerum falluntq; nomina, &
ille qui odit, de amore miser est. Non refert animi quid
nimium uelis, et inter sanitatem languoremq; nihil inter-
est, si utrunque ferre non possis. Frustra mihi quisquam
blanditur remedio, cuius patior tormenta, cruciatus.
Aliud est ut amare desinas, aliud ut oderis. Recessisse nūc
me tantum putatis ab amore meretricis? Ablatus est mi-
hi ille hominis melior affectus, perdidi miser quicquid
est unde gaudium, unde uenit uitæ tota lætitia. Amor ille
per quem rerum naturæ sacra primordia totiusq; mun-
di elementa creuerunt, qui tenet nunc figitq; rixantia, &
de contrarijs depugnantibusq; seminibus molē perpetuæ
societatis animauit, fugatus electusq;. Non habeo infelix
affectum, quo quādoq; possim ducere uxorē, amare libe-
ros, appetere amicitias, sperare conuictus. Quisquis odij
medicamentū biberit, unū fortassis oderit, sed amare nemi-
nem potest. Dij immortales quid ego hausi? quale uisceri-
bus uirus ingæstum est? Non fuit illud unum uenenum, bi-
bi miser execrationis quicquid totius mortalitatis ira cōtu-
lerat, quod erat omnium furorum, omniū serpentium con-
gesta rabies. O dij, medicamentum quid aliud est quam
assiduus animi labor, perpetua tristitia, & homo ab om-
nibus gaudijs in contubernium doloris adductus? Fie-

ri non potest ut uirus tam impotens semel in uiscera receptum sit, & in unum tantummodo sensum, mandeturq; quousque dominetur. Ecce iam mulier odi, quid tamen adhuc facere illud in uitalibus putas? Paulatim se necesse est per totum diffundat animum, & quamuis primo statim haustu illud expugnet in quod datur, breui tempore in nominis sui potẽtiam omnes reliquos stringit affectus. Medicamenti cui tantum contra animum primum licet, prima fortaßis uis erit odium, exitus iste, ut uenenum sit. Respondere iudices illis libet, qui me paulo ante dicunt in amore fuisse miserabilem. Quanto crudeliora, quanto grauiora patior, qui dicor explicitus? Modestior cũ amarem, & quietior fuerat sanè pallor in facie, sed ipsa quoq; comis, optanda tristitia. Inueniebam colloquia, merebarq; sermones: nunc me omnes fugiunt, auersantur, oderunt. Tum frequenter à lupanari diducebat pudor, abijciebat occursus, nunc publica detinent, conqueror, aßisto, conuicior. Proh miseranda conditio, rideor ubiq;, narror, ostendor, ego sum tota ciuitate meretricis inimicus. Si patior miser illas lupanarium insultationes, illa corriualium maledicta conuicia, non possum satis tormentorum exprimere mensuram. Odi, nec unquam uisus sum magis amasse. Intelligitis puto iudices hominem qui tantum ad uos detulit animi mentisq; cruciatus, & pro uita queri. Sed potio infelix, quicquid est per quod paulatim proficitur ad mortem, aßidue mecum rixatur affectus, & breui necesse est, consumar. Quotidie uincor. Quæ putatis esse tormenta, quem dolorem, cum mens uetatur oculos sequi, cum à luminibus suis animus abducitur? Quod non proficit, hoc superest ut occidat. Me infelicem, si uenenum istud

non

non habet mortem, si mihi inter hos dolores longior uita ducenda est, cur ego post hoc animi uices commentaq; prospicio? Si meretricis impatientiæ omnia licent, hoc erit remedium, ut amare rursus incipiam.

Ex superiore argumento Declamatio. XV.
Pro meretrice contra iuuenem.

ETsi Iudices ita à natura comparatum est, ne sit ullus iustior dolor, quàm beneficij sui perdidisse rationem, nihilq; grauius afficiat conscientiam bonorum, quàm quotiescunq; nulla merita ceciderunt, non efficiet tamen nefandum præsentis reatus indignumq; discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quod illam pauper accusare iam potest. Timuerat infelix ne remedio suo sic repugnaret pauper, ut magis amaret, ne iuuenis in omni genere animi contentiosus ac pertinax, potionē illam dolore coactæ sanitatis expelleret. Bene quod & terribilis & minax est pauper, quod pœnam nostram, quod sanguinem petit, non expectes ut statim gratias agat qui sanatur inuitus. Nobis tamen iudices hodiernam pauperis mentem non prima fronte tractantibus miserrimis iuuenis nondum uidetur explicitus, et si bene prioris ardoris impatientiam noui, quod maxime facit, ira, non odium est. Alioqui si profecisset remedium, & à pristino furore iam liber animo intellectum sanitatis admitteret, omnem adhuc puellæ uitaret occursum, non sibi crederet ultionem, et ipsum quoq; iudicij timeret adire complexum. Deprehensa est puto nouissime potionis superuacua persuasio. Amat iudices, amat, qui queritur quod non ametur. Quid agam iudices hoc loco? sub quo temperamento defensionem peri

elitantis agrediar?timeo ne si cœpero simplicißimæ puel-
læ laudare mores,referre probitatem,amare rursus pau-
per incipiat,Siue enim iudices malignitas est persuasionis
humanæ formam uacātem uocare meretricem, seu miseræ
nomen id imposuit aliquis amator : cui cum coporis bo-
nis fortuna non dederat, unde seueri matrimonij castitati
sufficeret,laborauit necessit atum suarum custodire probi
tat:m.Nullius unquam per hanc matrimonij turbata con
cordia est.Nemo quæstus est pro filio pater.Nemo exhau
stus facultates in auidißimos sinus pænitētiæ dolore defle
uit . Tentet licet ingratißimus iuuenis inuidiam miseræ
facere prioris affectus, non poterit obijcere meretrici,&
quod amarit,et quod amare desierit.Ne quem igitur accu
sator ac prima fortunæ suæ comploratione decipiat, tan-
quam meretricis charitate cōsumptus sit securi estote pro
innocentia nostra,talis incidit, talis adamauit,nec habuit
quod perderet in tam immodico ardore,nisi mentem. Vi-
distis enim notißimum tota ciuitate miserum. Cum lupana
ri noctibus diebusq; deseruiens, et quamuis indulgentißi-
mæ puellæ simplitate frueretur,modo tamē maledictis ob
probrijsq; uulgi,modo crebra riualium contentione pul-
satus,abigi tamen cōpesciq; non posset,mouit mitißimam
puellam hic infelicis affectus. Laboranti prima sui uoluit
facultate succurrere,sed quicquid indulserat, fouebat ar-
dorem, quæq; in hac impatiētia,prona persuasio est,quia
nihil præstanti meretrix tam sæpe contingeret,amator sibi
uidebatur . Postquā nihil miseratio,nihil ꝑficiebat huma-
nitas,tētauit asperitate discutere.Poposcit, exclusit.Non
defuerūt misero preces, adhibita sunt ex ipsa iuuenis con
ditione consilia. Sed ista uincebat, & uires amoris impe-
dimenta

dimenta perdebant, donec intelligeret hominem qui expli
cari ratione non poterat, necessitate seruandum. Puto iu/
dices frustra male audit in immodico pauper ardore. Me/
retrix magis amauit hominẽ, à quo noluit amari. Consum
ptis igitur optima fœminarum cunctis indulgentiæ seue/
ritatisq; consilijs, dum apud omnes de pauperis sui amo/
re cõqueritur, incidit remedium, quo iam dicebatur alius
amator explicitus. Quæ prima igitur medicamenti pari/
ter ac dantis integritas est, nõ negatura porrexit, adiuuit
deinde quod dederat, imperauit sibi ne quas admitteret
amplius preces, ne querelis aßistentis, ne lachrymis mo/
ueretur, exclusit. Vultis scire iudices ubi sit medicamenti
quod obijcitur totus affectus? Quisquis odium dedit, om/
nia post hoc facit, ut debeat amari. Quando iuuenis hoc
melius in forum aliquãdo uenisti? Incipis agere seriũ, gra/
uẽ, iã leges, iã iura loqueris, cõuiciaris maledicisq; mere/
tricibus. Hũc tu animũ modo inter libidines ac scorta per
debas, macie notabilis, pallore deformis, solaq; impatien/
tiæ tuæ fabula notus. Perieras infelix nisi bibisses uenenũ.
Veneficij agit. Credã mehercle iudices ad subscriptionem
huius immanitatis expectasse publicæ, se ueritatis aures
quódnam seculo nefas nunciaret hic gemitus, quæ prosili
ret orbitas de nouercalibus quæsitura cõmißis, quem pe/
stiferis hæredem medicaminibus enectum tristius complo/
raret affinitas. Non pudet ergo quod uacatis lupanarium
quærelis, et ad uos deferũtur amantiũ rixæ? Videtis hunc
accusatoria fronte terribilẽ? oscula poscit, destitutos queri
tur amplexus. Vultis uos abire potius in uestra secreta,
ibiq; gaudia querelasq; mutata cõuersatione consumere?
Non agnoscũt leges ac iura miseros. Hic audiũtur seriæ

calamitates. Non est ultione dignus, de quo potest efficere meretrix ut queratur. Et quando unquam iudices audistis de ueneficio uiuum querentem? Facinus hoc semper ex mortibus accepit inuidiam. Si latrocinium probes, cruore, uulneribus: si sacrilegium, spolijs numinum, prædaq; templorum: ita ueneficium si arguas, oportet ostendas putre liuoribus cadauer, inter efferentium manus fluens tabe corpus. Vt iam istud obijcere poßit & uita, debet aliquid esse passa, quod inuidiā mortis imitetur. Veneficium uoca quod cæcitate grassatur, quod in aliqua deprehenditur debilitate membrorum. Profer agedum corporis notas in quas se noxiæ potionis uagus feruor effuderit, ubi depasta senectus uisceribus sæuitura consederit. Aspicio par laboribus corpus retinere sua ministeria, sufficientem animum serijs actibus, accusatoria firmitate robustum. Crede iuuenis omnibus, qui te modo noueramus, nūc acrior erectiorq; resedit in sensus uigor, in membra sanguis, uiribus uelut nouæ iuuentutis exultans. Bibisse te medicamentum probare non posses, nisi meretrix fateretur. Quod si permittitis iudices, ut quicquid extra consuetudinem datur, ad huius uulgi referatur infamiam, beneficium male audiendo uitetur sanitatis, statimq; merebitur sceleris inuidiam, quicquid profuerit inuito. Illud tantum noxium uirus uocauere leges, quod non admitteret interpretationis incertum. Iniquißimum est uenenum uideri quod in potestate bibentis est an sit remedium. Sentit iudices iuuenis crimen quod detulit, nec nomine, nec affectu scriptionem legis implere, itaque ex uocabulo mulieris quærit inuidiam. Meretricem, inquit, accuso. Nescis, mihi crede, iuuenis sceleris quod detulisti qualem mihi debeas probationem

bationem. Rem expecto mehercle, ut sit ante omnia mi-
nax uultus feralis habitus, horreant squalore crines, rige-
at super nefandas cogitationes efferata tristitia. Facinus
quod dicitur inquietare superos sidera diris agitare car-
minibus, tumulos, busta scrutari, & amputatis cadaueri-
bus ipsas in scelus armare manus, fieri non potest ut auto
rem suum non statim primo prodat aspectu. Vides uenefi
cæ non horridos uultus, placidamq; faciem. Si cogitatio-
nes, si consilia pertractes, sola cura de forma est, omnis in
hoc collata meditatio, ut solicitet aspectu, sermone detine
at. Audio subinde exactas mero noctes, tua mulier conui-
uia perditas amantium rixas. Meretricis unum uenefi-
cium est, ne desinat amari. Nunquid inique iudices in tan
ti sceleris subscriptione deposco, ne nominibus reos ueli-
tis æstimare, sed moribus. Venefica tua quid prius unquã
quid simile cõmisit? Cuius per hanc expugnatus animus?
Quis queritur iuuenis, quis senex, quis diues, quis pauper
alius? In te ergo sola uenefica, in te tantũ aliud ista quàm
meretrix. Vultis integritatem puellæ breuiter probem?
Hanc quam nunc detestatur, accusat amare mallet. Om-
nia iudices facinora, nisi fallor, causas uel de cupiditate,
uel de simultatibus trahunt. Quod odium de amatore me
retrici? Quæ præda de paupere? Odiũ, inquit, accepi. Et
quid iudices? Satis me contra infamiam ueneni uel solum
medicamenti nomen absolueret. Nec inuenio cur debeat
idem uideri, quod non potest idem uocari. Agedum iuue-
nis potionis imple huius immanitatem, dic, odium accepi
contra coniugem, contra liberos meos, ut à sacris auoca
rer affectibus, ut pignora sancta despicerem. Illud odi-
um in meretrice facinus est, quo utitur in sui charitatẽ. Ita

uel hoc solum sufficit excusationi, quod illa contra se tan
tum dedit. Odium, inquit, accepi. Nunc te hic reposeo iu/
uenis inuidiam, quam fortunæ nostræ paulo ante faciebas
dic, meretrix dedit, prostituta porrexit. O quàm timuerã,
ne diceres amatorium sibi. Consurge agedum iuuenis, et
totis corporis animiq́; uiribus imple susceptæ accusationis
horrorem. Est quod audiente tota ciuitate proclames: mi/
seremini mei, adiuuate, succurrite. bibi medicamẽtum cru
dele, sæuum, desij pauper amare meretricem. Iamiam non
inquietis noctibus uagus uilißimi cuiusq; perditos patior
ictus, nec exclusus ante lupanarium fores posterum diem
peruigil amator expecto. Possum nauigare, colere terras,
sufficio militiæ, redditus est mihi animus quo fierem mari/
tus, quo senectuti liberisq́; prospicerẽ. Quantũ dij deæq́;
remedium conditioni bibentis ualuit, fecerat te potio ista
felicem, si diuitem puella. Ita uel hoc non solum iudices
innocentißimæ puellæ pro defensione sufficeret, quod ni/
hil fecit sua causa? Amatorem dimisit, explicuit illa quæ
captare dicitur ut ametur quæ solicitat, quæ corrumpit
affectus. Ingrate, quanta de te potuerit gratia frui. Non
quidem confers pretia, non stipes, sed aßides, sequeris hæ
res, præstas comitatum, fauorem, laudas, ubiq; miraris.
Hinc ergo iam meretricibus, quod illas etiam pauperes
ament, quod facile contingant, quod laboribus exorentur
adeuntium facies, hinc amator ut diuites amẽt, in crimen
maximum captas transferre beneficium. Vt aliquis ama/
re desinat, non nisi ab amante præstatur. Quid ais iuue/
nis? Ita bibisti potionẽ, quæ finẽ cupiditatibus daret, pre/
meret ardorem, desideria restingueret? Abi, recede, dum
puellæ publico generis humani nomine gratias agimus,
quod

quod hoc fieri posse mõstrauit. Furor ille qui, si credimus, numina quoq; detracta sideribus misit in terras, qui de sacris uenerandisq́; pignoribus monstra commentus est, ardor qui miscuit hominũ ferarumq́; concubitus, ferrum, ignes, claustra laxabat, ꝑ interiecta late maria fugiebat, uetatur, perit. Accipite quod magis debeatis stupere, mirari remedium amoris mulier inuenit. Desinite nunc incestum timere mortales, nulla pietas horreat nefandæ cupiditatis instinctum. Quicquid non parentium miræ castigationes non serij propinqui, nõ pauptas, nõ necessitas poterat efficere, haustus breuis, facilis, unus extorquet. O si quis odium posset omnium bibere uitiorum. Felix profecto mortalitas, si reliquos lapsus incommodosq́; mentis errores fas esset infusa potione compescere. Facinus est, quod maximum remedium gratiam sui, autoris uocabulo perdit. Miraremur hominem, qui illud contra meretricem dedisset. Tibi tamen ultra omnes immodica cupiditate flagranti, tibi præcipue succurrendum iuuenis. Cuius homo conditionis adamaueras? Diuitijs opus est, ne simus in amore miseri, et impotentissimi mali difficultates illi fortasse non sentiant, quos contra fastidia cæterosq́; contemptus explicat felicitas magna pereundi. Felix profecto qui non nisi facultates in lupanari effudit. Tu perdis animum, ille æs: tu bibis uxoria, tu lachrymis rogas, pallore blandiris & quod ad pessimum spectat euentum, miserabilis sis oportet, ut amator esse uidearis. Finge te nullum huius affectus sentire cruciatum, id amare te pauper saltem non pudet? homo cui nũ uacaret agere longa lãguoris otia, ægrumq́; non deceret totarum noctium quies excusare non possis, si tantum perdideris dies, cuius census ex manibus, ex laboribus

boribus ſubſtantiæ, quem quotidie poſcit ultra rationem, indies demerſus amentiam patris, felicium oſcula tantum amplexuſq; meditaris, & unde tibi calamitatis huius non poteſt nec uenia contingere, de uoluptate miſer es. Expectandum uidelicet quondo te fames, inopia caſtiget, ſed inter iſta cœpiſti. Quid iam facere poteſt ratio, conſilium? Odio ſanandus eſt, quem non explicat quod pauper adamauit. Non tamen intelligere poſſumus te, non ſolam fuiſſe paupertatem, iterum non opes tantum tibi, non facultates defuerunt, non erant quantum uideo, propinqui, non amici, alioqui illi te potius noſtra potione ſanaſſent, uel ſi ignoraſſent huius graminis uires, uinculis nexibuſq; tenuiſſent. Quid blandis affectibus impotentiſſimum eludis affectum? Datum eſt remedium dolori, qui ſæpe egit in laqueos, in præcipitia compulit, qui cruciatus laborantis animæ uulneribus emiſit. Quantum amori in hominem liceat, illi magis ſciunt, qui amantur. Iunge nunc cum fortuna tua conditionem mulieris adamatæ. Incideras quidem miſer in puellam minime ſuperbam, minimeque difficilem. Quiſdã tamen nõ poſſumus circumire meretrices. Quàm multa pro illis exigit ſexus, ætas poſcit, ſemper neceſſitas petit corporum, cultus poſcit, triſtiſſimæ ſtationis impatientia. Totos infelix dies lupanarium foribus impendis, ut quando proſtituta pauperi uacet. Contentione munerantium dilatus, excluſus otium meretricis expectas. Negatur tibi complexus, indignatione perſequeris. Contingit, uerum felicitate corrumperis, ſpem gaudia parant, aduerſa contritionem. Ex utraque fortuna deſideria coaleſcunt. Nobis crede qui uidimus quis tibi uni fuit corporis habitus, quis pallor, quàm miſerabilis, quàm pudenda tri-

ſtitia. Quoties tu uenenum bibere uoluiſti? Non eſt igitur iuuenis, quod tibi quæraris illam mitißimam partem humanæ mentis ablatam, non charitatem ſed impatientiam, non uoluptatem, ſed tormenta, non amorem, ſed quod adamaueras perdidiſti. Amoris (ſi ſapientiæ ſequamur autores) antiquißimum numen, & cui ſe naturæ debet æternitas. Sed ille mitis & ſerius honeſtis cupiditatibus, & uiribus ſacræ charitatis exultans, ut qui cuncta priſcæ noctis opera caligine diduxerit primum, deinde miſcuerit. Hic uero quo perditis uiſceribus adhæremus inquieti, laſciuientis adhuc ætatis inſtinctu tumultuoſus ac petulans, telis funereis facibusq; armatus. Præſtat igitur ille mortalibus liberos hac uſitata coniugij pietate, hic inceſta, libidines, adulteria, meretrices. Referam non fabuloſas immodici furoris prodigioſasq; nouitates, conceptum neſcientibus oculis ignoti hominis aſpectum, formã ſuis in ſe luminibus ardentem, uirgines patrum ſenectute flagrantes, mortaliũ ferarumq; uultus uſque ad monſtroſa fœcunditatis onera perlatos. Ex omnibus tamen quæ nobis patientibus extorquet affectus, hoc ſæuißimum patimur, quod nemo uult in amore ſanari. Ego tamen, inquit, amare mallem. Hoc eſt ergo propter quod opus odio fuit. Nihil agebant caſtigationes, nec preces, conſilia perdebantur. Odio debet amator explicari, quem ſanat adamata. Interrogare te hoc loco libet, nunquid accuſare poſſes, ſi quod fecit medicamento puella, feciſſet animo? Licuit te repoſcere quantum numerare non poteras, faſtidire, contemnere. Iam indignaris quod te maluit remedio quàm dolore ſanari. Mulier cui ad dimittendum amorem ſufficiebat ut odiſſet, ipſa pro te commenta eſt, ut illam tu potius odiſſes. Finge tamen ali-

qua

qua remedij tui ſentire tormenta, arrogantiſſime miſerorum, tu autem ſperabas ardoris immodici felicem ſtatim ſanitatem. Quid ſi quæratur æger abſtinentiæ dolore ſanatus? Excuſſa ſunt plerunq; languentium uerberibus redemptaq; debilitate uitia, ignibus, uulneribus interdum profutura graſſata ſunt, & quæ fuiſſent mala ſanitatis, in gratiam remediorum de maioris periculi comparatione redierunt. Vix mehercle contingere poteſt, ut hilares ab hac impatientia lætiq; diſcedant quos pudor, quos ſacietas quos pœnitentiæ ratio dimittit. Nec ſine aliquo morſu reſilitur à malis, quæ uoluptate tenuerũt. Iterum materia amoris eſt deſinere, nec queri. Opus fuit pari diuerſitate, uiribus quantis adamaſti, ne reſpiceres, ne frequenter in media ſanitate ſubſiſteres. Quale tibi remediũ debuerit adhiberi, uel ex hodierno ſenti iuuenis affectu. Pro homine qui poſt odium queritur quod non amet, parum fuit ſi amare deſineret. Audi igitur ingratiſſime, quatenus ad publicas aures ſecreta noſtra proferre uoluiſti. Dedi, quid enim, inquit, facerẽ, quæ remedia tua multa perdiderã? Ferre miſera nõ poterã, quod iã te cœperũt omnes ridere meretrices. Repete agedũ illarũ colloqa noctiũ, quibus te frequẽter alterius, et fortaſſe diuitis amatoris iniuria receptũ inter oſcula amplexusq; monui. Quid miſer cũ fortuna, quid cũ mea cõditione rixaris? Parce neceſſitatibus meis, duo pauperes ſumus. Sed et tu quoties in ſinus meos lachrymis fletuq; reſolutus exclamaſti? Sentio furorẽ, ſed imperare oculis, ſed animum regere non poſſum, quam libenter te mulier odiſſem. Non eſt igitur ingratiſſime mortalium, quod beneficiũ noſtrũ nomine potionis infames. Remedium bibiſti, ſed illud odiũ tuũ eſt. Quid quod furis

conui-

conuiciaris, exclamas? Non est haustus illius affectus, sed amor. Talis fuisti. Aliud sunt, aliud illi, quos in uoluptates superfluentium facultatũ mittit secura felicitas. Improbius pauperes amãt. Sic tumultuabaris admissus, sic moras sic impedimenta ferre non poteras. Maledicebas populo, conuiciabaris intrãtibus. Cuius unquã felicius cõmutata fortuna est, si tunc oẽs oderas, nũc unã pauper odisti? Quin potius iuuenis admittis cõsilij rationẽ? Quid agis infelix? Cur redditã modo sanitatẽ rigore nimiæ contẽtionis exasperas? Prædico, testor, consumis odiũ, nondũ totam mentem uis perfusa possedit, adhuc circa te duo maximi rixantur affectus, adiuua potius, adiuua potionẽ. Cõtra dic agedum quicqd est aliud quod tumultuatur, exæstuat, totũq; sanitas cõponat hominẽ. Tunc te sciemus amare desijsse, cum desieris odisse. Et innocentiã quidem puellæ satis (ut spero) defendimus, magnitudo periculi uocet preces. Consurge agedũ miserrima fœminarũ, reliquam defensionis tuæ partẽ tuere lachrymis. Accusator qd speras? quid expectas? Ad genua tua nõ mittimus eã. Toto licet infelicẽ terrore cõuenias, nõ exosculabitur manus. Mortẽ supremã denũcies, te nõ rogabit. Frustra tibi aliqd de periculo nostro metuq; promittis. Nescis, puella nõ habet odij remedium. Sanè tamẽ uiribus potionis effectũ sit ut accusaueris innocentẽ, sufficit ultioni uidisse pallentẽ, satis est audisse gemitus memineris hãc esse quam tu nõ iuuenis odisti. Quid agis? etiã ne perferes illud pronũciatiõis anceps, illud humãæ salutis incertũ? Numerabis ergo sentẽtias, et si damnaueris, exultabis nefande, gaudebis? Puto nõ adamasti. An et sequeris dum carnifex trahit? Intereris dum hos oculos occisura cõtingit manus, dũ hæc amplexibus

tuis

tuis nota ceruix ad supremos nudatur ictus? Non exilies, non pectus oppones, non fidem hominum deorumq; clamabis? Accipies percussam super palpitãtia membra consistens? Potes hoc uidere? potes hoc hoc ferre? Sanatus es. Quod si quid tristius iudicij huius attulerit euentus, dij rapide pereuntium beneficiorum semper ultores, dij quos iste crudelis in amplexibus puellæ frequenter mœrore, lachrymis, aut finem amoris rogauit, aut mortẽ date nobis iustam de ingrato iuuene uindictã. Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos. Pauper sit, & amet quamcunq; meretricem, & amare non desinat.

Argumentum Declamationis XVI.

Duo amici, ex quibus uni mater erat, peregre profecti, ad tyrannũ applicitisunt. Mater cognito quod filius habetur a tyranno, flendo oculos amisit. Oblata est a iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem præstitutam reuersurum ita ut nisi occurrisset ad diem, de eo qui restiterat, pœna sumeretur. Et iureiurando astrictus est. Venit iuuenis in ciuitatem. Mater detinet ex lege, qua parentes in calamitate deserere non licebat.

Pro iuuene contra matrem.

ETsi sanctißimi uiri olim omnes uideor humanorum pectorum affectus in solam amicitiam contulisse, & patior inuidiam hominis, qui sibi non reliquerit ut amaret & matrem, quoties tamen uniuersam pietatis meæ conscientiam intueor, in qua minimum est, q̃ uideor bonus amicus, non possum non hanc primã electionis nostræ complorare fortunã, q̃ mihi necesse est, aut amicũ relinquere, aut matrẽ. Facinus seuerißimi uiri, facinus fit impatientißimis affectibus meis, quod succuri non potest duobus Excedit omnẽ querelæ meæ cõplorationem, quod tam diuersis meorum conatibus aduersa conueniũt, ut uidear eligere quod non darem miser pro luce matris, qui ut illam ui-

derem amicum dedi. Fidem uestram iudices, ne inter maxi
mas necessitates pereat usus hominis qui paratus est duo-
bus impendi iam hic est tota ratio clemētiæ, ne ibi me de
tineatis, ubi nō prosum. Nec dissimulo sanctissimi uiri pro
ferre me cum maximi, tum incredibilis exempli fidem, ut
non immeritò possim uideri cum matre colludere. Ego ui
deor excogitasse istum colorē, et hoc quod detinor amici
tiæ uocatur infirmitas. Miseremini iudices, tentate me et di
mittite. An uoluerim reuerti, scire non potestis, nisi reuer
tor. Illud sanctissimi iudices, illud affectus meos torquet ac
lacerat, ꝙ sim ingenti expectatione deceptus. Speraueram
futurum, ut hoc loco rem magnā faceret et mater. Paraue
ram apud tyrrannū hanc iactationē, ut me crederet remis
sum, et genus ostentationis adamauerā, ut mirarentur ho-
minis fidem etiā in orbitate. Quo uultis hoc animo feram
quod etiā ut reuertar, amico meo mater imposuit? Et quan
tum ad hāc pertinet, maximū iuuenē decepit, illū qui me-
os crediderit affectus. Non possū iudices litis huius dissi-
mulare facinus, innocētius fuerat ut ego nollē reuerti. Vi
derint sanctissimi uiri, qui receptas nominū persuasiones
uelut aliquā seruitutē charitatis attendūt. Me si quis inter
roget, nullos affectus tantū nasci puto. Et si quis omnia ue
ra ratione respiciat, quicquid liberos, fratres, propinquos
inuicem tenet amicitia est. Homines igitur, quos cum ma
xime incredibiliū rerū loquitur inuidia, sumus sine dubio
non eiusdē pars animæ, non eiusdē pondus uteri et quāto
minus in causis, tāto plus in affectu est. Admirabilior cha
ritas in quam coimus uiribus nostris. Non pudet iudices
hanc fateri persuasionē, minus debetur homini q aliquem
ideo tantū amat, quia necesse est. Ita est iudices, ita est, à pri

mis statim ætatibus in eandem coire uitam, habet aliquem fraternitatis affectũ. Sic effectũ est, ut nos statim fama committeret, et tali certamine coimus, ut si quid accidisset uni, deberet alteri exemplum. Inde est quod & pariter reuerti contempsimus, et quasi facilius esset inter fidos, placuit sub incerto pelagi cohærere. Nec tamen uanitate, nec discursu putetis extractos, magnas & inexplicabiles nauigandi fuisse causas, uel hinc potestis æstimare, quod nos nõ detinuit hic mater. Vtrum'ne igitur iudices sumere de nobis etiam nunc uoluit experimentũ ipsa amicitia, et parum fortuna credit hominibus adhuc tantũ feliciter amantibus? An hæc est magnæ semper opinionis inuidia, ne ulli unquã tam plena cõfeßione laudãtur, ut illos non ipsa quoq; amicitia tẽtare uelit? Litoribus appulsi sumus, homines, quorũ omnia casus fama custodiebat, cõsumitur terrore, qui parẽtibus statim cæcitas est. Hinc illud euenit quod sumus pariter alligati. Sic magis aduersus solutũ carcer inuentus est. Pudet iudices fateri, iã in hoc uictus, iã inferior receßi, ex duobus magis amatur, quẽ tyrãnus paratus est alligare. Quantũ tibi amice debeo? Non potuit nos diuidere nisi mater. Tibi primũ cæcitas nũciata est, tuus hic affectus fuit, q̃ hoc credidit tyrãnus, quid ille nõ fecit, ut rex desiderauerit uicariũ corpus? Amplexus est catenas, spõderi sibi uoluit hominẽ rediturũ per maria, per matrẽ repromisit de incertis tanq̃ de animo suo. Quis hominũ pro se tã multa fecisset? Præstitit inquam, amicus, præstitit rem, quam uidebatur ideo tyrãnus indulsisse, ne fieret, & hominẽ qui in rebus humanis hũc esse nolebat affectum, decipimus dum tẽtamur. Ego nõ inuenio cur horreat mater carcerẽ, quid sibi uelit quasi destinatas operire ceruices.

ces. Non odit me tyrannus, cuius non interest an aliũ occidat. Miserere mater (si quis est magnorũ meritorum pudor) querere quod unũ de cæcitate impatientius ex nobis amaris semper absentẽ, cui tu fortunas, quibus necessitatibus iniicis manũ? Me ad amicũ meũ admitteret alterius catena, et tyrãnus nũc mihi portas aperiret, subsidio nauigium pirata præstaret. Si mehercle ante morerer, ire debebes mater ad diem. Misera non intelligis quãto te magis plus obligauerit amicus? plus debes homini, qui me tibi remisit, ex quo pati non potes ut reuertar. Libet mehercle iudices, libet misereri hominũ, qui me laudant reuertentem. Amicus mihi credidit ut redirem. Ita nunc ego facio rem magnam, ego sum ille bonus amicus, ille mirabilis, ille narrandus. Si qua dicẽtis fides est, facinus mihi uidetur, quod scio me non esse periturũ. Sentit iudices & ipsa mater rem se facere turpissimam, si necessitate detinear. Itaq; mulier quæ adhuc de affectu cuncta fecerat, ad legem subitò conuertitur. Pessima iudices causa matris est, in qua plurimũ lex potest. Liberi parentes in calamitate ne deserant. Facinus est iudices hoc dici homini reuerso. Ita nunc ego contẽno matrem, ego despicio cæcitatis obsequia, homo qui omniũ calamitatũ mearum ambitum in hoc consumpsi ut redirem, qui inter supremas solicitudines non pro me rogaui? Mihi quisquam contumatiũ supplicia liberorum, mihi neglectæ pietatis minatur inuidiã? Bone Iupiter, quanti mihi cõstitit ne malus filius uiderer? Imputẽ tibi necesse est mater quod meum amicũ propter te reliqui ad quem facinus est non reuerti. Nondum iudices necessitates meas nondum amici refero, interim contendo tunc esse tantum legis huius usum, cum, in calamitate soli sunt

parentes. Magnam partem mortalium fortuna dimisit à legibus, nec ulla iura tã tristia sunt ut ea in aduersis patiantur homines. Ego cum me neceßitas rapit, sic habeo queri quasi relinquar. Excusatæ sunt parentibus liberorum calamitates, & si quem lex ista deprehenderit, in alterius fatum transeat necesse est tanquam orbitatem. Quid enim si me detinente matre alter è latere reuocaret, & si bella militem poscerent, si legatum patria dimitteret, ueluti ad propriam descendam neceßitatis meæ complorationem? Si me damnatum pœna constringeret, uidelicet effringeres carcerem mater, inijceres carnifici manum, & perituri filij iugulum autoritate iuris operires? Dij deæq;, quàm longe est lex quæ retinet hominem, qui pœnæ non uenit? Nescis quantum intelligo mater, quantam inuidiam debeant facere liberis parentes, à quibus relinquuntur. Mater quæ se deseri queritur, illud exclamet. Filium meum ciuitas peregrina solicitat, ut amœnos nescio cuius recessus orbis petat, debilitati meæ subtrahit humeros. Iuuenis meus abducitur amore meretricis, & ab officijs ciuitatis uitijs abstrahitur oculorum. Eiusdem modi gemitu filium necesse est persequaris, ut quod detineor obiter, & pœna sit. Non facit ista lex ad liberos qui misericordia detinentur. Vt turpe sit quod recedo, in eo tantum est ad quem reuertor, et ut facinus sit relicta mater, non faciunt nisi causæ relinquẽdi. Homo qui ad tyrannum reuertor, si malo animo relinquo matrẽ, dignus sum qui detinear. Nõ est itaq; quod subinde nominis uestri beneficia mater opponas, nõ est quod utilitati tuæ fieri potest, si credimus esse in rebus humanis et alterũ affectũ amicitiæ, si quam mihi uidetur natura excogitasse, ut coire inui

cem

cem poßit totum hominum genus, quæ ideo nondum cir/ca se tenet omnes admirationes, quia tota non contingit, quæ tamen peruenerat ad incredibilium fidem, nisi illam uos impediretis. Amicitia plurimorũ corporũ, unus ani/mus, uicariæ manus, fortior quàm matris affectus. Rogo quid refert, qđ uocetur ille qui sic amat? Quid intereſt ex quibus magna merita deſcendãt? Vultis ſcire quid de hoc affectu ſentiat mater? Et amicũ meũ putat malle ne reuer/tar. Finge me poſitis pauliſper meritis, quibus obligatus ſum, hoc tantũ dicere: Amicus alligatus eſt, ire uolo mater ut redeat, ut conſoler, ut dominũ rogem, ut ſi tyrãnus exe gerit, uicariũ corpus opponã. Quid detines? qđ moraris? Hoc eſt tempus propter quod coimus. Neſcias an diligat, cuius non habet experimenta niſi ſola felicitas, & ſi uitæ præſtes omnia ſecũda, amicus otioſa res eſt. Dicturum me putas: hoc expectat alligatus, expectat totũ imò genus ho minũ, et nos in hãc fidẽ perſuaſionis receperũt, ut ſi hoc faciã, nemo miretur. Vis ſcire mater quẽ affectũ, quam re uerentiã in calamitatibus amico præſtare debeamus? Nul lam legẽ timuit ne relinqueretur. Differo interim cauſam amicitiæ, agere pauliſper omnium libet, et tyrannus mihi credidit, uolo reuerti. Nulli unquam mater plus commiſit fides, neminem magis obligauerunt expectationes. Credi/dit mihi homo, cui res fauorabilis contingit, ſi decipitur, qui ſibi excogitaſſe cõtra omnes amicos uidetur, ut illi im poneremus. Nõ eſt quod mihi ſupplicia, quod omnẽ mor tis apparatũ mater opponas. Facinus eſt, id tantũ homini bus bene credere, quod expedit, et actum eſt de rebus hu manis, ſi ſola ſeruatur utilitatum fides. Infinitũ eſt qantum mihi crediderit tyrãnus, ſi me occiderit reuerſũ. Intelligit

Iudices et ipsa mater, quantæ reuerentiæ locũ amicus obti-
neat, quæ incipit contẽdere affectu. Nisi fallor igitur, cum
ego sim materia litis, hoc primũ æstimare debetis, uter in
ea calamitate plus fecerit. Ante omnia permitte mihi de
hoc affectus tui genere mater queri. Quid tibi tã rabido,
tam præcipiti dolore uoluisti? Quid aduersis tuis præstare
faciem, et in oculos tuos accipere nunciũ? Nõ reliquisti ti-
bi ut redimeres, sine dubio adiecisti ad matris affectus,
oculos in media orbitate fudisti, sed illud non laxat cate-
tenas, non explicat corpus. Quid mihi prodest iste qui se
citra filiũ cõsumpsit affectus? Plus fecisset mater quæ isset
ad tyrannũ. Alligatus sum, tu nunc sic flebis, tanq̃ soluar
in lectulo, tanquã in tuis manibus expirẽ. In quibusdã ca-
lamitatibus desperatio non est summus affectus, et q̃squis
orbitatẽ statim credit festinat ad impatiẽtiæ securitatẽ. Dis
simules licet mater tãtæ pro me impatiẽtiæ, tã incredibilis
affectus, amicus rem difficiliorẽ fecit, qd' seruauit oculos
suos, ut alligaretur. Dij deæq; quantũ ille præstitit qui mi
hi inuidit pœnã meam, nec recessit. Ille, ille terribilem car
cerem facit, qui inde procedit. Iam nõ corporis nexus hæ-
rebat, nec aliud quam resederãt pondere catenæ, consum
ti longo squalore uultus, cõcretæ noctibus diebusq; super
ora lachrymæ. Misereminí iudices, ne perdat autoritatem
meritum, quod ultra expectationẽ est. Ponite sub oculis al
ligatos, quorũ alterũ amicus redemerit, alterũ mater. Ro-
go uter plus fecerit. Bone Iupiter quàm auidè, quàm forti
ter uincula nostra tractauit, quib. ille precibus exegit, ut
sibi crederetur. Accipe, inquit, has manus, hæc mẽbra si
fieri potest ut amicum matri remittamus. In totum ex-
plebo, si uideatur, uicaria pœna locum recedentis. Vel si

uis utiq; tibi dimissa membra restitui, spondeo quemcunq; iusseris aperto iugulo diem. Fidē deorū hominumq; quid non factum est, ut amicum pœniteret? ingestum est misero illud carceris tenebrarumq; secretum, grauioribus uinculis opus esse carnifex dixit ad bonum amicum. Accedere ad illud cubile iussi sunt homines nocentes, & subinde dictum est: Vide tamen amice, si tanti est. Vna uox, unus miseri gemitus, urite, lacerate, distrahite, ille tamen reuertetur. Miserere mater, magna res agitur, amicum meum reliqui contendentem cum tyranno. Excuso me uobis humani generis affectus, & tibi ante omnia mater excuso, quod hoc fieri passus sum. Vlla ergo in rebus humanis necessitas tanti fuit, ut illum amicū meum in carcerem ipse deducerē, ut squalorem meū meas catenas in membra festinantis exuerem, ut tam abrupti cōmeatus diē contra tot incerta promitterē? Testor te misera conscientia, & si quod nos in illa necessitate numen aspexit, quantū simus rixati circa catenas, quam omnia fecerim, ut ille potius ueniret ad matrem. Fateor iudices, unius cogitationis pudore uictus sum, quod tam magni beneficij difficultatem ab amico non accipere, affectus uidebatur hominis qui non credidisset. Miserere mater. ne me solutū putes, amicū alligaui. Hæ sunt catenæ quæ tegūt membra, quæ per maria quæ per infinita terrarū spatia restringūt. Sic nō potest carcer effringi. Inuideo tyranno, scit alligare amicos, scit tenere dimissum. Iterū ac subinde proclamē necesse est, ego amicum meum alligaui, & ut uiderem, pœnam meam altero homine impleui. Scio quo hoc amicus præstiterit animo, sed ego rem feci hominis non reuersuri. Interrogo hoc loco impatientiam tuam mater, interrogo quid face-

res, si nos ad te uidendam deduxisset alligatos aliquis satelles, si barbarus aliquis? Fruereris osculis, fruereris amplexibus? Non est, quod te ista tanquam leuior, tanquam expeditior conditio decipiat. Quid putas esse quod me dimisit solutum ire quo uellē? Crudelis artifex non reliquit nobis ut imponeremus. Superuacuo igitur hoc uos in matris causa mouet quod cæca est, hoc quod nobis inuidiam facit uulneribus oculorum. Nolite detinendi putare causas; idem uidens faceret. Nec plus est quod nō potest cæcitas ferre, quàm mater, ut aliqua filio carere nō poßit, nonnūquam calamitas facit. Quod si iudices in persona mea nec affectu, nec meritis inferior est amicus, qd aliud iustitia uestra debet attendere, quàm uter plus patiatur? Iam satiauit dolorem mater, egeßit æstus effudit impetum, iam non desiderant oculi, cum cadūnt. Adijce quod hanc qualemcumq; fortunā inter amicos tenet, inter propinquos, habet omnia ministeria sua debilitas, suas cōporationes. Vis scire quanto intolerabilius sit quod patitur amicus? Excæcauit te, quod ego sic tenebar, accipit cibos, quos carnifex, quos tortor apponit.

Argumentum Declamationis XVII.

Filium ter abdicare uoluit pater, uictus. Inuenit quodam tempore in secreta domus parte medicamentū terentem. Interrogauit quid esset, cui parasset. Ille dixit uenenum, & se mori uelle. Iusit pater bibere. Ille effudit medicamentum. Accusatur à patre parricidij.

Pro filio contra patrem.

Lassatus per diuersos miseræ mentis æstus, & eundem dolorem, dum me ab utroque animi genere semper quod impulerit abducat, & in pertinaciam desperationemque neutra mihi liceat perferre patientiam, hoc pri-

mum à nouißima clementia uestra peto, ne miremini, quod inter tam uaria, tristißimaq; facta, consilio diductus sum, nec pro malis meis quicquã melius inuenire potui, quàm ut morerer, nec pro innocentia, quàm ut uiuerem. Nouo igitur iudices inauditoq; genere discriminis, utriusque animi reus, qua satis calamitates meas comploratione, quo deflebo gemitu? Filium mori uolentem penè occidit, quod interuenerat pater. Videtis adhuc illa secreti nostri contentione rixantem. Quicquid citra suprema, citra exitium est, contumaciam uocat: quantum absolutionem aspicit, uitam. Quis post hoc quærat ac dubitet, quo me affectu iusserit uirus haurire qui parricidium uocat quod non biberim? Permissurus fuit, si bibere uoluißẽ. Quæso itaque iudices, delationis hodiernæ penitus uelitis perspicere causas. Obijcere putatis parricidium patrem pro se? Necatur, uritur, sine dubio torquetur: uita ex hoc tamẽ non potest ferre, quod mori filium iußit, nec coegit, et scit facinus fuisse in imperio, si innocentia est quod recusaui. Suæ, quod crudelitatis est, uel ab inuidia se criminibus meis defendit, excusat, & ne uocem illam tanquam peractum facinus oderitis, substituit pro malo patre miserum, Hic est iudices depræhẽsæ impietatis æstus. Nemo unquã uolet innocentem filium uideri, quem uoluerit occidere. Illud quoq; iudices à grauitate publica peto, ne quis me mori uoluisse non credat contumaciter. Adhuc prioris constantiæ meæ more defendor, alia est mihi ratio cum uici, & fortior sum reus quàm absolutus. Sed tunc tantum par esse non possum calamitatibus meis, cum me constare cœpit nihil aliud esse, quam miserũ. Bene quod rursus uocauit in forum, iußit integritatis agere causam, fecit ut

mihi uidear perdidisse mortem. Si pœnitet patrem, quod me bibere iußit uenenum, ego ferre possum quod effudi. Licet igitur immitißimus senex confundere publicos conetur affectus, querelarum fronte mutata, non sumus noui uobis accusator & reus, nec nos modo pietatis euersæ recens asseruit immanitas. Parricidam me olim uocat, ita est enim iudices, ita est, iampridem hominum nefandorum solis nominibus accusatur. Sic mihi illa prima patris maledixit asperitas. Hic est ille, quem desinere iam iusseratis, qui semper ad uos recurrit, & uincitur. Fallitur quisquis illam de moribus senis laßitudinem, uel patientiam sperat. Patri qui abdicari nõ potuit, minus est filius nocẽs, quàm absolutus. O pertinacißimũ accusatorum genus, uicti parentes. Dum autoritatem nominis uestri fortius imperiosis asseritis affectibus et ne pudorem pœnitentiamq; fateamini, contumacia uindicatis errorem, calamitatibus meis acceßit, ut ter absoluerer. Nanque ut erat in superuacuo odio mei senex prima luce deprehensus, ferre non potuit quod reddebar inuito: & quia à iudicibus non impetrauerat ut abdicaret, apud se tenuit, ne desineret hoc uelle. Credidit tamen aliquid profecturũ, querelarum errore repetito, et sperauit iuxta contentionem suam, ut lacesseret aliquando pro me iusta miseratio. Quid facerem igitur? quo uerterem iam fatigatam innocentiã? Nec exire me decebat ex domo, ne uiderer, quicquid uos non credideratis agnoscere, nec expectare poteram, cum mihi rursus aliam seriem malorum minaretur, quod me iam cœperat pater, contentione qua uobis irascebatur, odisse. Tandem infelix misertus mei, misertus patris, cum de præteritis prospicerem iurgia tam longe, quàm uitam, captaui fateor omnem

nem occursum, quem mihi uidebar exasperare præsentia, exorare dum morior, & tanquam nouißimi ambitus genus excogitaui, ut me in honorem sui, reuerentiamq; pereuntem, sic odisse desineret, quomodo parcere solet ira cedenti. Non habet alium quam mortis, exitum filius, qui nec reconciliari potest, nec abdicari. Erat in domo nostra locus, in quem secedebã semper reus, in quem reuertebar absolutus, querelis meis lachrymisq; iam conscius, in quem se ferant. In hunc non tanquam custodiæ patris imponerem (nam quid poßit inueniri, quo non me captantis aliquid deprehẽdere cura sequeretur?) sed sicut solent qui immori uolunt pudore: non ira ab omnibus quæ uidebantur auocatura, seceßi. Nam nec placuerat exitus genus querulũ, tumultuosum, aut quod faceret inuidiã. Sed quid mihi tecũ est integritatis nimia simplicitas? Non putat se poße deprehendi quisquis uenenum parat, ipse poturus. Totus oculis animoq; cõuersus, hærebam miser in opere moriendi, nec dißimulo, cum quadam cunctatione, cum mora, sicuti bonæ consciẽtiæ lenta mors est, nec præcipiti per suprema trepididatione festinant, quos hoc solũ, quod sui miserentur, occidit. Abijt per tacitas conquæstiones mẽs, in obitus contẽplatione posita, et hausturus potionẽ qua renunciarẽ rebus humanis, totã apud se repetebat animus innocentiã suam, cum pater secretũ quod per impatientiã percũtis impleuerã, quantũ credo, lachrymis meis, gemituq; perductus, intrauit. Non potest uideri, iudices, suspicatus aliquid de parricidio, quid tererẽ, cui pararem, nesciebat qui interrogauit. Nuncio uobis sanctißimi uiri, nihil à morientibus fingi, nihil uita laborante simplicius. Ad subitum interuentum patris, non tãquam depre-

hensus

hensus obstupui, facinus me tacente, non pallor, non est confessa trepidatio, nec sicut accidere nocentibus solet, illa obuia semper errantium patrociniorum uerba uariaui, cum me repente interrogatione subita auocauit, abduxit, quæsiuit quid tererem, cui pararem. Sed ego sine cunctatione, sine tarditate respondi, & me mori uelle eadem ueritate, et confessus sum uenenum esse quod terebatur. Date iudices patrem, qui filium mori noluit et credit. Quis habeat iudices dicenti fidem? Venenum filij quod inuenerat pater, non ille potius effudit, stetit quinimo intrepidus, arrogans iuxta orbitatem quam uidebat, & mihi mortem quam promiseram, quam minabar, ingeßit. Bibe, inquit. Quis post hoc iudices expectat, ut continuo pareã iubenti? Ita demum mihi non est aliud relictum, si patri parui. Audite nunc dij pariter atq; homines, quid post tres abdicationes, & quærelas toties iudicum grauitate percussas uelut attonitus, amens nunciet seculo pater parricida sæuus, parricida crudelis. Non bibi uenenũ. Hoc est totũ facinus meum, uiuo, respondeo, non fugio iudicem, non cedo criminibus. Iam non miror quid sit, circa quod impatientia deceptæ crudelitatis exæstuet, plusquam orbitatis gaudium quod modo perdidit senex, sperauerat ut occidere me posset meo ueneno. Sed quatenus inuenisse se putat quod crederetis, ut contentionibus subinde damnatis, autoritatem de nouo dolore circundaret, inusitata comentus est. Quæ sola mihi superest ratio uiuendi, facinus ea simplicitate, ea fide denego, qua confessus sum de ueneno Parricidij agis. Abstulisti quidem mihi partem, ut exclamarem hoc loco, fieri non potest. Scio quantum defensioni meæ difficultatis adiecerit, quod iam pridem in domo

nostra

nostra humanorum pignorum ratio non constat, sed pro nunciatũ liquet, utri ex nobis facilior sit impietas, uter iuxta alterius languorẽ suprema non fecerit. Tu unicũ quotidie perturbare conaris è domo, uelles inopiam meam, uelles aspicere squalorem. Ego osculor illas expellentis manus, ego abijcientis genua teneo, et ad patrem, qui me tam notabiliter odit, non habeo cur uelim redire, si non amor. Præualeret nominis tui fortaßis autoritas, si contentio nostra cœpisset à ueneno. Consumpsisti quicquid est, quod parentes ab omnium scelerum suspicione defendit, non habet pater unde parricidiũ de filio credat nisi quem posset occidere. Me quidem pater infelicis huius persuasionis simplicitatem, si quis interroget, nec à te parricidium fieri posse credo, nisi meo ueneno. Facinus tamen in omnibus incredibile pignoribus, nullis difficilius, quàm liberis puto. Vos adhuc in suprema nostra præcipitat autoritas, qui filium occidere uocatis plerunq; grauitatem, sicut abdicationis emendationem, sicut reliqua supplicia nostra rationis fronte protegitis, cũctosq; prærigidæ mentis affectus, uocabulo molliore lenitis. Nos nec felices facinus istud possumus cõcipere, nec miseri. Non perueniunt ad nefas istud, nec neceßitates. Omnis citra desperationẽ, dolor, ira languescit. Et quanto dij deæq; difficilius, si patraretur sine conscio, sine ministro, totumq; facinus, et animum filij poscat, & manus. Memento cuius obijcias immanitatis horrorem, patrem occidere uelle. Hinc tantum accipis uires, ut mori poßis deprehensus. Vt sciatis, inquit, uerum esse quod obijcio, & abdicare uolui. Non potest pater efficere genus querendi, pertinacia probationis. Tu cum dicis, filius me uoluit occidere, uideris tibi

tibi facere prioribus iudicibus inuidiam, exclamare uos fa-
ciles, uos misericordes, hunc mihi redditis. Sed iniquissimũ
est ut abdicatio, quæ nec in sui ualuit effectum, fidem ma-
iori crimini præstet. Non sum reus inexplorati pudoris,
nec anteacta uitæ meæ sub hodierna primum lite tractan-
tur. Felicior innocentia est citra suspiciones, certior post
reatum, & quantum infamiæ præstant obiecta, dum mu-
tant, tantundem autoritatis absoluta restituunt. An scili-
cet superatus est gratia pater, & apud senes, & apud pa-
rentes autoritate præualui? Viderint qui calamitatibus
suis sic blandiuntur ut sibi affuisse credant misericordiam
fauorem, filius à patre delatus nunquam poterit superior
esse nisi causa. Sanè tamen feramus, ut prima abdicatio-
ne non egesseris totum dolorem, multa tibi de criminibus
meis uerecundia querendi, multa paternæ pietatis abstu-
lerit infirmitas, quid non implet repetita delatio? Reuer-
sus es in forum iam ad iudices iratos. Quanto terrore
cuncta pertulit pudor ille iam uicti, & redeuntis in dam-
natam colluctationem. Acrior semper ex uerecundia do-
lor. Sed & iudicum cura quanto malignior circa reditu-
rum reũ. Quàm multis placet illa de dissimilitudine pro-
nunciationis autoritas, & seuerior uidetur diuersa senten-
tia. Tertia uero abdicatio dij immortales, quem appara-
tum, quem mouit ambitũ? Ego miror quod mihi licuit au-
diri, qđ me nõ statim primus querelarũ tumultus oppres-
sit. Quid post ista noui pater obijci potest? Inter leges, in-
ter iura consenui, non habeo in moribus meis, quod non
melius iudices sciant. Scilicet capit natura rerum ut futu-
rus parricida non præmiserit notas, nullis ante sit maximi
sceleris immanitas tumultuata flagitijs, & quandoq; cu-
leo,

leo, serpentibus expianda feritas, sub placida mente primam pertulit ætatem. Aliud est miserorum genus, quod clementia, quod succurrendi fauore dimittitur. Absoluerunt me qui sciebant non profuturum mihi quod non abdicarer. Proclames igitur licet, subinde detuli, sæpe questus sum, ter abdicare uolui, hoc tamen res ista debet efficere, ut tibi non oporteat credi, quicquid aliud obieceris Non enim sequitur pater, ut me tuis criminibus accuses, quod nocentem tuis moribus probes filium. Parricidam non facit seueritas uestra, non sæuitia, non terror, ad tam grande facinus non ira opus est, sed moribus: non dolore, sed mente. Omnes iniuriæ leuius exasperant, leuius oderunt, innocẽtis filij ultio est mori. Quod si manifestũ est, nihil tunc in moribus fuisse meis, quod posset esse suspectum, æstimemus unde postea traxerim parricidij causas. Vos libet interrogare hoc loco iudices, quis magis debet innocentiam amare? Vici patrem, omni nunc solicitudine omni labore custodiam illam gratiam, illum ambitum meum, quo remuneror aduocatos, quo persoluo iudicibus, illud propter quod audeo domum reuerti, propter quod non timeo casus, non subita pro patre, non maligna fata. Fidem non capit, ut me tres absolutiones & innocentem probauerint, et effecerint parricidã. Præterea pater quàm trepidum reddit ipsa uictoria. An scilicet ignoro quod me reuersum circunsistat totius domus maligna cura, quod uiuo inter homines, quibus apud te gratiam parat, si de nobis aliqua mentiantur fingant? Videlicet hoc nos in facinus præcipitat, impellit quod aliquid speramus de testamento tuo. Quid ego non sentio, quod simili scelere missus in domum, à charitate tamen exclusus, ab

iectus

iectus sum? Rogo qua fiducia facinus paro toties delatus, & paterna conquestione præditus? Quod uis patrocinium sperem pro parricidio meo? Defendi non possem, si bibisses tu uenenum. Finge me parricidij uoluntatem, finge habere causas, unde occasionem, unde fiduciam? Ego nec mori possum, nisi ut deprehendar, uenenum paro, qui ministrum, qui non inuenio conscium. Despicior à liberis, contemnor à seruulis, euitant sermonem meum, colloquia fugiunt, et charitatem tui simulant odio mei. An uidelicet spero posse fieri ut ipse porrigam? Est enim mihi ad conuictus tuos facilis accessus. Venenū mehercle putabis quicquid dederint hæ manus. Et uirus præsentaneum paro, quod statim, quod subito corripiat? At quemadmodum mihi supersit ulla defensio? An lentum, et quod tarda peste consumat, scilicet ut non statim exclames, ut te meum uirus bibisse nō credas? Rogo, cui paraui uenenum, quod dare non possum nisi mihi? Ita, inquit, parricidæ argumentum est & hoc ipsum quod habuisti uenenum. Omnibus iudices, quibus ad scelerū conatus adiuuatur deteriorum quotidie fœcunda mortalitas, non hanc solam potentiam natura conceßit, in quam malis mentibus & nocentium ducuntur ingenijs, sed illis usus ex animo est, totúq; quod faciunt, de conscientia poßidentis accipiunt. Quid enim si latronem gladio tātum probes? Sic munimus et somnos. Excute peregrinantium sinus, hærent tela solicitis. Non uetant ista leges parare, prospicere, nec instrumenta prohibent sed æstimant usus. Finge me uelut in media prosperitate uitæ proclamare. Venenum paraui, ad quod incerti casus, ad quod languor, dolor, ad quod confugeret improuisa debilitas. Miramini quod hoc fecerim homo, qui

circa

circa me fortunam, qui discrimina humana lassaui cui nescio quid adhuc paret toties uictã delatio? Debuit habere in sua potestate mortem, quem iam pater poterat occidere. Non est, inquit, credibile ut mori uolueris absolutus, qui reus noluisti. Poteram quidem dicere pater, uixi dum spero fas esse ut incipias aliquando misereri, ut te squalor meus frangat, mitigent lachrymæ, pallor exoret, sed ignosce innocẽtiæ, tunc me decuit pertinax et rigida defensio. Vixi ne me uideretur expulisse de seculo profundorũ scelerum deprehẽsa trepidatio, ne super cadauer meum proclamare posses, certè meritò timui, meritò prædixi uenenum, qui uiuendi non habebat auditam, ne supremis meis conuiciareris ne quid posses obijcere tam non negaturo. Verum tibi de impatientia mea fatendũ est, eadem mente nolui mori cum abdicares, qua non bibi cum iuberes. sed fruere iterum, fruere sæpius confeßione tam misera, & quia oculos spectaculo non licuit implere, satientur aures, uolui mori. Adijce si uidetur, hanc malis nostris contumeliam ut interroges, quare abdicare me subinde uoluisti? Quid agis rerum naturæ pietas? ita iustiores causas habet impatientia, quàm corporum damna, quàm facultatum tristis euersio. In suprema præcipitat me pater. Ita non hæc una uox complectitur omnes calamitates? Non uidemini nunc uobis uniuersos audire miseros? Possumus fortaßis aliorum accidentium sperare finem, non habent proximorum odia regreßum. Quæcunque nexus accepere naturæ, & quæ sanguine uisceribusq; cõstricta sunt, non laxãtur diducta, sed pereunt. Quæ de primo tenore nascendi uix in contrarium iuxta deflectunt, diuq; prauitatis suæ rigore durata, mox in pri-

stinum cursum remissa non redeunt, sed quo totum pondus omnesque uires inclinata traxerunt, uigore quo sibi permissa creuissent, in ipsius uitij robur adolescũt. In hoc est tota difficultas, ut incipiat non amare filium pater, hoc cum frontem confessionis accipit, reliqua præcipiti furore decurrunt, & redituris charitatibus obstat quicquid obstiterat odijs. Semel sibi parentes liberiq; mutantur, semel auferuntur. Felices, qui habent in conscientia sua, quod debeant emendare, corrigere. Illa demum potest ira desinere, quæ coaluit ex uitijs liberorũ. Ego quid facio, cui non luxuria, non est mutanda petulantia, cuius abdicatio non de meis, sed de patris moribus uenit? Frustra mihi exhortationes, frustra blandientur uana solatia. Hominis quem pater odisse non desinit, unus exitus est ut se oderit. Et quantulum habet de toto dolore nostro ille quo uenitur ad iudicem dies. Ego cum dico. pater me odit, illud exclamo, omnes sine me sunt festi dies, omnis lætitia sine filio, non alloquitur mœstum, non aßidet ille languenti. Gratissimus quisquis de nobis tristius aliquid attulerit, quisquis maledixerit, conuiciatus absenti. Ego si hoc possum ferre, merui. Alia sunt aduersa, quæ de continuatione sui patientiam parant, quæ durant aßiduitate, firmantq; mentem, quod te pater oderit, quotidie nouum est. Minus fortaßis urant inuicem simultates, et mutuis detestationibus inuisa respirent. Odium is tãtum filius perferre poterit, qui & ipse oderit patrem. Vos nunc iudices uniuersos, quinimo mortales infelicißimus iuuenis interrogo, quid me facere uultis. Explicuit nos sine dubio de criminibus exitus, quod absolutus sum, tamẽ non hoc effecit ne mori uelim, sed ut mihi liceat & uiuere. Victus sum enim mehercle, uictus

sum

sum iudices absolutionibus meis, & (quę certißima est animæ laborantis infirmitas) misera felicitate defeci. Quem mihi uultum domum reuerso, quem suadetis animũ? Non decet gaudium meum, exaspero hilaritate, offendo tristitia, capto sermonem, inuisus sum tanquam arroganter insultem. Doloris causa dicor si propius aspiciar, uideor si recedo, contemnere. Quousque uincemus? Nesciunt prorsus abdicationibus mederi, qui non statim cedunt qui conscientiæ suæ rigore nituntur. Non uincitur pater, non sum absolutus, cum domum ueni, nemo me diligit, nemo reueretur. Iam ad nos de penatibus illis non pertinent, nisi secreta, nisi latebræ. Non exuo, non depono sordes, & mihi quotidie senex tanquam accusaturus occurrit. Attendo quid faciam, quid loquar, qualis aspiciar, & (quod malignißimum est solicitudinis genus) me ipse custodio. Satiasti me uita, satiasti, & cum felicibus quoque ueniat ex nimia prosperitatis continuatione fastidium, quod tædium paras laßitudine miserorum. Consumpta est in lachrymis, in precibus ætas, exacti sordibus dies, anxietate noctes. Quid mihi contra tam indigna, tam grauia promittit integritas? Abdicari debet quem nocentem pater odit, mori quem innocentem. Sed ut credamus, inquit, uoluisse te mori, cur potißimum ueneno? Poßis quidem pater hanc de omni supremorum genere litem facere morientibus, & quia rerum natura uarias fatorum uias indulsit animæ, in nullo non exitu simili ratione reprehendas quicquid electum est. Sic super strictum nudatumque mucronem, proclamares, cur non ueneno? Sed nihil est delicatius exitu, quem non supplicia, non metus, sed collecta de calamitatibus commendat infirmitas. Mihi tamen præ

cipue cum hoc mortis instrumẽto propria concordia est, non spargit cruorem, non trucem cadaueris relinquit aspectum, placida est, quieta est. Ingratißime senex, ego et hoc sic moriendo prospexeram, ne me occidisse alius ui/ deretur. Te nunc apprehendo, te interrogo pater, ita par ricida sum ego qui uenenum affero in domum tuam impa ratum, rude, terendum, cui tam multa restant antequam dari poßit? Ita parricida sum, qui iuxta te quero secretum qui de potione tibi incerta, quam nemo detulit, quàm sim/ pliciter, tam facile respondi? Secedo in medios penates, nullos ab introitu præpono custodes, non euito transitus, non excludo uenturos. Rogo utrum hæc omnia sunt oc/ cidere uolentis, an mori. Venenum quod tibi pararetur, in uenisses absconsum, reconditum, multum circa illud pal/ loris attoniti, conscisa uerba, trepida suspiria, et me negan tem. Parricida deprehensus effudisset uenenum, ne fatere/ tur. Cur ergo, inquit, si tibi parauerat, non bibisti? Breui/ ter pater & secundum naturam conditionis humanæ re/ spondeo, nihil aliud esse in potestate miserorum, quàm ut mori uelint. Ego cum dico mori uolo, non hoc dico, mori turus sum, de animo meo respondeo, non promitto de fa/ to. Miraris quod quamuis iam teneam uenenum, multum tamẽ adhuc casibus incertisq; superest accidere? perfoßis plerunq; uisceribus, uitam tamen ab ipsa desperatione re/ deuntẽ? Strictos circa colla laqueos, aut nexus, aut ipsius corporis ruina decepit, rotatos per abrupta molis iactus explicuit. Tam consentaneum est ne moriatur qui uelit, quàm quod morimur inuiti. Sed malo sicut cœpi simplici tecum ratione cõsistere. Nihil æque pater impetu constat, quàm mori uelle, nec quicquam res humanæ impatien/ tius

tius habent pereuntis affectu. Hunc si retinere uelles, suf/
ficit ut morereris & rationem quoq; homini mortis eri/
piet, si quis abstulerit ardorem. Frangit animum quisquis
interuenit, abducit, auocat quisquis alloquitur. Ambiun/
tur cuncta moriendi spacia pro uita. Ideo nos mehercle
crediderim eiusmodi exitum eligere secretũ. Minimũ est,
quod confundat hominem infirmitate morientem, & exi/
guis causis opus est, ut displiceat obitus quẽ misero suasit
integritas. Quid si interueniat aliquis, qui gaudeat, qui
uindicari se putet, si testes adhibeat oculos, quibus uiden
dum sit? Statim mehercle arrogãs uita simulabitur, statim
contumax dolor cum deprehensa morte dissentiet. Nescis
quantum mihi hæsitationis paraueris, cũ interrogas dum
respondere cogis. Sed quem & reddere, iterum litiga/
re, defendi. Me uero tunc pariter omnes tenuistis affe/
ctus, indignatio, pietas, reuerentia, dolor. Ego propter
patrem mori possum, coram patre non possum. Adijce
nunc quod & dixisti, bibe. Si mehercle saucium pal/
pitantemq; iussisses adigere ferrum, premerem clusis
uulneribus animam: si stringere aptatos ad colla nexus,
conarer abrupto desilire laqueo, si non inijceres ma/
num ad præcipitia properanti, flecterẽ in plana cursum.
Meritò prorsus anima secretũ solitudinemq; captaueras.
Interuenit pater, actum est, perit ille susceptæ mortis ar/
dor, et utroq; nos resoluit affectu, mori non debeo si ue/
tuerit, non potero, si iusserit. Bibe, inquit. Nondũ quidem
potioni uirus aptatum est, sed me ideo deprehẽdisti, quia
adhuc terebatur. Multa tamen mihi pater ante facienda
sunt. Volo prius conuocare seruulos, cõtrahere libertos,
complorare, conqueri, mandare, defendi. Bibe. Mihi uero

tunc adiecisse uisus es, teneris, hæres, eamus ad iudicem. Bibe. Sed hoc iubes tanquam negem uenenum. Interrogare uos uelut in illa secreti nostri præsentia libet, quem mihi post hanc uocem, animum datis? Dicit hoc accusator, dicit hoc uictus, dicit secretò, dicit sic ut poßit negare si bibero: Bibe. Ego quidem uolo, & hoc quammaxime paro, sed totum hunc animũ senex tua auiditate mutasti. Bibe. Quid restat aliud quàm ut recusantis ora diducas, ut infundas per oppositas manus? Mihi uero tunc excidit quid uelim, quid pararim. Vidi truces loquentis oculos, uultus parricidali ardore suffusos, iuberi mihi uidebar ut biberem tuum uenenum. Nescisti pater pertinaciam meam seruare, nescisti. Filium proter te mori uolentem deprehendisti. Vis occidere? ueta, inuade poculum ne hauriam, bibam. Exclama, temerarie quid facis? Iam desino irasci, iam reuertor in gratiam. Properabo ut hoc secum aures ferant, ut impatientia tua fruantur oculi. Tibi imputes quòd me retorsisti, quòd ablata sunt sacramenta pereundi. Innocenti facilius est mori, si rogetur ut uiuat. Fidem deorum, in quam me contumaciam pater, in quem tunc impulisti contentionis ardorem, cum diceres, bibe. Nec uiuere mihi libuit, ne mori. Ereptus sum miser animo meo, & improuisa uoce precußus steti sine affectu, sine negatione attonitus, amens, & me penè aliter occidi. Nihil est profectò improuisorum dolore torrentius, & fractæ malorum contentione mentes ad inexpectata caligant. Non querelas post hoc inuenio, non uerba, non lachymas. Ad nullius rei conatum sufficit mori alterius animo, & suo ueneno. Licet igitur noua me reatus mole conuenias, non pœnitet tamen illum uixiße, illum nõ pœnitet spiritũ rigoremq; pereundi,

undi tanquam parricida moriebar. Pater qui queritur, quòd non bibi, iam nūc diceret, deprehensus erat, negare non poterat. Essem nunc ter abdicatus, & me contenderet ad iudices meos redire non ausum. Bene quòd sic effudi, tanquam rursus uita placuisset. Venenum quod uidetur deprehensum, nemo ideo bibisse crederetur, quia sibi parauerat. Dic nunc, nō fui passurus si bibere uoluisses. Deinde hoc sic probas, ut me hodie quoq; coneris occidere. Non eras passurus. Quando per fidem iniicis manus, potuit eadem, potuit peragi breuitate qua iusseras. Non eras passurus. Deinde non timuisti, ne mihi animum pereundi uel hoc faceret, quod putabam me iuberi. Facinus est si morior, ut postea queratur an uolueris occidere. Tu licet inuidiam uocis illius alterius mentis simulatione defendas, occisuri tamen fuit ipsum experimentum. Nec interest rigoris, quædam patiaris, an tentes. Nunquam mouebit patrē filius hoc quod moritur, quem non mouit hoc quod paratus est mori. Quid nunc faciam iudices pertinacißimo rigori? in quod me componam patiētiæ genus? uidetis hominem quem nullus animi mei status mutat, quem constātia nostra, quē offendit infirmitas. Viuere uolo, perturbat, expellit. Mori conor, interpellat, exagitat. Iam fortaßis aliquid (si nobis hodie quoq; clementia uestra succurrerit) parauit, inuenit. Quis finis, qs exitus incredibiliū malorū? de filio absoluto fecit ut mori mallet, de moriente ut uiueret. Vos uero sanctißimi uiri, quo iam ambitu, quibus possem conuenire precibus? Ille uester infelix, ille uester absolutus, flere uetitus est. Non habet gratiam suam toties genua complecti, & ad fatigatam misericordiam noui discriminis pōdus attulimus. O mors

ſemper imparata miſeris, negata cupientibus quando ſuc
curres? Me infelicem, perdidi uenenum. Sed quatenus ali/
quid pater expectatiõi tuæ repromiſi, nolo deſperes. Frue
re quinimo ante ſuprema, ante exitum meum hac uoce, ui
ciſti. Neſcio quidem quod rurſus eligam obitus genus, an
placeat reparare uirus infelix. Sed prædico, teſtor, quæ/
cunq; ſederit traditio leti, miſerere, ne iubeas, miſerere, ne
cogas. Facilius me occiderent gemitus tui, lachrymæ tuæ.
Et ne mihi putetis illã ſecretri noſtri excidiſſe uocem, ue/
nenum quidem te iubente bibere non potui, quandoq; ta/
men hoc occidet, quod bibere iuſsiſti.

Argumentum Declamationis XVIII.

Malæ tractationis ſit actio. Specioſum filium infamẽ tanquam in
ceſtum cum matre cõmitteret, pater in ſecreta parte domus tor
ſit, & occidit in tormẽtis. Interrogat illum mater, quid ex filio com/
pererit. Nolentem dicere malæ tractationis accuſat.

Pro muliere contra maritum.

ETſi iudices callidiſsimus parricida facinus ſuum ſic or
dinauit, ut uobis matrem faceret inuiſam, ſiue diſsimu
laret miſera mortem filij ſui, ſiue quereretur, tantaq; mon
ſtrorum nouitate circundatã eo perduxit, ut ſibi uideatur
infamaturus uterũ uel patientiã noſtram, uel dolorem, ma/
tri tamẽ cuius calamitatibus ne minimũ ſibi uindicat orbi
tas locum, ideo ad uos fugiendũ fuit, ut ſciretis nõ illi præ
ſtari q; tacet maritus. Laudo iudices, laudo miſerã, quod
interrogare noluit domi, quod nihil fecit et ipſa ſecreto.
Hic corã ciuitate, coram liberis ac parentibus, et (licet diſ
ſimulare parricida uideatur) coram rumore mater inqui/
rit, quid tormẽtis unici quæſierit, quid morte compererit.
Reſpondeat ſaltẽ reus, fateatur iratus, cur in peracta cru/
delitate modeſtiæ fronte ſubſtitit. Nec uxori poteſt uide/

ri parcere de qua scire uoluit an esset incesta, nec filio; quem tanquam sciret, occidit. Ante omnia igitur iudices mulier infelicißimi pudoris hoc ab affectibus publicis petit, ne uobis accusare uideatur. Reã se incesti, ream parricidij putat. Exhibet populo conscientiam suam, & aduersus quemcunq; sermonem, quodcunq; secretum, marito famæq; præstat interrogãdi potestatẽ. Vellet innocentiam suis probare uisceribus, uellet in equuleos, in ignes hanc miseram præcipitare pietatem. Ignoscite iudices impatientiæ, quæ cõtra callidißimam dißimulationem libertate doloris exæstuat. Incestum probaretur silentio patris, si taceret & mater. Et quidem iudices tam contrarios affectus senis satis admirari, satis stupere non possum, in rumore tam suspicax, post tormenta patiens, modo ad fabulas uulgaresq; sermones pronus ac facilis, in orbitate, in parricidio, reatus quoq; dolore conticuit. Quo repente conuersus est? in quam modestiam desperationemq; defecit? torsit tanquam dicturum, tacet tanquam dixerit. Fidem igitur uestram iudices nec cui præstet magnæ seueritatis autoritatem non posse defendi, ne ue ideo suspicari nefanda malitis, quia se silẽtio parricida miratur. Parcere nunc illum cuiquam tacendo creditis? loqui secum maxime putat. Etsi bene artes & profundæ mentis consilia perspicio, respondere sibi uidetur plusquam mater interrogat. Fallitur quisquis hunc esse credit inexplicabilis doloris æstũ, et inter silentij cõfeßionisq; causas miserum pudorem. Alium exitum non habet, quàm ut respõdere nolle uideatur quisquis filium occidit, & probare non põtest propter quod debuerit occidi. Coniungat quantum uolet nocentißimus senex cum rumore populi silẽtium suum, & relatura or-

dinem tristißimæ sortis collata malignitate cludat ora,
compescat aditus, securi tamen esto e mortales fas est, in-
nocentißimæ matri uelut in templis, uelut apud ipsos pro
clamare superos, amaui filium meum. Matrona iudices
cuius puellares annos, primam rudemq; cõiugij mentem
nulla libidinum respersit infamia, cui impudens rumor, su
spicax maritus nihil unquam potuit obijcere nisi filium,
quæ pudicitiæ prima fiducia est, edidit partũ quem mari-
tus agnosceret, non timuit ne stupra, furtiuosq; concubi-
tus paruuli uultus, aut crescentis infantiæ similitudo dete-
geret. Natum de se cõtinuo (si quid ipsi creditis) impatien
tius complexa quàm reliquæ parentes, non in nutrices,
nec in ministeria seposuit, suis aluit uberibus, suo fouit am
plexu. Nunquid et hos annos parricida, nunquid & pue
ritiam miseri iuuenis infamas? Actum est de sacrorum no-
minum fide, si ut uideatur innocens mater, ætas tantum
filij facit. Accendebat hanc erga unicum optimæ matris
impatientiam rigidus pater, asper maritus, & sibi uideba
tur parũ implere, quem pro duobus cõferebat affectum.
Rarus hic nanq; ad oscula, difficilis amplexibus, & qui
unicum aspiceret animo, quo quãdoq; posset occidere, fe
cit ut notabilior esset charitas matris. Omnis igitur mise-
ræ sermo cum filio, omnis in publicum pariter egressus.
Gaudebat etiam quod laudandus occursibus, quod omni
frequentia cœtuq; conspicuus, populo iam ipse fateretur,
quod plus amaretur à matre. Miseremini iudices, ne nefan
das suspiciones maritũ ex ullius traxisse credatis indicijs,
suum rigorem, suum tantum sequutus est animum. Filium
si non ames, uideatur tibi mater adamasse. Quæsturum
nunc me iudices putatis de licentia sermonis humani?

Ego uero iuxta hunc patrem nõ accuso rumorem. Quæ materia fabulæ tam impudentis, quis fuerit autor, iste probauit qui credidit. Facillimum fuit ut loqueretur populus de incesto, de quo mirabatur patrem suspicari. Hæc sunt iudices quæ mater fecit secure, simpliciter palàm coram marito, coram ciuitate. Referat nunc suum iste secretum. Iuuenem (quæ integritatis prima simplicitas est) nihil timentem in partem domus, qua nulla proclamatio, nullus poterat gemitus audiri, rapuit, abduxit. Ibi uerberibus, ignibus, omni crudelitatis arte consumpsit. Quis unquam indices peius de innocentia temporum, de sacris meruit affectibus? torsit filium ut probaretur incestũ, occidit ut crederetur. Ponite nũc ante oculos iudices duorum parentum confeßionem. Mater exclamat, filium amaui: pater dicit, occidi. Nefas est utrunque putetis innocentem. Iam quidem nocentißime senex grande deprehensæ feritatis indicium est, quod cum filium occideris, ut interrogeris expectas. Non erumpis ab illo secreto tuo terribilis in publicum, & homo filij cruore perfusus non proclamas, non Deos hominesq́ue testaris, non occidis & matrem: scilicet modestia te scelerum tuorũ quam maxime decet, et ideo tibi relinquis unde sis quietæ patientiæ. Miser parcis uxori, coniugales Deos & lectuli iura reuereris? O quàm non habet nec quod mentiatur. Male tractationis agimus. Placet ergo iudices, ut illa uoce qua matrimoniorum conquerimur iniurias, gemitu quo corporum contumelias, damna, cultus, & negatos in publicum deflemus egressus, orbitates ac liberorum suprema plangantur? Quid tamen

tamen facere uultis miserum dolorem, si non habet aliam sexus hic legem, si intra iuris huis angustias om/nis nuptiarum querela constricta est? Mater quæ de mor/te filij maritum malæ tractationis accusat, non uindicat, sed probare contenta est quod non debuerit occidi. Omit tamus paulisper iudices orbitatis tristißimæ dolorem, & in parricidio malæ tractationis reddamus aliunde causas. Ita non iuste queretur uxor, si diceret, adulterium de me facile suspicatus es, cito credidisti? Matronalis pu/dor tutelam non ex sua tantum innocentia habet, infir/mitas huius sexus non potest totam improbitatis existi/mationem debere tantum moribus suis, omnis in fœmi/nas uenit maritorum prædicatione reuerentia, omnes sermones originem de uestris pectoribus accipiunt. Tri/stior uultus, querela, fastidium, fatum est coniugij. De pu/dore pronunciat, mittit in ora populi, mittit in fabulas, hoc proxima ministeria narrant, hoc exteri putant. Ne/mo peiore exemplo temere de uxore credit, quam cui om nes credituri sunt. Sane faciat uos pronos ad suspiciones nimia charitas, & ex impatientia diligendi plerunq; de/scendat; ut credas facile quod timeas. Furtiua stupra, ra/ptosq; concubitus obijciat, uel falso maritus, fas est, fieri so let, parcius tamen si iam sit & mater, si in fidem castitatis uxoria fœcũditate profecerit. Quid si sit iam iuuene quo/que filio seuera, iam nurum nepotesq; prospiciat? Miserei mini temporum, ne alienæ innocentiæ interpretatio/nem de suis quisque moribus trahat. Incestum posse fie ri pater hoc solo uult probare, quod filium potuit oc/cidere. Rumor, inquit, fuit. Est hercules cui contra re/rum naturam, contra parentes liberosque credatur.

Rumor

Rumor fuit. Hoc ergo sic audiemus tanquam si diceres conscius detulit, seruus nunciauit, ancilla, improuisus astiti, dum non timeor adueni. Rogo iudices utrum credibilius putatis, incestum de matre, an de rumore mendacium? Rem impudentissimam populus loquendo fecerat, nisi pater credidisset. Pessimum iudices humanarum mentium malum est, quod semper auidius nefenda finguntur, nec usquam se maius operepretium putant maligni facere sermones, quàm cum credibilia quasi deprehensa narrantur. Necesse est cōtentiosius loquaris quod probare non possis, & affirmationem sumit ex homine, quicquid non habet ex ueritate. Est tamen hoc iniquissimum de loquacitate populi, quod plerunque famam accendit, contentio non credentiū. Materiā miraris rumor, de qua nemo nec sibi credit, quā qui narrat assignat alij? Rumor res sine teste, sine indice, res ex incertis improbissima, maligna, fallax, & similis silentio tuo. Quid & ipse de rumore senseris, uis breuiter probem? Tormentis quærendum putasti, an uerum diceret. Sanè sit aliqua publici sermonis autoritas in illis, ad quæ fas est populi peruenire notitiā. Video cur adulteria proferātur in fabulas, explicantur per ministeria, per conscios, habēt incōsulta gaudia, pars uoluptatis uidetur esse iactatio. Facinus uero, cui si fas est, ut illud humanæ mentis capiat audacia, circundatur undique nox profunda, densior caligo tenebrarum quod nocentes suis quoque oculis uix fatentur, non seruo, non creditur ancillæ. Quid internuncijs, quid opus est ministerijs? sufficit animus duorum, explicat omne filius materque secretum. Incestum tanto incredibilius est, quanto & de illo plures loquuntur. O misera conditio sexus,

cuius

cuius ipſe plerunque uirtutes, fabulas parant. Cur iſta nullis in publicum gaudet egreßibus? Vnde aduerſum omnes tam rigida conuerſatio, tam ſeuerus affectus? Nihil concupiſcit, nihil ergo deſiderat? Filius poßidet cuncta tempora, uniuerſos occupauit affectus, filius matris tota iactatio eſt: Rogo nunquid adamauit? Mihi credite, non eſt nefandorum iſta ſimplicitas, da ut ſit hæc inter matrem & filium conſcientia, parcent oſculis palàm, abſtinebunt coram patre complexibus, omnis familiaritas ſubſtringetur in publico, ſermones, occurſus coram ſeruulis libertisq; uitabunt, & maximi ſceleris ardor captabit affectare grauitatem. Elige parricida quod uoles, inceſtum diligens ſuſpectū non erit, negligēs deprehenditur. Sed quid ego ſic ago, tāquam inauditū, incredibile ſcelus locutus ſit populus? Teneo in hoc ſermone facinus unius mali mariti. Non intereſt inceſtum de uxore fingat, an credat. Quid iſte, ergo non timuit tam nefandæ rei famam, nec ad aures patris peruenire rumor erubuit? Dißimules licet, à te malignitas accepit ortum, te ſecutus eſt quiſquis hoc auſus eſt narrare, proferre. Da bonum patrem, bonum maritum, dicturum me putas, non credet? Neſciet eſſe rumorem. Ite nunc iudices, & adhuc dubitate quis famæ fuerit autor, cuius pater agit cauſam. Speciosſus, inquit, fuit. Non magis hoc facinus in matre eſt, quàm crimen in filio. Specioſus fuit. Vt hoc obijci poßit, ut debeat. adijce & adulter & raptor, in illa matrona maritali dolore penè percuſſus, in illa uirgine publica ſubclamatus inuidia, quanquā hæc quoq; intra notos diſcurrunt iuuentutis excurſus. Quid ais? ab inceſto libines cœperunt? hoc primum unquā iuuenis admiſit? hoc ſolum argumentum

tum

*tum sumis ex forma? Dic potius, deprehendi iuuenem mi-
hi uenena miscentem, in necem meam conscientia sceleris
est armatus. Infinitum est quantum debeat ante fecisse fi-
lius, ut de illo incestum pater sibi credat. Speciosus fuit.
Quis enim non est formosus filius matri? Amant debilita-
tes, amplectuntur illum morborum, suppliciorumq; pal-
lorem, & in uires charitatis accrescit ipsa miseratio. Non
impedit ægræ pietatis animum deformitas, pulchritudo
non auget. Amare liberos unus affectus est. Liberi, mari-
te, liberi non amantur oculis, non complectitur mater ore,
non uultu, sed est in filio matri nescio quid homine formo
sius. Poßit forsitã nouitas solicitare uisus, expugnare men
tes, in matris aspectu coalescit infantia, pueritia cõsurgit,
iuuenta surrepit, speciosum suum quotidie uidet, miratur,
amplectitur. Quæ tamdiu amauit, quando incipiet amare
desinere? Non est opus nocentißime senex ad hoc nefas
charitate, sed amentia, sed furore. Vt in iuuene suo ma-
ter poßit concupiscere quod formosus est, oderit oportet
quod filius est, & adeo sacris affectibus non adiuuatur in
facinus, ut ad aliud nisi per obliuionem sui transire non
non poßit. Quid quòd & incredibilius est, quòd parem
duorum poscit insaniam, & ad incestum opus est ut ada-
met et filius, nõ ut adametur? Ab utro deinde uultis incipe
re preces, uenire sermonẽ? Audebit hoc rogare filius ma-
trem? mater hoc impetraturã se sperabit à filio? Hũc ani-
animũ tuũ senex, quo cũ maxime taces (si nõ est callida,
non maligna simulatio) de fide tãti sceleris interrogo, an
potest mater admittere q̃ loqui nõ potest pater? Speciosus
fuit. Libet interrogare hoc loco oẽs humani generis affe-
ctus. Placet ergo ut si filio obtigerit indulgentior facies,*

uultus

uultus erectior, refugiat mater amplexus? Si uirginẽ usq; ad notabilem speciem natura formauerit, timeat oscula pater, horreatq; contactum? Dij deæq; male perdant tam impudentes solicitudines, tam nefarios metus. Prope est ab incesto, timere ne fiat. Malo simplicitatem, quæ non uereatur infamiam, malo nudos affectus, inconsultamq; pietatem. Nihil de se fingi, nihil credat posse narrari. Teneat insatiabiliter, auide, tanti fama non est ut amet filium mater solicitudine pudicitiæ. Me quidẽ marite si quis interroget, omnes matres liberos suos tanquam adamauerint, amant. Videbis oculos nũquam à facie uultuq; deflectere, comere caput, habitumq; componere, suspirare cum recesserit, exultare cum uenerit, conserere manus, pendere ceruicibus, non osculis, non colloquijs, non præsentiæ uoluptate satiari. Hoc est ergo in tam nefanda suspicione sæuißimum, incestum non potest fingi, nisi de optima matre. Execrarer mehercle iudices, si crimen istud clarius obiecisset filio pater, si usque ad uerborum processisset amentiam. Nemini minus fas esse debet credere incestum, quàm qui propter illud paratus est filium occidere. Quid quod non credis tantum nefande, sed quæris? Ita tu non times monstri huius agitare secretum? Populus loquitur incestum, sed tu nega. Ciuitas infamat, tanto magis osculare unicum, & coniugem tene, pariter duos circa tuum stringe complexum. Proh inaudita feritas, ita patri non sufficit non credere incestum, quod non potest probare! Ferrem tamen adhuc suspiciones tuas nefandißime senex, si dißimulanter indicia tanti sceleris agitasses. Obserua sermones, secreta custodi, omnium dierum noctiumq; momentis sagax scrutator insiste. Quid tibi cum abruptis? quid

quid cum supremis? Incestum iam credas oportet ut tor/queas. At tu proh nefas, uerberibus, ignibus, & tota cru/delitatis arte scrutaris rem, de qua nō deberes interroga/re seruos, de qua uernilium quoq; corporum patientiam petulanter excuteres. Laminas accendis, equuleos moues & parricidio suspicaris incestū. Nescis q̃ praeceps, quod abruptum tam nefandae diligentiae furore commoueas? Pa/ter qui de incesto filium torquet, non est neganti creditu/rus. Omnium quidem iudices incertorum suspiciones pes/sime semper à corporibus incipiunt, nec bene de cuius/quam moribus illam partē hominis interroges, quae non animo, sed dolore respondet. Nondū dico quem torqueas. quis inter equuleos ignesq; ponatur cuius arguta prius indicia praecedant, nouissimum debet esse quicquid tor/quetur & punit. Fidem hominum deorumq;, ne grauita/tem putetis à nouissimis ultimisq; coepisse. Non habet pro/bationem facinus, de quo pater non potest alium torque/re quàm filium. Video qua possis ratione defendi, si om/nia ante fecisti, ut incestum aliter erueres. Quid agis? in/terrogasti seruulos, non potuit conscius inueniri? Exqui/sisti ancillas, non apparuit ministra flagitij, non obscoena literarum commercia, non fatentis deprehendisti nefandę blanditias? Nihil iuuenis maritus, dominus, pater? Nunc et dic scisse rumorē, sed ut torqueas, ducatur tamen quae/stio per coniugis ministeria, per filij seruulos, in illa po/tius uilitate desaeuiat. Prius est ut repudietur uxor, ut di/uortio fiat in domo grande secretum. Excedit omnem im/manitatem, filium ideo torquere, ut scias an innocens tor/queatur. Vnicum pater ignibus uerberibusq; interrogas, rogo quid facturus si pernegauerit? Videlicet ut laudes,

deinde dimmittas, ut amplectaris perusta uitalia, & laceri pectoris uulnera pietati rursus admoneas. Solus superest pudor homini, qui torsit unicum, ut torquere debuerit. Faciat te necesse est res ista peßimum patrem, & oderis oportet filium, cui satisfacere non poßis. Iamiam malo uenena, ferrum, subitos ictus, improuisamq; mortem. Incestum qui non credit, torquere non debet: qui credit, statim debet occidere. Quod si tormenta etiam filij placent, si præstanda est satisfactio tam nefandi rumoris, exigo ne perdas quæstionẽ, in media ciuitate, in ipsa cõstitue fama, aduoca illos malignos, illos loquaces, & seculi rem exquire audiente populo. Coram omnibus torqueri debet, de quo loquũtur oẽs. Interroget quisq; ꝙ uolet, suis auribus, suis credat oculis. Cur in abditã semotamq; partẽ iuuenis abducitur? Secretum quæstionis nec incesto filio debetur, nec innocenti. Dabo adhuc inter secretum publicationemq; temperamentum. Aduoca propinquos, adhibe amicos, circum pone iuueni serios senes, intersint magistratus, aßistant quibus habere poßit ciuitas fidem. Præstare debes aut tibi ut probare poßis, si confessus fuerit, aut filio, si pernegauerit. At tu nefande, crudelis tollis quæstionis alterã partẽ, efficis ne poßit amplius innocẽs esse qui tortus est. Quid agunt contra populum tormenta secreta? Prædico, testor, iterum dantur malignis alimenta sermonibus, & à quæstione seposita in maius reditur incertum. Coram omnibus torquere debet filium pater, et qui uult absoluere, & qui est paratus occidere. Non uult is iudices ad facinus indignißimæ quæstionis accedat, et quod ipse torsit filium pater? Adeo ne non potuit libertis aut seruulis neceßitas ista mandari, non carnifex potius adhibe-

adhiberi? pater in tormenis filij non auersos tenuit oculos: ipse uestes scidit, uelamenta lacerauit, manibus flagella concußit, renouauit ignes, & mori filium contentione non siuit, diduxit os, quod iam suprema claudebant, fouit animum, ut longis cruciatibus patientia sufficeret. O dignum patrem, cui dicat innocens filius, feci. Non mehercle improbe mihi proclamaturus hoc loco uideor, hominem qui torquetur in matrē, debere corā matre torqueri. Cur excluditur infelix à sua causa, à sua quæstione? Adhibe speciosi cruciatibus hanc nimis amantē, huius gemitus excipe, huius suspiria oculosq; custodi, si q̄ facinus admißū est, torquebis quidē filiū, sed fatebitur mater. Irrumpere metū maxime puta in illud tuū parricida secretū, inijcio properāti quæstioni manū, inhibe ictus, subtrahe paulisper ignes, quicquid est quod eruisti profer in medium, memento te fecisse de filio, propter quod tibi non debeat credi. Quid spiritū dolore præcipitas? Quid miseræ interualla patiētiæ pertinaci crudelitate continuas, si frustra tibi sufficere credis quod audieris nunciare, proferre? Incestum ut credatur ipse debet audiri. Mirabar et ego iudices si tam nefanda quæstio aliū exitū potuisset habere quàm mortem. Hic est parricidij pudor, sic desinunt quæ incipere non debent. Facinus quæstionis operis scelere maiore, exire tibi uideris per orbitatem. Scimus unde uenerit ista contentio, nihil extorsit sæuitia misero. Vincit torquentem qui occiditur. Iamiam non miror, quod post ista non habes uocē, uerba non inuenis. Vnicum sine teste lacerasti, unicum occidisti, soli tibi deinde uis uideri celare facinus, & in parricidio quæris aliunde tristitiam. Præpostera res est filium occidere, deinde erubescere. Fas non est

non esse notum, propter quod se parricida putat innocentem. Eligas utrum uoles, aut tormenta damnes necesse est, aut silentium. Quod non debet indicari, quæri non debet. Poßis uideri fortaßis crudelißime senex silentium filio præstare, si uiueret. Consumpta est paterni nominis religio, omnis pietatis sublata reuerentia. Si hoc ille meruit, parum in quæstione, parum ultionis in morte est. Vindicare uis confeßionem, traduc cadauer, & super illa uulnera omnes pone causas. Nõ est eiusdem fatere cur torseris, & tacere cur occideris. Quid ais seuerißime parricida? Filium consumpsisti per flagella, per laminas. Potes agere uiscera de tuis concepta uitalibus, sanguinem qui de tua fluxit anima non insania, non furore? Sed quantum uis uideri, consilio, grauitate lacerasti. Potes tacere, super uulnera uinci, super exutos artus metuẽdus aßistis, te causas quærẽte matre, quærẽte populo, hoc solũ dicis, occidi? Cõtenta esse debet incerto. Interrogari nũc te marite credis à matre sola? Causas mortis illius reposcit solicitudo generis humani. Stant circa liberos attoniti parẽtes, horret inuicẽ se charitas fraterna cõplecti, rupta est illa osculorum inter soceros generosq; simplicitas. Quousq; nos cũ silentij tui interpretatione cõmittis? Si nihil factum est quod debeat erubescere temporum pudor, quid sibi uolunt uerba media, suspensa? Si nefas prodigiosis simile fabulis deprehendisti, miserere, ne sis una morte contentus. Incestã grauius odisse debes, q̃ et uenit in forũ, q̃ audaciã innocentis imitatur, & tacenti uidetur irasci. Cum filium propter rumorem torseris, propter tormenta occideris, non est media res ut neutrum sciamus. Mater quidem iudices innocentißima hoc complorat, hoc ferre non potest,

test, quod nihil parricida respōdet. Sed nobis uidetur iam iamq; esse dicturus, non fallit nos nefande quid captes, hoc quod supra silentium trahis alta suspiria, quòd prorumpenti uideris exclamatione deficere, mendacio paratur autoritas, et in fidem erupturæ uocis affertur, ut fateri uidearis inuitus. Dic tamen, par est huic rei matris integritas ut mentiaris? O quanto nunc dolore torqueris, quòd instantem non potes aliqua truci proclamatione discutere. Non uerba tibi contra miseram, sed argumenta desunt, non uoce, sed probatione deficeris. Quod solum datur, relinquis infamiæ, & nos cum perpetua sermonum malignitate cōmittis. Qui interrogantem nec damnat, nec absoluit, rumore contentus est. Modestiam mariti pariter & patris accipite. De muliere quæ conuinci non potest, sufficere sibi putat ut incesta credatur. Quis unquam tam nefandas artes, tam cruentum deprehēdit ingenium? quia non potest probare quòd dixerit, captat ut credatur, quòd non dixerit. Dissimulas, taces, sæue, crudelis? inuenisti tormenta patris. Audi quid misera simplicissimo dolore proclamet. Non efficies, inquit, callidissime parricidarum, ut non audeā cadauer amplecti: Ego uero incesta sum si possum moderari gemitus, cōprimere lachrymas. Coite in funus omnes liberi, omnes parentes, custodite planctus meos, obseruate suspiria, si quid feci, siquid admisi, fatebor. Ecce supra lectulum effusa feralem, laceros artus & perustum complexa corpus exclamo, teneo unicum meum, uelit nolit inuidia, meū misera formosum. Hoc erat quod infelicissimam matrem utlra solitæ charitatis exagitabat affectus, amabam marite periturum. Infames quantum libet hanc impatientiam, ego mihi uideor defuisse, cessasse,

 multum

multum de lætitia, multũ perdidiſſe de gaudijs. Nemo unquam filium nimis amauit. Excuſo tibi, inquit, iuuenis innocentiſsime, quod ſupremis tuis nondum præſtiti miſera comitatum. Viuere quidem te defuncto continuo non debui, ſed mori marito tacente non potui. Rumpam tædium lucis inuiſæ ſed prius licuerit corã ciuitate manibus tuis iuſta perſoluere, cum damnato ſupra callidiſsimum ſilentium parricida, nihil te dixiſſe conſtiterit. Ignoſce quòd ad iudicium iſtud orbata duraui. Timui ne ſi ad exitum impatiẽtia, ſi præcipiti pietate properaſſem, faceret alium parricida de mea morte rumorem.

Ex ſuperiore argumento declamatio. XIX.

Pro Viro contra uxorem.

DEbebatur quidem triſtiſsimæ orbitatis miſero pudori, ut iam taceremus omnes, & poſt tam prodigioſas rerum ſermonumq; nouitates oportuerat hoc eſſe nouiſsimum de malis infeliciſsimæ domus, quòd occidi filium pater. Sed quoniam mulier immodici ſemper affectus, ſuper cuncta quæ uel paſſus ſum paulo ante, uel feci, reatus quoque me dolore concuſsit, ueni petiturus à uobis ne me ſcientem ſilentium contentioni præſtare credatis. Non quia occidi filium taceo, ſed occiſus eſt ut tacerem. Vtinam iudices negare poſſem quod occidi, utinam totum miſeræ neceſsitatis ordinem fas eſſet intrare, & oris huius premere ſecretum. Miratur hanc aliquis patientiam meam? Ardor ille qui me modo impegit in filiũ, ipſa ſui immanitate cõſumptus eſt. Quicquid erũpere poſſet in proclamationem, parricidio peractum eſt, in orbitate conticuit. Non habeo affectum niſi quo cuncta tantum patiar, audiam, ferã. Vtrũq; de filio fieri non poteſt, ut et occiderim,

rim, et fatear cur meruerit occidi. Quapropter iudices satis admirari, satis stupere non possum, quod mulier cuius præter optimam sanè conscientiam, sexus quoq; maiorum malis nostris pudorem præstare debebat, tacere non potest silentiū meum. Nouo quinimo fabulosoq; secū impatientiæ genere dissentit. Quæritur de populo, quòd loquatur de patre q̄ taceat. Nec cōtenta cōfeßione mariti, nihil se dißimulare, nihil scire reatus autoritate testantis, mauult de silētio meo facere secretū orbitatis. Istud amentia sit an innocētia, ꝑditus dolor uiderit. Ipsius animus potest scire q̄d filius meus dixerit, quæ me putat habere q̄ dicam. Fidē igitur uestrā iudices, ne uos orbitatis miseratio ne confundat sola mater, ne ue maximæ calamitatis ibi tantum putetis resedisse sensum, unde uos lachrymæ gemitusq; conueniunt. Mei magis debetis in uxoris comparatione misereri, qui filium & perdidi et occidi. Ego sum infelicior ex parentibus duobus, qui quicquid iudices ista complorat, & patior, & feci. Felicem ignorantiæ conscientiam matris, quæ sufficit interrogare. Maior me impatientia, maior urit affectus, cur filium occiderim indicare non possum, nec pœnitet quòd occidi. Infelix senectus, misera patientia, sic quoque quammulta dicenda sunt. Fuimus quondam Iudices, fuimus felicißimi parentes, cum adhuc rudis unici nobis blandiretur infantia, durauitque domus tota prosperitas, quandiu pariter fruebamur, pariter dileximus, quandiu ciuitas de nobis hoc solum poterat loqui, filium nos habere formosum. Vt uero in eam adoleuit ætatem, in qua corporalibus bonis iuuentus insolenter exultat, superbus atque arrogans in

nullum uitæ genus non in priuatos, non in publicos actus florentem duxit ætatem. Dij immortales quantus qualisq; circa iuuenem rumor ingemuit, omnium maledictis succlamatus, omnium denotatione damnatus est, donec & ipse consensum circa se publici doloris agnosceret. Inde rarus in publico, & tanquam patris occursus, tanquam ciuitatis ora uitaret. Non est leue concipere uerbis in quantam ciuitatis execrationem, in quantam culpam iuuenis inciderit. Dictus est occidere posse patrē, dictus est dignus, quem posset etiā pater occidere. Quid facerem iudices infelicißimus senex? iamiam non euitabat fama nec patrem, iam meis auribus nemo parcebat. Interrogare non audebam, dißimulare non poteram. Fallitur quisquis me putat quicquā fecisse consilio impetus, ac temporis ipsius nescio qs ardor explicuit. Præparari filio tormēta nō possunt. Est in miseris penatibis, pars remota, seposita, profunda tenebris tristis accessu, omnibus apta flagitijs, et in qua audeat facere facinus et pater. Illo fateor dū me uariæ cogitationes per totius domus spacia circumagunt, quantum intelligere licuit, improuisus adueni. Et ille quidem ad conspectum meum tanquam deprensus obstupuit, refugitq; trepidus, puto ne quærerem causam. Irrumpo festinanter, auide, sine liberto, sine seruulo, sicut me deprehenderat temporis illius fatum, manibus, ictibus, & quæcunque ex obuijs dolor in telorū transtulerat usus, ultra uires senectutis aggressus, ignes ex proximo raptos, uerbera quæ casus obtulerat, non diuiso dolore, non per partes, nō per interualla suspenso, sed semel, sed pariter inuado, pars secreti fuit, ut ipse torquerem. Dij immortales, quæ contumacia, quæ fuit illa patientia, cum domi torque-

retur à patre, non inuocare matrem. Non repugnauit iuuenis, non opposuit manus, nullum implorauit auxilium. Mersis tãtum deiectisq; luminibus tanquam unquam flagella sustinuisset, tanquam meis torqueretur oculis, omnes ictus excepit in faciem, uerberibus, ignibus laudatos uultus uelut illis irasceretur, opposuit. Reddo testimonium nouißimum pudori, cum iam mori uellet, occisus est. Laudo iudices patientiam matris, cum et ipsa semper plurimum esset domi, & ab illo secreto fortasse non longe, interuenire noluit, interpellare non ausa est. Sed & manibus meis gratulor, quod nõ propinquus aliquis, non amicus irrupit, occidissem quisquis me tunc ausus fuisset interrogare pro filio. Sepeliui tamen lacera membra, funus indulsi, ossa collegi. Non iniecit uxor lectulo manum, non inter exequias planctibus elisisq; uberibus, mihi fecit inuidiam. Vnde in hanc impatientiam prorupit, exiluit? domi me nihil interrogauit. Possum iam mater infelix coram liberis ac parentibus, possum audientibus dijs hominibusq; clamare, & ego amaui filium meum, non osculis non infirmitate, non lachrymis, sed uiribus, dolore, patientia. Vnicum quem si acie clausisset hostis, uicaria morte seruassem: si subitum cinxisset incendium, extulissem rerelicta meorum parte membrorum: eripui malignitati, abstuli famæ. Habeo quod imputem tibi naturæ pietas. Rem difficilimam feci, quod non me potius occidi. Malæ tractationis accusat. Adeo ne uxor tibi parum uideor dedisse pœnarum, post periculum & labores ne lucrifaciat pater, quod occidit filium suum? Non pudet ergo si irasceris parricidæ? Quid tibi cum lege, quam propter uos minores accepistis affectus? Querelas habet ista, non gemitus.

matre sepofita solã cõplorat uxorem. Rursus ad populum uocas miserum pudorem? materiam noui rumoris accendis? Perdidi ergo rationem screti mei. Sic omnia feceram, ne quid aut quæri posset, aut dici. Iam uero quid impudentius, quid indignius, quàm cum sibi de liberis credunt licere tantundem, & æquum ius patris ac matris esse contendunt, quasi nesciant nobis arbitrium uitæ necisq; commissum? Non est priuilegium, filium occidere cum fieri potest, nec quisquam tantum ideo fecit, quia liceret. Viscera unici lacerare suffeci. Ignosce, si non potes mihi credere, nemo filium suum occidit odio, non erit tanti iuuenis inuisus. Illud est in patribus usque ad parricidium terribile, quod amant, quod succurrunt, quod sibi uidentur aliter non posse misereri. Non est quod uos ab æstimatione malorum meorum mollior sexus abducat. Maioris affectus est filium occidere, quàm uindicare. Desine igitur me mulier fatigare interrogationibus tuis. Ita tibi non uidetur omnia respõdere pro filio, qui dicit, occidi? Et licet comprimantur exclamationes, ora claudantur, nihil negat qui hoc fatetur. Atqui summorum facinorum ipsa immanitas innocentia est. Filium pater non demens, non insanus occidi. Hominẽ extra sensus affectusq; positum quisquis nunc miseratur, occidit. Vides senem sanguine suo fluentem, laceratis exustisque illis sanctioribus charioribusque uisceribus super exanimis unici corpus cruentis manibus iacentem? Horreo cadauer, & uelut corpora quæ cœlestis exanimauit ignis, adire propius timeo. Ad quædm facinora sufficit claudere oculos, uultus auertere, tacere, mirari, & incredibiles calamitates relinquere suis causis. Miserere, ne quid amplius quæras, ne quid interroges.

Dicturum

Dicturum me putas, parce seculo, parce marito, parce patri? Tu uero parce illi qui occisus est. Nouum iudices uxoris in maritum crimen audite. Silentium est de quo queritur. Solebat indignatio uestra conuicia nostra ferre non posse, & matronalis indignatio dicere uidebatur, non parcis erga me marite uerbis, nullam habet nostri tuus sermo reuerentiam, facile prorumpis in opprobria, facile quod libet obijcis, exclamas, & dum nimium libertati uocis indulges, potest populus aliquem de me facere rumorem. Tu mulier obijcis mihi rem quæ nulli unquam crimini fuit, solam in nostis moribus innocentiam uoce reprehensam, taciturnitas. Vide cur manus, cur uerba peccare uideantur. Illis infamamus, his torquemus, occidimus. Vis scire quàm non poßis queri de silentio meo? Felicißima fueras si idem fecissemus omnes. Finge me paulisper sepositis silentij causis, hoc tantum respondere: non prodo secretum. Ex omnibus iudices, quibus humana pectora serijs grauibusque complectuntur affectibus, nullam difficiliorem quàm silentij credo uirtutem, adeoque promptißimo sermone facile delinquimus, ut constantiam tacendi, neque in alijs ferre poßimus. Crimen hoc in me mulier uocat, quod in priscis illis morum mentiumque rectoribus fuit prima sapientia, quod quosdam totius uitæ pertulisse patientiam magis illa misera miratur antiquitas, quàm quæ tēporū uices, siderū cursus, et profunda naturæ uelut cōscia ratione sanxerūt. Quæ per fidem impotentia est effringere rigens sacra dißimulatione pectus, euoluere animū, quē supra sua secreta cōpositum non lætitia, non dolor non neceßitas, non fortuna laxauerint? Quisquis de tacente queritur, multo minus ferre poterit

poterit loquentem. Nec adeo coniugali societate cuncta miſcentur, ut nihil ſibi aduerſus hanc concordiam proprium relinquat animus. Eſt aliquis etiam à ſanguine ſuo ſecretus affectus, genusq; reuerentiæ, ut tacenda minime uelis ſcire chàriſsimos, quædã nõ poſsis uerberibus, equuleis eruere, et pleroſq; uideas fortiter ſupra ſua ſecreta morientes. Agedum, ſi uidetur, utrunq; ſexũ, omnẽ conditionem, omnem ſcrutemur ætatem, nullum ſine conſcientia pectus, nulla uita ſine cauſis tacendi. Si te interrogaret omnia maritus, haberes aliquid & tu quod non fatereris. Et quanto ſilentium grauius eſt in ſene, uerecundius in marito, ſanctius in patre. Pudeat nos mulier infirmitatis. Vicit nos modo iuuenis ille conſtantia, mori uoluit ut taceremus. Vides mulier quibus interpretationibus præſtes tuum dolorem? Diceris ideo me interrogare, quia ſcis omnia me potius pati malle, quàm loqui. Quis enim in hac ciuitate non nouit taciturnitatis meæ rigorem? Quis ignorat qua cuncta ſoleam ferre patientia? Ne occiſurus quidem ſuſpiria gemitusq; præmiſi. Nihil feci unde erupturum quandoq; in orbitatem patris animum, aut tu præſcio timore ſentires, aut ipſe periturus. Hanc nunc me iactare conſcientiam putas, quod nihil in publico, nihil in ullo mihi permiſi proclamare conuentu? Ego uero non ſum queſtus de iuuene nec tibi, nec captaui ut illum mecum & mater odiſſet. Fruſtra te putas extorquere accuſatione poſſe, quod mihi non ipſæ calamitates, non dolor, non meditatio orbitatis expreſsit. Vras licet, durabo, perferam, paſſus ſum iam, quod erat difficilius, occidi. Torſit inquit, filium meum. Breuiter iudices ratio reddatur, infamem. Quid refert an innocentem, ſi illud omnibus liquet?

Iuuenem cunctis pignoribus inuisum, omnibus affectibus grauem maligni fecere sermones. Quid agimus animæ? quemadmodum effugimus, euadimus? In tanta infamia nihil facere, credentis est. Vis me circumire singulos, reclamare populo, cum rumore rixari? Tuæ fortaßis infirmitati conueniat negare, me tantum fortior assertio unici decet. Eripiendus est non contentione uerborum, sed ut ciuitas stupeat, ut erubescat. Torquere me filium putas? Inuidiam facio populo. Videor mihi illis uerberibus lacerare famam, illis ignibus increpare rumorem. Quæstio de infami filio unam rationem habet, ut probet innocentem. Dij mala prohibeant, ut noueris illum dolorē, quo potest torquere filium pater. Nihil est infelicius homine, cui de unico suo mors sola non sufficit. Iuuenem in cuius animo perdiderant nomina nostra respectum, quem quotidie neceße habebamus excusare rumori, qui inter nos formosum malebat agere quàm filium, uerberibus ignibusq; consumpsi. Vis, uis scire quanta tormentorum ratio fuerit? Debuit etiam tortus occidi. Si tamen utique mater uis scire causas, leuiter audi: Prospiciebam miser in grande quandoq; facinus prorupturum, quòd otio uitam, quòd desidem domi perdebat ætatem. Non peregrinationibus excolere mentem, non experiri militiam, non tentare maria, non rura colere, nō administrare rempublicam, non ducere uolebat uxorem. Præterea traxerat ex frequentibus castigationibus tædium patris, & in execrationem mei, conscientia qua non emendabatur, exarserat. Timebat occursus, non audebat adire colloquia, oscula conuictusq; fugiebat. Breuiter perditißimæ mentis definienda mensura est: Oderat me filius & timebat. Filium igitur

totius

totius ciuitatis existimatione damnatum, quem adhuc uiuere mirabantur homines, torsisse me putatis? Ego uerò occidi tarde diu. Quæstionem illud uocas? Pœna, supplicium, & malorum meorum exitus fuit. Nulla ratio est interrogandi hominem, cui non est fas nisi negare. Quanta tamen mihi fuit & in quæstione moderatio. Non enim præcipiti raptus impulsu exilui repente, subito, nec captus dolore cæco impatientiæ meæ uelox uulnus indixi. Non potest non ratione occidi filius cum ante torquetur. Dedi mores, spatium, tempus indulsi. Vides quantam hinc malignitatibus potuerim præstare materiam. Si in illo secreto gladio tantum, si uulneribus egissem, exitum fecerat iuuenis deprehensi. Non est igitur mulier quod mihi facias duplicatæ quæstionis inuidiam, id est quod torsi, & occidi. Sola est huius necessitatis ratio de morte. Illud est parricidium, filium torquere uicturum. Putas iuuenem uiuere protuisse, cui iam non poterat nisi morte succurri? Quem contra malignos sermones assere re cœperam, non reddidi rursus infamiæ, neque in oculos & ora uulgi de secreto patris emisi, prouidentia mea tibi quoque mater, ne in hunc interrogetur, eripui. Ille uero non fuit post tormenta laturus uitæ pudorem, ut interrogaretur à singulis ut negaret. Verum mulier affectibus tuis renunciandum est ad totius domus nostræ pertinere innocentiam credidi, ne se ipse potius occideret. Sentit iudices mulier ad ius querelæ suæ nec quòd torserim, nec quòd occiderim pertinere. Ita quærit quid mihi dixerit ille, de quo nescit an dixerit. Quid ais mater impatiens? Ita in morte filij tui nihil aliud ad te pertinet quàm quid locutus sit? Ita sit respondero remittis parricidium, tormenta

menta non obijcis? O inconsultam muliebrem semper amentiam, quid iuuenis in tormentis dixerit, tanquã ignoret interrogat, nihil me comperisse non credit, tanquam sciat quid dixerit. Fidem communis sanguinis, fidem communium malorum, ne parricidij me uelis agitare secretũ, ne calamitatibus nostris grauem facias innocentiam tuam. Viderit quid meruerit iuuenis ille, ego iam possum suprema uereri, & post exitum unici reuertor in patrem. Maior defunctis liberis præstanda reuerentia est, nec quicquam minus conuenit affectibus patris, quam si insultare uideatur occiso. In gratiam me cum filio reduxit orbitas, iram nostram mors seuera composuit. Quinimmo recogitanti mihi totum secreti illius ordinem, subit tacita miseratio, quantam ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere solus, quem potui solus occidere. Perseueras, cogis, instas? Inuicem te mulier interrogo, cur si tantopere uolebas scire quid interrogarem, quid ille loqueretur, non irruperis in quæstionem, quàm nullis ministris, nullis custodibus uallauerat pater? Quanto melius mater ipsum adisses, quãto fortius interrogaßes una, quanto tibi plura dixißet? Quis te mulier affectus abegit, tenuit, exclusit? Agnosco uerecundiam tuam, timuisti credo, ne si in illo secreto fuissemus omnes, occidisse filiũ diceretur & mater. Instas tamen, & miseri senis ora diducis? Puta me hoc solum dicere, ex maximi facinoris cunctatione ueniens quid audierim nondum scio, totus adhuc sum in parricidio meo, & post mortem unici omnia quibus laceratus, occisus est, in animum meum tormenta redierunt. Est quidem difficile ut aliquem pati pudorem parricida uideatur, ueruntamen stupore amentia, & in si-

len

lentio orbitate defeci. Ablata est mihi omnium uerborum fides, omnis sermonis autoritas, nec habet causam loquendi cui non potest credi. Desine mulier interrogare. Filium quem occidit pater, nec absoluere, nec accusare iam debet: Quid, inquit, dixit cum occideres? Miseram parricidij innocentiam, quod hoc me non potestas, nõ magistratus, non propinquus aliquis, non amicus, non ille semper loquax populus, ac malignus interrogat. Quiescitis, tacetis. Me infelicem, nunquid scitis omnes? Puta me mulier hoc tibi respõdere, non habent incredibilia uocem. Quædam maiora sunt, quam ut illa capiat modus sermonis humani. Tu uero crede nihil aliud fuisse quàm furorem. insanisse me puta, uidebam quæ non fiebant, audiebam quæ nemo dicebat. Hoc solũ non insanientis habui, quòd tacebam. Finge me respondere, nihil dixit, mihi locutus est, nõ credis? Atqui multo minus creditura quid dixerit. Accipe mulier breuem ueramq; rationem, cur in quæstione iuuenis occisus est. Torquebam, nec interrogabam, si qua ad aures tuas ab illa quamuis remota domus parte perlata uox est, meus gemitus fuit, meorum uiscerum dolor. Quæris cur nihil dixerit? quia non habuit quod scire uellem, quod audire deberem. Nihil aliud quæstio illa captauit quàm silentium, quod præstare uita non poterat. Quisquis in tormẽtis occiditur, ideo tortus est, ut occideretur. An tu quæstionem illam fuisse credis, qualis uernilibus corporibus adhibetur? ideo enim equuleos mouebam artifex senex, tenebam fidiculas ratione sæuitiæ, ut leuiter sedibus suis remota cõpago per singulos artus membra laxaret. Consumptus est spiritus silentio sui, et uerbera, ignesq; animum pariter uocemq; cluserunt. Videbatur

tur mihi premere gemitus, tenere suspiria, & sic nihil dixit, tanquam torqueretur ab homine qui sciret. Miraris hanc in filio contumaciam, in iuuene patiētiam? patri torquenti non potest aliter responderi, quàm ut mori malit, quàm confiteri. Quod sufficit igitur interrogantibus respondeo, mulier occidi. Fallitur quisquis expectat ut obijciamus illa communia, ego uero proclamo, non luxuriosum, non amore meretricis infamem, nihil ille delinquebat quomodo liberi solent, monstrum erat inenarrabile quod nollem deprehendere, quod ferre non possem. Miratur aliquis quod abdicauerim, nec notissima ultione patrum fuerim tantum expulisse contentus? Tuus mulier nefarius, tuus inconsultus non permisit affectus. Filium cui contra seueritatem meam ignoscebas, quem mecum odisse non poteras, secuta fuisses abdicatum. Finge iuuenem dixisse nescio quid, ego audire nihil potui, non enim potestatis alicuius more consederam, nec torquentibus alijs agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & passus sum pariter, & feci. Non uacabat aures præstare uerbis, excipere gemitus, æstimare singultus, auocauit me contentio, dolor orbitas, parricidium, omnia facta sunt festinatione præcipiti. Idem patris affectus est torquere ut scias, occidere ut nescias. In meam, inquit, infamiam taces. Ita nunc primum laboras misera de fama, & post unici mortem pertinere ad te cœpit quid loquantur homines? Scilicet filius impensus est ut erubesceres, ut male audires. Adeo ne hoc captanti non erat satis rem totam commisisse rumori? Ego uero me famæ tuæ mulier opposui, et inter matrem filiumq; medius parricidium feci, unicum occidi, ne quid aliud loquerentur homines. Alioqui si hoc capto

quod putas, quousq; taceo? in quod tempus differo illam quam me putas premere uocem? ecce reatus iudiciũ pronuncio, ego tamen scire me nego. Egregiam rationem malignitatis, locutus aduersus uxorẽ: feci ne mihi crederetur. Fateor igitur, nihil ad certum indubitatumq; perduxi, hoc est, quinimo propter quod ad mortem usq; contendi. Non explicant tormenta quæstionem, quæ occidunt. Quid, inquit, dixit? Felicem te misera, si nescis quid dixit. Ita non es contenta consciẽtia tua, non sufficit quod non habuit ille quod negaret, quod fateretur? Poscis uerba quæstionis, cogis, extorques. Testor, tu facis ne poßis negare quod dixero. Quid dixit? parasse se parentibus uenenum? negas. Proditionis agitasse sermones? negas. Tyrannidis inisse consilium? negas. Et quicquid dixero negabis? O bonæ conscientiæ incauta simplicitas. Ita non times ne coactus loqui multa fingam, multa componam? Si potes scire mulier an mentiar, scis quid dixerit. Quid dixit? nihil. Quid dixit? omnia. Maledixit seculo, fecit temporibus inuidiam, detestatus est patrem, cõuiciatus est matri. Quid dixit? plusquam interrogabam. Vicisti mulier obstinationem meam. Audi breue succinctumq; responsum quid dixerit, quod quæris, quod putas. O si quis in illam uos secreti nostri potuisset adhibere præsentiam uidissetis nouũ genus quæstionis. Stabam senex furijs monstrosæ feritatis accinctus, manibus exertis, hinc ignibus, hinc uerberibus armatus, super ora, super oculos iacentis aßistens clamabam, furiose, demẽs tace. Et ille uelut exustis amputatisq; per quæ dolor exit in uerba, fuit attonitus amens. Quoties admotis ignibus ad aliquam corporis partem, totum pectus imposuit, quoties hiatu oris auide flammas aduer-

sus

ſus exeuntia uerba collegit. Cum uero iam totus calor uerberibus expulſus uiribus nouiſſimi doloris erumperet, pertractis ab ima pectoris parte ſuſpirijs breuiſsime collecti ſpiritus, ille quo redditur anima ſingultus fuit, ſimilis exclamaturo, neſcio quid, quod & tu fortaſſis audires: occupaui fateor, & aduocatis quas iam conſumpſeram uiribus, manibus, telis, totoq; corpore pariter adnixus antequam mentiretur, occidi. Miſera temporis illius recordatio, deficientem in manibus meis filium uidi, aſpexi ora pallentia, frigidos anhelitus, interrupta ſuſpiria, & animam magno ſilentio exeuntem, non tamen tormenta laxaui, non ſubtraxi, reſtrinxiq; flammas. Miſerere mulier, ne quæras amplius uocem huius affectus, filium qui moriebatur occidi. Non perdidi tamen, non perdidi unici mortem, fortunam non perdidi, iam me non interrogat niſi ſola mater. Conſiſte agedum mulier loco meo, & in habitum paterni furoris accincta admoue equuleos, flagella, laminas, prædico, teſtor, aliter non poſſum loqui, aliter mihi non poteſt credi. Quanquam miſerrime iuuenis (fas eſt enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi uocem nullus poterit dolor, quantum uolet, laceret, uel occidat, uincere me tormenta docuiſti. Si tamen fas eſt cogitationis memoria tractare uerba miſeræ quæſtionis, cur me coram populo magis interrogas? Eamus uxor in illam deſolatam domum, in illud iam patris filijq; ſecretum, ibi me interroga, ibi ubi torſi, ubi adhuc forſitan filij tui uaga per mœſtos penates anima diſcurrit. Porrigat aliquis imaginem iuuenis occiſi, ponat in ſinu matris illas ueſtes, quibus ipſa iuuenem miſera comebat. Eamus ad tumulum, miſceamus ſupra buſta lachrymas. Ibi aut tacebi-

mus pariter, aut inuicem confitebimur. Iamiam miser mori possum, explicuit te solicitudo pietas. Non scribo tabulas, testamento supremo uerba nõ credo, et ego moriar in tormentis meis. Illud tantum nouißimis precibus à te ciuitas, per liberos, per coniuges, per natos, à te uxor, per occisi iuuenis umbram peto à te mater, ne quid amplius quæras, tu infamiam ne dicas.

M. FABII QVINTILIANI Declamationum finis.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

NE pagellæ plures uacarent, amice lector, placuit hic adijcere ultimã ex declamationibus. M. F. Quintiliani, qui auus fuisse fertur, eius Quintiliani, qui institutiones scripsit oratorias. Ac tamet si exemplar, unde hanc desumpsimus, corruptisimũ erat, tamen qua fieri potuit diligentia, multis in locis emendatam tibi offerre quam uacuas chartas maluimus. Quod si studiũ nostrũ tibi gratum fuisse intellexerimus, reliquas etiam collatis exemplaribus emendatiores propediem dabimus. Vale & studium nostrum boni consule.

M. FABII

M. FABII QVINTILIANI, AVI, QINTILIANI INSTITVTIONVM Oratoriarum scriptoris, Declamatio ultima.

AVIA TESTIS.

QVi habebat matrem, duxit uxorem, ex qua natum filium auiæ nutriendum dedit. Moriens hæredē filium fecit, substituit uxorem, dispensatorem suum manumitti iußit. Puer reductus ad matrem, & ab ea in fundo maritimo uisis pyratis relictus non comparuit. Post paucos dies cadauer confusis liniamentis, quòd filius putaretur, in idem littus eiectum mater ductis sepeliuit exequijs. Dispensator manumissus ab ea, post aliquot annos negotiatum profectus, adolscētem quem dominū diceret, apud uenalitiarium repertum indicio afferēs, euicit. cum eo reuertit in patriam. Puerū agnoscit auia: negat suū mater

DECLAMATIO.

CAusam iudices probatam peregre, probatā domi propinquis, domesticis, libertis, auiæ (facinus indignum) matri tantum probare non possumus: usq; eo se libenter credidit orbatam, ut suos non nisi mortuos agnoscat. Quod si antea ignotum fuit, quantum pecuniæ cupiditas poßit uictrix etiam de natura, triumphat mulier modo cadauer tanquam filium complexa, nec filium tanquam cadauer fugit: quæ funus suum tantum funus credidit infœlicem puerum: sola non agnoscit, & propinquis causam quæritis quia uiuit.

NARRATIO.

HAbuimus adolescentem optimum, propinquum mitissimum patronum, fidelißimum amicum: maritum uero nimium quoq; uxoriū, quod ignouimus. filium sustulerat, puer continuo ad auiam translatus est; scilicet & illa matris indulgentia occupata est, et hæc ablatū non indignata est. toto illi corpore innotuit, nō tamē ulteriorē auiæ notitiā profiteor, nepotē suū optime facie nouit. Moriens igitur propinquus noster, testamentū scripsit breue et simplex: nā neq; diu de primo hærede cogitandū fuit habenti filium, nec de secundo habenti priorē. nec sane inuidimus isti honerata uiri iudicia, quibus utinam gratiam referet: neq; auia captare testamentum eius fas putauit, cui destinauerat suū. Hæc est nostra narratio. ista narret suos pyratas, non insequar eā malignis suspitionibus, nisi quo suos libentius mortuos agnoscit. Habetis narrationē pueri, habetis et matrē: audite liberti. Interposito tempore libertus notæ probitatis, deorū credo numine, quod rebus humanis etiam qua non apparet interuenit, peregre negotiandi causa profectus est, cum forte uideret puerū uenalibus interpositū, simul et cognouit & agnitus est. Quis, inqt, uobis narrauit in quas terras delatus essem? num auia uiuit? itaq; habuit puer assertorē, assertor sponsorē, peregrinus aduocatos cū ipse uultus causā ingenuitatis suæ ageret filiū istius. Quid aliud dicā quàm agnouerunt. Nec mirum nihil erat confusum fateor multū absentiū quoq; profuisse nomina. cum diceremus habet matrē, habet auiam, in una re iudices mentiti sumus. Affirmauimus enim futurum ut mater agnosceret: bona paterna filio peto. Sed ego, inquit, hæres sum. Sed hæc prior hæres perijt, inquit,

quando

quãdo apud auiã ualuerat ad mortẽ accersitus. Diutius captiui apud piratas uiuunt. Visis inquit pyratis relictus, fluctibus obrutus est. Quid agis relictus? ulli metus filij memoriam tibi excutiunt? matrẽ non agnosco. Quædam animalia ipso ore in periculis catulos suos transferunt, nouasq; illis indulgentia manus commenta est. noxios alioqui morsus huic uni officio mitigant. Nidulorum, si infestantur, crebra mutatio est: nec quicquam usque eo ferum est, ut non cum progenie sua migret. adeò illis quibus omnium rerum intellectus est, hic tamen affectus relinquitur. Romani generis auctor, diuisis in patrem & filium pietatis officijs, cum utrunque ad fugiendum anni deficerent, alterum tulit, alterum traxit: mater disce fugere. Puto non natum cur mater non recipiat, quem tam uilem habet, ut tanquam cadauer relinquat. Primus, inquit, hæres perijt: ni fallor, iudices in hoc controuersia est utrum fluctibus submersus sit puer: an à pyratis raptus sit. Si doceo non perisse, nimirum raptus est: si raptum ostendo, doceo etiam uiuere: si uiuit, nimirum hic est, quem inuenit libertus, euicit assertor, iudex remisit, auia recepit. Verum ut propositum ordinem sequar, nego in mari perisse: littus amœnitate notum, nunquam elato alluitur mari, sed molliter deuexum æquali planitie paulatim superueniente pelago subsedit longo spacio ingredientem fatigat antequã destituat. Porro tu tranquillo mari auia æstuante progressa es: credibilius scilicet, ad hæc oblectamẽta lætiores eligimus dies: horridus uero decidenti uiæ undarum fragor, & æstuantis fluctus minax facies, et tibi oportuna secundũ ipsi habitãdi littora non rapiẽda, sed expectãda obsessio est. ita habitas

ut tibi etiam trãquillitates eligere fastidiose liceat. Sanè tamen aduersis tempestatibus, & sæuientibus secundis offerre libuerit, ne hoc quidem periculosum: uenientis enim fluctus et consurgentis antequam fracti facies ante terret quàm decepit. Vtinam quidẽ eiusmodi tempestatibus productus esses puer, tu potius patrẽ reliquisses. Deniq; quo tempore submersus, an dũ applicant pyratæ, an ante: necdum scis, tam secura es, hoc matri non credo. Cur enim nemo ex pædagogis uidit? si uidit, cur laboranti auxilium non tulit, dum applicant: necesse est utiq; tunc fluctus uitauerit, et ipse quoq; pyratas fugerit. an uero eodem tempore & pyrata applicat, & fluctus prædatur. Rogo uos, qui ante aduentum tutus fuit, aduentu pyratæ perit. Cur ergo, inquit, nemo clamantem audit? primum uicinus undarum sæuientium fragor audientium auribus minorem excludebat sonum: deinde in tanto tumultu fugientiũ præterisse uocem non mirum est. Quid ita non auditus est: ne quæso infœlici puero uilitatem suum putauerit: quod relictus, quod desertus est. Cur non audisti? longius fugeras. Sed post paucos dies corpus expulsum est. Quid mirum ubi pyratæ uagantur. Quid tu porro impune sæpe maria traiici putas, nõ minus possum dicere alienũ fuisse quàm tuum filium: signa confusa sunt, imo credibilius est naufragi fuisse. Littus enim amœnum non infestos scopulos habet, utiq; post paucos dies, cum dicas expulsum, illud uero longo tempore non expulsum, sed aduolutum. Quomodo autem potuit confusa facie agnosci, ætas, inquit, conueniebat hoc inter argumentum, mea nimirum est statura hoc actione loci. Quare ergo mater sepeliuit? nescio: hoc unum dico, non poterat agnosci, festinauit in bono.

Sermo

SERMO.

SVbmouimus peregrinum cadauer: restat ut inducamus filium.

DECLMATIO.

PRimus inquit hæres sepultus est, hic ergo quis est? unde qua fiducia, ætas eadẽ est? Quid si solet quidem hoc argumentum apud te ualere. Sed cur ex æqualibus nemo alius hanc spem uindicat? hoc argumentum transeo, statura suffragatur, ne hoc me mouet: & tu hæc dicis. Sed hæc ualeant: ubi confusus est uultus, ubi lineamenta oris, oculorum, & coloris proprietas, capillorumq; habitus, omnia statuere leuia: at similitudo fecit illi animum. Age quid si ancilla cognoscit. Est quidem humilis persona, & ei fortuna grauitatẽ detrahit. Sed sæpe magnorum fides & magnis uenit. Quid si frugi probata domino. Sunt etiam in his meorum discrimina. Quid ad fontem causæ per gradus uenio? libertos patronus agnoscit, frugi seruos libertos facimus, sortimur genus non eligimus: nec ante nos nostri arbitrij sumus. Et nescio an manus sit facere genus libertus, an mulier: cuius iudicijs gloriaris, qui te filio substituit: hunc etiam à filio manumisit, quod tibi dedit nulli abstulit: quod huic etiam filio subduxit, & facilius uiro placere quàm domino. Sed per se mentitur, agnoscit patronum, seruitutem sibi manumissus imponit. Huic, inquit, debeo munus, operas, testamentum, uindictam, magno redimere solent. Colludit cum auia: bene ages, tum euertere uis testem, alterum dedisti. conuenit, inquit, illis, proba: conuenisse sperauerunt effectum mendacij. Qui potuit esse sermo, nepos meus perijt fluctibus et sepultus est. Tu tamẽ uade aliquam uenalẽ, adhuc ego

agnoſcam:perfectum eſt,non timent depræhendi,non omnia ſigna confuſa ſunt: ſi odit teſtamentum potius dementiæ accuſet,dicat ſubiectum,dicat falſum:accuſet te,quod filium ad mare duxeris:dicat tua culpa periſſe. Quare deinde tam ſero poſt annos conſilium initum eſt, eiuſmodi res inter initia urunt, & liuor mora ſoluitur. Sed ad hoc proficiſcitur, qua ratione alienum ſeruum euincit, modo dicebam:libertum habeo,etiam præiudicium habeo: ſi teſtis honeſtior iurauerit, conficitur controuerſia. At ego multos iudices iuratos, & dabo, cauſa cognita, excuſſa & abſoluta eſt. Nego ſoluenda eſſe iudicia:hunc eſſe puerum inuenti ſunt qui iurarent, peregre inquit illic dicis, ubi non gratia,ubi cōtra hæc omnia nuda ueritas ſtabat, hoc meum argumentum eſt,quid quòd non tantum iudicatum: ſed etiam peregre iudicatum eſt, ubi non propinqui, ubi uix quiſquam erat, qui patrem huius noſſet. At hercules quale domi iudicium eſt, ibi ſolus libertus uicit, hic & auia defendit. Dedit, inquit, libertus pecuniam uenalitiario,ut præuaricaretur,ſane nec auia libertū timuerit,nec libertus uenalitiariū. Proba libertum habuiſſe pecuinam,tuliſſe, dediſſe, neceſſe eſt multum uenalitiarius popoſcerit. Aeſtimauit enim non rem ſuam, ſed ſpem noſtram:age deinde nō timet libertus,ut illi qui puerum uendidit,ibi uendat iudiciū,ne ueniat,ne ſcribat,ſi corruptum iudicium non probas,uici. Agnoſcit auia, quæ maiorem temporum partē huius oblectatione cōſumpſit. filius meus,inquit, in hac ætate talis fuit digna eſt teſtis notitia de nepote dici coram nullum teſtamentū captat etiam ſuum pignoratur. Sero hoc placuit,& tuum argumentum eſt. filium ſubſtulit,pudice argumentum eſt. hunc curioſe edu-

cauit in nullum littus duxit, ſed filius illam uocauit. Si merito huius crimen, ſi merito illius, dic quare in monili mortuum illius criminati ſilium non quæritur? ſed ſperat pecuniam: eius ætatis eſt, ut [illegible] cõtemnere. Odit me, inquit, quam habet iniuriam tuã, nihil quæritur, niſi quod filium tuum in littus duxiſti in quo perierat: nimirum oſcula ſua Venalitiano inquinat. Non debeo, inquit, uideri inuita filium agnoſcere, mater ſum in multis nihil matris ultra titulum eſt, nec nouercæ omnes.

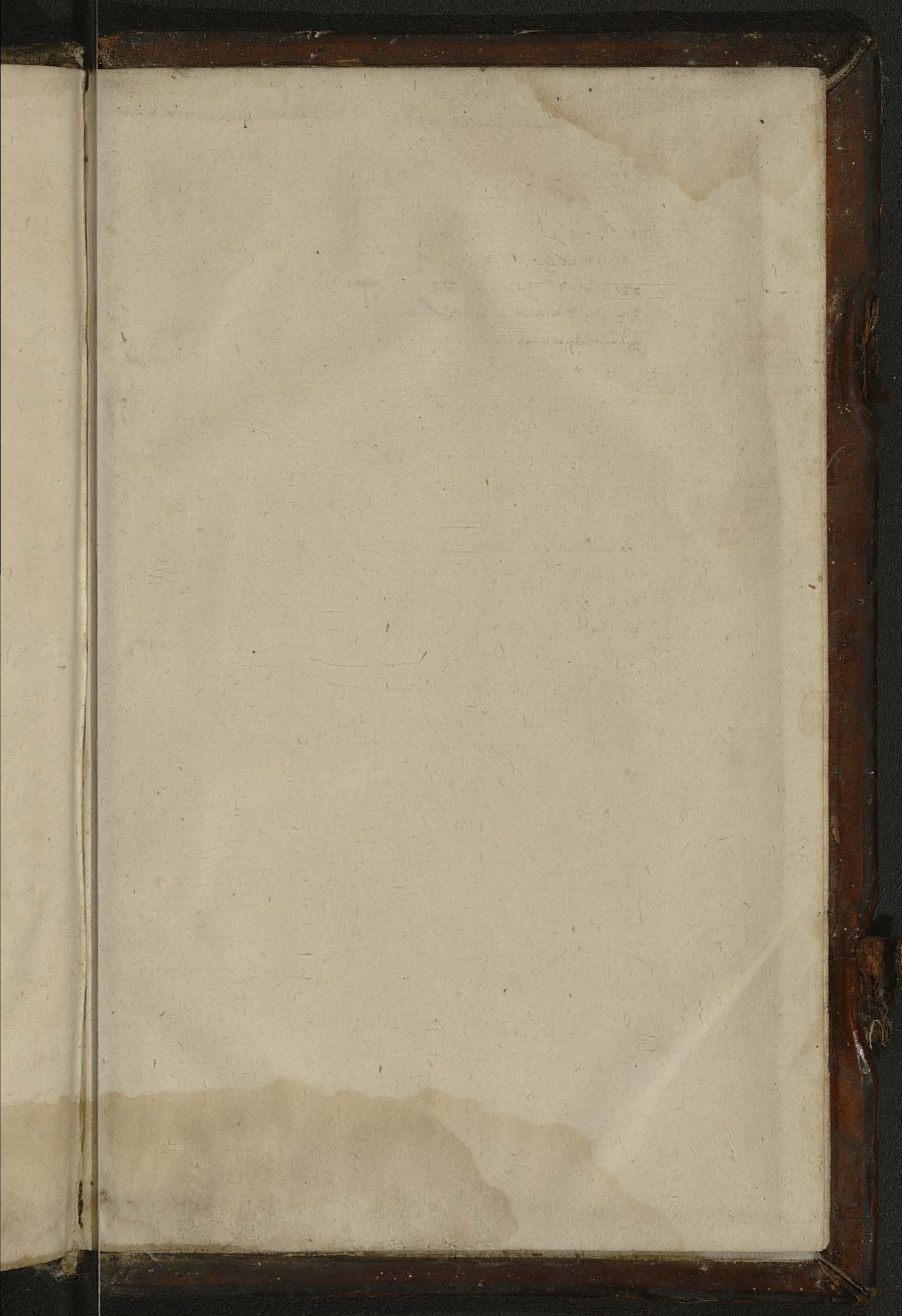
SERMO.

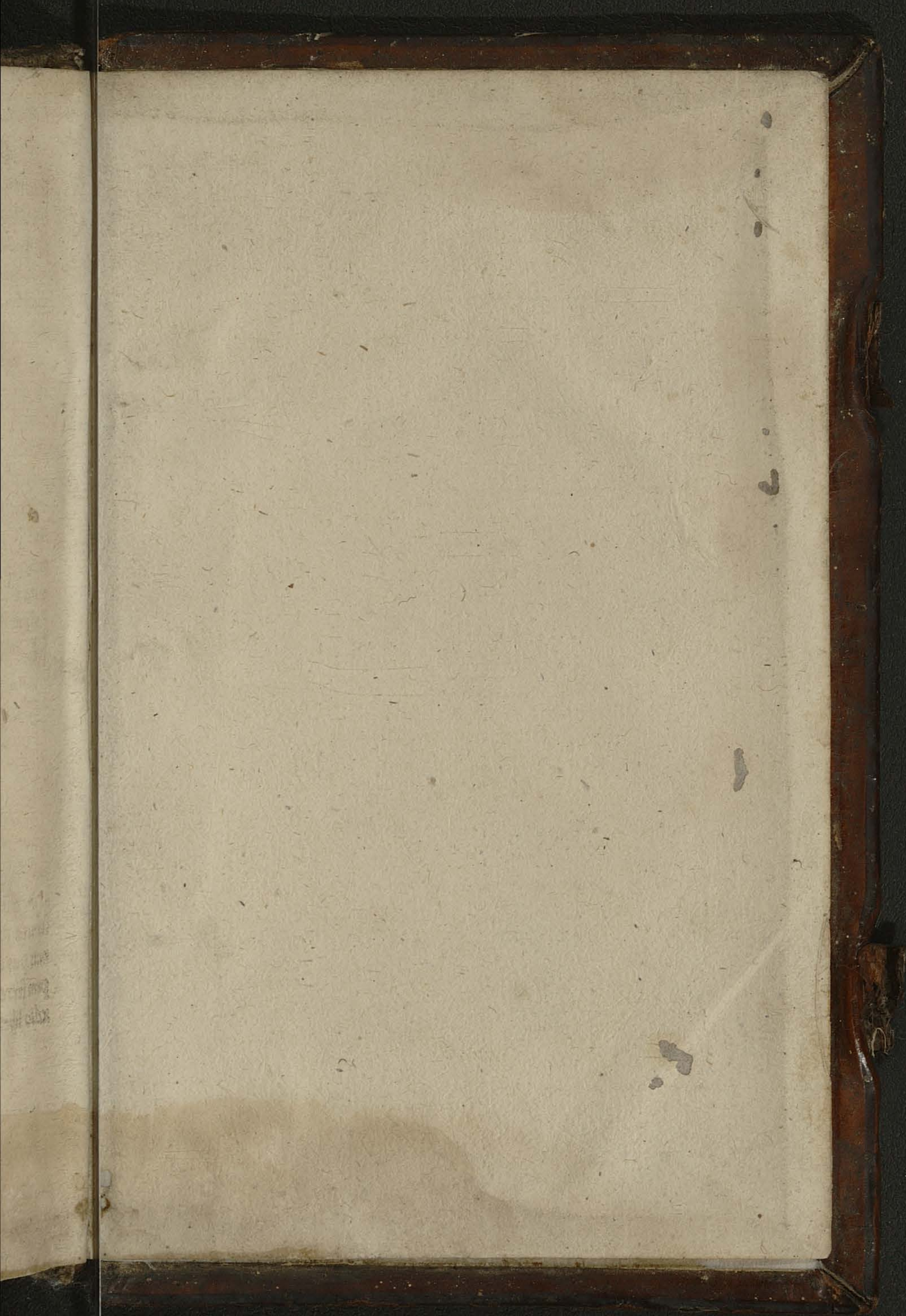
IN matrem & illa Cicero dixit, mater enim à me tamet ſi in hunc hoſtili odio & crudilitate eſt, mater, inquam, appellabitur. Sub hoc tamen titulo inſidiatam filio dicit quæſiſſe pericula, ut filij ſui bona ſector poßideret.

DECLAMATIO.

NIhil quidem contra hæc timendum fuit, & ſupra fidem læſus eſt. Gratulari tamen tibi inter calamitates tuas cruenta poſſum quod auia ſecunda hæres non fuit. Multa ſunt quæ animum tuum ſollicitent, ingens patrimonij hæreditas, & grauior poſſeßionis quam ſpei iactura eſt, et diu cum ea fuit illa tecum, certũ habeo, cogitas, ſi recipio ducet uxorem, quam fortaſſe chariorem habeat quam matrẽ. Ergo ſola obſtat patrimonij cogitatio à pyratis dimißũ à fortuna. O te liberte inofficioſum reduxiſti non ad imagines, ſed ut propius amiſſam dignitatem aſpiceret: etiam, inquit, fortunã meam noueram. non eſt puer quod cum liberto queraris omnia tibi reddit præter matrem.

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0029615

